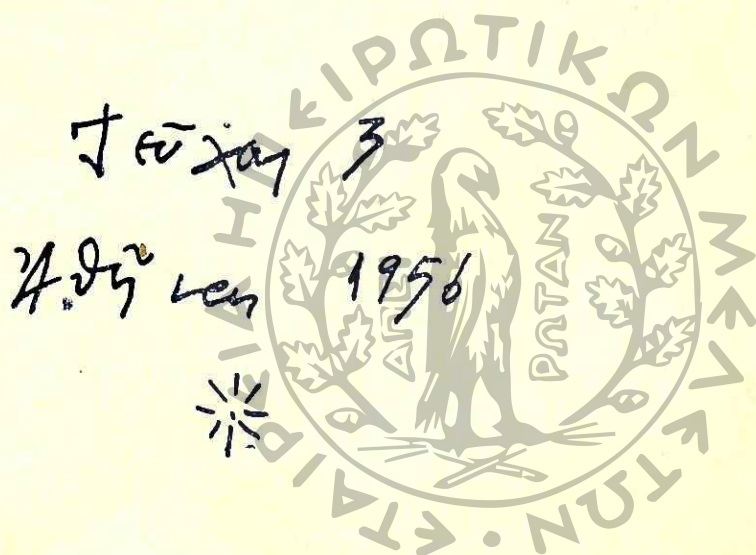


Τὰ Ἀθηνᾶϊκα
 ἔκδοσις αὐτὴ ἐκδόθη ἐν Ἀθῆναις.



ΤΑ ΑΘΗΝΑΪΚΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ

ΤΕΥΧΟΣ 3 — ΜΑΡΤΙΟΣ - ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1956

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Γ. ΣΚΟΥΖΕ: 25 Ἀπριλίου 1821.	Σελίς 3
† ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΓΡ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ: Ἡ ἀραπὶνα τοὺς εἶδε!	» 8
ΚΩΣΤΑ ΚΑΙΡΟΦΥΛΑ: Ἀθηναϊκὰ σημειώματα	» 9
Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ (CH. SCHAUB): Αἱ Ἀθῆναι τοῦ 1840	» 23
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΑΔ. ΓΕΡΟΝΤΑ: Ἡ Στακτοθήκη.	» 30
ΙΩΑΝΝΟΥ Γ. ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ: Αἱ Ἀθῆναι κατὰ τὴν Μεσοβασίλειαν (1862-1863)	» 35
† ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΟΥΡΗ: Ἀθηναϊκὸν Πάσχα (1903)	» 51
ΚΑΛΙΩΣ ΜΠΟΣΤΑΝΤΖΟΓΛΟΥ - ΤΡΙΠΟΥ: Ἡ Καισαριανή.	» 52
ΚΥΨΕΛΙΣΤΟΥ: Σκέψεις καὶ Γνώμαι	» 61
Ἀλληλογραφία.	» 64

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Χειρόγραφα, δημοσιεύμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται
Ἡ ἀναδημοσίευσίς τῶν περιεχομένων ἀπαγορεύεται

ΓΡΑΦΕΙΑ: Ὁδὸς Κέκροπος 4—Τηλέφωνον 32.021

Ὑπεύθυνος ἐπὶ τῆς συντάξεως: ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΑΔ. ΓΕΡΟΝΤΑΣ

(Βησσαρίωνος 7—Τηλέφωνον 28.870)

Διευθυντὴς τυπογραφείου: ΠΑΡ. Κ. ΒΡΟΧΙΔΗΣ

(Μουσῶν 46 — ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ)

«ΤΥΠΟΕΚΔΟΣΕΙΣ» Κεῖφας 17—Τηλέφ. 29.527

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΚΟΜΜΕΤΕΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΑΡΧΕΙΟΥ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

ΔΩΡΕΑ *θεοδωρος Πάπας*

ΗΜΕΡΟΜ. *10-10-94*

ΑΡΙΘ. *47695*



25 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1821

Τοῦ Προέδρου τοῦ Συλλόγου τῶν Ἀθηναίων
Κ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Γ. ΣΚΟΥΖΕ

Η 25η ΑΠΡΙΛΙΟΥ πρέπει νὰ ἐορτάζεται ἀπὸ ὅλους τοὺς γηγενεῖς Ἀθηναίους, διότι εἶναι ἡ ἐπέτειος τῆς κηρύξεως τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πόλεώς μας ἀπὸ τὸν Ὀθωμανικὸ ζυγόν.

Οἱ Ἀθηναῖοι πρόγονοί μας, ποὺ ὑπέστησαν τὰ φοβερώτερα δεινὰ τῆς δουλείας κατὰ τὴν εἰκοσαετῇ περίοδο τοῦ αἱμοβόρου τυράννου τῶν Ἀθηνῶν Χατζῆ Ἀλῆ Χασεκῆ, δὲν ἐδίστασαν λίγα χρόνια μετὰ, ὅταν ἦλθε ἡ κατάλληλος στιγμή, νὰ ὑψώσουν θαραλέα τὴν σημαία τῆς Ἐλευθερίας, νὰ στρέψουν τὰ ὅπλα ἐναντίον τῶν κατακτητῶν καὶ νὰ τοὺς ἀναγκάσουν νὰ κλεισθοῦν περίτρομοι στὸ Κάστρο. Ὅλα αὐτὰ συνέβησαν ἀκριβῶς πρὸ 135 ἐτῶν, τὴν 25ην Ἀπριλίου τοῦ 1821, ὅταν ἀνεπετάσθη, ἔπειτα ἀπὸ 400 σχεδὸν χρόνια δουλείας, ἡ σημαία τῆς ἐλευθερίας στὸ Διοικητήριον τῶν Ἀθηνῶν.

Οἱ ὡς τότε ἄσημοι καὶ δειλοὶ ραγιάδες — ὅπως τοὺς ἐχαρακτήρισαν κατ' ἐπανάληψιν πολλοὶ ξένοι περιηγηταὶ καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ φιλαθῆναιος Λόρδος Βύρων — αὐτοὶ οἱ ραγιάδες μετεβλήθησαν αἰφνιδίως εἰς πρωτεργάτας τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀγῶνος, μὲ κύρια ἐφόδια πρὸ πάντων τὴν πίστιν τοὺς στὴν νίκη καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν τους.

Ἡ ἐπὶ μῆνα καθυστέρησις τῆς κηρύξεως τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὰς Ἀθήνας ὀφείλεται εἰς τὴν πλήρη οικονομικὴν καταστροφὴν τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τῆς 20οῦς τυραννίας τοῦ αἱμοβόρου Χασεκῆ, καὶ εἰς τὴν παντελεῖαν ἔλλειψιν ὁπλῶν καὶ πολεμοφοδίων ἀνευ τῶν ὁποίων οἱ μεμνημένοι εἰς τὸν Ἀγῶνα Ἀθηναῖοι Φιλικοὶ εἶχαν δι-

καιολογημένον λόγον ν' ἀμφιβάλλουν περὶ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ τοπικοῦ τῶν ἀγῶνος.

Ἐξ ἄλλου πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι αἱ Ἀθηναί, ὅπως ἡ Τριπολιτοῖα, ἦσαν ἐκ τῶν ἐλαχίστων πόλεων τῆς Ἑλλάδος ποὺ ἦσαν τότε περιτειχισμένοι.

Καὶ ναὶ μὲν τὰ τεῖχη τῶν Ἀθηνῶν δὲν ἦσαν τόσο πολὺ ψηλά, οὔτε τόσο καλῶς ὠχυρωμένα ὅπως τῆς Τριπόλεως, καὶ ἑσπεροῦντο πυροβολικοῦ, ἀλλὰ ὑπεστηρίζοντο ἀπὸ προμαχώνας καὶ ἀπὸ τὰ κανόνια τοῦ Κάστρου. Δὲν ἔπαυσαν ὅμως νὰ εἶναι τεῖχη, δηλαδὴ σοβαρὰ ἐμπόδια, διὰ πάντα ποὺ θὰ ἤθελε νὰ τὰ ὑπερβῇ διὰ τῆς βίας.

Αἱ πρῶται μυστικαὶ συνεννοήσεις εἶχον ἀρχίσει εὐθὺς ἀπὸ τὴν κήρυξιν τῆς ἐπαναστάσεως στὴν Ἀγία Λαύρα διὰ τῶν τριῶν ἐξόχων πατριωτῶν δημογερόντων τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ Προκόπιου Ἰωάννου Μπενιζέλου, τοῦ Ἀγγέλου Σωτηριανοῦ Γέροντα καὶ τοῦ Παλαιολόγου Ἀλεξ. Μπενιζέλου.

Ὀλίγον πρὸ τοῦ Μαρτίου τοῦ 1821 ὁ ἐκ τῶν ἐταίρων τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας Μελέτης Χατζῆ Βασιλείου, ἀπὸ τὰ Χασιά τῆς Ἀττικῆς, πλούσιος κτηματίας, εἶχε κατορθώσει νὰ ἀποσπᾷ ἀπὸ τὴν Πύλην, διὰ πλουσίων δώρων προνόμια διὰ τὸν τόπον του καί, ὅπερ σπουδαιότατον, τὴν ἄδειαν νὰ ὀπλοφοροῦν οἱ συγχωριανοὶ τοῦ κάτοικοι τῆς Χασιάς, ὅπως ἀμύνωνται ἐναντίον τῶν τυχόν ἐπιδρομῶν τῶν λευμπεσηδων, ὅπως ὠνόμαζον τότε τοὺς ἀγαρηνοὺς πειρατὰς καὶ τοὺς κακοποιοὺς ἐν γένει.

Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ἡ θέσις τῶν Ἀθηνῶν μὲ τὸ ἱστορικὸν τῆς φρούριον, τὴν Ἀκρόπολη, ἦτο τοιαύτη ὥστε ἐ-

πεβάλλετο, με κάθε θυσία, ή κατάληψις τής Ἀκροπόλεως, άνευ τής όποι-ας δέν ήτο δυνατόν νά νοηθῇ ότι θά μπορούσε νά εύωδοθῇ ή επανάστασις στήν Στερεά Ἑλλάδα. Διότι όσσην άξιαν είχε διά τούς Τούρκους τοῦ Μωρηά, ή άχυρωμένη Τριπολιτσά, τήν αύτήν και περισσοτέραν παρουσίαζε διά τήν Ρούμελην τό Κάστρο τής Ἀθήνας.

Όσον διά τά όπλα και τά πολεμοφόδια πού έχρειάζοντο για τήν εκ-πλήρωσι τοῦ σκοποῦ αύτοῦ, έχωρίσθη ή ενέργεια εκ μιᾶς άρχῆς.

Τά περισσότερα όπλα προσέφε-ρεν ό Φιλικός Παναγής Σκουζές, ό όποι-ος έπρομηθεύθη αύτά άπό τήν Ἰταλία άπό όπου τά μετέφερε με ιδικάς του δαπάνας με Ὀλλανδικό ντραπάκουλο δηλαδή Ιστιοφόρον, πού είχε ναυλώ-σει, κρυμμένα μέσα σ' ένα φορτίο σιταριοῦ. Τά έν λόγω όπλα, μετά τήν μυστική εκφόρτωσιν των σέ μία άκτῇ τοῦ Πειραιώς, παρεδίδοντο λίγα-λίγα πρὸς φύλαξιν εἰς τὸν επίσης Ἀθηναῖ-ον πρὸχοντα Ζαχαρίτσαν, τὸν όποι-ον οἱ Ὁθωμανοὶ έθεώρουν φίλον των.

Διά τήν κατασκευὴν εξ άλλου των πολεμοφοδίων σημαντικὰς πληροφο-ρίας προσέφερεν ή Μονή Πεντέλης, όπου παρεσκευάζετο ή πυρίτις, αἱ σφαῖρες δέ έχύνοντο και έδένοντο εἰς τό μετόχι τής αύτῆς Μονῆς, τήν Ἀγία Δύναμι.

Τό τόσον γνωστό αύτό εκκλησάκι τής όδοῦ Μητροπόλεως υπῆρξε πράγ-ματι τό μοναδικὸν καλυκοποιεῖον τής περιφέρειας κατά τήν εποχή τής Ἐπα-ναστάσεως.

Και όμως εἶναι βέβαιον, ότι πολλοὶ Ἀθηναῖοι και κομψαὶ Ἀτθίδες τής σήμερον, πού περνοῦν άπό εκεί πη-γαίνοντας νά αγοράσουν τὰ άπραϊ-τητα έφόδια διά τήν κομψή των έμ-φάνισι, θά άγνοοῦν τὸν σπουδαῖον έθνικὸν ρόλον πού έπαίξε, τήν επο-χήν εκείνην, αύτή ή μικρὴ εκκλησία με τὰ λίγα κελλιά της.

Διά τήν κατασκευὴν και τήν από-κρυψι των πολεμοφοδίων οἱ Ἀθηναῖ-οι έσοφίζοντο πολλά και διάφορα τε-χνάσματα διά νά εξαπατήσουν τούς

Τούρκους. Ὁ σπουδαιότερος όμως πυ-ροτεχνίτης τής εποχῆς, ήτο ό Μαστρο-παυλῆς, πρόγονος τής γνωστῆς και σήμερον Ἀθηναϊκῆς οἰκογενείας Παυ-λίδου.

Ὁ έξυπνος αύτός Ἀθηναῖος εἰρ-γάζετο όλην τήν ήμέραν νωχελῶς και κατεσκεύαζε έλάχιστα φυσέκια διά λογαριασμόν των Τούρκων, τήν νύχτα όμως, άγρυπνῶν, γινότανε άπό νωχε-λῆς ό πλέον δραστήριος και ικανός τεχνίτης, εργαζόμενος διά λογαρια-σμόν τής Πατρίδος. Ἔτσι κατάρθωνε νά παραδίδῃ κρυφά, άφθονα πολεμο-φόδια εἰς τούς άπεσταλμένους των χωρίων τής Ἀττικῆς, εἰς τὰ όποια εἶ-χον διανεμηθῇ τὰ όπλα.

Τήν πρώτην άγγελίαν διά τήν επά-νάστασι τοῦ Γένους, τήν έφερε στήν Ἀθήνα τήν νύκτα τής 26ης Μαρτίου τοῦ 1821, ό Φιλικός Νικόλαος Κοντό-πουλος. Τήν επομένην εκλήθησαν ά-μέσως δύο πρωτόγεροι άπό κάθε χω-ριό τής Ἀττικῆς διά νά συνεννοηθοῦν με τούς προκρίτους των Ἀθηνῶν επί των λεπτομερειῶν τῆς εξέγερσεως.

Τόπος πολεμικῆς συγκεντρώσεως ώρίσθη τό Μενίδι και ήμέρα κηρύξεως τῆς Ἐπαναστάσεως και γενικῆς έξορ-μήσεως ή 25η Ἀπριλίου.

Παρά τήν τηρηθεῖσαν όμως μυστι-κότητα και τήν γνωστὴν ράθυμον νω-χέλειαν των Τούρκων, οἱ τελευταῖοι οὔτοι ήρχισαν κάτι νά υποψιάζονται και οἱ φόβοι έγιναν περισσότεροι άπό τὰς άρχὰς Ἀπριλίου, όταν πλέον αἱ πληροφορίες των άπό τήν επαναστα-τημένην Πελοπόννησον δέν ήσαν διό-λου καθησυχαστικά. Ἐν τῷ μεταξύ εἰς τό Μενίδι έστρατοπεύδουσιν οἱ έξοπλισθέντες χωρικοὶ υπό τὰς δια-ταγὰς τοῦ Χατζῆ Μελέτη Βασιλείου, με αύτούς δέ ήνώθησαν όλίγον άργό-τερον και άρκετοὶ άλλοι άγωνισταί, πού κατέφθασαν άπό τήν Σαλαμίνα.

Τήν 11ην Ἀπριλίου, Δευτέραν τοῦ Πάσχα, οἱ Τούρκοι άγάδες άνήσυχοι και με τήν άγωνίαν ζωγραφισμένην εἰς τὰ πρόσωπά των, συνεκεντρώθη-σαν εἰς τὸν γνωστὸν Μενδρεσέν, πού εύρίσκετο κοντὰ στὸν Ναὸν τοῦ Αἰό-λου.

Ἡ συγκέντρωσις αύτῇ απέβλεπεν εἰς τήν ματαίωσιν τῆς εκρήξεως επά-ναστατικοῦ κινήματος των Ἀθηναῖ-ων. Εὐθύς εξ άρχῆς ό Βοεβόδας των έπρότεινε τήν σύλληψι των πλέον επι-φανῶν Ἀθηναίων διά λόγους προλη-πτικούς.

Ὁ Χριστιανομάχος όμως Μουφτής, κραυγάζων έζήτησε ν' άρχίσῃ άμέ-σως τήν επομένην γενικὴ σφαγὴ των δυναμένων νά φέρουν όπλα Ἀθηναῖ-ων. Εὐτυχῶς τήν αἰμοβόρον όρμην τοῦ άνθρωπομόρφου εκείνου τέρατος άνέ-στειλεν ή σωφροσύνη τοῦ Κατῆ των Ἀθηνῶν Χαλήλ Ἐφένδῃ, ό όποιος με τήν πρόφασιν ότι, πρίν ληφθοῦν τόσον σκληρὰ μέτρα, εἶναι άνάγκη νά έξα-κριβωθῇ ή αλήθεια των διαδόσεων, έπέτυχε τήν αναβολὴν τῆς έξοντωτι-κῆς σφαγῆς, πού έπρότεινε ό Μου-φτής.

Τήν ἴδια νύκτα όμως ό Κατῆς εκά-λεσεν εἰς τό κονάκι του τούς τρεῖς Δημογέροντας, πού άνέφερα προη-γουμένως, άπό τούς όποίους έζήτησε νά έγυγηθοῦν προσωπικῶς με τήν κε-φαλὴν των, ότι δέν πρόκειται νά επά-ναστατήσουν οἱ ραγιάδες τῆς Ἀθή-νας.

Οἱ τρεῖς αύτοὶ άρχοντες των Ἀθη-νῶν, τούς όποίους οἱ Ἀθηναῖοι πρέ-πει νά ένθυμοῦνται πάντοτε με εύ-γνωμοσύνη, άν και κατελήφθησαν εξ άπροόπτου, δέν έδίστασαν οὔτε μίαν στιγμήν νά δώσουν τήν πρέπουσαν άπάντησιν.

Πράγματι, χωρίς καμμίαν μεταξύ των συνεννόησιν και χωρίς νά σκε-φθοῦν τὸν κίνδυνον, πού θά διέτρε-χον, άπήντησαν με μία φωνή: «Ἐγ-γυώ με θά έμεῖς, Κατῆ μας».

Σχετικῶς με τό δραματικὸν αύτό έ-πεισόδιον, ό άείμνηστος Δημήτριος Καμπούρογλου, έγγονος εκ μητρὸς τοῦ Ἀγγέλου Γέροντα, άναφέρει εἰς τήν Ιστορίαν των Ἀθηνῶν ότι ό πάπ-πος του, εἰς τὰ άπομνημονεύματά του έγραψε τὰ έξῆς: «Ἐμεῖς δέ μόλον όπου έγνωρίζαμε τὰ πράγματα, εἴ-παμε μέσα μας ότι, παρὰ νά χαθοῦν τρεῖς έως τέσσαρες χιλιάδες Χριστια-

νοί, κάλλιο ἄς χαθοῦμε έμεῖς».

Τήν επομένην ήμέραν οἱ Τούρκοι συνεκεντρώθησαν πάλιν εἰς τὸν Μεν-δρεσέν, όπου ώδηγήθησαν οἱ τρεῖς Ἀ-θηναῖοι Δημογέροντες για νά επανα-λάβουν και δημοσίᾳ τήν έγγυήσιν των. Ἀπό εκεί μετεφέρθησαν υπό συνοδεί-αν Τούρκων στρατιωτῶν και ένεκλεί-σθησαν εἰς τὸν λεγόμενον Κουλέν τοῦ Κάστρου. Κατὰ τήν μεταφορὰν τούς ήκολούθει με ὕβρεις, κραυγὰς και προπηλακισμούς ό Τουρκικὸς όχλος· ένας μάλιστα φανατικὸς Τούρκος τούς έπυροβόλησε με τήν κουμποῦρα του, εύτυχῶς όμως άνεπιτυχῶς.

Νομίζω όμως, ότι θά ήτο στοιχειώ-δης παράλειψις εκ μέρους ήμῶν, εάν δέν έμνημονεύαμεν και πάλιν με εύ-γνωμοσύνην τὰ όνόματα των τριῶν αύτων πραγματικῶν άρχόντων, τὰ τρία αύτά ὕψηλά παραδείγματα έθε-λοθυσίας και πατριωτισμοῦ, τὸν Ἀγ-γело Σωτηριανὸ - Γέροντα, τὸν Προ-κόπη Μπενιζέλο και τὸν Παλαιολόγο Μπενιζέλο, των όποίων ή μνήμη πρέ-πει νά μείνῃ άγήρως εἰς τὰς επιγενο-μένας γενεὰς των Ἀθηναίων.

Παρά τὰ τρομοκρατικά όμως αύτά μέτρα, ή όργάνωσις τῆς επαναστάσε-ως έξω άπό τήν πόλι έσημείωνε με-γάλην πρόοδον. Οὕτω, τήν 18ην Ἀ-πριλίου, έξεδηλώθη εἰς τὸν Κάλαμον ή πρώτη επίθεσις χιλίων περίπου έ-παναστατῶν, με άρχηγὸν τὸν Δῆμον Ἀντωνίου έναντίον τοῦ εκεί όπου μένου Ὁμέρ Μπέη τοῦ Καρυστινοῦ. Ἡ επίθεσις αύτῇ έπέτυχε πλήρως, τοῦ έχθροῦ υποχώρησαντος άτάκτως πρὸς τήν Εὐβοίαν.

Μετά τήν επιτυχίαν αύτήν, πολλοὶ Τούρκοι των Ἀθηνῶν, ιδίως οἱ εύπο-ρώταροι, έσπευσαν φοβισμένοι νά κα-ταφύγουν εἰς τήν Ἀκρόπολιν. Ἡ ή-μέρα όμως τῆς γενικῆς επίθεσεως πλησιάζει.

Τήν νύκτα τῆς 24ης Ἀπριλίου, συμ-φῶνως πρὸς τὰ προαποφασισθέντα, συνεκεντρώθησαν έξω άπό τό Μενίδι όλοι οἱ πολεμισταὶ με τούς Ἀρχηγούς των.

Οἱ Χασίωται με τὸν Μελέτην Χα-

τζηβασιλείου, οἱ Μενιδιάται μετὸν Ἀναγνώστην Κιουρκατιώτην, οἱ Μεσογεῖται μετὸν Ἰωάννην Ντάβαρην καὶ τέλος οἱ Ἀθηναῖοι μετ' Ἀρχηγούς τὸν Παναγιώτην Κτενᾶν καὶ τὸν Νικόλαον Κολοβόν.

Γενικός Ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Δῆμος Ἀντωνίου μετ' ὑπασπιστὴν τοῦ τὸν Νικόλαον Κολοβόν.

Ὅσοι ἀπὸ τούτων ἀνδρᾶς δὲν εἶχον ὄπλα, εἶχον τσεκούρια καὶ χατζάρεις. Ἡ ἐνδυμασία τῶν ἐπίσης ἦτο ποικίλη καὶ ἐντυπωσιακή. Ὀλίγοι εἶχον περικεφαλαίας μετ' ἑτέρᾳ, τὰς ὁποίας εἶχεν ἀγοράσει ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν ὁ Σκουζές, ἄλλοι ἔφερον κράνη καὶ μερικοὶ ψάθινα καπέλλα ἢ ὅ,τι ἄλλο εἶχον εὖρει προχειρότερον καὶ πλέον ἐντυπωσιακόν. Ἰδιαιτέρως ὁμῶς αἱ περικεφαλαῖαι ἐξήσκουν μεγάλην ἐπιβολὴν εἰς τὰ πλήθη, διότι ἐθεωροῦντο χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας.

Ἡ αὐγὴ τῆς 25ης Ἀπριλίου εὗρε τοὺς ἐπαναστάτας ἐνθουσιῶντας μπροστὰ στὴν Πύλιν τῶν Ἀθηνῶν Μπουμπουνίστρα, ἣ ὁποία εὕρισκετο εἰς τὰ βορειοανατολικά σύνορα τῆς πόλεως, παρὰ τὰ σημερινὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα. Ἐπροτιμήθη δὲ διὰ τὴν ἐπίθεσιν ἡ πύλη αὕτη, διότι ἀπὸ ἐκεῖ ἠδύναντο οἱ ἐπαναστάται νὰ παρακολουθοῦν εὐκολώτερον τὰ ἐντὸς τῶν Ἀθηνῶν διαδραματιζόμενα.

Πρῶτος ἐπήδησε ἀπὸ τὰ τείχη μέσα εἰς τὴν πόλιν ὁ γενναῖος Ἀθηναῖος Μητρος Σαρκουδίνος μαζί με λίγους ἄλλους συντρόφους του.

Οἱ φύλακες ἀφνιδιασθέντες, ἐπρόβαλαν μικρὰν ἀντίστασιν καὶ ἀμέσως ὑπεχώρησαν ἐντρομοί, ἐγκαταλείψαντες ἐπὶ τόπου τρεῖς νεκρούς. Ἐν τῷ μεταξὺ ἄλλοι ἀγωνισταὶ ἦνοιξαν τὴν Πύλιν καὶ οὕτως εἰσῆλθον ἐντὸς τῶν Ἀθηνῶν ὅλοι οἱ ἐπαναστάται ἐνθουσιῶντες καὶ ζητωκραυγάζοντες. Ὅσοι Τούρκοι εὐρέθησαν εἰς τὸν δρόμον ἐφονεύθησαν. Οἱ ἄλλοι ὅλοι, περὶ τοὺς 600, κατέφυγον ἐσπευσμένως εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἐκτὸς ἐλαχίστων ποὺ κατέφυγον εἰς τὰ προξενεῖα. Εἰς τὸ παζάρι δὲν ἔβλεπε κανεὶς οὔτε ἓνα

φέσι οὔτε ἓνα σαρκῆκι, ὅπως γράφει εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του ὁ Παναγῆς Σκουζές.

Μία γενικὴ κραυγὴ ἐνθουσιασμοῦ ἀκούγεται ἀπὸ ὅλα τὰ σοκκάκια τῶν Ἀθηνῶν «Χριστὸς Ἀνέστη». «Ζήτω ἡ Ἐλευθερία». Ὁ μικρὸς στρατὸς γίνεται ἀντικείμενον τῶν πλέον συγκινητικῶν ἐκδηλώσεων καὶ θερμῶν ἐναγκαλισμῶν. Ὅλοι ζητοῦν νὰ ψαλῇ δοξολογία καὶ μεταβαίνουν εἰς τὸν καθεδρικὸν τότε ναὸν τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, παρὰ τὸ σημερινὸν Δημοπρατήριον, ὅπου μετὰ δάκρυα στὰ μάτια εὐχαριστοῦν γονυκλινεῖς τὸν Ὑψιστον.

Ἀμέσως ἔπειτα τρέχουν πρὸς τὸ Κονάκι, ὡς ἐλέγετο τὸ Διοικητήριον, ὅπου διὰ πρώτην φοράν, ἔπειτα ἀπὸ τετρακόσια περίπου χρόνια, σηκώνουν τὴν σημαίαν τῆς Ἐλευθερίας.

Ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν εὕρισκετο πλέον καὶ ἐπισήμως ἐπαναστατημένη. Τὰ μακρυνὰ καὶ σβυσμένα ὄνειρα τεσσάρων αἰώνων δουλείας εἶχαν ἀρχίσει νὰ γίνωνται πραγματικότης. Τὸ μέγα ἄστρον τῶν χιλιετηρίδων, ἡ Ἀκρόπολις, εἶχεν ἀρχίσει μόλις νὰ λάμπῃ ἄλιν καὶ νὰ διαπερᾷ τὸ Τουρκικὸν σκότος. Ἡ πειθαρχία καὶ ἡ συνέσις ὑπῆρξε καθ' ὅλον τὸν ἀγῶνα τὸ ἰδιαίτερον γνώρισμα τοῦ Ἀθηναίου, ὅστις ἐτάχθη ὑπὸ τῆς Μοίρας προνομιοῦχος νὰ χύσῃ τὸ αἷμα του, πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ἱερᾶς ταύτης διὰ τὸν Ἑλληνισμόν καὶ τὴν ἀνθρωπότητα πόλεως. Κατῆλθε μετὸν πλέον ἐνθερμον ζῆλον καὶ ὁρμὴν εἰς τὸν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀγῶνα, προσέφερον ὅσον καὶ οἱ λοιποὶ Ἕλληνες τὸν φόρον τοῦ αἵματος· δὲν ἐδίστασε ἐνώπιον οὐδεμιᾶς θυσίας, εἰς τοιοῦτον δὲ βαθμόν, ποὺ περὶ τὸ τέλος τῆς ἐπαναστάσεως εἶχον γίνεαι σωρὸς ἀπὸ κατεστραμμένα ἐρείπια.

Παντοῦ ὅπου τοὺς ἐδίδετο εὐκαιρία, οἱ Ἀθηναῖοι ἐπολέμησαν παλληκαρίσια, σῶμα πρὸς σῶμα, καὶ πολλάκις κατετρόπωσαν ἐχθρὸν πολυαριθμότερον, δίδοντες πάντοτε, μετὰ τὴν αὐτοθυσίαν τῶν, τὸ φωτεινὸ παράδειγμα διὰ τὴν κραταίωσιν τῆς πίστεως, διὰ

τὴν τελικὴν Νίκην. Ὅλα δὲ αὐτὰ χωρὶς πολλὸν θόρυβον καὶ χωρὶς μεμψιμοιρίας. Καὶ ὁ πατριωτισμὸς τῶν τούτων ἐπέβαλλε νὰ ὑπακούουν πάντοτε καὶ προθύμως εἰς τὰς διαταγὰς τῶν Ἀρχόντων τῶν καὶ τῆς Ἀνωτάτης Διοικήσεως, ὅπως ἐλέγετο τότε ἡ Φιλικὴ Ἑταιρία. Αὕτη δὲ ἀκριβῶς ἡ σύνεσις ὑπῆρξεν ὁ λόγος, ποὺ καθυστέρησεν ἐπὶ μῆνα καὶ ἡ κήρυξις τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Ἀθήναις, διότι οἱ μεμυημένοι προύχοντες ἀνέμενον μετὰ ἐγκαρτέρησιν τὴν τελεσφόρησιν τῶν συνεννοήσεων καὶ τὴν ἐξεύρεσιν τῶν καταλλήλων μέσων διὰ τὴν ἐξέγερσιν. Οὐδέποτε ἐσκέφθη ὁ Ἀθηναῖος νὰ στηρίξῃ ἐπὶ τῶν θυσιῶν τοῦ προνόμια. Καὶ ἡ ὑποχρηστεῖτο μόνον διὰ τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἀγῶνος, ἣ ἐθλβετο διὰ τὴν πρόσκαιρον καταδρομὴν τῆς τύχης εἰς τὰ πολεμικὰ πράγματα, πάντοτε ἀντλῶν νέας δυνάμεις ἐκ τῶν παροδικῶν θλίψεων.

Καὶ εἶναι σήμερον εἰς ὅλους μας γνωστὸν, ὅτι ἂν οἱ Μεσολογγίται ἐδέξασαν τὴν Ἑλλάδα διὰ τῆς ἡρώ-

κῆς ἐξόδου τῶν, οἱ Ψαρριανοὶ διὰ τοῦ μοναδικοῦ τῶν ὀλοκαυτώματος καὶ οἱ Σουλιῶται διὰ τοῦ ὑπερανθρώπου τῶν χοροῦ τοῦ Ζαλόγγου, οἱ Ἀθηναῖοι πρόγονοί μας τοῦ 21 διετήρησαν ἐπίσης αἰώνιαν, ἄσβεστον τὴν ἀρχαίαν τοῦ Ἀστεως τῆς Παλλάδος δόξαν. Εἶναι ἄλλως τε γνωστὸν, ὅτι βραδύτερον, κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Κιουταχῆ, ἐπροτίμησαν, μετὰ τὴν διακρίνουσαν αὐτοὺς σωφροσύνην καὶ ἀγάπην πρὸς τὴν πόλιν τῶν, ἀντὶ νὰ ἀνατινάξουν τὴν Ἀκρόπολιν, ὡς εἶχον προτείνει μερικοὶ θερμόαιμοι φιλέλληνες ὑπὸ τὸν Βουτιέ, νὰ ἐξέλθουν ἐξ αὐτῆς, κατόπιν ἐντίμου συνθήκης, ἀποβλέποντες μόνον εἰς τὴν διάσωσιν τοῦ ἱεροῦ τῶν βράχου.

Αὕτη ἐν ὀλίγοις, εἶναι ἡ χαρμόσυνος διὰ τοὺς Ἀθηναίους ἐπέτειος· αὕτη τὴν ἡμέραν ἡμεῖς οἱ Ἀθηναῖοι οὐδέποτε πρέπει νὰ τὴν λησμονήσωμεν, ἀλλὰ νὰ τὴν ἐορτάζωμεν καὶ νὰ ἐνθυμούμεθα μετὰ εὐγνωμοσύνην ὅλους τοὺς προγόνους μας, ποὺ ἔδωσαν τὰ πάντα διὰ τὴν ἐλευθερίαν μας.



Η ΑΡΑΠΙΝΑ ΤΟΥΣ ΕΙΔΕ!...

† ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΓΡ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ

Δημοσιεύομεν κατωτέρω, ἐν συνεχείᾳ τοῦ περὶ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Ἀθήναις ἄρθρου τοῦ κ. Δημ. Σκουζέ, ἐπεισόδιον τοῦ ἰδίου αὐτοῦ ἀγώνος, ὅπως τὸ διέσωσεν, ἐκ προφορικῆς παραδόσεως καὶ τὸ παρέδωκεν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, ὁ ἀκούραστος ὑπεραπολογητὴς τῶν Ἀθηνῶν, ὁ ἀξέχαστος Ἀθηναιογράφος Δημήτριος Γρηγ. Καμπούρογλου.

Ὅταν ἔφθασαν εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ εἰδησις τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγώνος, οἱ Τούρκοι συνέλαβαν εὐθὺς τοὺς τρεῖς Δημογέροντας τοῦ ἔτους ἐκείνου, Προκόπιον Βενιζέλον, Ἀγγελον Γέροντα, καὶ Παλαιολόγον Βενιζέλον (10 Ἀπριλίου 1821, ἡμέραν τοῦ Πάσχα), καὶ τοὺς ὠδήγησαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, μαζὶ μὲ δύο κληρικοὺς καὶ διαφόρους σημαίνοντας τοῦ τόπου, τοὺς ὁποίους ἡ κακὴ μοῖρα τῷ φερε νὰ τοὺς συναντήσουν εἰς τὸν δρόμον.

Μετὰ τινὰς ἡμέρας ἀπεκεφάλισαν πάντας, πλην τῶν Δημογερόντων εἰς τοὺς ὁποίους ἐπεφυλάσσετο παραδειματικὴ τιμωρία, μετὰ τὴν ἀφίξιν τῶν ἀναμενομένων τριῶν πασσάδων.

Οἱ πασσάδες ἔφθασαν τέλος πάντων τότε κατέβασαν τοὺς Δημογέροντας, κακῶς ἔχοντας, ἀπὸ τὸ Κάστρον, βασανισθέντας καὶ δεινοπαθήσαντας ἀρκετὸν χρόνον εἰς τὴν εἰρηκτὴν τῶν Προφυλαίων, καὶ τοὺς ὠδήγησαν ὑπὸ τὴν φύλαξιν Τουρκαλβανῶν εἰς τὸ κονάκι τοῦ Τζαφέρ-Μπέη.

Ἀπὸ ἐκεῖ ὁμῶς, κατὰ τὰ μεσάνυκτα τῆς 29 Αὐγούστου 1821, κατῴρων καὶ ἐδραπέτευσαν ἀπὸ ἑνὰ ψηλὸ παρὰ θυρον, εἰς τὰ σίδερὰ τοῦ ὀπλοῦ ἔδεσαν ἑνὰ σχοινί. Ποῖος τοὺς διηκούλυνεν εἰς τοῦτο δὲν λέγουν τὰ σωζόμενα ἀπομνημονεύματα, ἀναγράφοντα μὲ ἀρκετὴν λεπτομέρειαν τὸ συμβάν, οὔτε καὶ πῶς κατῴρθωσαν νὰ φθάσουν εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ Φαλήρου.

Ἀσφαλὴς ὁμῶς παράδοσις μᾶς δίδει τὰς ἐξῆς χαρακτηριστικὰς λεπτομερείας: «Ἀπ' τὸ κονάκι τοῦ τοῦς εἰχαν φυλακισμένους, τράβηξαν κατὰ τὸ μπουρτζι καὶ πήδησαν κοντὰ ἀπ' τὴν Πόρτα τοῦ Μαντραβίλη. Πῆραν τὸν ἀνήφορο καὶ βράχο σὲ βράχ' ἔφθασαν στὸν Ἀϊ-Δημήτρη τὸν Λουμπαρδιάρη. Ἀφοῦ τὸν προσκύνησαν, πῆραν τὸν κατήφορο καὶ τράβηξαν πίσω ἀπ' τὸ Σέγγιο (λόφος Φιλοπάρπου) κι' ἔπιασαν τὸν κάμπο, κι' ἀπ' τὸν Ἀνάλατο πέσανε στοὺς τρεῖς Πύργους (Π. Φάληρον). Ἀπὸ κεῖ ἔλασσαν - θάλασσα Πικροδάφνη, Καλαμάκι, φτάσαν στὸν Ἀϊ-Κοσμᾶ, ὅπου πρόφτασαν καὶ μῆκαν σ' ἕνα κατὰ Γενήτικο.

«Μόλις ἡ μπρατσέρα ἔκαμε πανιῶ, νάσου κι' ἀκούνε ποδοβολητὸ καὶ ντουφεκιές, καὶ βλέπουν Τούρκους καβαλλάρους νάρχωνται σὰν ἀστράπη. Εἶχε πιά καλὰ ξημερώσει.

«Τοὺς κατάλαβαν πῶς βρισκόντουσαν στὸ καράβι κι' ἄρχισαν τὸ ντουφεκίδι· μὰ τὰ βόλια ἔπεφταν στὴ θάλασσα... Ἐξέχασα νὰ πῶ κάτι.

«Ὅταν κρεμάστηκαν ἀπ' τὸ παρθύρι μὲ τὸ σχοινί καὶ πάτησαν τὰ πόδια τους στὸ δρόμο, σὲ ἕνα σπιτάκι, ἀντικρὺ, εἶδαν μιὰ γρη῏ Ἀραπίνα ποὺ καθότανε κουβαριαστὴ στὴν πόρτα.

«Καθὼς τὴν εἶδαν κοκκάλωσαν ἀπ' τὸ φόβο τους καὶ ἀκούμπησαν στὸν τοῖχο τοῦ κονακιοῦ, ὁ ἕνας κοντὰ στὸν ἄλλον, ἐλπίζοντας πῶς δὲν τοὺς πῆρε τὸ μάτι τῆς, καὶ παρακαλοῦσαν τὸ Θεὸ νάμῃ μεσά.

«— Μὴ φοβώσαστε ἀπὸ μένα, τοὺς φωνάζει ἑξαφνα, μὲ μισὴ φωνή, ἡ Ἀραπίνα... Σκλάβά εἶμαι καὶ γὰρ σὰν καὶ σὰς. Αἰνέστε στὸ καλὸ!...»

ΑΘΗΝΑ·ΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΤΟΥ Κ. ΚΩΣΤΑ ΚΑΙΡΟΦΥΛΑ

ΠΩΣ ΑΙ ΑΘΗΝΑΙ ΕΓΙΝΑΝ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ

Ὅταν ἐσχηματίσθη τέλος, μετὰ τόσους ἀγῶνας καὶ αἷμα ἐπταετοῦς πολέμου, τὸ Ἑλληνικὸν κράτος, αἱ Ἀθῆναι ἦσαν ἀκόμη ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Διὰ τοῦτο ἡ κυβερνήσις προσωρινῶς ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Αἴγινα ὑπὸ τὸν κυβερνήτην Ἰωάννην Καποδίστριαν, μετ' ὀλίγον δὲ μετεφέρθη εἰς τὸ Ναύπλιον, ὡς τὴν μᾶλλον προοδευμένην καὶ πολιτισμένην πόλιν τῆς Ἑλλάδος. Μετὰ τὴν ἀφίξιν τοῦ βασιλέως Ὁθωνος ἐγεννήθη πλέον ζήτημα ὀριστικῆς ἐγκαταστάσεως τῆς πρωτεύουσας. Καὶ ἐπειδὴ εἶναι ἀδύνατον νὰ εὑρεθῶν ὅλοι οἱ Ἕλληνες σύμφωνοι εἰς οἰονδήποτε ζήτημα, φυσικὸν ἦτο καὶ ἐπὶ τοῦ φλέγοντος ζητήματος τῆς πρωτεύουσας τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους νὰ γεννηθοῦν πλείους ὅσαι διαφωνίαι, αἱ ὅποιαι διημισηθήσονται τὸ ζήτημα τῆς ἐκλογῆς, καὶ ἐπὶ ἀρκετὸν χρονικὸν καιρὸν διετήρησαν τὸ ζήτημα τοῦτο ἐκκρεμές. Διότι τὰ συμφέροντα τῶν διαφόρων τόπων προσέκλιναν ἀντιθέτως μερίδας, ἐκάστης πόλεως ὑποστηρίζουσας ἴδια συμφέροντα. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι, συγκρινόμενον πρὸς τὰς λοιπὰς πόλεις, τὸ Ναύπλιον δικαίως διεξεδίκει τὴν προτίμησιν, καὶ ὁρθῶς ὁ ἰδιαιτέρος γραμματεὺς τοῦ βασιλέως Ὁθωνος τὴν ἀπεκάλει «Πατριστὴ τῆς Ἀνατολῆς». Ἀλλὰ κατὰ τοῦ Ναυπλίου ἐξηγέρθησαν ἄλλαι πόλεις, ὑποστηρίζουσαι ἑτι, πλην τῆς γεωγραφικῆς αὐτοῦ θέσεως, εὐρισκομένης εἰς τὸ νότιον ἀποκεντρον σημείου, ἡ πόλις αὕτη δὲν ἦτο σωστὸν νὰ μεταβληθῇ εἰς πρωτεύουσαν, διότι οἱ δρόμοι τοῦ ἦσαν στενοὶ καὶ πυκνοκατοικημένοι, λόγῳ στενότητος τῆς ἐνδοχώρας.

Ἦρχισεν, λοιπόν, ἡ συζήτησις περὶ τοῦ ποῖα πόλις ἔπρεπε νὰ λάβῃ τὸ χρῆμα τῆς πρωτεύουσας. Καὶ αἱ ὑποψήφιοι πόλεις ἦσαν πολλαί, διαμνησθητοῦσαι τὴν προτίμησιν. Αἱ σημαντικώτεραι τούτων ἦσαν, πλην τοῦ Ναυπλίου, αἱ Ἀθῆναι, τὸ Ἄργος, ἡ Σύρος, ἡ Τρίπολις καὶ ἡ Κόρινθος, διὰ τὰ παραλείψωμεν τὰς δευτέρας. Ἐκάστη τῶν πόλεων αὐτῶν παρουσίαζεν οὐκ ὀλίγα ἐπιχειρήματα κατὰ τῆς διεκδικήσεως ἐνὸς τόσον σημαντικοῦ τίτλου. Οὕτω, εἰς τὴν ἐφημερίδα «Χρόνος» τοῦ Ναυπλίου, εἰς φύλλον τῆς 4 Μαΐου 1833 εὐρίσκομεν ἄρθρον συνηγοροῦν ὅπως ἡ πρωτεύουσα μεταφερθῇ εἰς τὸ Ἄργος, καὶ ὑποστηρίζον ὅτι, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ, δὲν πρέπει νὰ λάβουν αἱ Ἀθῆναι τὸ προνόμιον τοῦτο διὰ τὰ ἀκόλουθα ἐπιχειρήματα:

α') Διότι αἱ Ἀθῆναι δὲν ἔχουν κεντρικὴν θέσιν, ἀλλ' εἶναι εἰς μίαν ἄκρην τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου καὶ ἐπομένως ἡ ἐπικοινωνία μὲ τὰς ἐπαρχίας θὰ ἦτο δύσκολος.
β') Διότι εἶναι πόλις φύσει ἀρροῦρητος, ἐνῶ τὸ Ἄργος ἔχει φυσικὴν ἐχύρωσιν καὶ προμαχῶνα, οὕτως εἰπεῖν, τὸ Ναύπλιον τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο καὶ τὸ ἐπίνειόν τοῦ.
γ') Διότι εἰς τὰς Ἀθῆνας δὲν ὑπάρχουν γαῖαι καὶ κτήσεις δημοσίαι, ἐκτὸς τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν τζαμιῶν, κατὰ συνέπειαν πάσα ἐγκατάστασις τῆς πρωτεύουσας εἰς τὰς Ἀθῆνας, θὰ ἀπῆται ἀγορὰν δημοσίων γαιῶν πρὸς ἀναικοδόμησιν τῶν ἀνακτόρων καὶ πολυπληθῶν δημοσίων οἰκημάτων, τοῦθ' ὅπερ θὰ ἀπῆται μεγάλαις χρηματικαῖς δαπάναις, ἐνῶ τὸ Ἄργος μετὰ τῆς θαυμασίας καὶ εὐφωροτάτης φύσεώς τοῦ καὶ τοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος τοῦ ἔχει καὶ γαῖας δημοσίας ἐπαρκεῖς διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν.

Ὅχι ὀλιγώτερον σοβαρὰ ἐπιχειρήματα παρουσία διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῆς πρωτεύουσας ἡ Σύρος, ἡ Τρίπολις καὶ ἄλλαι πόλεις. Ἡ σπουδαιότερα ὁμῶς ἀντίπαλός των ἦτο ἡ Κόρινθος. Ἰδοὺ ἐπὶ τοῦ προκειμένου τί ἔγραψε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ γερμανικὴ «Γενικὴ Ἐφημερίς» κατ' ἀνταπόκρισιν ἐξ Ἑλλάδος, γραφθεῖσαν πιθανότατα ἀπὸ κάποιον Βαυαρὸν ἐκ τῶν ἀποτελούντων τὴν ἀκολουθίαν τοῦ βασιλέως Ὁθωνος.

«Ἡ υποψηφιότης τῆς Κορίνθου καταπολεμεῖται ὡς ἀλίμενος, μὴ ἔχουσα ἄλλον χώρον ἐπεκτάσεως παρὰ τὸν τοῦ στενοῦ ἰσθμοῦ καὶ διὰ τὸ κλίμα, τὸ ὁποῖον τὸν μὲν χειμῶνα ἦτο λίαν ψυχρὸν τὸ δὲ καλοκαῖρι θερμότατον. Τὸ Ναύπλιον καταδικάζεται ὡς κείμενον εἰς ἕνα παράμερον κόλπον, ὅτι ἦτο ἀλίμενον καὶ ὡς πόλις ρυπαρά, στερουμένη ὕδατος καλοῦ ποτίμου, περιβαλλομένη ἀπὸ ἑλῆ, λίμνην καὶ δράχους. Κατὰ τὴν γνώμην μας πρωτεύουσα πρέπει νὰ γίνουσι αἱ Ἀθήναι, ὅχι μόνον διότι ἡ Ἀττικὴ καὶ ὅλη ἡ Στερεὰ Ἑλλάς δὲν δύνανται νὰ στερηθοῦν πρωτεύουσας, ἀλλὰ καὶ διότι, ὡς γνωστόν, αἱ Ἀθήναι ἔχουν τὸ μόνον δυνάμενον νὰ συγκριθῇ μὲ τὸ τῆς Σμύρνης λαμπρότατον κλίμα, τὸ εὐφορον ἔδαφος, τὸ ἀριστον πρὸς οἰκοδομὴν ὑλικόν, λιμένας καὶ ὁρμους εὐχρήστους πρὸς ἐμπόριον πάσης κατευθύνσεως, μαζὺ δὲ μὲ ὅλα αὐτὰ ἔχει καὶ μεγίστας ἀναμνήσεις, διὰ μέσου τῶν αἰώνων. Ὅλα αὐτὰ αποτελοῦν προσόντα καὶ ἀξιώσεις δικαιοτάτας, μὴ δυναμένας νὰ παρεξηγηθοῦν καὶ παροραθοῦν ἀνευ μεγάλων πολιτικῶν σφαλμάτων. Αἱ Ἀθήναι, ἐντὸς ὀλίγου, ὀλίγων ἐτῶν, δύνανται νὰ προαχθοῦν εἰς ἀνθηρὰν πόλιν. Ἀπεναντίας τὸ Ναύπλιον, καὶ ἂν ἀκόμη ἡ ἀπερισκεψία ἤθελεν ἀνεγείρει μεγαλοπρεπὴ ἀνάκτορα, θὰ μείνῃ εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα τόπος ἀκατάλληλος καὶ ἀνθυγιεινὸς διὰ πρωτεύουσας».

Πιθανώτατα τὰ ἀνωτέρω ἔγραψεν ὁ σοφὸς Βαυαρὸς Ρόσς, ὁ ὁποῖος ἐπισκέφθη τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὰς Ἀθῆνας καὶ ἐμαγεύθη ἀπὸ τὴν ὠραιότητα καὶ τὰς ἱστορικὰς ἀναμνήσεις τῆς πόλεως τοῦ Περικλέους. Καὶ πολλοὶ ἄλλωστε ἄλλοι Γερμανοὶ ἐτάχθησαν μὲ τὴν γνώμην αὐτὴν καὶ κυρίως ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκος, μέγας φιλέλληνας καὶ φιλότεχνος, τοῦ ὁποῖου ἡ γνώμη ἐβάρυνε περισσότερον ἐπὶ τοῦ υἱοῦ του καὶ βασιλέως τῆς Ἑλλάδος Ὁθωνος.

* *

Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀπεφασίσθη κατ' ἀρχὴν ἡ μεταφορὰ τῆς πρωτεύουσας εἰς τὰς Ἀθῆνας, ἐγεννήθη νέον ζήτημα σχετικῶς μὲ τὴν ἀκριβὴ τοποθεσίαν εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἔπρεπε ν' ἀνεγερθῇ ἡ νέα πόλις. Διότι εἶνε ἀληθὲς ὅτι τὴν 18 Σεπτεμβρίου 1834 ἐξεδόθη εἰς τὸ Ναύπλιον βασιλικὸν διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποῖου ὠρίζοντο αἱ Ἀθήναι πρωτεύουσα τοῦ ἐλληνικοῦ βασιλείου καὶ τὴν 1 Δεκεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους μετεφέροντο ὅλαι αἱ ἀρχαὶ εἰς τὴν νέαν πρωτεύουσαν, ἀλλὰ τὸ ζήτημα τῆς θέσεως ὅπου θὰ ἡγείρετο αὕτη δὲν ἐλύθη ἀμέσως. Διότι ἐδημιουργήθησαν δύο κόμματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς τοποθετήσεως εἰς τὸ μέρος ἀκριβὲς ὅπου εὐρίσκοντο ἄλλοτε αἱ ἀρχαὶ αἱ Ἀθήναι, τὸ δὲ ἄλλο ὑπὲρ τοῦ μέρους ὅπου εὐρίσκεται σήμερον ὁ Πειραιεὺς. Οἱ ταχθέντες ὑπὲρ τοῦ μέρους τοῦ Πειραιῶς ὑπεστήριζον, ὅτι πλὴν τοῦ Πειραιεὺς, ὁ ὁποῖος ἦτο σημαντικὸς παράγων διὰ μίαν πρωτεύουσαν, ὁ Πειραιεὺς εἶχε μεγίστην ἑδαφικὴν ἔκτασιν καὶ ἔδαφος παρθένον πρὸς ἀνοικοδόμησιν τῆς πόλεως, ἐνῶ αἱ Ἀθήναι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, λόγῳ τοῦ μακροχρόνιου ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος, εἶχον ὑποστῇ πολλὰς καταστροφὰς καὶ εὐρίσκοντο μεταξὺ ἐρειπίων κρημνισθέντων ἀπὸ δρίδας καὶ σωροὺς ἀμόρφων χωμάτων, ἐπομένως δὲν ἦτο δυνατόν ἡ εὐρυθμία ἀνοικοδόμησις πρωτεύουσας ἀνταξίας νέου βασιλείου.

Ὁ Βαυαρὸς ἀρχιτέκτων Γούτενσον μάλιστα εἶχεν ἔλθῃ κατὰ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1830 καὶ ἐμελέτησεν εἰς τὸν Πειραιᾶ τὸν τρόπον τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς πρωτεύουσας εἰς τὸν Πειραιᾶ, καταστρώσας μάλιστα καὶ τὸ σχέδιον τῆς πόλεως ἡ ὁποία θὰ ἰδρύντο ἐν αὐτῷ, ἐκτεννομένη παρὰ τοὺς δύο λιμένας, τὸν καθ' αὐτὸν λιμένα Πειραιῶς καὶ τὸν τῆς Ζέας, ἡ δὲ Πειραικὴ χερσόνησος ἐμελλε νὰ περιλάβῃ τὰ ἀνάκτορα τοῦ βασιλέως καὶ γύρω του ὅλα τὰ καταστήματα. Τὴν γνώμην ὁμοῦ αὐτὴν κατεπόλεμησαν ὁ ἀρχαιολόγος Ρόσς καὶ ἄλλοι πολλοὶ Βαυαρὸι ἰσχύοντες πλησίον τοῦ βασιλέως Ὁθωνος, λέγοντες πολὺ ὀρθῶς, ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ ἀνάκτορα καὶ τὰ δημόσια καταστήματα καὶ ὑπουργεῖα θὰ εὐρίσκοντο εἰς τὴν διακρίσιν τοῦ πρώτου τυχόντος πολεμικοῦ πλοίου, τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο εἰς βραχύτατον χρονικὸν διάστημα νὰ μεταβάλῃ τὰ πάντα εἰς ἐρείπια. Μετὰ μακρὰς λοιπὸν συζητήσεις ἀπε-

φασίσθη ν' ἀπορριφθῇ ἡ περὶ Πειραιῶς πρότασις, ὁ ὁποῖος τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο ἔρημος καὶ δὲν κατοικοῦσε ἐκεῖ παρὰ μόνον ἕνας τοῦρκος τελώνης εἰς παραλιακὸν κατάστημα διὰ νὰ εἰσπράττῃ τοὺς λιμενικοὺς φόρους.

* *

Ἀλλὰ τὰ δάσανα τῶν Ἀθηναίων δὲν ἐτελείωσαν καὶ μετὰ τὴν ἀπόρριψιν τοῦ Πειραιῶς. Διότι τότε ἐγεννήθησαν δύο ἀντίθετοι γνώμαι δσον ἀφορᾷ τὴν ἐγκατάστασιν τῆς πρωτεύουσας εἰς Ἀθῆνας. Οἱ μὲν ὑπεστήριζον, πολὺ ὀρθῶς, ὅτι αἱ νέαι Ἀθήναι ἔπρεπε νὰ κτισθοῦν ἐπὶ χώρου εὐρισκομένου ἔξω ἀπὸ τὴν περιοχὴν τὴν περιλαμβάνουσας τὰς ἀρχαίας Ἀθῆνας, αἱ ὁποῖαι ἔπρεπε νὰ μείνουν ἄθικτοι, ἀποτελοῦσαι ἱερὸν καὶ προσκύνημα ὁλοκλήρου τοῦ πολιτισμένου κόσμου, νὰ ἐξακολουθήσουν δὲ γινόμεναι ἀνασκαφαί, διὰ νὰ φέρουν εἰς φῶς ἀληθεῖς θησαυροὺς τέχνης. Οἱ ἀντίθετοι ὑπεστήριζον ἀπεναντίας ὅτι ἡ πόλις ἔπρεπε, διὰ νὰ ἀποτελέσῃ οὕτως εἰπεῖν συνέχειαν τῆς ἱστορίας καὶ τῆς δόξης, νὰ κτισθῇ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας πόλεως τῶν Ἀθηναίων, τὴν ὁποίαν ἐδόξεσε ὁ Περικλῆς καὶ ἀθηναῖοι οἱ σοφοί. Δυστυχῶς ὑπερίσχυεν ἡ δευτέρα γνώμη. Καὶ λέγομεν δυστυχῶς, διότι ἂν ἡ νέα πόλις ἐκτίετο εἴτε πρὸς τὸ μέρος τὸ φέρον πρὸς τὸ Νέον Φάληρον, ἀπὸ τὴν συνοικίαν Μακρυγιάννη καὶ πέραν ἢ τοῦλάχιστον πρὸς τὸ μέρος τῶν Πατησίων καὶ ἔμενεν ἄθικτος ἡ ἀρχαία πόλις μὲ τὰ μνημεῖα τῆς, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ περικλεισθῇ τὸ τμήμα αὐτὸ ὡς ἕνα ἀρχαιολογικὸν οὕτως εἰπεῖν μουσεῖον καὶ νὰ γίνουσι ἐν αὐτῷ ἀνασκαφαί, ὥστε νὰ ἔχωμεν σήμερον μίαν θαυμασίαν νεκρόπολιν παρὰ τὴν νέαν πρωτεύουσαν, ὅπως συνέβη τώρα μὲ τὸ μέρος τὸ ὁποῖον ἀνέσκαψεν ἡ ἀμερικανικὴ ἀρχαιολογικὴ σχολή. Ἡ ἀνόητος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀρχαιομανία ἔφθασε μέχρι τοῦ σημείου ὥστε πολλοὶ ἐπέμενον ὅπως τὰ βασιλικά ἀνάκτορα κτισθοῦν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, παρὰ τὸν Παρθενῶνα Εὐτυχῶς τὴν παραφροσύνην αὐτὴν ἀπέτρεψεν ὁ φιλότεχνος βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκος, ἐμποδίσας τὸν υἱὸν του Ὁθωνα νὰ κάμῃ τὸ ἔγκλημα αὐτὸ καθοσιώσεως.

* *

Δὲν ἦτο ἀληθῶς ἀδικαιολόγητος ἡ ἐπωνυμία «Χωριὸ τοῦ βασιλεῖ» ποὺ ἐδόθη εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηναίων, ὅτε μετεφέρθη ἡ πρωτεύουσα τοῦ νεοσυστάτου ἐλληνικοῦ βασιλείου. Διότι καὶ ὁ μᾶλλον ρωμαντικὸς καὶ εὐφάνταστος δὲν ἠδύνατο νὰ τιτοφορήσῃ παρὰ ὡς ἐλασινὴν παραμελημένην κωμόπολιν τὴν σωρείαν ἐλασινῶν ἐτοιμορρόπων καλυθῶν αἱ ὁποῖαι ἐσωριάζοντο κάτω ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν εἰς ἔκτασιν φθάνουσας μέχρι τῆς σημερινῆς πλατείας Συντάγματος.

Αἱ Ἀθήναι τὸ 1822 εἶχον 3645 χιλιάδας κατοίκους καὶ 1265 σπίτια. Ὅταν ἔγινε πρωτεύουσα δὲν ἐξετελέσθη ἀπογραφή διὰ νὰ γνωρίσωμεν πόσοι ἀκριβῶς ἦσαν οἱ κάτοικοι, ἀλλ' ἀναμφιδόλως ἦσαν τότε ὀλιγώτεροι ἀπὸ τοὺς εὐρισκομένους τὸ 1822, λόγῳ τοῦ καταστρεπτικοῦ πολέμου καὶ τῆς ἀναχωρήσεως πλείστων τούρκων μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος καὶ ἦσαν αὐτῶν. Ὁ γὰρ ἱστορικὸς Μισώ, συγγραφεὺς τῶν Σταυροφοριῶν, ἐπισκεφθεὶς τὰς Ἀθῆνας κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, λέγει ὅτι «οὐδεμία ὁδὸς ἠσώζετο εὐτε ἦτο χαραγμένη. Περιπατοῦμεν διὰ μέσου ἐσκαρμέντων ἐρειπίων καὶ εἰς ἕκαστον θῆμα εἰμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ὑπερπηδήσωμεν σωροὺς πετρῶν, κατεσκαρμένων τοίχων, σπονδύλους κίονων ριγμένων κατὰ γῆς».

Ὁ Δουῖν, ἐπισκεφθεὶς τὰς Ἀθῆνας τὸ 1834 γράφει τὰ ἀκόλουθα:

«Ἡ ποτὲ μεγαλοπρεπὴς πόλις εἶναι σήμερον κυριολεκτικῶς σωρὸς συντριμμάτων. Οἱ κτᾶ ἐρείπια πλινθίων καλυθῶν καὶ πενιχρὰ τζαμιά σχηματίζουν περιέργους ὁγκοὺς ὥστε νὰ μὴ κατορθῶναι νὰ προσανατολισθῇ καὶ δάξῃ σημάδια διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ ἐπιστρέψῃ ἐκεῖ ἀπ' ὅπου ἀνεχώρησα».

Ὁ Μάρλεν ἐπίσης, ὁ ὁποῖος ἔγραψεν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς βασιλείας τοῦ Ὁθωνος, λέγει ὅτι χιλιάδες οἰκίων εἶχον πέσει εἰς

ἐρείπια, κατακλύζοντα τοὺς δρόμους καὶ καθιστῶντα αὐτοὺς ἀδιαβάτους, αἱ δὲ ἱσάμεναι ὁρταί ἦσαν ἐτοιμόδρομοι, ἀπειλοῦσαι ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν κατάρρευσιν.

Καὶ ἄλλοι ξένοι, ἐπισκεφθέντες τὴν πόλιν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, παρέχουν θλιβερὰν ἐπίσης εἰκόνα τῆς καταστάσεως. Οὕτω ὁ πρέσβυς τῆς Αὐστρίας καὶ συγγραφεὺς τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως Πρόκης Ὅστεν, προσφωνῶν τὸν βασιλέα Ὁθωνα κατὰ τὴν ἐπίδοσιν τῶν διπλωματικῶν αὐτοῦ διαπιστευτηρίων, εἶπε τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικά:

«Βλέπω τὴν Ὑμετέραν Μεγαλειότητα κατοικοῦσαν μεταξὺ ἐρείπιων λαμπρῶν μὲν λόγῳ τῆς ἀρχαιότητος, ἀλλὰ καὶ ἄλλων ἐλσεινῶν προσφάτων. Αὕτῃ εἶναι ἡ εἰκὼν τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' ἡ Ὑμετέρα Μεγαλειότης ἐκλήθη ὅπως χρησιμοποιήσῃ πρὸς νέαν οἰκοδομὴν τὸ ὑπάρχον ἐν τῇ ἑλληνικῇ λαῷ ἐξαίρετον ὕλικόν καὶ καθάρισιν τὰ θλιβερὰ ἔχνη βαρβαρικῆς ἐποχῆς».

* *

Ἡδὴ εἶχον συγκεντρωθῇ ἀπὸ τινος εἰς τὰς ἐρειπωμένας Ἀθήνας μερικοὶ Εὐρωπαῖοι καλλιτέχναι καὶ ἀρχαιολόγοι, οἱ ὅποιοι ἔκαμνον μελέτας καὶ ἐρεῦνας γύρω ἀπὸ τὰ ἀθάνατα μνημεῖα τῆς πόλεως καὶ οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν ἐξωγράφισαν. Μεταξὺ τῶν πρώτων ξένων κατοίκων τῶν Ἀθηνῶν συγκαταλέγεται καὶ ἡ περίφημος δοῦκισσα τῆς Πλακεντίας, ὁ ἄγγλος ἱστοριογράφος Γεώργιος Φίνλεϋ, ὁ ἄγγλος ναύαρχος Μάλκολμ καὶ ὁ ἀρχαιολόγος Ρόξς. Πλὴν τούτων, πλεῖσται οἰκογένειαι Ἑλλήνων πλουσίων ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς ἐλευθέρας πλεον Ἀθήνας, ἐλκυόμενοι ἀπὸ τὸ γόητρον τῆς πόλεως τοῦ Περικλέους. Μεταξὺ τούτων ἦσαν αἱ οἰκογένειαι Καρατζᾶ, Κοντοσταύλου, Βλαχούτση καὶ Ραγκαβῆ. Ὁ Χῖος Κοντοσταύλος ἔκτισε σπῖτι εἰς τὴν σημερινὴν ὁδὸν Κυδαθηναίων τῆς Πλάκας, εἰς τὸ ὅποιον κατοίκησεν ὁ βασιλεὺς Ὁθων μετὰ τὴν μεταφορὰν τῆς πρωτεύουσας εἰς τὰς Ἀθήνας μέχρι τῆς οἰκοδομήσεως τῶν ἀνακτόρων. Κατὰ τὸ 1831 ἐπεσκέφθη τὰς Ἀθήνας καὶ ὁ διάσημος γάλλος ποιητὴς καὶ φιλέλληνας πολιτικὸς Λαμαρτίνος.

Ὁ ἄγγλος Μάλκολμ ἔκτισεν εἰς τὰ Πατήσια οἰκίαν, ὅπου σήμερον εὕρεται τὸ Ἄσυλον τῶν Ἀνιάτων. Ἦτο δὲ τόση ἐρημία ἐκεῖ, ὥστε οἱ ἐργάται οἱ κατασκευάζοντες τὴν οἰκίαν ἠναγκάζοντο νὰ μεταβαίνουν εἰς τὴν ἐργασίαν των πάνοπλοι διὰ νὰ ἀποφεύγουν τὸν κίνδυνον τῶν ληστρικῶν ἐπιδρομῶν. Χάρις εἰς τὸν Μάλκολμ εἰσήχθησαν εἰς τὰς Ἀθήνας τὰ μέχρι τότε ἄγνωστα κάρρα. Διότι οὗτος ἠγόρασεν ἀπὸ τὴν Μάλταν καὶ ἔστειλεν εἰς τὰς Ἀθήνας δίτροχα κάρρα διὰ μεταφορὰν χώματος, λίθων κλπ. Οἱ Ἀθηναῖοι περιχαρεῖς ἔτρεχον πίσω ἀπὸ τὰ κάρρα θαυμάζοντες τὴν νέαν...ἐφεύρεσιν!

Καὶ τὰ σπῖρτα ἀκόμη ἦσαν ἄγνωστα εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οἱ ὅποιοι ἦσαν πτωχοὶ μὲν τσακμακόπετρες. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἀνάμμα αὐτὸ ἦτο δύσκολον, αἱ οἰκογένειαι τῆς καλῆς τάξεως ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ διατηροῦν ἀσθηστον κανδήλαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔπερναν φωτιά. Αἱ δὲ πτωχαὶ οἰκογένειαι προσέφευγον εἰς τὴν ἀσθηστον κανδήλαν τῶν πλουσίων διὰ νὰ ἔχουν πῦρ.

Τὰ πρῶτα σπῖρτα ἔφερε μερικὰ ἔτη μετὰ τὴν μεταφορὰν τῆς πρωτεύουσας ὁ Γεώργιος Σταυρός, ὁ μέλλων ἱδρυτὴς τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς καὶ ὁ ὅποιος προηγουμένως διετήρει σαράφικο εἰς τὴν Παλαιὰν Ἀγοράν. Θέλων δὲ νὰ προκαλέσῃ ἐκπληξιν εἰς τοὺς συγκεντρωμένους τὸ θράδιν εἰς τὸ σπῖτι τοῦ προκρίτου τῆς πόλεως, ἔσπειν ἀπὸ τὴν τσέπην του, μετὰ μεγάλων προφυλάξεων, ἕνα πελώριον κουτί καὶ ἔβγαλε ἀπὸ μέσα μετὰ μεγάλης δῆθεν μεγαλοπρεπείας ἕνα πελώριον σπῖρτο, τὸ ὅποιον προστριβὲν ἐπὶ τῶν πλευρῶν ἤναψε πρὸς θαυμασμόν καὶ κατάπληξιν τῶν ἐκεῖ παρισταμένων.

Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον προεκάλεσε μεγάλην ἐκπληξιν ἦτο ἡ πρώτη ἐγκατάστασις θερμάστρας εἰς τὰς Ἀθήνας. Διότι ἐκτὸς ἀπὸ τὴν φουφοῦ, τὸ μαγκάλι καὶ ἐλάχιστα τζάκια, οὐδὲν ἄλλο εἶδος θερμάνσεως ἦτο γνωστὸν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἡ πρώτη θερμάστρα κατασκευάσθη εἰς ἕνα σπῖτι πλησίον εἰς τὴν Παλαιὰν Ἀγοράν, εἰς τὸ

ὅποιον κατόκει ὁ γερμανὸς ἀρχαιολόγος καὶ κατόπιν καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Λουδοβίκος Ρόξς, ὀλίγον χρόνον πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Ὁθωνος. Ἡ θερμάστρα, αὕτη, κατὰ τὴν ἀφήγησιν συγχρόνου, συνίστατο ἀπὸ τετράγωνον λαμαρίναν, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ κατασκευαστὴς αὐτῆς Λύδερς ἐποθεύετο σωλῆνα ἐξερχόμενον ἀπὸ τὸ παράθυρον. Ἡ τελευταία αὕτη λεπτομέρεια καὶ ἡ τοποθέτησις τοῦ σωλῆνος ἔξω ἀπὸ τὸ παράθυρον ἐξήγειρε τὴν περιέργειαν τοῦ κοινοῦ. Ἐν ἀκαρπεί διεδόθη ἡ εἰδησις καὶ ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἔσπευσαν καὶ συνεκεντρώθησαν κάτω ἀπὸ τὴν οἰκίαν τοῦ Ρόξς, ζητοῦντες ἐπιμόνως νὰ ἴδωσιν τὸ ἀξιοπεριέργον θέαμα. Ἐκ τῶν πρώτων κατέφθασεν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν, ὡς καὶ πολλοὶ Τοῦρκοι πρόκριτοι, οἱ ὅποιοι ἐπέμενον νὰ ἴδωσιν τὸ ἐκπληκτικὸν ταῦτο θαῦμα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ!

Ὁ ἰδιοκτήτης, μὴ δυνάμενος νὰ ἀντιστῇ εἰς τὴν ἐπιμονὴν παράκλησιν πάντων, ἐπέτρεψε τὴν εἴσοδον τμηματικῶς τῶν θεατῶν. Οἱ ἐπισκέπται παρετήρουν ἐκστατικοὶ τὴν κακοτέχνως ἄλλωστε κατασκευασμένην θερμάστραν, ἐντὸς τῆς ὁποίας τὰ καιόμενα ξύλα ἐκρότουν καὶ ψάφοντες τὴν γενιάδα των ἀνεφώνουν:

— Ἀτελείωτη τέλος πάντων εἶναι ἡ σοφία τῶν Φράγκων!

* *

Καθ' ἣν ἐποχὴν αἱ Ἀθηναὶ ἔγιναν πρωτεύουσα δὲν ὑπῆρχον εἰς αὐτὴν οὔτε κεραιοποιεῖα, οὔτε λατομεῖα, καὶ αὐτὰ δὲ ἀκόμη τὰ μάρμαρα ἐκομίζοντο ἀπὸ τὴν Κέρκυραν, ἐνῶ ἡ Πεντέλη ἔμενε ἐγκαταλειμμένη, διότι οὐδεὶς δρόμος τὴν συνέδεε μὲ τὴν νέαν πρωτεύουσαν. Ὅλα τὰ ὕλικά, καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ εὐτελέστερα, ἐπρομηθεύοντο ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην καὶ Τεργέστην. Ἀναφέρεται δὲ ὅτι ἕνας ἐπιδέξιος Γερμανὸς σιδηρουργός, ὁ Λύδερς, ἐκέρδισε τόσα ἀφθονα χρήματα ἀπὸ τὴν ἐργασίαν του, ὥστε μετ' ὀλίγον, λόγῳ τῆς μανίας ἡ ὁποία εἶχε καταλάβῃ τοὺς εἰς Ἀθήνας ἐγκατασταθέντας νὰ κτίσουν σπῖτια, ἡ σύζυγός του, μιμουμένη τὰς ὁραίας θυγατέρας τοῦ προέδρου τῆς ἀντιβασιλείας Ἀρμάνσπεργκ, ἐξήρχετο καὶ αὕτη ἔφιππος μὲ περιβολὴν ἀμαζόνος! Οἱ Ἀθηναῖοι κατόκουν ἐν συνωστισμῷ ἐντὸς καλυδῶν καὶ χαμηλῶν οἰκίσκων, ὅλας δὲ τὰς ἀνάγκας των ἐξετέλουν εἰς τὸ ὑπαίθριον, διότι οὐκ ἔως δέκα καλὰ οἰκίαι ὑπῆρχον εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω οἰκίων αἱ ὅποιαι εἶχον καὶ παράθυρα μὲ τζάκια, ὅλοι αἱ λοιπαὶ ἐστεροῦντο τοιοῦτων, διότι τὰ τζάκια κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐθεωροῦντο ὡς εἶδος ἄκρας πολυτελείας. Ὅσοι δὲ ἀπὸ τοὺς ἐνοικιαστάς, λέγει εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του ὁ Ρόξς, ἐπεθύμουν νὰ ἔχουν καὶ παράθυρα μὲ τζάκια, ἔπρεπε νὰ κάμουν ἰδιαιτέραν συμφωνίαν μὲ τὸν ἰδιοκτήτην τῆς οἰκίας διὰ νὰ τοποθετηθοῦν τὰ τζάκια ἀπὸ τὸ καταβαλλόμενον μίσθωμα.

Ὅλοι αἱ οἰκίαι ἐπίσης ἐστεροῦντο ἀποχωρητηρίων. Ὅταν μάλιστα τὰ ἀνάκτορα ἐκτίζοντο καὶ ἐγνώσθη ὅτι πρόκειται νὰ κατασκευασθοῦν ἐντὸς αὐτῶν ἀποχωρητήρια ἡ κοινὴ γνώμη ἐξηγέρθη, ὁ δὲ στρατηγὸς Τσόκρης διεμαρτυρήθη ἐντόνως διὰ τὴν τοιαύτην βεβήλωσιν τοῦ ἱεροῦ, κατ' αὐτόν, χώρου τῶν βασιλικῶν ἀνακτόρων. Καὶ πράγματι ἡ διαμαρτυρία αὕτη εἶχε ὡς συνέπειαν νὰ κατασκευασθῇ ἐν μόνον ἀποχωρητήριον ἐπὶ ἐνενήκοντα δύο δωματίων, τὰ ὁποῖα περιέχουν τὰ ἀνάκτορα καὶ μόλις πρὸ ἐτῶν μετερρυθμίσθη ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο καὶ προσετέθησαν ἀρκετὰ ἀποχωρητήρια. Διὰ νὰ συμπληρώσωμεν τὴν εἰκόνα τῆς καταστάσεως τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην θὰ παραθέσωμεν μερικὰς πληροφορίας ξένων ποὺ ἦλθον τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὴν νέαν πρωτεύουσάν τοῦ κράτους τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Ἀμερικανὸς κληρικὸς Χίλλ, ποὺ ἦλθε εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ συνέστησε τὸ Παρθενάγωγεον Χίλλ, ποὺ σώζεται καὶ ἀνιμάζει ἔως τὴν ἡμέραν, γράφει διὰ τὴν κατάστασιν ποὺ ὄρθηκε τὴν πόλιν:

«Ἀπεβιδάσθημεν εἰς τὸν Πειραιᾶ εἰς τὸν ὅποιον ὑπῆρχε μόνον ἐν εὐτελὲς παράρηγμα παρὰ τὴν τοποθεσίαν Τζελέπη, κατασκευασμένον ἐκ σανίδων, ὅπου διενυκτέρευσα μετὰ τῆς συζύγου μου. Ἀνήλθομεν μετὰ τῆς συζύγου μου εἰς Ἀθήνας, προσδεθείσης τῆς συζύγου μου ἐπὶ σάγματος ζώου ἀθλοῦ. Διήλθομεν τὸ ἄλπεδον, τελματώδη θάλασσαν, καὶ ἦλθομεν εἰς τὴν πόλιν. Αἱ Ἀθηναὶ τότε ἦσαν ἄκοσμος

λίθων σωρεία. Πενιχραὶ μόνον καλύβαι εἰρπον περὶ τὴν Ἀκρόπολιν. Τὸ Θησεῖον ἦτο ἱπποστάσιον καὶ τὸ Ὀλυμπεῖον ἀσβεστοκάμινος. Πανταχοῦ ἐρήμωσις, πανταχοῦ καταστροφή. Κατελθόντες τῶν ἱππων παρὰ τὸ Δίπυλον ἐπροχωρήσαμεν περὶ μέτροι τῆς συνοικίας Πλάκας. Κατὰ τὴν δίοδον ταύτην οὐδένα ἄνθρωπον συνηντήσαμεν, ἠκούσαμεν δὲ μόνον φωνὴν ἀνθρωπίνην ἀπὸ τὸν Χότζαν, φωνοῦντα ἀπὸ μιναρὲ κατὰ τὴν μεσημβρίαν. Ματαίως ἀνεζητήσαμεν οἰκημα κατάλληλον διὰ κατοικίαν καὶ σύστασιν σχολείου. Οὐδαμοῦ ὑπῆρχεν εἰς τὴν ἐρημωμένην πόλιν οἰκημα κατάλληλον. Ὅποια, φεῦ! ἡ τότε κατάστασις τῶν Ἀθηναίων!».

* *

Ὁμοίως θλιβεράν εἰκόνα μᾶς παρουσιάζει καὶ ὁ γάλλος περιηγητὴς Θωμᾶς Γρασσὲ εἰς ἐπιστολὴν τοῦ γραφεῖσάν πρὸς τὸν γάλλον κόμητα Ντουρσίς, γράφων : «Δὲν ὑπάρχουν πλέον Ἀθηναῖοι! Εἰς τὸν τόπον τῆς ὡραίας Δημοκρατίας ἀπλοῦται τώρα πενιχρὸν χωρίον, μαῦρον ἀπὸ τὸν καπνόν, σιωπηλὸν ὡς φύλαξ τῶν νεκρῶν μνημείων, μὲ στενωτάτους καὶ ἀσυμέτρους δρομίσκους. Καμμία οἰκία δὲν παρουσιάζει τίποτε τὸ ἐξαιρετικόν. Ἡ εἰσοδὸς μᾶς εἰς τὴν πόλιν προκαλεῖ γενικὴν ἀναστάτωση. Πέντε - ἕξ ξυπόλητα παιδιὰ, ὡραῖα ὅμως καὶ ζωηρῶν χαρακτηριστικῶν, προηγούνται ἀλαλάζοντα. Παράθυρα ἀνοίγονται μὲ σπουδὴν. Ἐφθάσαμεν τέλος εἰς τὸ τζαμί, μέγα τουρκικὸν οἰκημα δεσπόζον τῆς ἀγορᾶς. Ἀπὸ κάτω ἀπὸ αὐτὸ εὐρίσκεται μία σειρὰ ἀπὸ σπῖτια μικρὰ καὶ σκοτεινὰ καταστήματα, ὅπου πωλοῦν ἐνδύματα καὶ ὑποδήματα φέροντα χαραγμένα ὅλα τὰ ὀνόματα τῶν τούρκων διοικητῶν τῆς πόλεως. Ὑπάρχει εἰς τὴν πόλιν ἓν ξενοδοχεῖον καὶ ἓν ποτοποιεῖον. Τὸ ξενοδοχεῖον τὸ ἔδρυσεν ὁ γάλλος Ὀλιβιέ, τὸ δὲ ποτοποιεῖον δὲ ἔδω γνωστὸς γερμανὸς «Μάτρο - Φαίνον». Τὰ δύο κέντρα εἶναι τὰ μόνα εἰς τὰ ὅποια συγκεντρώνονται ἰδίως οἱ ξένοι καὶ μερικοὶ ἐγχώριοι».

* *

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν, πολλοὶ Εὐρωπαῖοι ἦλθον καὶ μᾶς ἀφήκαν πολυτίμους περιγραφάς, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ διαπρεπὴς ῥώσος συγγραφεὺς καὶ ἱστορικὸς Βλαδίμηρος Ντεμίδωφ, ὁ ὁποῖος ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας κατὰ τὴν ἀνοιξὶν τοῦ 1835 καὶ διέμεινεν ἐν αὐταῖς ἐπὶ πολὺ, ἐπιστρέψας δὲ εἰς τὴν Πετρούπολιν ἐδημοσίευσεν τόμον μὲ τίτλον «Ὁδοιπορικαὶ σημειώσεις» ἐνδιαφερούσας πληροφορίας, ἀπὸ τὰς ὁποίας παραλαμβάνομεν μερικὰς :

«Δὲν εὐρέθη κατοικία εἰς τὴν ὁδὸν Ἑρμοῦ πρὸς διαμονήν, ἐξηκολουθήσαμεν λοιπὸν προχωροῦντες, μέχρις ὅτου εὐρέθημεν μέσα εἰς πτωχόσπιτα κτισμένα ἀπὸ πηλὸν καὶ πέτρα, καὶ μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ τὸ σπῖτι ὅπου κατέλυσαν διὰ ν' ἀναπαυθῶν ἐπειτα ἀπὸ μακρὰν καὶ ἐπίπονον πορείαν. Μεγαλειτέραν ἀντίθεσιν μεταξὺ τῶν ἀθανάτων μνημείων τῆς ἀρχαιότητος καὶ τῆς κακομοιρίας τῆς συγχρόνου πόλεως δὲν δύναται κανεὶς νὰ συναντήσῃ. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς νέας πόλεως ἀποτελεῖται ἀπὸ κακοκτισμένας κατοικίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων δὲν ὑπάρχουν οὔτε φανάρια, οὔτε λεωφόροι, οὔτε ἀμάξια, μὲ μίαν λέξιν οὐδὲν δύναται νὰ ἐνθυμίσῃ ὅτι ζῆς εἰς πρωτεύουσαν ἢ τοῦλάχιστον εἰς κοινὴν εὐρωπαϊκὴν πόλιν. Εὐρομεν ὅμως ἀσπροψωμί, ἀρκετὰ καλὸ κρασί, κρεβάτι κ.λ.π. πού ἐπειτα ἀπὸ πολυχρόνιους στερήσεις μᾶς ἐθύμιζον Εὐρώπην».

Θέλων γὰρ ἐπισκεφθῇ λεπτομερῶς τὰς ἀρχαιότητας ἐπῆρξεν ὁδηγὸν τὸν μοναδικὸν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀρχαιολόγον Πιττάκη.

«Διήλθομεν, γράφει, μίαν σειρὰν ἀπὸ χαμόσπιτα καὶ ἐφθάσαμεν εἰς τὴν Ἀγοράν, ἀποτελοῦσαν τὸ ἐμπορικώτερον μέρος τῆς πόλεως. Ἐδῶ πωλοῦνται κυρίως τὰ τρόφιμα. Ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα στενόδρομον ἔχοντα ἀπὸ τὴν μίαν καὶ τὴν ἄλλην πλευρὰν χαμηλὰ σπῖτια μὲ πολλὰ μαγαζιά καὶ σκεπασμένον μὲ πανὶ ὅπως προστατεύῃ ἀπὸ τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας. Ἀφοῦ ἐπεσκεψθῆμεν τὴν Ἀκρόπολιν κατήλθομεν καὶ εἰσῆλθομεν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον Albergo Nuovo», εὐρισκόμενον εἰς τὴν Πλάκαν,

εἰς τὴν οἰκίαν Ὀριγώνη, ἀπέναντι ἀπὸ τὸ τότε κακουργοδικεῖον, πού σώζεται ἐρειπωμένον ἕως σήμερον. Ὅταν ἐξῆλθον ἀπὸ τὸ ρεστωρὰν διὰ νὰ μεταβῶ εἰς τὴν κατοικίαν μου, διερχόμενος ἀπὸ τὸ σπῖτι τοῦ πρέσβους τῆς Ῥωσσίας Κατακάζη, εἶδον τὰ παράθυρα φωταγωγημένα. Κυρίαι, διπλωμάται, ἀξιωματικοὶ μὲ μεγάλην στολὴν ἐπήγαινον ἐκεῖ πηδῶντες ἀπὸ πέτρας εἰς πέτραν κρατῶντες εἰς χεῖρας φαναράκι διὰ νὰ μὴ κρημνισθοῦν εἰς τοὺς ἀναριθμήτους λάκκους τοῦς γεμάτους ἀσδέστην. Δὲν μᾶς ἐκπλήττει μόνον ἡ πενία τοῦ τόπου ἀλλὰ καὶ ἡ τελεία ἑλλειψὶς γυναικείου φύλου, καθὼς καὶ ἡ πλήρης ἐπικράτησις εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῶν κάθε ἐθνικότητος ξένων. Εἰς τοὺς δρόμους συναντᾷ κανεὶς εὐπρεπῶς ἐνδεδυμένους μόνον μερικοὺς Ἰταλοὺς, Βαυαροὺς στρατιωτικοὺς, ὑπαλλήλους τῆς κυβερνήσεως καὶ μέλη τοῦ διπλωματικοῦ σώματος. Μόνον εἰς τὰ καφενεῖα δύναται κανεὶς νὰ συναντήσῃ κατὰ τὸ βραδάκι Ἑλληνας μὲ πολυτελεῖς ἐθνικὰς ἐνδυμασίας καθημένους ἀργούς, καπνίζοντας καὶ ὁμιλοῦντας διὰ τὰ χρόνια κατὰ τὰ ὅποια τὰ σπαθιά των δὲν ἐσκοῦριαζαν μέσῃ εἰς τὰς θήκας των. Ἄλλ' ἐκτὸς ἀπὸ «τὰ παλληκάρια» αὐτά, τὰ τόσον πολυτίμα διὰ τὸ ἔθνος, τώρα δὲ λησμονημένα θεωρούμενα ὡς βλαβερά ἐξ αἰτίας τῆς πατροπαράδοτου συνηθείας των δι' ἐλευθέραν ζωὴν καὶ πόλεμον, ἐκτὸς αὐτῶν δὲν βλέπω παρὰ μόνον ἐργάτας καὶ ζητιάνους πού φοροῦν ἐθνικὴν στολήν».

Εἰς τὸν Πειραιᾶ εὐρίσκειτο ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἓν ῥωσικὸν πολεμικὸν σκάφος ὀνομαζόμενον «Θεμιστοκλῆς». Τὸν ἐκάλεσαν λοιπὸν ὅπως τὸ ἐπισκεψθῇ. Ὁ Ντεμίδωφ ἐπῆγε καθάλλα, «ἀλλὰ κατὰ τὴν συμβουλὴν πού μοῦ ἔδωσαν, παρατηρεῖ οὗτος, δὲν ἔμεινα πολὺν καιρὸν κάτω ἀπὸ τὴν τοποθεσίαν αὐτήν, διότι τὸ κλίμα εἶναι πολὺ νοσηρόν. Οἱ Βαυαροὶ στρατιῶται πού ἐργάζονται εἰς τὴν κατασκευὴν δρόμων εἰς τὸν Πειραιᾶ ἐπέθαινον σὰν τίς μυῖγες». Καὶ ἐξακολουθεῖ :

«Στὰς Ἀθήνας ἐπεστρέψαμεν πρὶν δύσῃ ὁ ἥλιος. Ἐπερπατοῦσαμεν μαζὺ μὲ τὸν πρῶτον γραμματέα τῆς ῥωσικῆς πρεσβείας, ὅταν εἶδα ἀπὸ μικρὰν μίαν μετὰ ἄλλην σειρὰν ἀπὸ Ἑλλήνας περιπατοῦντας ὁ εἰς ὀπίσω ἀπὸ τὸν ἄλλον. Δὲν ἠδυνάμην νὰ καταλάβω διατὶ ἐπερπατοῦσαν ἔτσι. Ἀλλὰ γρήγορα ὁ πρῶτος ἀπὸ αὐτοῦς, γέρον ἀσπρομάλλης, μὲ μύτην κυρτὴν καὶ μάτια ζωηρά, ἐπλησίασε τὸν συνοδοιπόρον μου καὶ ἀφοῦ τὸν ἐφίλησε καὶ τὸν ἠρώτησε διὰ τὴν ὕψαιον του τοῦ εἶπε χαμογελῶν : Ἐφίλησες ἓνα δωδεκάμηνο βυζανούρι!». Ἦτο ὁ ἐνδοξος Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, πού μᾶς ἐνεθύμιζε μὲ αὐτὸν τὸν χαριετισμὸν τοῦ ὅτι πρὸ ἐνὸς χρόνου εἶχε καταδικασθῇ εἰς θάνατον καὶ τοῦ ἐδόθη χάρις, ἐπομένως ἀπὸ τότε ἤρχισε νὰ ξαναζῇ. Τὸν ἠκολούθει ἀπὸ πίσω τοῦ ὁ περίφημος Νικηταρὰς ὁ λεγόμενος Τουρκοφάγος καὶ μετ' αὐτὸν ἤρχοντο οἱ λοιποὶ ὁπαδοὶ του, ὑπερήφανοι διὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του».

Ὡς γνωστὸν ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε καταδικασθῇ εἰς θάνατον στὰς 26 Μαΐου 1833, κατηγορούμενος ὅτι ἐζήτη δι' ἐμφύλιον πολέμου νὰ προκαλέσῃ ἀνατροπὴν τοῦ καθεστώτος. Μαζὺ μὲ τὸν συγκατάδικόν του Πλαπούταν ἐκλείσθη εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Παλαμηδίου. Γρήγορα ὅμως ὁ βασιλεὺς τοῦ ἐχάρισε τὴν ζωὴν του καὶ τέλος μὲ νῆαν ἀπόφασιν τὸν ἀπεφυλάκισε. Ἡ ἀπόφασίς του ἐγένεν ἐνθουσιωδῶς ἀποδεκτὴ ἀπὸ τὸν λαὸν ὁ ὁποῖος ἐγνώριζεν ὅτι ἦτο ψευδὴς ἡ κατηγορία κατὰ τοῦ ἥρωος τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ ὑπεδέχθη τὸν ἐλθόντα ἐλεύθερον μὲ ζωηρὰς ὑποδοχάς.

Τὴν ὑποδοχὴν αὐτὴν τοῦ ἐπανερχομένου ἀπὸ τὴν φυλακὴν Θεοδώρου Κολοκοτρώνη περιγράφει ὁ Ῥώσος Ντεμίδωφ παραστὰς καὶ ἰδὼν αὐτήν.

Αὐτὴ ἦτο ἡ κατάστασις τῶν Ἀθηναίων πρὸ ἐνὸς αἰῶνος περίπου, ὅταν ἀφίκετο ὁ βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος Ὁθων ἵνα ἐγκατασταθῇ εἰς τὴν ἐκλεγείσαν πρωτεύουσαν τοῦ ἐλληνικοῦ βασιλείου. Πόση διαφορά μεταξὺ ὧν ἐδιαβάσατε καὶ ὧν βλέπετε σήμερον εἰς τὴν γεμάτην πολυκατοικίαν πόλιν τῆς Παλλάδος Ἀθῆνας!

ΠΩΣ ΕΣΩΘΗ Ο ΠΑΡΘΕΝΩΝ

Οἱ διάφοροι ἀρχαιοκάπηλοι Εὐρωπαῖοι, οἱ ὅποιοι ἐλήστευσαν τὴν Ἑλλάδα ἀρπάζοντες κατὰ τὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας τ' ἀριστουργήματα τῆς ἀρχαίας ἐλ-

ληνικῆς τέχνης, συντρίβοντες τ' ἀθάνατα μνημεῖα, ἐπροφασίζοντο δῆθεν διὰ τὰ μετέφερον εἰς τὴν Εὐρώπην διὰ τὰ σώσουν ἀπὸ τοῦς βαρβάρους Τούρκους. Ἐν τούτοις τὰ γεγονότα ἀποδεικνύουν ψευδῆ τὴν ἰησουϊτικὴν αὐτὴν πρόφασιν, διότι πρέπει νὰ δηλοποιήσωμεν ὅτι, ἀσχέτως μὲ τ' ἄλλα, οἱ Τούρκοι ἐσέβοντο τ' ἀρχαῖα μνημεῖα. Μόνον μίαν φορὰν ἐκινδύνευσεν ὁ Παρθενὼν νὰ καταστραφῇ ἀπὸ τοῦς Τούρκους, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ ποιητὴς Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης εἰς τὸ ἀκόλουθον γράμμα τοῦ πρὸς τὸν ποιητὴν Ἀνδρέαν Λασκαράτον :

«Ὅταν τριάντα ἑπτὰ χρόνους, πίσω, γράφει ὁ Βαλαωρίτης, οἱ Ἕλληνες ἀποφασίσανεν νὰ ἐλευθερωθοῦν καὶ ἀρπάξανεν τὰ ὅπλα, ἔτυχε ὁ φοβερός Ὀδυσσεύς, ὁ γυῖός τοῦ Ἀνδρούτσου νὰ πολιορκῇ τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηναίων, ὅπου εὐρίσκοντο κλεισμένοι οἱ Τούρκοι καὶ τὴν ὑπερασπίζοντο μὲ μεγάλη καρτεροψυχία. Ὁ πόλεμος ἐγένετο καθὼς εἰς τὸν καιρὸ τοῦ Ὀμήρου. Μάλιστα ἐν ταῖς πολιορκίαις ἐπροχωροῦσε ἀργά. Οἱ ἄνθρωποι ἐσκοτώνοντο μὲ τὴν ἡσυχίαν των, καὶ δὲν ἦτο σπάνιον νὰ βλέπῃς τὰ ἐνάντια μέρη νὰ στέκωνται μὲ τὰ χέρια σταυρωμένα καὶ ἀνεργὰ γιὰ ἔλλειψιν πολεμοφοδίων. Κάτι παρόμοιο θὰ συνέβαινε δέβαια καὶ τὴν ἡμέραν ποῦ ἔτυχε τὸ ἀκόλουθον συμβάν. Ἐξῆπνησαν κάποια παλληκάρια τοῦ Ὀδυσσεὺς πρῶτ' - πρῶτ' καὶ ρίχνοντας κατὰ τύχην τὸ μάτι ἐπάνω στὴν Ἀκρόπολιν, ροδοκόκκινῃ ἀπὸ τὸ πρῶτον γλυκοχάραμμα, ἔμεναν ἐκστατικοί, βλέποντας τοῦς Τούρκους ἀνεβασμένους ἐπάνω στὸν Παρθενῶνα καὶ ἐργαζομένους μὲ μεγάλη βίαν νὰ χαλοῦν τὰ ὠραῖα ἐκεῖνα μνημεῖα. Τόσο παράξενον καὶ ἀκατανόητον τοῦς ἐφάνη τέτοια ἀνωφελὲς βαρβαρότης, ποῦ ἔτρεξαν ἀμέσως νὰ εἰδοποιήσουν τὸν Ὀδυσσεά. Ἀφοῦ ὁ στρατηγὸς ἐδεσβαίωθηκε μὲ τὰ μάτια του, ἀπόλυσε τρία - τέσσερα ἀπὸ τὰ παλληκάρια του νὰ πλησιάσουν στὴν Ἀκρόπολιν καὶ νὰ ἐρωτήσουν τοῦς Τούρκους γιὰ τὴν ἐδείκνυναν τέτοια ἀγριότητα σὲ μάρμαρα τὰ ὅποια δὲν τοῦς ἐπροξενοῦσαν καμμία βλάβη. Ἐπέταξαν διὰ μίαν ἐκεῖνοι οἱ γεναῖοι καὶ ἔστειλαν στὸ στρατηγὸν τὴν ἀπόκρισιν ὅτι οἱ Τούρκοι, μὴ ἔχοντας ἄλλο μολύβι γιὰ νὰ χύσουν βόλια καὶ γνωρίζοντας ὅτι μέσα εἰς ἐκεῖνα τὰ μάρμαρα εὐρίσκοντο τοῦτο τὸ μέταλλο χωμένο ἐπίτηδες γιὰ νὰ δίνη δύναμιν καὶ στερεότητα. Εἶχον ἀποφασίσαι νὰ προστρέξουν εἰς ἐκεῖνο τὸ χαλασμὸν γιὰ νὰ δυνηθοῦν νὰ ἐξακολούθησιν τὸν πόλεμον. Τέτοια ἀπόκρισις ἐπροξένησε μεγάλη ἀπελπισία εἰς τοῦς Ἕλληνας καὶ, ἀφοῦ ἐστοχάσθησαν τί νὰ πράξουν γιὰ νὰ σώσουν ἀπὸ τὸν ὄλεθρον τὰ μνημεῖα τοῦ μεγαλείου των, μὲ μία φωνὴ ὅλοι ἀποφασίσαν νὰ μὴνύσουν εἰς τοῦς ἀποκλεισμένους νὰ παύσουν τὴν καταστροφὴν καὶ ἦσαν αὐτοὶ ἔτοιμοι νὰ τοῦς προμηθεύσουν ὅσο μολύβι τοῦς ἐχρειάζετο γιὰ τὴν ὑπεράσπισίν των. Οὕτω καὶ ἐγένετο. Ἐστερξαν οἱ Τούρκοι, καὶ οἱ Ἕλληνες ἐξαγόρασαν μὲ τὸ αἷμα τους, δίνοντας εἰς τοῦς ἐχθροὺς βόλια γιὰ νὰ τοῦς σκοτώσουν, τὰ πολύτιμα ἐκεῖνα μάρμαρα, τὰ ὅποια ἦσαν προωρισμένα νὰ ζήσουν γιὰ νὰ ἰδοῦν καὶ πάλι ἀναστημένο δλόγυρά τους ἐκεῖνο τὸ ἔθνος τὸ ὅποιο τόσους αἰῶνες ἐφαίνετο βυθισμένο εἰς λήθη-θαργόν. Ἀξιοθαύμαστο παράδειγμα ἀρετῆς, γενναϊότητος καὶ ζήλου πρὸς τὴν Πατρίδα ! Ἡ διαγωγὴ ἐκείνῃ τοῦ γυιὸς τοῦ Ἀνδρούτσου τὸν ἀπαθανατίζει περισσότερο ἀπὸ ὅλα τὰ ἀνδραγαθήματα. Ἄν δὲν σφάλω, γραμματικὸς τότε τοῦ Ὀδυσσεὺς ἦτον ὁ πολυμαθὴς καὶ γνωστὸς ἀρχαιολόγος Κυριάκος Πιττάκης. Πῶς θὰ ἐσπάραιζε ἡ καρδιά του ὅταν ἄκουσε τὸν κρότον ποῦ ἔκαναν τὰ καταστρεφτικὰ ἐργαλεῖα ἐπάνω εἰς τὰ κιονόκρανα τοῦ Παρθενῶνος, ποῦ θὰ ἐθάμπωνε τὸ μάτι του μέσα στὸ δάκρυ ! Ὁ Θεὸς τῆς Ἑλλάδος εἰσάκουσε τὴν μυστικὴν προσευχὴν ποῦ τότε θὰ ἔκαμε δεδαίως ἡ καρδιά του καὶ ἔσωσε ἐκεῖνα τὰ μάρμαρα».

Ἀπὸ τὸ ὠραῖον συγκινητικὸν αὐτὸ γράμμα τοῦ Βαλαωρίτη ἀποδεικνύεται ὅτι οἱ ἄνθρωποι τοῦ παλαιοῦ ἐκείνου καιροῦ ἦσαν ἀνθρωπινότεροι ἀπὸ τὴ σύγχρονη γεννὰ ποῦ, μελετώντας ὅσα συμβαίνουν στὴν Κύπρον, φανερώναι πῶς οἱ σημερινοὶ ἄνθρωποι ἐδύζαξαν φαρμάκι ἀντὶ γιὰ γάλα !

Η ΑΘΗΝΑΙΑ ΣΟΥΛΤΑΝΑ ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Κατὰ τὰ χρόνια τῆς μαύρης σκλαβιάς μία ἀπὸ τὰς τρομερωτέρας πληγὰς τῆς Ἑλλάδος ἦτο τὸ παιδομαζωμα. Τὸν δέκατον ἑβδομον αἰῶνα αἱ Ἀθηναῖαι ἦσαν μία μικρὰ πόλις, μὲ τὰ σπιτία της μαζωμένα κάτω ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν εἰς τὴν συνοικίαν τῆς Πλάκας. Οἱ Ἀθηναῖοι λοιπὸν δύο φορές ἐλάβανον τὴν θλιβεράν ἐπίσκεψιν Τούρκων ἀξιωματικῶν, οἱ ὅποιοι ἐδιάλεγον τὰ πλέον ὑγιῆ καὶ δυνατὰ νεαρὰ παιδιὰ καὶ τὰ ἀπέστελλον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπως ἀνατραφοῦν εἰς τὴν μωαμεθανικὴν θρησκείαν καὶ γίνουν ἀργότερα Γιαννίσαροι, δηλαδὴ μέλη τοῦ ἐκλεκτοῦ Σουλτανικοῦ στρατοῦ. Τὰ ὠραιότερα ἀπὸ τὰ ἀγόρια αὐτὰ ἐστέλλοντο εἰς τὸ χαρέμι τοῦ Σουλτάνου. Κατὰ τὸν δέκατον ἑβδομον αἰῶνα αἱ Ἀθηναῖαι ἀπηλλάγησαν εὐτυχῶς ἀπὸ τὸ τρομερὸν καὶ ἐπαίσχυντον αὐτὸ παιδομαζωμα, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ἡ ἱστορία τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Εἰς ἓν ἀπὸ τὰ παιδομαζώματα αὐτὰ εὐτυχῶς ἀνηρπάγη καὶ μία ὠραιότατη Ἀθηναία κόρη ὀνομαζομένη Βασιλική, ἀπὸ καλὴν οἰκογένειαν, ἡ ὅποια ἦτο ἐξόχου καλλονῆς καὶ ἐξυπνάδας. Μόλις τὴν εἶδε ὁ Κισλάραγας (ἀρχιευνοῦχος τοῦ Σεραγίου) τὴν παρουσίασε εἰς τὸν Σουλτάνον Ἀχμέτ Α', νωθρὸν μέθυσον, ὁ ὅποιος δὲν ἐνδιεφέρετο παρὰ μόνον διὰ διασκεδάσεις. Ὁ Σουλτάνος κατεπλάγη ἀπὸ τὴν ὠραιότητα τῆς Βασιλικῆς καὶ ἀμέσως τὴν κατέταξεν εἰς τὸ χαρέμι τοῦ Σεραγίου, ἀποκλειστικῶς ἀφοσιωθεὶς εἰς αὐτήν. Τόσον τὸν ἐγοήτευσεν, ὥστε κάθε ἐπιθυμία της ἦτο διαταγὴ του. Ἐκτοτε ἡ Ἀθηναία κόρη, ἐκμεταλλευομένη τὴν ἀφοσίωσιν τοῦ Σουλτάνου, ἐσκέφθη νὰ πραγματοποιήσῃ τὸν πόθον τῆς οἰκογενείας της. Ὅταν οἱ ἀξιωματικοὶ τὴν ἀπέσπασαν ἀπὸ τὴν οἰκογένειάν της, οἱ οἰκετοὶ της τὴν ἐξώρρισαν νὰ μὴ λησμονήσῃ τὴν ἀτυχῆ δούλην πατρίδα της καὶ νὰ τῆς κάμῃ ὅ,τι καλὸ μπορούσε. Ἡ Βασιλικὴ τὸ ὑπέσχεθῃ καὶ τώρα βλέπουσα τὴν ἐπιρροὴν της ἐπὶ τοῦ Σουλτάνου, συνέλαβε σχέδιον παράτολμον. Ἐνα βράδι ποῦ εὐρίσκετο εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ ἡ Βασιλικῆς εἶπε ξαφνικὰ εἰς τὸν Σουλτάνον.

— Τόσον καιρὸ μ' ἐρωτᾷς, Πατισάχ μου, τί ὄρω θέλω νὰ μοῦ κάμῃς. Λοιπόν, ἂν μοῦ ἐπιτρέπῃς, θὰ σοῦ ζητήσω μιά χάριν !

— Ἡ θέλησή σου θάνα νόμος ἀγαπημένη μου !

— Ἡ πατρίδα μου Ἀθῆναι ὑποφέρουν ἕως τώρα ἀπὸ τὴν ἀπληστυν ἀχορηγία τῶν εἰσπρακτόρων ποῦ πηγαίνουν γιὰ τὸ παιδομαζωμα καὶ λεηλατοῦν τὴν χώρα. Θὰ σὲ παρακαλέσω λοιπὸν νὰ διορίσῃς εἰσπράκτορα γιὰ τὸ φόρον καὶ τὸ παιδομαζωμα τῶν Ἀθηναίων τὸν Κισλάραγα, ὁ ὅποιος εἶναι τίμιος καὶ πονώψυχος, ὁ ὅποιος θὰ στέλνῃ μιά φορὰ τὸ χρόνο ἕνα ἐμπιστό του γιὰ νὰ ἐκτελῇ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτὴν σὲς Ἀθῆνας. Κι' ἔτσι καὶ τὸ σουλτανικὸ ταμεῖο θὰ κερδίσῃ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι θὰ σὲ εὐγνωμονοῦν γιὰ τὸν θάνατον τῆς λεηλατῶνται ἀπὸ ἀρπαγῆς ἀξιωματικούς !

Μέσα εἰς τὴν ἐρωτικὴν του μέθην ὁ σουλτάνος Ἀχμέτ Α' δὲν ἠδύνατο νὰ ἀρνηθῇ τὴν παράκλησιν τῆς Βασιλικῆς, τοσούτω μᾶλλον καθόσον ἡ πονηρὰ Ἀθηναία ἐφρόντισε νὰ τοῦ ἀναγγεῖλῃ ὅτι γρήγορα θὰ τοῦ ἐχάριζε ἕνα τέκνον. Ἀστυχῶς ἡ Βασιλικὴ ἀπέθανε κατὰ τὸν τοκετόν, κατὰ τὸν ὅποιον ὅμως τοῦ ἐχάρισεν ἕνα διὰδοχον τοῦ θρόνου. Τόση ἦτο ἡ λύπη τοῦ Ἀχμέτ Α' διὰ τὸν θάνατον τῆς λατρευτῆς του Βασιλικῆς ὥστε διέταξε νὰ πνίξουν τρεῖς ἀπὸ τὰς ὀδάλίσκας τοῦ σεραγίου του, αἱ ὁποῖαι ἐμίσουν τὴν Βασιλικήν. Ὁ Σουλτάνος ὅμως ἐτήρησε τὴν ὑπόσχεσιν, τὴν ὁποίαν ἔδωκε εἰς τὴν λατρευτὴν του καὶ διὰ σουλτανικοῦ ἰραδὲ παρεχώρησε τὰ εἰσοδήματα τῶν φόρων τῶν Ἀθηναίων εἰς τὸν Κισλάραγα, καὶ ἔτσι οἱ Ἀθηναῖοι ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὴν τρομερὰν ἀπληστίαν τῶν διαφόρων εἰσπρακτόρων, οἱ ὅποιοι ἐλυμαίνοντο, ὡς ἀκρίδες, τὴν Ἀττικὴν.

Η ΑΓΓΛΙΣ ΠΟΥ ΞΕΤΡΕΛΛΑΝΕ ΤΑΣ ΑΘΗΝΑΣ

Ὀλίγα χρόνια μετὰ τὴν καθίδρυσιν τῶν Ἀθηναίων ὡς πρωτεύουσας τοῦ ἐλευθέρου ἑλληνικοῦ κράτους, ὅπως ἐξεθέσαμεν προηγουμένως, συνέρρευσαν διάφοροι ξένοι καὶ μεταξὺ αὐτῶν ἦσαν τρεῖς διάσημοι ξένοι, ἡ Ἰταλὶς Μπελτζιοζόζο, ἡ γαλλὶς δούκισσα τῆς Πλακεντίας καὶ ἡ ἀγγλὶς λαίδη Τζέννη Ἑλλένμπορω. Καὶ αἱ τρεῖς αὐταὶ γυναῖκες ἐπαῖξαν σημαντικὸν ρόλον εἰς ἐξαιρετικὰ σκάνδαλα. Περί τῆς τελευταίας αὐτῆς θὰ ὁμιλήσωμεν εἰς τὸ σημεῖωμά μας αὐτό.

Ἡ «λαίδη Τζέννη» ὅπως ἦτο γνωστὴ, ἦτο κόρη τοῦ ἀγγλοῦ ναυάρχου Σόμπερδilis, εἶχε πρῶτον σύζυγον τὸν ἀγγλον λόρδον Ἑλλένμπορω, δεύτερον τὸν βαρῶνον Φλέμινγκ, τρίτον τὸν Κερκυραῖον εὐγενῆ Σπύρον Θεοτόκην, μετὰ τὸν ὁποῖον ἐμφανίζεται εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸ ἔτος 1841, τέταρτον τὸν ἐξ ἀριστερᾶς χειρὸς στρατηγὸν καὶ ἥρωα τοῦ Εἰκοσιένα Χριστόδουλον Χατζηπέτρον καὶ τελευταῖον τὸν Ἀραβὰ φύλαρχον σείχην τῆς Συρίας. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ σύζυγοι (νόμιμοι ἢ μὴ) ἄλλ' ἐκτὸς τούτων διάφοροι ἐρωτευμένοι ἐπίσης ἀνεβοκατέβαιναν τὰς μαρμαρίνους κλίμακας τοῦ μεγάρου τῆς ἀγγλίδος Τζέννης ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σωκράτους, ποὺ τῶρα μόλις ἐκρημνίσθη, διὰ τὰς διαδεχθῆναι κάποια πολυκατοικία.

Τὸ ὄνομα τῆς παραδόξου αὐτῆς γυναίκος ἦτο Τζέννη (Ἰωάννα), ἐπειδὴ ὅμως δὲν τὸ εὗρισκε ποιητικὸν ἐπροτίμησε νὰ τὸ αντικαταστήσῃ μετὰ τὸ ρωμαντικὸν ὄνομα Ἰάνθη. Μετὰ τὸ ὄνομα αὐτὸ τὴν ἀποθανάτισεν ὁ γάλλος μυθιστοριογράφος Ἀκαδημαϊκὸς Ἐδμόνδος Ἀμπού, γράφων εἰς τὸ περίφημον βιβλίον του «Ἡ σύγχρονος Ἑλλάς», εἰς τὸ ὁποῖον δίδει τὴν ἀκόλουθον μοναδικὴν εἰκόνα τῆς τυχοδιωκτικῆς ζωῆς τῆς :

«Ἡ μόνη γυνὴ ἡ ὁποία ἐνέπνευσεν εἰς τὴν δούκισσαν τῆς Πλακεντίας σταθερὰν φιλίαν ἦτο ἡ Ἰάνθη. Εἶναι μία θαυμασία ἐνσάρκωσις τῆς δυνάμεως καὶ υγείας, ὕψηλὴ καὶ λιγερή, χωρὶς ἰσχνότητα. Ἄν εἶχε τὴν μέσην ὀλίγον μακρυτέραν, δὲν θὰ ἠδύνατο κανεῖς νὰ εὕρῃ πλέον καλοφικασμένην γυναῖκα. Ἐχει μεγάλη γαλάζια μάτια, βαθύχρωμα ὡς ἡ θάλασσα, ὠραῖα καστανὰ μαλλιά, δόντια μαργαριτάρια ἐπιδερμίδα γαλακτώδη, ἀπὸ ἐκείνας ποὺ ἀνθοῦν μόνον εἰς τὴν ὀμιχλώδη Ἀγγλίαν. Πρὸ εἰκοσι καὶ πλέον ἔτων ἦτο, ὅπως ὅλα τὰ κορίτσια τὰ ὠριμα πρὸς γάμον, ἐν βιβλίον δεινὸν γεμάτον ἀπὸ ἀσπρο χαρτί. Περίμενε ἕνα σύζυγον. Εἶχε μετρίαν περιουσίαν. Συνήντησε ἐκεῖνο ποὺ ὀνομάζεται «καλὸν γάμον» καὶ ὑπανδρεύθη τὸν λόρδον Ε... ὁ ὁποῖος ἦτο εἰς τὸν ἔρωτα ἕνας λειχούδης κάπως κουρασμένος. Μετεχειρίσθη λοιπὸν τὴν σύζυγον του ὡς πρᾶγμα τὸ ὁποῖον κανεῖς πληρώνει. Γρήγορα ὅμως ἐτιμωρήθη. Ἡ Ἰάνθη ἐμάτιασε τὸν πρίγκηπα Σ... γραμματέα μιᾶς ἀπὸ τὰς μεγάλας πρεσβείας τῆς Γερμανίας. Ὁ πρίγκηψ ἦτο πολὺ ὠραῖος, εἶχε μέγα ὄνομα καὶ ἦτο προωρισμένος νὰ γίνῃ πρωθυπουργὸς εἰς τὴν πατρίδα του. Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας ἐκράτησε κρυφὸν τὸ μυστικόν της. Ἀλλὰ δὲν μπόρεσε πολὺ νὰ τὸ κρατήσῃ. Ὁ σύζυγός της διωρίσθη διοικητὴς μιᾶς ἀγγλικῆς ἀποικίας μεγαλειτέρας ἀπὸ ὅλην τὴν Εὐρώπην. Ἐκεῖνη ὅμως δὲν ἠθέλησε νὰ ἀφήσῃ τὴν Ἀγγλίαν, ἐν ὠραῖον λοιπὸν πρῶτ' ἀνέβη εἰς τὴν στέγην καὶ ἐφώνησε δυνατὰ, ὥστε νὰ τὴν ἀκούσῃ ὅλη ἡ ἀγγλικὴ ἐπικράτεια :

— Εἶμαι ἡ ἐρωμένη τοῦ πρίγκηπος Σ...

«Ὅλαι αἱ κυραὶ ποὺ εἶχον ἑραστάς, ἀλλὰ τὸ ἐκρυβαν, ἐσκανδαλίσθησαν. Ὁ λόρδος Ε... ἐξεδήλωσε τὸν θυμὸν του καὶ ὁ πρίγκηψ Σ... κατεδικάσθη νὰ πληρώσῃ τὴν τιμὴν ἐνὸς εὐγενοῦς Ἀγγλοῦ συμφώνως μετὰ τὸ τιμολόγιον τῶν ἀγγλικῶν νόμων.

«Ἡ Ἰάνθη ἐγένεν ἐλευθέρη μετὰ τὸν διαζύγιον, τὸ ὁποῖον τὴν κατεδύκεν νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν διότι ὅλοι τῆς ἐκλείσαν τὰς θύρας. Ἐταξίδευσεν δύο χρόνια μετὰ τὸν ἑραστήν της. Ἀπέκτησε μίαν κόρην, τὴν ὁποίαν ἀνέθρεψεν ὁ πρίγκηψ καὶ τὴν ὑπάνδρευσεν ὀλίγους μῆνας πρὶν ἀποθάνῃ. Ἡ Ἰάνθη δὲν ἐσκέφθη ποτὲ νὰ γίνῃ πριγκίπισσα Σ... Ἠγάπα πολὺ τὸν πρίγκηπα ὥστε νὰ μὴ θέλῃ νὰ γίνῃ σύζυγός

του. Τέλος ἐκεῖνος τὴν ἐγκατέλειπε καὶ ἐκεῖνη ξανάρχισε τὰς περιπλανήσεις της ἀνὰ τὸν κόσμον ὅπως διασκεδάσῃ καὶ δι' ἐρωτικὴν ἀλλαγὴν. Ἐπῆγε λοιπὸν εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ κατόπιν ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Γερμανίαν. Τί ἔκαμε τὴν καρδίαν της ἕως τὴν στιγμήν ποὺ ὑπανδρεύθη μετὰ τὸν βαρῶνον Φ... μόνον ὁ Θεὸς γνωρίζει. Ἦτο ἐλευθέρη καὶ δὲν εἶχεν ὑποχρέωσιν νὰ δώσῃ λογαριασμὸν εἰς κανένα διὰ τὰς πράξεις της. Μίαν ἡμέραν μετ' ἡρώτησε :

— Πιστεύετε εἰς τὴν χαρτομαντείαν; Πρὸ πολλοῦ ὁ Λενορμὰν μοῦ προεῖπεν ὅτι θὰ ξετρελλάνω πολλὰ κεφάλια!

— Δὲν ἦτο κανεῖς μάντις διὰ τὰς πῆ!

— Καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων τρία ἐστεμμένα κεφάλια. Τοῦ κάκου ὅμως ψάχνω εἰς τὸ μνημονικόν μου... δὲν βρίσκω παρὰ μόνον δύο!

— Τότε τὸ τρίτον πρέπει νὰ τὸ ἀναζητήσετε εἰς τὸ μέλλον!

» Δὲν πρέπει ἐν τούτοις νὰ πιστευθῇ ὅτι δὲν ἠγάπησε παρὰ ἐπιφανεῖς ἀνθρώπους. Ὅταν κάποτε ἔμεινε εἰς τὴν Βάδην συνεδέθη μετὰ ἕνα γάλλον ἐξόριστον, τὸν ὁποῖον εἶδομεν πρωθυπουργὸν τῆς Γαλλίας τὸ 1848. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκεῖνην ἡ Ἰάνθη ὠμίλει πολὺ καλὰ γαλλικὰ καὶ γερμανικὰ. Ὁ βασιλεὺς λοιπὸν τῆς Βαυαρίας τὴν ὑπάνδρευσεν εἰς τὸ κράτος του μετὰ τὸν βαρῶνον Φ... μετὰ τὸν ὁποῖον ἀπέκτησε δύο τέκνα. Ἀλλὰ συνήντησεν εἰς κάποιον χορὸν τὸν κόμητα Θ... (ἐγγονεὶ τὸν Θεοτόκην) κληρονόμον ἐνὸς ἀπὸ τὰ κυριώτερα ὀνόματα τῆς Ἑπτανήσου. Ὁ κόμης ὅπως καὶ ὅλοι οἱ κληρονόμοι τῆς χώρας ἐκεῖνης, δὲν κατεῖχε παρὰ μόνον ἐν ὠραῖον ὄνομα καὶ ἐν ὠραῖον πρόσωπον. Ἀλλ' ἡ Ἰάνθη ἐκατάλαβεν ἀμέσως ὅτι οἱ Γερμανοὶ ἦσαν πολὺ ἀσχημοί. Διέταξε λοιπὸν νὰ τῆς φέρουν ἄλογα καὶ ἔφυγε τὸ ἴδιο βράδυ μετὰ τὸν κόμητα. Διατείνονται ὅτι ὁ πτωχὸς βαρῶνος, ἐπανερχόμενος ἀπὸ μακρὸν ταξίδι, διεσταυρώθη μετὰ τὸ λεωφορεῖον μετὰ τὸ ὁποῖον εἶχε δραπέτευσεν ἡ σύζυγός του. Ἀλλ' ἠρνήθη νὰ πιστεύσῃ τὰ μάτια του. Δὲν ἠδυνήθη νὰ παραδεχθῇ ὅτι ἡ βαρυνέσσα ἐγκατέλειπε τὴν νόμιμον συζυγικὴν ἐστίαν, διότι ἐκεῖνος ἐκράτει τὸ κλειδί εἰς τὴν τσέπην του. Ἔτσι ἐξεπόρτισε ἡ Ἰάνθη, ἀλλὰ μετὰ καλὰς διαθέσεις καὶ μετὰ τὸν σκοπὸν νὰ συνάψῃ ἕνα νόμιμον γάμον. Διὰ τὰς ἐννοήθῃ δὲ μετὰ τὸν ἀγαπημένον της κόμητα ἠσπάσθη τὴν ὁρθόδοξον θρησκείαν. Ὡς γνωστὸν, οἱ Ἑλληνες βαπτίζονται ἐμβαπτίζομένου ὅλου τοῦ σώματός των εἰς τὸ νερόν. Ἡ κόμηςσα λοιπὸν ἐβαπτίσθη μέσα εἰς μίαν μπανιέραν.

» Ἐντὸς βραχέως χρονικοῦ διαστήματος ἐκεῖνη ἐκατάλαβεν ὅτι οἱ Ἑλληνες εἶχον ἐξ ἴσου καλὴν ἐμφάνισιν μετὰ τὸν σύζυγον της. Ἐδῶκε λοιπὸν μίαν ἱκανοποιητικὴν σύνταξιν εἰς τὸν ἄνδρα της, ὁ ὁποῖος ἐπῆγε νὰ ζήσῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἐνῶ ἐκεῖνη ἔμεινεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, κάμνουσα καὶ μερικὰ ταξίδια εἰς τὴν Τουρκίαν. Ὅμιλει καλὰ ἑλληνικὰ καὶ ἰταλικά. Τὸ σπῆτι της ἦτο τὸ ραντεβού τῶν νεαρῶν Ἀθηναίων.

Ἐζῶν ἐκεῖ μέσα κατὰ τὰ γαλλικὰ ἦθη καὶ κάποτε ἐχόρευεν. Ἀλλὰ εἰς ἕνα ταξίδι ἀνὰ τὴν Ρούμελην ἔτυχε νὰ διασχίσῃ τὴν Λαμίαν. Ὁ διοικητὴς τοῦ ἐκεῖ στρατιωτικοῦ σώματος ἦτο εἰς ἀπὸ τοὺς ἡρώας τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Ὁνομάζετο Χ... τζήπετρος. Καλὸς καθαλάρης, λυγρὸς, λυγίζεται σὰν περιπατεῖ καὶ φέρει ἐλαφρότατα τὰ ἐβδόμηκοντα χρόνια του. Οἱ Ἑλληνες τοῦ παλαιοῦ ἐκείνου καιροῦ δὲν στεροῦνται λεβεντιάς. Ἐντὺνόνται ὀλόχρυσα διὰ τὰς καθαλικεύουσιν ἐπάνω εἰς ἄλογα στολισμένα εἰς τὸ ἀσήμι. Ὁμιλοῦν ὀλίγα, διότι δὲν ἔχουν εἰμὴ ἐλαχίστας ιδέας. Ἐκεῖνο διὰ τὸ ὁποῖον δύναται τις νὰ τοῦς κατηγορήσῃ εἶνε ὅτι τρώγουν σκόρδα καὶ βγάζουν τὰ τσαρούχια τοὺς διὰ λόγους εὐκολίας, διὰ τὰς πιάσουν μετὰ τὰ χέρια τὰ πόδια των. Ὅταν ἡ Ἰάνθη εἶδε τὸν Χατζηπέτρον εἰς τὴν δόξαν τοῦ ἐφαντάσθη ὅτι καὶ ἐκεῖνη ἐγεννήθη παλληκάρη. Τὴν ἐπομένην ἡμέραν ἐδασίλευεν εἰς τὴν Λαμίαν. Ἡ πόλις δολιχέρος ἦτο εἰς τὰς διαταγὰς της καὶ ὅταν ἐξήρχετο εἰς περίπατον τὰ τύμπανα ἐκτύπων στρατιωτικῶς. Ἡ ἀδύνατη αὐτῆς γυνὴ ἔζησε μετὰ φουστανελλοφόρους, ἔτρεξε καβάλα ἐπάνω εἰς τὰ δουνά, ἐκοιμήθη εἰς τὸ ὑπαίθριον, ἐπὶς ρετσάναν καὶ καλοπέρασε.

» Όταν ἔμαθαν εἰς τὰς Ἀθήνας ὅτι ὁ τυχερὸς Χατζηπέτρος εἶχε διαδεχθῇ τὸν κόμητα Θεοτόκην, ἡ δημοσία ζήλεια ἐφώναξε δυνατά. Ἐξήλειξαν τὴν εὐτυχίαν τοῦ γέρο στρατηγοῦ, καὶ ἰδίως τὴν καλοπέρασίν του. Εἰς μίαν χώραν ὅπου οἱ ὑπουργοὶ λαμβάνουν 720 δραχμὰς τὸν μῆνα δὲν εἶνε δυνατόν νὰ μὴ προκαλῇ ζήλειαν ἡ δαπάνη εἰσοδήματος 37 χιλιάδων φράγκων. Καὶ ὁ Χατζηπέτρος ἀπελύθη ἀπὸ τὸ ἀξίωμα του. Μόλις ἔμαθε τὴν ἀπόλυσίν του ὁ Χατζηπέτρος, ἔλαβε μίαν ἀπόφασιν ποὺ θὰ φανῇ ἀπίθανος εἰς ὅσους δὲν γνωρίζουν τοὺς σημερινούς Ἕλληνας. Ἐγραψεν εἰς τὴν βασιλίσσαν ἐπιστολὴν λέγουσαν πάνω - κάτω: « Ἡ Μεγαλειότης σας μὲ ἀπέλυσε, ἀναμφιβόλως διότι ζῶ μὲ τὴν κόμησάν Θ. Ἀλλὰ ὅτι δῆποτε καὶ ἂν σὰς εἶπον οἱ ἐχθροί μου, σὰς δηλώνω εἰς τὴν στρατιωτικὴν μου τιμὴν ὅτι εἶμαι ἐραστὴς τῆς γυναικὸς αὐτῆς ὅχι ἀπὸ ἔρωτα, ἀλλ' ἀπὸ συμφέρον. Εἶνε πλουσία καὶ ἐγὼ πτωχὸς καὶ εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ κρατῶ τὴν θέσιν μου καὶ νὰ ἀναθρέψω τὰ παιδιὰ μου. Ἐλπίζω λοιπὸν κ.τ.λ. ».

» Τὸ γράμμα αὐτὸ δημοσιεύθηκε καὶ ὅλη ἡ πόλις τὸ ἐδιάβασε, ἀλλὰ δὲν πιστεύω ὅτι οἱ περισσότεροί Ἕλληνες τὸ εὗρον παράδοξον ἢ ἀπρεπές. Ἄν ὁ Χατζηπέτρος διηθύνε τὸ γράμμα αὐτὸ εἰς τὴν βασιλίσσαν, τοῦτο τὸ ἔκαμε διότι ἐγνώριζε ὅτι εἰς τὸ ἑλληνικὸν βασίλειον ὁ βασιλεὺς βασιλεύει, ἀλλὰ δὲν κυβερνᾷ παρὰ ἡ βασιλίσσα. Ἐμάντευσε λοιπὸν ὅτι ἐκείνη τὸν ἔπαυσεν. Ὁ Χατζηπέτρος ἐν τούτοις ὑπεχρεώθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Λαμίαν. Ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας μαζὺ μὲ τὴν Ἰάνθη, ἐνοικίασε πλησίον τῆς πόλεως δύο μικρὰ γειτνιάζοντα σπίτια μ' ἓνα κάτω κοινὸν κήπον. Ὁ ἥρωας κατοικοῦσε μὲ τοὺς ἀκολουθοῦντες του εἰς τὸ ἓνα καὶ ἡ Ἰάνθη εἰς τὸ ἄλλο σπίτι μαζὺ μὲ τὴν ὑπηρεσίαν της. Τὴν ἡμέραν ποὺ ἐγίνε γνωστὸς ὁ δεσμός τῆς Ἰάνθης μὲ τὸν Χατζηπέτρον, ὅλα τὰ σπίτια τῆς Ἀθήνας ἐκλείσθησαν, διότι εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπως καὶ παντοῦ ἡ κοινὴ γνώμη εἶνε ἀνεκτικὴ δι' ὅσους τὴν σέβονται καὶ ἀπονη δι' ὅσους τὴν προσβάλλουν. Δὲν εἶδε λοιπὸν παρὰ μόνον μερικὰς γυναικὰς ἀξιωματικῶν. Τότε ἡ Δούκισσα τῆς Πλακεντίας ἀπὸ οἴκτον, ἀπὸ περιέργειαν καὶ ἀπὸ πνεῦμα ἀντιλογίας, τῆς ἔτεινε τὸ χέρι. Ἀλλως τε ἡ Ἰάνθη ἔλαβε τὰ μέτρα της νὰ μὴ συναντοῦν τὸν ἄγριον « χρυσωμένον » της. Καὶ δακρύς ἡ Δούκισσα τῆς Πλακεντίας συνήντα τὸν Χατζηπέτρον, ἡ συνομιλία των δὲν ἠδύνατο παρὰ νὰ εἶναι σύντομος, διότι ἐκεῖνος δὲν ἐγνώριζε γαλλικὰ καὶ ἐκείνη δὲν ἐγνώριζεν ἑλληνικὰ. Ἡ καλὴ Δούκισσα εὗρισκεν εὐχαρίστησιν παράδοξον συγχωροῦσα τὰς ἀδυναμίας τῆς φίλης της. Ἐν μόνον τὴν ἐστενοχωροῦσε, ἡ σύνταξις ποὺ ἔδιδε ἡ Ἰάνθη εἰς τὸν ἄνδρα της. Τὴν συνεβούλευσε λοιπὸν νὰ διαζευχθῇ... διὰ λόγους οἰκονομίας. Καὶ πράγματι κατῴρθωσεν νὰ ἐπιτύχῃ ἀπόφασιν ἀκυροῦσαν τὸν γάμον της μὲ τὸν κόμητα Θεοτόκην. Ὅλοι οἱ Ἀθηναῖοι ἔλεγον ὅτι θὰ ἔκαμνε τὸν γάμον της ἡ Ἰάνθη μὲ τὸν Χατζηπέτρον. Πράγματι ἔκτισεν ἓνα σπίτι ὡραῖο καὶ μεγάλο, ὅπου ἡ κρεβατοκάμαρά της ὡμοιάζε μὲ αἰθουσαν θρόνου. Ὁ στρατηγὸς εἶχεν ἓνα θαυμάσιον διαμέρισμα καὶ τὰ παληκάρια τῆς φρουρᾶς του ἓνα δωμάτιον ἀναμονῆς ἀναπαυτικώτατον. Ὅταν ἔκαμε μετακόμισιν ἀντελήφθη ὅτι οἱ νέοι σταῦλοι της ἦσαν ἄξιοι νὰ στεγάσουν ἓνα ὡραῖον ἀραβικὸν ἄτι καὶ πρὸς τοῦτο ἔτρεξεν εἰς τὴν Συρίαν διὰ νὰ τὸ ἐκλέξῃ. Ἡ Ἰάνθη ἐπήγε χωρὶς τὸν Χατζηπέτρον, ὁ ὁποῖος ἤρchiσε πλέον νὰ γηράσκῃ, τὴν ἔδερνε κάποτε καὶ ἴσως θὰ μπορούσε νὰ τὴν σκοτώσῃ ὅχι ἀπὸ ἔρωτα ἀλλ' ἀπὸ συμφέρον. Καὶ τόσον διαστικὴ ἦτο ἡ ἀναχώρησίς της ὥστε οἱ φίλοι της μόλις ἐπρόφθασαν νὰ τὴν ἀποχαιρετήσουν.

Μὲ τὰ χιουμοριστικὰ αὐτὰ λόγια τελειώνει ὁ Ἀμποὺ τὴν ἱστορίαν τῆς ζωῆς τῆς Τζένης εἰς τὰς Ἀθήνας, ἡ ὁποία δὲν τελειώνει ἐδῶ, διότι εἰς τὴν Συρίαν περιέπεσεν εἰς ἄλλας ἐρωτικὰς περιπετείας, τὰς ὁποίας παραλείπομεν ἐδῶ, διότι δὲν ἐνδιαφέρουν τὴν παροῦσαν μελέτην μας.

ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΘΕΑΤΡΟΝ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Τὰ πρῶτα δῆματα τοῦ θεάτρου εἰς τὴν πρωτεύουσάν τοῦ νεοσύστατου ἑλληνικοῦ βασιλείου δὲν μᾶς εἶναι πολλὴ γνωστά. Διὰ τοῦτο ἔχει ἐξαιρετικὸν ἐνδιαφέρον ἡ ἀφήγησις τὴν ὁποίαν μᾶς διεφύλαξεν ὁ ἄγγλος περιηγητὴς Γκόρντον, συγγενὴς τοῦ στρατηγοῦ ποὺ ἦλθε κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα. Πιθανότατα ὁ ἄλλος αὐτὸς Γκόρντον ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, μετέσχεν εἰς τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα καὶ ἔμεινε καὶ μετ' αὐτόν, ἐλθὼν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1836 μετὰ τὴν μεταφορὰν τῆς πρωτεύουσας ἀπὸ τὸ Ναύπλιον εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἰδοὺ τί γράφει οὗτος εἰς διτομον ἄγγλικὸν βιβλίον τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον: « Περιπλανήσεις ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα ».

« Σήμερον, Κυριακὴν, 15 Ἀπριλίου 1836, ὁ κόσμος διασκεδάζει μὲ τὸ θέατρον. Παίζει κάθε Κυριακὴν καὶ Πέμπτην, ἀλλὰ τὴν Πέμπτην πολὺ ὀλίγος κόσμος πηγαίνει. Ὁ νεαρὸς Μιαούλης, ἕγγονος τοῦ ναυάρχου, μὲ προσεκάλεσεν εἰς δεῖπνον καὶ κατόπιν μὲ ἐπήγεον εἰς τὸ θέατρον. Εἰς τὴν πλατεῖαν, ἐμπρὸς ἀπὸ τοῦ θεάτρου, εὗρομεν πολλὴν πλῆθος μαζευμένων διὰ ν' ἀκούσῃ τὴν μουσικὴν ποὺ ἐπαίξε. Θὰ ἦσαν τοῦλάχιστον τρεῖς χιλιάδες ἄτομα, ποὺ περιεπάτουν διασκεδάζοντα μὲ τὴν ἐκλεκτὴν Βαυαρικὴν μουσικὴν. Τὰ ἀμάξια τῶν πρεσβευτῶν καὶ τοῦ ἀντιβασιλέως Ἀρμανσπεργκ ἐγύριζαν ἐπίσης εἰς τὴν πλατεῖαν. Ὅταν ἐτελείωσεν ἡ μουσικὴ, τὸ πλῆθος ἐφυγεν ἀπὸ τὴν πλατεῖαν καὶ περιεπάτει πρὸς τὴν ὁδὸν Πατησίων, ἐμπρὸς ἀπὸ τοῦ ὑπαίθριον θεάτρου. Ἡ ὥρα ἦτο ἐπτάμισση καὶ τὸ θέατρον ἤρχιζε κατὰ τὰς ὀκτῶ. Ὁ Μιαούλης καὶ ἐγὼ ἐμπήκαμεν εἰς τὸ « Καφενεῖον τῆς Ἰταλίας » εὐρισκόμενον ἀπέναντι ἀπὸ τὸ θέατρον καὶ ἐπήραμεν ἓνα παγωτόν. Ἐνωμένος μὲ τὸ καφενεῖον ἦτο ἓνας μικρὸς κήπος μὲ δένδρα, κάτω ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἦσαν τραπέζια καὶ οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τὸ καπέλλο των ἐπάνω εἰς μίαν καρέκλαν, τὰ πόδια των εἰς τὴν ἄλλην καὶ τὸ μπαστοῦνι των ἐπάνω εἰς τρίτην καρέκλαν ἀπελάμβανον τὴν δροσίαν. Εἰσερχόμενοι εἰς τὸ θέατρον ἐπληρώσαμεν δι' εἰσιτήριον θεωρεῖου δραχμὰς δύο ἑκαστος. Τὸ εἰσιτήριον τῆς πλατείας ἐκόστιζε μίαν δραχμὴν, ποσὸν ἐπιτρέπον εἰς κάθε ἑλληνα ν' ἀπολαύσῃ τὸ θέατρον. Μόλις εἶδομεν, ὅταν εἰσῆλθομεν εἰς τὸ θέατρον, ὅτι τοῦτο ἦτο ἀσκεπές. Ἐρώτησα λοιπὸν τὸν ἰδιοκτήτην καὶ διευθυντὴν, ἓνα Κεφαλλῆνα, διατί ἦτο ἀσκεπές, καὶ αὐτὸς μοῦ ἀπεκρίθη ὅτι κατὰ τὰ μέσα τῆς ἐβδομάδος ἐφύσησε ἐπὶ μισὴν ὥραν δυνατὸς ἀνεμος καὶ ἡ στέγη τοῦ ἀντενίσχθη εἰς τὴν μέσην τοῦ δρόμου τῶν Πατησίων, δὲν ἦτο δὲ εἰς θέσιν νὰ συλλέξῃ τὸ ἀπαιτούμενον ποσὸν διὰ τὴν ἐπαναστέγασίν του. Ἔτσι οἱ θεαταὶ εἶχον τὴν εὐχαρίστησιν ν' ἀπολαμβάνουν τὸ φεγγάρι, τὰ ἄστρα, τὸν οὐρανὸν ὅταν ἐκουράζοντο παρακολουθοῦντες τὴν παράστασιν, ἡ ὁποία ἤρχιζε μὲ ἀκροβατικὰ γυμνάσματα, ποὺ ἐπαίχθησαν πολὺ καλά, μὲ τοῦμπες εἰς τὰς ὁποίας διεκρίθη ἡ κόρη τοῦ διευθυντοῦ. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ θεάτρου ἦτο ἀρκετὰ καλὰ καὶ κομψὰ βαλμένον. Ἐχει ἑξήντα περίπου θέατρα. Εἰς τὸ κέντρον εἶνε τὸ βασιλικὸν θεωρεῖον. Ἡ πλατεῖα περιελάμβανε χίλια περίπου πρόσωπα. Μὲ εὐχαρίστησιν μου εἶδα ὅτι ἦτο γεμάτον. Ὁ διευθυντὴς τοῦ εἰδοποίησεν ὅτι « τὴν ἐρχομένην Κυριακὴν θὰ ἐπαίξετο μία τραγωδία ἀπὸ διαφόρους ἐρασιτέχνας εὐγενῶς προσφερομένους ».

Τὴν Κυριακὴν ὁ Γκόρντον ἐπήγεον εἰς τὸ θέατρον διὰ νὰ παρακολουθήσῃ τὴν παράστασιν τῆς τραγωδίας « Ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως » καὶ γράφει:

« Εἰσερχόμενος εἰς τὸ θέατρον παρετήρησα ὅτι τὸ ἀκροατήριον ἦτο ἐκλεκτότερον ἀπὸ τὴν προηγουμένην παράστασιν. Ἦσαν καὶ οἱ πρέσβεις τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ρωσσίας μὲ τὰς οἰκογενείας των καὶ τὰ θεωρεῖα ἦσαν πλήρη ἀπὸ τὴν καλυτέραν τάξιν τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ πλατεῖα ἦτο πλήρης. Ἡ παράστασις ἦτο καλὴ. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς παραστάσεως ἔπασαν πολλοὶ πυροβολισμοί, ὥστε ἡ παράστασις νὰ ὁμοιάζῃ μὲ σωστὴν μάχην. Ἡ σκηνὴ παρίστανε τὴν Κωνσταντινούπολιν. Γενικῶς ὅλα ἐκείνο τὸ βράδυ ἦσαν πολὺ ἐπιτυχῇ. Ὅταν ἐτελείωσεν ἡ παράστασις, παρου-

σιάσθη ἓνα μπαλέτο διλιγοπρόσωπον εἰς τὸ ὁποῖον καὶ πάλιν ἡ κόρη τοῦ διευθυντοῦ τοῦ θεάτρου εἶχε τὸν κυριώτερον ρόλον».

Ἐνα ἄλλο πάλιν δράδου Κυριακῆς ὁ Γκόρντον ἐπῆγεν εἰς τὸ θέατρον διὰ νὰ παραστῇ εἰς τὴν παράστασιν δράματος μετ' ἡρώα τὸν Ὁρέστην, παιζομένην καὶ αὐτὴ ἀπὸ ἐρασιτέχνων, οἱ ὅποιοι ἐπαιζαν πολὺ καλὰ, ὥστε ἐχειροκρατήθησαν ἐνθουσιωδῶς. Ἐνα ἄλλο βράδου οἱ ἴδιοι ἐπαιζαν τὸ δράμα «Βροῦτος». Αὐτὰς τὰς πληροφορίας μᾶς δίδει ὁ ἄγγλος συγγραφεὺς διὰ τὰς πρώτας ἐλληνικὰς παραστάσεις εἰς τὰς Ἀθήνας. Μένει ἤδη νὰ ὀρίσωμεν ποῦ εὐρίσκετο τὸ πρῶτον τοῦτο θέατρον. Ἀπὸ ἓνα χάρτην τῶν Ἀθηνῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μαυθάνομεν ὅτι ἡ μουσικὴ ἐπαιζεν εἰς τὰ Χαντσία καὶ ὅτι ὀλίγον παρακάτω, εἰς τὴν θέσιν τῆς σημερινῆς πλατείας Ὀμονοίας, ἦτο τὸ θέατρον τοῦ Κεφαλλήνου θεατρῶνου καὶ ἀπέναντί του τὸ ἀριστοκρατικὸν «Καφενεῖον τῆς Ἰταλίας». Ἀπὸ ἄλλην πάλιν πηγὴν μαυθάνομεν ὅτι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπῆρχεν εἰς τὰς Ἀθήνας ἓνας Ἰταλὸς ζαχαροπλάστης, ὀνομαζόμενος Κάλβος, ὁ ὁποῖος παρουσίασεν εἰς Ἀθήνας διὰ πρῶτην φορὰν παγωτὰ, μετὰς κωμικὰς περιπετείας τῶν ὁποίων θὰ ἀσχοληθῶμεν εἰς τὸ ἐπόμενον σημείωμα.

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΠΑΓΩΤΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Ὅταν ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ βασιλεὺς Ὁθων, ἐπειδὴ ἦτο ἀνῆλικος, ἔμενεν ὑπὸ τὴν ἀντιβασιλείαν τοῦ Ἀρμανσπεργκ, Βαυαροῦ τὸν ὁποῖον τοῦ ἔδωσεν ὁ πατὴρ του βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκος. Ὁ Ἀρμανσπεργκ κατοικοῦσε μετὰ τὴν σύζυγον του καὶ τὰς θυγατέρας του εἰς τὴν ὁδὸν Πειραιῶς, ἀπέναντι ἀπὸ τὸ σημερινὸν Ὁδεῖον. Ἐλέγετο τότε ὅτι ὁ βασιλεὺς Ὁθων εἶχεν ἐρωτευθῇ τὴν μεγαλειτέραν κόρην τοῦ ἀντιβασιλέως, ἀλλὰ μόλις τὸ ἔμαθεν ὁ πατὴρ του Λουδοβίκος, διὰ νὰ διακόψῃ τὸ εἰδύλλιον, ἐφρόντισε νὰ τοῦ εὕρῃ μίαν γερμανίδα πριγκίπισσαν, τὴν Ἀμαλίαν, καὶ ἔτσι διεκόπησαν αἱ σχέσεις τῶν δύο νεαρῶν. Ὁ Ἀρμανσπεργκ λοιπὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ εἰδυλλίου εἶχε τὴν τιμὴν νὰ δέχεται εἰς τὸ σπίτι του τὸν βασιλέα καὶ εἶχε προσλάβῃ ὡς ζαχαροπλάστην τὸν ἐσπερίδων του τὸν Ἰταλὸν ξενοδόχον καὶ μοναδικὸν ζαχαροπλάστην Κάλβον. Ὁ Κάλβος λοιπὸν, διὰ νὰ ρεκλαμαρισθῇ τὸ κατὰ-στημὰ του, ἐσκέφθη νὰ παρουσιάσῃ εἰς ἓνα χορὸν εἰς τὸν ὁποῖον θὰ παρίστατο καὶ ὁ βασιλεὺς, τὰ ἄγνωστα τότε παγωτὰ, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἐν χρήσει εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀπὸ τινος. Ἀλλὰ, ὡς συχνὰ συμβαίνει εἰς τὸν μάταιον αὐτὸν κόσμον ὁ Σατανᾶς ἔβαλε τὴν οὐρὰν του καὶ ὁ θρίαμβος τὸν ὁποῖον ὠνειρεύετο ὁ Κάλβος, μετετράπη εἰς τραγωδίαν καταστρεπτικὴν. Ὁ Ἰταλὸς ζαχαροπλάστης, διὰ νὰ κάμῃ ἐλκυστικώτερα καὶ εἰς τὴν θέαν τὰ παγωτὰ, ἐσκέφθη νὰ τοὺς τὰ ἐπιχρῶσῃ μετὰ ποικίλα χρώματα, καθὼς συνηθίζεται καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Μὴ εὐρίσκων ὅμως εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ κατάλληλα ἀδελφῇ χρώματα, ὁ Κάλβος ἠναγκάσθη νὰ μεταχειρισθῇ κοινὰ μεταλλικὰ χρώματα. Αὐτὸ ἦτο καὶ ἡ καταστροφὴ του. Διότι τὰ μεταλλικὰ χρώματα προσέκλιναν ἐλαφρὰν δηλητηρίασιν εἰς ὅσους ἐφαγαν ἀπὸ τὰ παγωτὰ ποὺ προσεφέρθησαν εἰς τὸν χορὸν τοῦ ἀντιβασιλέως. Καὶ ἀποτέλεσμα τῆς ἐλαφρᾶς αὐτῆς δηλητηριάσεως ἦσαν γαστρικαὶ ἀνωμαλίες, αἱ ὁποῖαι κατέληξαν... εἰς τὸ μέρος ὅπου «ὁ βασιλεὺς πηγαινέει πεζὸς» κατὰ τὴν γαλλικὴν φράσιν. Ἐνῶ λοιπὸν ἡ Βαυαρικὴ μπάντα ἐπαιζε διαφόρους χορούς, ἡ σάλα σιγὰ-σιγὰ ἀδειάζε, ἐνῶ ταυτοχρόνως ἐγείμιζαν οἱ διάδρομοι τοῦ μέρους ἐκείνου, ὅπου ἄνδρες καὶ γυναῖκες συνωθῶντο ἀπελπισμένοι διὰ ν' ἀνακουφισθοῦν ἀπὸ τὰ ὀχληρὰ ἀποτελέσματα τῶν παγωτῶν. Ἔτσι ἡ χορευτικὴ βασιλικὴ ἐσπερίς ἐτελείωσεν ἄσχημα καὶ ὁ πτωχὸς Κάλβος ἠναγκάσθη νὰ ἐξαφανισθῇ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, διότι κανεὶς δὲν ἐπλησίαζεν εἰς τὸ κατὰστημὰ του πλέον. Ἐδέησε νὰ περάσουν ἄρκετὰ χρόνιοι καὶ νὰ παρουσιασθῇ ἄλλος ζαχαροπλάστης, κατασκευάζων παγωτὰ, διὰ νὰ πεισθοῦν οἱ Ἀθηναῖοι ὅτι τὰ παγωτὰ δὲν εἶναι βλαβερὰ. Ἔτσι ὁ Καρδαμάτης ἀνοίξε εἰς τὴν ὁδὸν Σταδίου κατὰστημα μετὰ παγωτὰ τὰ ὁποῖα τὸν ἐπλούτισαν.

ΑΙ ΑΘΗΝΑΙ ΤΟΥ 1840

ΠΩΣ ΤΑΣ ΠΕΡΙΓΡΑΦΕΙ Ο ΕΛΒΕΤΟΣ CHARLES SCHAUH ΕΙΣ ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΤΟΥ

Μετάφραση Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ, ἁ. μ. Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

(Συνέχεια καὶ τέλος)

Πρὶν ἢ παραθέσωμεν τὸ τρίτον καὶ τελευταῖον μέρος τοῦ ἐν λόγῳ ἡμερολογίου, κρίνομεν σκόπιμον νὰ δώσωμεν μερικά συμπληρωματικὰ βιογραφικὰ στοιχεῖα τοῦ συγγραφέως, τὰ ὁποῖα ὀφείλομεν εἰς τὴν εὐγενὴ προθυμίαν τοῦ νεαροῦ Ἑλβετοῦ κ. Μπερτρὰν Μπουβιέ, ὅστις, ἐπιτυχῶν μίαν ὑποτροφίαν ἀπὸ τὴν πατρίδα του, εὐρίσκειται ἀπὸ τριετίας εἰς Ἀθήνας, ἐνθα παρακολουθεῖ μαθήματα εἰς τὸν Ἑθνικὸν Πανεπιστήμιον. Τὸν εὐχαριστοῦμεν θερμὰ ἀπὸ τῶν στήλων τούτων καὶ χαίρομεν διαπιστώνοντες ὅτι ὁ κ. Μπουβιέ ἐξέμαθε τελείως τὴν Ἑλληνικὴν ὥς τὴν εἶχεν ἐκμάθει καὶ ὁ συμπατριώτης του, συγγραφεὺς τοῦ παρόντος ἡμερολογίου.

Ὁ Pierre - Charles Schaub ἐγεννήθη ἐν Γενεύῃ τὸ 1808 καὶ ἀπέθανεν ἐκεῖ εἰς ἡλικίαν 82 ἐτῶν, τὸ 1900. Ἀφοῦ ἀπεφοίτησεν ἀπὸ τὸ Κολλέγιον εἰσῆλθε εἰς τὴν Ἀκαδημίαν καὶ τὸ 1832 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τοῦ Δικαίου. Ἐλαβε μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν Σούδερμπουν τὸ 1847 καὶ εἰς τὴν τοῦ Ρήνου τὸ 1857.

Καθ' ὃν χρόνον ἐλάχιστοι ἦσαν οἱ ταξειδεύοντες Ἑλβετοὶ καὶ μάλιστα χῶρας ὁλισθοδομικὰς, οὗτος ἐπεσκέφθη διὰ πρῶτην φορὰν τὴν Ἑλλάδα τὸ 1840 καὶ τὴν ἐγύρισε σχεδὸν ὁλόκληρον περὶ μετὰ τὴν βακτηρίαν μόνον ὡς σύντροφον καὶ μετὰ ἓνα σάκκον ἐπ' ὤμου. Περιεφέρετο ἀπὸ χωριὸν σὲ χωριὸν καὶ ἐκράτει λεπτομερεῖς σημειώσεις τῶν ὧν ἐβλεπε καὶ τῶν ὧν ἤκουεν ἀπὸ τοὺς χωρικοὺς, διότι ἐντὸς βραχέος χρονικοῦ διαστήματος, εἶχεν ἐκμάθει τὴν γλῶσσαν τοῦ τόπου. Τὴν Ἑλλάδα ἐπισκέφθη καὶ διὰ δευτέραν φορὰν τὸ 1862/63.

Ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, εἶχεν ἐπισκεφθῇ τὴν Σουηδίαν, τὴν Νορβηγίαν, τὴν Ἰταλίαν, τὴν Ἰσπανίαν καὶ τὴν Τουρκίαν. Οἱ βιογράφοι του λέγουσιν ὅτι παντοῦ ὅπου ἐπῆγαιναν, ἠκολούθει τὴν ἰδίαν τακτικὴν, δηλαδὴ «σακκί στήν πλάτη» καὶ πεζοπορίαν.

Ἦτο ἄνθρωπος μεγάλης μορφώσεως, προικισμένος μετὰ τεραστίαν μνήμην καὶ ὅχι μόνον ἐγνώριζε τοὺς κλασσικοὺς συγγραφεῖς, Ἑλλήνας καὶ λατινοὺς ἀλλὰ ἔγραφε καὶ ποιήματα λατινιστί.

Κατὰ τὴν δευτέραν ἐπισκεψὶν του εἰς τὴν Ἑλλάδα, συνέλεξε καὶ κατέγραψεν, ὡς τὰ ἤκουσεν ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ λαοῦ, ὅχι ὀλίγα τραγούδια τὰ ὁποῖα καὶ ἐξέδωκε βραδύτερον μεταφρασμένα Γαλλιστί.

Ἡ ἐντύπωσις ποὺ σχηματίζει κανεὶς ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἐξ Ἑλλάδος ἐντυπώσεων του εἶναι ὅτι ὁ Schaub ὑπῆρξεν ἓνας θερμὸς φιλέλληνας.

Νεκρολογία ἐπὶ τῷ θανάτῳ του ἐδημοσίευσαν τρεῖς ἐφημερίδες τῆς Γενεύης ἦτοι «La Tribune de Genève» (13.10.1900) ἡ Suisse (7.10.1900) καὶ τὸ «Journal de Genève» (8.10.1900).

Ἴδου τώρα ὁ συμπληρωματικὸς Κατάλογος τῶν ταξιδιωτικῶν του ἐντυπώσεων :

- 1) Eleusis, Mégare, Corinthe, Genève 1842.
- 2) Livadie, Thèbes, Plateé » » »
- 3) Le mont Hymette, Salamine, Marathon, Chalcis, 1842.
- 4) Syra, Smyrne, Constantinople, Genève 1842.
- 5) Trajet de Constantinople à Malte » » »

Ἐκτὸς τούτων καὶ τῶν ἀναγραφέντων εἰς τὸ Α' τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ τούτου, ἐδημοσίευσεν καὶ 15 ἄλλα συγγράμματα περὶ τῶν Γερμανικῶν Ἀλπεων, περὶ τῆς Γενεύης, περὶ Ἑλβετίας καὶ τέλος δύο, νομικοῦ χαρακτῆρος.

Πάντα τὰ συγγράμματά του εὐρίσκονται εἰς τὴν Δημοσίαν Πανεπιστημιακὴν Βιβλιοθήκην τῆς Γενεύης.

Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ

Καὶ τώρα παραθέτομεν τὸ τρίτον καὶ τελευταῖον μέρος τῶν ἐξ Ἀθηνῶν ἐντυπώσεων του :

«Προχωροῦντες ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολὰς περάσαμε πλησίον ἐνὸς βάθρου, τὸ ὁποῖον, ὡς φαίνεται, ἐβάσταζεν ἑφιππον ἄγαλμα ἐπὶ τοῦ βάθρου τούτου ἐτοποθετήθη βραδύτερον ἀνδριὰς παριστάνων τὸν

ὑπατον Μάρκον Ἀγρίππαν, εὐεργέτην τῆς πόλεως τῶν Ἀθηναίων.

Ἐναντι τῆς βάσεως ταύτης φαίνεται ὅτι ὑπῆρχε μία ἄλλη μὲ τὸν ἀνδριάντὰ τοῦ Αὐτοκράτορος Αὐγούστου, ὡς λέγουν οἱ ἀρχαιολόγοι.

Ἐκεῖθεν, μετ' ὀλίγα βήματα, ἀνέρχεται τις μίαν πλατεῖαν κλίμακα μαρμαρίνην, ὁδηγοῦσαν εἰς τὰ προπύλαια, ἀπὸ τὸ ὕψος τῶν ὁποίων στρέφων κανεῖς τὸ βλέμμα, ἀποθαυμάζει τὴν θεὰν τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ Πειραιῶς. Εἶναι τὰ προπύλαια ἐν εὐρὺ ὑπόστυλον πρὸ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς, τοῦ ὁποῦ χρησιμεύει, οὕτως εἰπεῖν, ὡς πρόδομος. Ἡ πρόσοψις τοῦ ὑποστύλου τούτου παρουσιάζει ἐξωτερικὰς κολῶνας καὶ κάθεται πρὸς ταύτας εἶναι δύο σειραὶ τοιούτων Ἰωνικοῦ ρυθμοῦ. Δεξιὰ τῶν προπυλαίων εἶναι τὰ ἐρείπια μικροῦ ναοῦ ἀφιερωμένου εἰς τὴν Νίκην, ἐντὸς τοῦ ὁποῦ ὑπῆρχεν ἄγαλμα παριστάνον τὴν θεὰν ταύτην ἀλυσσόμενον καὶ ἄπτερον. Μὲ αὐτὸ οἱ Ἀθηναῖοι ἠθέλησαν νὰ ἐνισχύσουν τὴν ἐλπίδα ὅτι ἡ θεὰ Νίκη θὰ ἔμεινε πάντοτε μαζὺ τῶν.

Ἀριστερὰ εὐρίσκεται ἡ Πινακοθήκη ἥτοι μία μεγάλη αἴθουσα ὅπου οἱ Ἀθηναῖοι ἐτοποθέτουν τοὺς πίνακας τῶν καλλιτέρων ζωγράφων τῶν. Ἡ αἴθουσα αὕτη ὑφίσταται ἀκόμη καὶ χρησιμεύει ὡς ἀποθήκη διαφόρων ἀρχαιοτήτων: κιονοκράνων κ.λ.π. ποὺ εὐρέθησαν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως.

Ὁ Παρθενὼν ἡ Ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς Παρθένου καταλαμβάνει τὸ ἀνατολικώτερον μέρος καὶ τὸ ὑψηλότερον τῆς Ἀκροπόλεως, ὅταν δὲ ἀνατέλλῃ ὁ ἥλιος, χρυσιζει μὲ τὰς πρώτας τοῦ ἀκτῖνας τὰ ὠραῖα μάρμαρα, ἡ λευκότης τῶν ὁποίων ἐλάχιστα ἠλλοιώθη ἀπὸ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου. Τὸ μεγαλοπρεπὲς τοῦτο οἰκοδόμημα ἀνηγέρθη ἐπὶ Περικλέους ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Φειδίου, μετὰ δὲ τῶν πλέον ἀξιοθαυμάστων περιεῖχε κολοσσιαῖον ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλεφαντοστοῦ, θαῦμα τέχνης, ἀριστοῦργημα τοῦ διασώμου γλύπτου.

Τὰ φορτηγὰ ζῶα τὰ ὁποῖα μετέφεραν τὰ ὑλικά διὰ τὴν οἰκοδομήν τοῦ ναοῦ ἐθεωροῦντο ὡς ἱερά. Διὰ τὰ ζῶα ταῦτα εἶχον δοθῇ δροσερὰ λειβάδια καὶ συνετηροῦντο δημοσίᾳ δαπάνῃ. Οὐδέποτε πλέον ἐχρησιμοποίησαν δι' ἄλλην ἐργασίαν.

Ὁ Παρθενὼν, ἀτυχῶς, δὲν εἶναι ἄθικτος, ἀλλὰ τὰ ὑπολειφθέντα τμήματ' εἶναι τοιαῦτα ὥστε ἡμπορεῖ κανεῖς κάλλιστα νὰ σχηματίσῃ μίαν ἰδέαν τοῦ ποῖον ἦτο τότε τὸ οἰκοδόμημα. Περιεβάλλετο τοῦτο ἀπὸ 46 κολῶνες δωρικοῦ ρυθμοῦ, ἐκ τῶν ὁποίων μόνον αἱ ἡμίσεις σῶζονται. Ὑπὸ τὸ ὑπόστυλον φαίνονται, ἀρκετὰ ζωηρά, ὠραιότατα ἀνάγλυφα, διὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν ὁποίων πρέπει νὰ ἀνέλθῃ κανεῖς εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ναοῦ, πρᾶγμα ποὺ ἀπαιτεῖ κάποιαν προσοχήν. Ὁ ναὸς ἔπαθε μεγάλας βλάβας κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα (1687) ἀπὸ τὰς Βενετικὰς βόμβας ὅτε ἐξερράγησαν πολλὰ βαρέλια μὲ πυρίτιδα, εἰς τρόπον ὥστε τὸ κεντρικὸν μέρος τοῦ ναοῦ ὑπέστη καταστροφὴν. Κατόπιν οἱ Τούρκοι κατηδάφισαν ἕνα ἄλλο τμήμα ἵνα ἐπισκευάσουν τὸ τεῖχος καὶ ἀνεγείρουν τζαμί ποὺ χρησιμεύει τῶρα ὡς Μουσεῖον. Τοῦτο περιέχει μέγαν ἀριθμὸν ἀγγείων καὶ διαφόρων ἄλλων ἀντικειμένων λίαν ἐνδιαφερόντων, τὰ ὁποῖα εὐρέθησαν μετὰ τῶν ἐρειπίων.

Πλησίον τοῦ Παρθενῶνος, οἱ Βενετοὶ ἀνήγειραν κατὰ τὸν μεσαῖωνα ἕνα πύργον ποὺ τῶρα ὀνομάζεται ὁ Πύργος τοῦ Ὀδυσσεῶς διότι οἱ Ἑλλήνες κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον κατεκρήμνισαν ἀπὸ τὸ ὕψος αὐτοῦ τὸν στρατηγὸν Ὀδυσσεᾶ κατηγορηθέντα ἐπὶ προδοσίᾳ.

Εἰς μικρὰν ἀπὸ τοῦ Παρθενῶνος ἀπόστασιν, πρὸς βορρᾶν, εὐρίσκονται ὑπολείμματα τριῶν συνεχόμενων μικρῶν ναῶν ἥτοι τὰ τοῦ Ἐρεχθέως

ἱδρυτοῦ τῶν Ἀθηναίων, τὰ τῆς πολιοῦχου Ἀθηνᾶς, προστάτιδος τῆς πόλεως καὶ τὰ τοῦ τῆς Πανδρόσου, θυγατρὸς τοῦ Κέκρωπος.

Ἡ μετώπη τοῦ τελευταίου τούτου στηρίζεται εἰς ἐξ Καρυάτιδας ἥτοι ἀγάλματα ἐπέχοντα θέσιν κολωνῶν, ἐκ τῶν ὁποίων λέγεται ὅτι μία ἀφῆρεθη ἀπὸ τὸν λόρδον Ἑλγιν. Ἐντὸς τοῦ ναοῦ τούτου ἐφυλάσσετο ἡ ἱερά ἐλαία φυτευθεῖσα παρὰ τῆς Ἀθηνᾶς, τὴν ἐποχὴν ποὺ εἶχεν αὕτη φιλονικῆσαι μὲ τὸν Ποσειδῶνα διὰ τὸ πρωτεῖον τοῦ ποῖος θὰ δώσῃ τὸ ὄνομα εἰς τὴν πόλιν, ἡ δὲ πηγὴ τοῦ ἄλμυροῦ νεροῦ, τὸ ὁποῖον ἀνέβλυσε κατόπιν κτυπήματος τῆς τριαίνης τοῦ Ποσειδῶνος, ἦτο εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Ἐρεχθέως. Εἰς τὰ πέριξ φαίνεται, πράγματι, ὅτι ὑπῆρχε πηγὴ ἄλμυροῦ νεροῦ ὀνομαζομένη «θάλασσα τοῦ Ἐρεχθέως» καὶ τῶρα ἀκόμη ὑπάρχουν πλέον τῆς μιᾶς πηγῆς.

Ὡς πρὸς τὸν ναὸν τῆς πολιοῦχου Ἀθηνᾶς ἔπρεπεν ἐκεῖ νὰ ὑπῆρχε τὸ ἀρχαιότερον ἄγαλμα τῆς Θεᾶς, ἡ ὁποία ἐπιστεύετο ὅτι κατήλθεν ἐξ οὐρανοῦ.

Ἡ Ἀκρόπολις τόσον κατὰ τοὺς ἀρχαίους ὅσον κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ὑπῆρξεν ὁ στόχος πολλῶν καταστροφῶν καὶ τοῦτο φαίνεται ἀπὸ τὸ πληθὺς τῶν θραυσμάτων ποὺ σκεπάζουν τὸ ἔδαφος ὡς καὶ τὰ ἐρείπια τῶν ἄλλοτε περιφύμων μνημείων.

Ἀπὸ τὴν Βόρειον πλευρὰν τῶν τειχῶν ἀποθαυμάζει τις τὴν νέαν πόλιν καὶ βλέπει νὰ προεξέχουν οἱ γιγαντιαῖοι κορμοὶ τριῶν ὑψηλῶν φοινίκων ἐκ τῶν ὁποίων ὁ ἕνας εὐρίσκεται εἰς τὴν ὁδὸν Ἀθηνᾶς, οἱ δὲ ἄλλοι δύο εἰς τὸν κήπον ἐνὸς ἰδιώτου.

Εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας λεύγας ἀπὸ τὴν πόλιν, ἀπὸ βορρᾶ, φαίνονται ὀλίγα χωριουδάκια περιβαλλόμενα ἀπὸ καλλιεργημένας ἐκτάσεις, εἰς δὲ τὸ βάθος κλείει τὸν ὁρίζοντα τὸ ὄρος Πάρνης. Ἀπὸ Δυσμῶν ἀπλώνεται ἡ θάλασσα καὶ διακρίνονται αἱ νῆσοι Αἶγίνα καὶ Σαλαμίς ὡς καὶ τὸ δάσος τῶν πρασινωπῶν ἐλαιοδένδρων μετὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ Πειραιῶς.

Πρὸς Νότον, εἰς τοὺς πρόποδας λόφου, ὑψώνεται ἕνα μεμονωμένον κτίριον ποὺ εἶναι τῶρα Στρατιωτικὸν Νοσοκομεῖον καὶ ὀλίγον μακρότερα μετὰ τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ Ὑμηττοῦ ἀπλώνεται μία ἐκτεταμένη καὶ μελαγχολικὴ πεδιάς.

Τέλος ἀπὸ Ἀνατολῶν φαίνονται οἱ στῦλοι τοῦ Ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς καὶ μεμονωμένοι ἄγριοι ἐκτάσεις, πέραν τῶν ὁποίων ὑπάρχουν δασύλλια ἐλαιοδένδρων ὡς καὶ αἱ πρασινίζουσαι κλιτύες τοῦ Ὑμηττοῦ καὶ τοῦ Πεντελικοῦ. Ἡ Ἀκρόπολις ἀπὸ τῆς θαλάσσης εὐρίσκεται εἰς ὕψος 240 ποδῶν.

Ἀφοῦ ἀπεθαύμασα τὰ ὠραῖα αὐτὰ ἐρείπια καὶ ἐνῶ ἐβάδιζα πρὸς τὸ Θησεῖον, εἶδα εἰς ἕνα βράχον μίαν κλίμακα σκαλισμένην, τὴν ὁποῖαν ὀνομάζουν κλίμακα τοῦ Ἀρείου Πάγου, διότι ἀπὸ αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν κλίμακα κατέβαινον τὰ μέλη τοῦ Δικαστηρίου τούτου, ὅταν συνεδρίαζον ἵνα δικάσουν, τοῦθ' ὅπερ ἐγένετο κατὰ τὴν νύκτα, ἵνα μὴ ἡ θεὰ τοῦ ἐνάγοντος ἢ τοῦ ἐναγομένου, ἀφυσπίνουσιν εἰς τοὺς δικαστὰς αἰσθήματα ἀντίθετα τῆς Δικαιοσύνης.

Πλεῖστοι ἦσαν αἱ δικαιοδοσίαι τοῦ Δικαστηρίου τούτου καὶ διάφοροι κατὰ διαφόρους ἐποχάς. Κύριόν του καθήκον ἦτο νὰ ἐπαγρυπνῇ εἰς τὴν τήρησιν τοῦ Νόμου, εἰς τὴν ἐντιμότητα τῶν ἡθῶν. Ἐδίκαζεν ὑποθέσεις κεφαλαιώδους σημασίας ἐν αἷς καὶ τὰς θρησκευτικὰς ἀντιγνωμίας κ.ἄ. Ἡ τελευταία αὕτη δικαιοδοσία φαίνεται ὅτι διετηρήθη καὶ ὑπὸ τὴν Ῥωμαϊκὴν κυριαρχίαν, διότι ἐνώπιον τοῦ Δικαστηρίου τούτου οἱ Ἀθηναῖοι ἔφεραν τὸν Ἀπόστολον Παῦλον ἵνα δικαιολογήσῃ τὰς νέας τοῦ θρησκευτι-

κὰς θεωρίας, τὰς ὁποίας ἐδίδασκεν. Οὗτος, ἐνώπιον τόσων φοβερῶν δικαστῶν καὶ πολυαριθμοῦ λαοῦ, ὠμίλησεν εὐθαρσῶς περὶ τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἀνεγείρει βωμόν, καίτοι τοὺς ἤτο ἄγνωστος καὶ εἶπεν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ὁ μόνος ἀληθινὸς δημιουργὸς τοῦ Σύμπαντος.

"Οχι μακρὰν ἀπ' ἐδῶ ὅπου ἀντήχησε κάποτε ἡ φωνὴ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου βλέπει τις μερικὰ σκαλοπάτια λαξευμένα εἰς τὸν βράχον καὶ διατηρούμενα θαυμάσια. Ταῦτα ἐχρησίμευον ὡς Πνύξ ἤτοι ὡς Βῆμα διὰ τοὺς ρήτορας καὶ ἐπ' αὐτοῦ ὁ Δημοσθένης μὲ τὴν ἰσχυρὰν καὶ θαρραλέαν του φωνήν, ἐκύτταζε νὰ ἀφυπνίσῃ ἀπὸ τὸν λήθαργον ἀπὸ τὸν ὁποῖον εἶχον καταληφθῇ, τοὺς ἐλαφροὺς καὶ ἀμερίμνους συμπολίτας του καὶ νὰ ἐμφυσήσῃ εἰς τὰ στήθη των πατριωτικὴν πνοήν, ἐπισείων τὸν κίνδυνον τῶν κατακτητικῶν βλέψεων τοῦ Μακεδόνοιο μονάρχου.

Εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων βημάτων ἀπὸ τὴν Πνύκα, βλέπει τις εἰς τὴν κλιτὺν τοῦ λόφου δύο ἢ τρία τεχνητὰ κοιλώματα, ἐν ἑκ τῶν ὁποίων ὀνομάζεται φυλακὴ τοῦ Σωκράτους, καίτοι δὲν εἶναι ἀποδεδειγμένον ὅτι ἐχρησίμευσεν ὡς φυλακὴ τοῦ φιλοσόφου.

Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, σῶζονται μερικὰ ἐρείπια μικροῦ ἐνδιαφέροντος ἐνὸς μνημείου ἀνεγερθέντος τὸν δεῦτερον μ.Χ. αἰῶνα, πρὸς τιμὴν τοῦ Φιλοπάππου, ὁ ὁποῖος εἶχε τύχει διακεκριμένων τιμῶν ἐν Ρώμῃ.

Γυρίζων περὶ τὴν Ἀκρόπολιν καὶ περάσας πλησίον τοῦ Στρατιωτικοῦ Νοσοκομείου, ἐφθασα εἰς τοὺς στύλους τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς, ἀπὸ τὸ ἐν μέρος τῶν ὁποίων ἐφαίνετο ἐν δάπεδον λιθόστρωτον ποὺ ἐχρησίμευεν ὡς ἁλῶνι διὰ τὸ κοπάνισμα τοῦ σιταριοῦ. Διὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην δὲν μεταχειρίζονται τὸν «δάρτην»⁽¹⁾ ὅπως γίνεται εἰς ἄλλας χώρας. Οἱ Ἀθηναῖοι γεωργοί, ἵνα ἀποφύγουν τὴν κούρασιν, τὴν ὁποίαν πολὺ σκέπτονται, μεταχειρίζονται μουλάρια κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον :

Ἀπλώνουν εἰς τὸ ἁλῶνι ἓνα παχὺ στῶμα, στάχυνον, τὸ ὁποῖον πατοῦν ὀλίγα μουλάρια, γυρίζοντα διαρκῶς κρατούμενα ἀπὸ μίαν τριχίαν δεμένην εἰς πᾶσσαλον εὐρισκόμενον εἰς τὸ μέσον τοῦ ἁλῶνιοῦ. Εἰς ὅχι μεγάλην ἐκείθεν ἀπόστασιν εἶδα νὰ μεταχειρίζονται ἄλλον τρόπον ἁλῶνισματος, δηλαδὴ παίρνουν μίαν πλατεῖαν βαρεῖαν σανίδα, εἰς τὴν ὁποίαν ἔχουν ἐμπήξει στὸ μπροσθινὸ μέρος καρφιά κυρτά, βάζουν ἐπάνω — ὅπως εἶδα — ὀρθίους νέους καὶ νέας καὶ ἐνῶ τὰ μουλάρια τραβοῦν τὴν σανίδα, οἱ νέοι ἐτραγουδοῦσαν θορυβῶδως, ἐνῶ ὑπὸ τὴν σκιάν των κολωνῶν μερικοὶ ἄνδρες ἐξαπλωμένοι ἔτρωγαν κάτι.

Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως ὀλίγα εἶναι τὰ ὑπολείμματα τῶν ἀρχαίων μνημείων. Μεταξὺ αὐτῶν, τῶν πλέον διασῆμων, κατατάσσουν 1) τὸ μνημεῖον τοῦ χορηγοῦ Λυσικράτους, τὸ ὁποῖον ὁ λαὸς ὀνομάζει Φανάρι τοῦ Διογένοους καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓν κτίριον διαμέτρου ἕξ ποδῶν, τὸ ὁποῖον, ὡς διητηρήθη ἡ φήμη μεταξὺ τῶν Ἀθηναίων, τὸ ἔκαμεν ὁ Δημοσθένης ἵνα ἐπιδοθῇ εἰς τὰς σπουδὰς του. Κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἐπιστημόνων τὸ μνημεῖον τοῦτο ἀνηγέρθη πιθανῶς ἀπὸ ἓνα χορηγὸν ὀνόματι Λυσικράτην πρὸς τιμὴν τῶν νέων τῆς φυλῆς του, ποὺ ὑπερεῖχον τῶν ἄλλων ὡς κωμικοὶ ἢ μῆμοι καὶ ἐθεωρήθησαν ἄξιοι βραβεῖου.

2) Ὁ πύργος τῶν Ἀνέμων ἢ Πύργος τοῦ Αἰόλου, μικρὸν κτίριον ὀκτάγωνον, κείμενος εἰς τὸ τέλος τῆς ὁδοῦ Αἰόλου πρὸς τὸ νότιον μέρος

1) Τὸ κείμενον ἔχει τὴν λέξιν *corregiato* (Γαλλ. *Courroie*) = λωρί δερμάτινον. Ἐννοεῖ δύο κοντοὺς ξυλίνους ποὺ ἴνουντο μὲ ἓνα λωρί.

καὶ εἰς κάθε μίαν πλευράν του διακρίνεται μία ἀλληγορικὴ μορφή παριστάσα τοὺς ὀκτὼ ἀνέμους, κάτωθι δὲ τοῦ κτιρίου εἶναι χαραγμένον ἥλιακὸν ὠρολόγιον. Φαίνεται ὅτι τὸ μνημεῖον τοῦτο ἐχρησίμευε κάποτε ὡς ὠρολόγιον καὶ ἐκινεῖτο διὰ μέσου μιᾶς πηγῆς κανονιζομένης ἐν εἴδει κλεψύδρας. Τὸ νερὸ μετεφέρετο ἀπὸ μίαν ὑπόγειον δεξαμενὴν, τῆς ὁποίας διακρίνονται καὶ σήμερον τὰ ἴχνη καὶ ἐνῶ ἐπιπτε σὲ μίαν στέρνα, προυκάλει τὸ γύρισμα τοῦ ἀγάλματος τοῦ Τρίτωνος, τὸ ὁποῖον ὥσάν ταινία περιεστρέφετο εἰς κάθε φύσημα ἀνέμου καὶ τὸ ἀγαλμα μὲ μίαν βέργα ποὺ ἐκράτει στὰ χέρια, ἔδειχνε τίς ὥρες.

Τὸ κτίριον τοῦτο ποὺ ἦτο μία φορά τελείως κρυμμένον ὑπὸ τὰ ἐρείπια, σήμερον ἀπεκαλύφθη ὁλόκληρον, κατὰ δὲ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας ἐχρησίμευεν ὡς ἄσυλον μιᾶς μικρᾶς ἀδελφότητος Δερβισηδῶν.

3) Μερικαὶ κολῶναι κορινθιακοῦ ρυθμοῦ, πλησίον τῶν ὁποίων τώρα εὐρίσκονται τὰ κρεοπωλεῖα, ποὺ εἶναι στηριγμέναι ἐπὶ ἐνὸς ἐκ τῶν τεσσάρων τοίχων τῆς αὐλῆς ἐνὸς στρατῶνος, ἀνήκον ἄλλοτε εἰς ἓν εὐρὺ ὑπόστυλον ὀνομαζόμενον Στοὰ τοῦ Ἀδριανοῦ.

Ἡ ἀντίθετος πλευρὰ τοῦ στρατῶνος τούτου βλέπει πρὸς μίαν μικρὰν πλατεῖαν ποὺ χρησιμοποιεῖται τώρα ὡς Ἀγορὰ καὶ ἀπὸ τὸ ἀπέναντι μέρος ὑπάρχει ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία.

Ἀπὸ ἓν ἄλλο μέρος τοῦ στρατῶνος καὶ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν, ὑπάρχει ἓν ὑπόστυλον ἀποτελούμενον ἀπὸ ὀλίγες κολῶνες δωρικοῦ ρυθμοῦ καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὠδῆγει εἰς τὴν Ἀγοράν. Μία ἀπὸ αὐτὲς τίς κολῶνες διατηρεῖ ἀκόμη, εὐκρινῇ μίαν ἐπιγραφὴν, ἡ ὁποία δὲν εἶναι ἄλλο τι παρὰ ἓν θέσπισμα τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ καθορίζον τὴν τιμὴν προϊόντων τινῶν.

Ὡς πρὸς τὰ νέα Δημόσια κτίρια, ὠμίλησα ἤδη διὰ τὸ Πανεπιστήμιον, διὰ τὸ Βασιλικὸν Παλάτι καὶ διὰ τὸν Καθεδρικὸν Ναὸν τῆς Ἁγίας Εἰρήνης. Θὰ προσθέσω τώρα ἓν μικρὸν κτίριον χρησιμοποιούμενον ὡς Νομισματοκοπείον καὶ ἓν μέτριον θέατρον, ὅπου παριστάνονται κάποτε ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ πνευματικὰ προϊόντα ὡς καὶ νέα τοιαῦτα. Ἐνα ἀπλοῦστατον οἶκημα χρησιμεύει ὡς Κακουργιοδικεῖον διότι ὡς εἶπα, παραπάνω, εἰσῆχθησαν καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ ὀρκωτὰ δικαστήρια. Τὰ μέλη του προσέρχονται εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν συνεδριάσεων, ἄλλα μὲν ἐνδεδυμένα εὐρωπαϊκὰ καὶ ἄλλα μὲ τὴν ἐθνικὴν στολήν, οἱ δὲ τρεῖς προεδρεύοντες Δικασταὶ φοροῦν ἀπλὰ μαῦρα ἐνδύματα. Ὑπάρχει ἐπίσης καὶ Ἀνώτατον Ἀκυρωτικὸν Δικαστήριον ὀνομαζόμενον Ἀρειὸς Πάγος.

Δὲν ἠμπορῶ νὰ μὴ ὁμιλήσω διὰ μίαν παράδοξον πρόληψιν ποὺ ἐπικρατεῖ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, εἰς βαθμὸν ἀπίστευτον, ὡς πρὸς τὰς θανατικὰς ποινὰς καὶ ἰδίᾳ τοὺς ἐκτελεστὰς τούτων.

Τὸν Μάρτιον τοῦ 1840 δύο Ἀραβες, ποὺ ἔπρεπε νὰ θανατώσουν ἐν Ἀθήναις τρεῖς κακοποιούς καταδικασθέντας εἰς θάνατον, ἐδολοφονήθησαν «μέρα μεσημέρι», τὴν ἡμέραν ἀκριβῶς ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ἐκτελεσθῇ ἡ ποινὴ, ἓνας ἐν Ἀθήναις καὶ ὁ ἄλλος εἰς τὸν Πειραιᾶ, μολοντί οἱ δύο Ἀραβες ἦσαν ὑπὸ τὴν προστασίαν χωροφυλάκων καὶ οὔτε ἠδυνήθη ἡ δικαιοσύνη νὰ ἀνέυρῃ τοὺς δράστας τῆς δολοφονίας. Τότε ἐκλήθη ἓνας Ἕλλην τουρκομερίτης καὶ ἐπέσθη ν' ἀντικαταστήσῃ τοὺς δολοφονηθέντας μὲ τὴν ρητὴν ὑπόσχεσιν ὅτι θὰ ἐστέλλετο εἰς τὴν πατρίδα του ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς θανατικῆς ποινῆς. Ὅταν ὁμῶς ἦλθεν ἡ στιγμή διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν τριῶν μελλοθανάτων, ἠρνήθη κατηγορηματικῶς

καὶ ἔτσι ὁ Βασιλεὺς ἐξηναγκάσθη νὰ χαρίσῃ τὴν θανατικὴν ποινὴν, μεταβαλὼν ταύτην εἰς ἰσόβια δεσμὰ ἐν τῇ εἰρκτῇ τοῦ Ναυπλίου.

Μετά τινα χρόνον προκειμένου νὰ ἐκτελεσθῇ εἰς ἄλλος κακοποιὸς ἐν Χαλκίδι, ἐπετεύχθη ἡ συγκατάθεσις ἐνὸς Ἑλλήνος ὑπηκόου, Ὁθωμανοῦ, ὑπὸ τὸν ρητὸν ὅρον ὅτι ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν θὰ ἐστέλλετο μὲ πλοῖον εἰς τὴν Τουρκίαν.

Ὅλα τὰ ἀνωτέρω θὰ ἀποτελέσουν σοβαρὰ ἐπιχειρήματα εἰς ὅσους ἐτάχθησαν ὑπὲρ τῆς καταργήσεως τῆς θανατικῆς ποινῆς. Ἐγὼ δὲ χωρὶς νὰ ὑπείσέλθω εἰς συζητήσεις τοιοῦτου εἶδους λέγω ὅτι εἶναι παράδοξον πῶς ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀντιπαθείας διὰ τὴν αὐστηροτάτην τιμωρίαν τῶν ἐνόχων, σημειοῦνται τόσον συχνὰ ἀνθρωποκτονίαι καὶ δολοφονίαι.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ὑπάρχουν τρία ἢ τέσσαρα ξενοδοχεῖα εἰς τὰ ὁποῖα εἶναι καλὴ ἡ ὑπηρεσία, καίτοι εἶναι ὅλα μέτρια. Ὑπάρχει ἰδίως ἐν ἐστιατόριον ἀνῆκον εἰς Γερμανόν, ὅπου εἰς οἰανδήποτε ὥραν γευματίζει τις καλὰ καὶ μὲ τιμὰς συγκαταβατικὰς. Εὐρίσκεται καὶ μύρα ὅχι καταφρονητέα, ποὺ περνᾷ ὡς Βαυαρικὴ, ἀλλὰ παράγεται ἐν Ἑλλάδι.

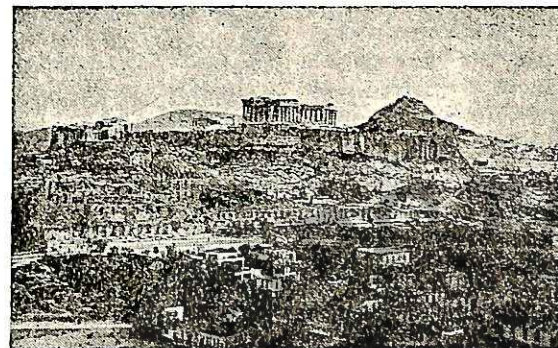
Τὰ καφενεῖα δὲν εἶναι ἄξια λόγου ἀπὸ ἀπόψεως κομψότητος. Τὸ καλλίτερον εἶναι τὸ τῆς «Εὐρώπης» τὸ ὁποῖον ἔχουν ἐν ζευγος Ἑλβετῶν ἀπὸ τὸ καντόνι τοῦ Vaud. Τὴν ἐποχὴν ποὺ ἤμην εἰς Ἀθήνας τὸ καφενεῖον τοῦτο ὑπέστη ριζικὰς ἐπισκευὰς. Τοῦτο εὐρίσκεται εἰς τὴν ὁδὸν Αἰόλου, ἀπέναντι τοῦ Καθεδρικοῦ Ναοῦ. Δὲν εἶδα νὰ προσφέρουν εἰς τὰ καφενεῖα τῶν Ἀθηνῶν κρασί ἢ μύρα, ἀλλὰ μόνον καφέν, σοκολάταν, λεμονάδες καὶ παγωτά. Ἐλάχιστα καφενεῖα ἔχουν μπιλλιάρδο. Πολλοὶ κάτοικοι πηγαίνουν στὰ καφενεῖα μόνον γιὰ νὰ διαβάσουν ἐφημερίδες. Φθάνουν κάθε δέκα ἡμέρες ἐφημερίδες ξένες ἀλλὰ ὑπάρχουν καὶ ἐντόπιες πέντε καὶ ἡ κάθε μία διερμηνεύει τὰς γνώμας ἐνὸς κόμματος. Δύο δημοσιεύονται Ἑλληνιστί καὶ Γαλλιστί, αἱ δὲ ἄλλαι τρεῖς μόνον Ἑλληνιστί. Ἐξεπλάγην ὅταν διεπίστωσα ὅτι ἡ γλῶσσα ποὺ μεταχειρίζονται προσεγγίζει σιγὰ· σιγὰ μὲ τὴν κλασικὴν Ἑλληνικὴν. Ἐφημερίδες ἐκδίδονται καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τοῦ Βασιλείου. Μία ἐκδίδεται εἰς τὴν Σμύρνην καὶ ὀνομάζεται «ὁ Ταχυδρόμος τῆς Σμύρνης» καὶ ἐπειδὴ αὕτη τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1840, καθὼς ἔμαθα εἰς Κων/πολιν, ἐξεφράσθη ὑπὲρ τῆς Γαλλίας, κατόπιν παραστάσεων τοῦ Ἀγγλοῦ Πρέσβεως, διετάχθη ἡ διακοπὴ τῆς ἐκδόσεως παρὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, πλὴν βραδύτερον ἐπανελάβε τὴν ἐκδοσιν μὲ διαφορετικὸν τίτλον.

Ὑφίσταται ἐν Ἀθήναις μία Φιλολογικὴ Ἑταιρεία ὀνομαζομένη «Λέσχη» εἰς τὴν ὅπου εἰσῆχθη. Τὸ οἶκμα, μολονότι ἀπλοῦν, εἶναι ἐπιπλωμένον μὲ γοῦστον καὶ εἶναι ἀρκετὰ εὐρύχωρον, διὰ τὸν σκοπὸν ποὺ προωρίσθη. Συχνάζεται ὅχι μόνον ἀπὸ σοβαροὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἀφοσιώνονται εἰς τὰ γράμματα ἢ τὰς ἐπιστήμας, τῶν ὁποίων δὲν ὕστερον αἱ Ἀθηναί, μάλιστα δύνανται νὰ καυχῶνται διὰ μερικοὺς ποὺ ἔχουν προοδεύσει εἰς τὴν Ἑλληνικὴν φιλολογίαν, καὶ εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ νέους πάσης ἡλικίας, οἱ ὁποῖοι περνοῦν ἀρκετὰς ὥρας εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Ἀναγνωστηρίου.

Τὸ οἶκμα τοῦτο ἀποτελεῖται ἀπὸ διάφορα δωμάτια, ἐν ἑκ τῶν ὁποίων χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἐφημερίδων καὶ τῶν ξένων περιοδικῶν. Εἰς ἄλλο δωμάτιον εἶναι τὸ μπιλλιάρδο, εἰς ἄλλην δὲ αἴθουσαν γίνονται συζητήσεις καὶ προσφέρεται καφές.

Ὡς πρὸς τὰ καπηλεῖα, ὑπάρχουν ἐλάχιστα καὶ συχνάζονται μόνον ἀπὸ στασιώτας καὶ ναυτικούς Ἑλλήνας καὶ ξένους.

Τὸ βράδυ, ὅχι σπανίως, βλέπει τις ἀνθρώπους ἐξαπλωμένους κατὰ μῆκος τῶν ὁδῶν νὰ κοιμῶνται ἡσύχως. Ἡ πρώτη ἐντύπωσις τοῦ διαβάτου ἀπὸ τὸ θέαμα τοῦτο εἶναι ὅτι τὸ ἐξαπλωμα ὀφείλεται εἰς οἰνοποσίαν. Ἀλλ' οἱ περισσότεροι ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι ἐργάται, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν θερινὴν περίοδον συνηθίζουν νὰ κοιμῶνται εἰς τὸ ὑπαιθρον καὶ ἔτσι ἀπαλλάσσονται ἀπὸ τὴν πληρωμὴν τοῦ ἐνοικίου...».



Η ΣΤΑΚΤΟΘΗΚΗ

(Ο ΛΟΦΟΣ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΑΚΜΗΣ)

Τοῦ κ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΑΛ. ΓΕΡΟΝΤΑ, δικηγόρου

ΠΟΛΛΑ ΒΟΥΝΑ κι' ἀμέτρητοι λόφοι στολίζουν τὴν Ἀττικὴ καὶ τὴν Ἀθήνα· τὰ φυσικὰ αὐτὰ χαρίσματα τοῦ τόπου, σὰν κάποιο θεϊκὸ χέρι νὰ τᾶχει χαϊδέψει, συνθέτουν ἀρμονικά, μέσα στὴν ἡρεμὴ καὶ ἀπαλὴ ἀτμόσφαιρα, μιὰ ξεχωριστὴ ὁμορφιά, ποὺ σ' ὅλους τοὺς αἰῶνες οἱ ποιητὰ τὴν ὕμνησαν καὶ εὐλαβικὰ τὴν τραγοῦδῃσαν οἱ προσκυνητὰ τῆς.

Εἶναι, ἀλήθεια, ἀσύγκριτη ἡ Ἀττικὴ γῆ.

Στὰ χρώματά τῆς αὐτὰ τὰ ἱερά, ποὺ ποτίστηκαν τόσες φορές ἀπὸ τὸ αἷμα τὸ ἐλληνικόν, βάρβαροι κατακτητὰ ἀντίκρυσαν τὸ θαῦμα τῆς ἐλληνικῆς νίκης καὶ ντροπισσμένοι, μπροστὰ σὸ πρῶτο ἐλληνικὸ ὄχι, γιὰ τὴν ἀδυναμία τῆς ψυχικῆς τους δυνάμεως, ἐντρομοὶ ἔφυγαν γιὰ τὴ μακρινὴ τους πατρίδα.

Στὰ ἴδια αὐτὰ χρώματα, ἄξεστοι, βάρβαροι πάλι, μπόρεσαν ἄλλοι προσωρινά, ἄλλοι πὺδ μόνιμα, νὰ ἐπιβάλουν τὴν κυριαρχία τους καὶ νὰ μᾶς ἀφήσουν τὰ φανερά σημάδια τῆς μακρόχρονης δουλείας.

Μὰ ἂν ὁ τόπος ὅλος, ποὺ ἀκούει σὸ ἀγέρωχο κι' ὑπερήφανο μαζί ὄνομα τῆς Ἑλλάδος, ὑποτάχθηκε κάποτε στοὺς τυράννους, ἀγωνίσθηκε ὡς τόσο σκληρά, σταθερά κι' ἐπίμονα, ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή τῆς ὑποταγῆς του, σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς ὡς ὅτου τελικὰ ἐνίκησε.

Τῆς νικημένης λοιπὸν Ἀθήνας, σὰν ἕνα τρόπαιο φιλοπονίας, καὶ ἐργατικότητος τοῦ λαοῦ τῆς, ὕψωνόταν ὁ λόφος τῆς Στακτοθήκης.

Γιὰ πρώτη φορὰ ἄρχισε νὰ σχηματίζεται στοὺς Βυζαντινοὺς ἀκόμα χρόνους· εἶναι θετικὰ ἐξακριβωμένο, πῶς ἀπὸ τὴ μακρινὴ ἐκείνη ἐποχὴ, ἦτανε σὲ μεγάλη ἀκμὴ τὰ σαπωνοποιεῖα

στὴν Ἀθήνα, συγκεντρωμένα στὴν περιοχὴ τοῦ Κεραμικοῦ καὶ γύρω ἀπὸ αὐτόν. Ὁ Διοικητὴς τῆς πόλεως διέταξε, γιὰ λόγους τάξεως καὶ καθαριότητος, ἡ στάκτη ἀπὸ τὴν καύσιμο ὕλη καὶ τ' ἀπορρίμματα τῶν σαπωνοποιείων, νὰ συγκεντρώνωνται σ' ἕνα ὠρισμένο μέρος, καὶ σὰν κατάλληλο τόπο διάλεξε τὸν κοντινὸ χῶρο τοῦ Κεραμικοῦ.

Δὲν γνωρίζουμε, μὲ ἀκρίβεια, τὴν ἡμέρα ποὺ ἄρχισε νὰ ἰσχύει αὐτὴ ἡ διαταγὴ, ἡ ἱστορικὴ ὁμῶς ἀλήθεια, μᾶς βεβαιώνει πῶς ὑπῆρχε ἐκεῖ ἀπὸ τοὺς χρόνους, τοὺς τελευταίους τοῦλάχιστον, τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, γιὰτὶ πρὶν ἀκόμα ἀπὸ τὴν τουρκικὴ κατάκτησι τῆς Ἀθήνας καὶ στὶς ἀρχὲς τῆς τουρκοκρατίας ὕψωνόταν ὁ λόφος αὐτός, ποὺ, φυσικὰ, πῆρε τὸ ὄνομα: Στακτοθήκη⁽¹⁾.

Καὶ τὸν διασώζουν οἱ παραδόσεις καὶ τὸν ἀναφέρουν τὰ ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, σὰν μιὰ πολὺ γνωστὴ τοποθεσίαν, ποὺ εἶχε ἐπικρατήσει νὰ ὀνομάζεται ἔτσι ἀπὸ ἀμνημονεύτους χρόνους.

Μὲ τὸν καιρὸ, ὁ λόφος τῆς Στακτοθήκης γιγαντώνεται κι' ἂν οἱ κατακτητὰ τῆς Ἀθήνας ἄλλαζαν, αὐτὸς αὐξανόταν, περισσότερο ὑπερήφανος, ἴσως σὰν νᾶθελε νὰ διαλαλήσει μὲ τὸν ὄγκο του, πῶς ἂν ἡ Ἑλλάς, σὲ κάποια στιγμή ἀδυναμίας τῆς, ἀναγκάσθηκε νὰ ὑποδουλωθῇ, δὲν ἔπαυσε, ὡς τόσο, ὁ Ἕλλην νὰ ἐργάζεται φιλόπονα.

Στὴν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας, εἶχε ξεχασθῇ βέβαια ἡ ἀρχικὴ αὐτὴ διαταγὴ τοῦ Βυζαντινοῦ ἄρχοντα, τὸ ἔθιμο ὁμῶς - μακρὰ, ἄλλωστε, καὶ ὁ

1. Βλ. Ἀναδρομάρη, «Τοπικὰ βιομηχανία», «Ἐστία» 8[4]1914, Δημ. Καμπούρογλου, «Αἱ τρεῖς πρωτεύουσες κλπ.» «Πρωτὰ» 2[12]1934.

μοιόμορφη συνήθεια τὸ ἐπέβαλε - ἐξακολουθοῦσε νὰ ἔχει τὴν ἰσχύ του. Μάλιστα, κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς περιόδου ἐκείνης, εἶχε σχηματισθῇ ἕνας πελώριος κι' ἐπιβλητικὸς λόφος, κοντὰ στὴ φωτισμένη ἀντίληψι τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀγίας Τριάδος. Καὶ τότε, νέα διαταγὴ, τουρκικὴ πιά, ὑπεχρέωσε τοὺς ἰδιοκτῆτες τῶν σαπωνοποιείων, νὰ ρίχνουν τὶς στάκτες καὶ τ' ἀπορρίμματα τῶν ἐργοστασίων τους, κοντὰ σὸν πρῶτο λόφο, ὅπου ἄρχισε νὰ σχηματίζεται καὶ δεῦτερο ὕψωμα⁽²⁾.

Ἐπεκράτησε, λοιπόν, ἡ ὀνομασία τῆς Στακτοθήκης καὶ μ' αὐτὸ τὸ ὄνομα δὲν ἦταν γνωστὸ μόνον τὸ μέρος ἐκεῖνο, ἀλλὰ ὁλόκληρη ἡ περιοχὴ Κεραμικοῦ - Διπύλου, ὅπως ἀναφέρεται καὶ βεβαιώνεται ἀπὸ τὸ περιεχόμενον καὶ τὶς ἐνδείξεις σχετικῶν ἐγγράφων. Οἱ λόφοι αὐτοί, ποὺ ἦταν δημιουργήματα τοῦ ἀνθρώπου μόχθου καὶ ἐργατικότητος, δείχνουν καθαρά, πῶς στὰ χρόνια ἐκεῖνα τὰ παλιά, ἡ βιομηχανικὴ ἀκμὴ τῆς Ἀθήνας ἦταν ἀρκετὰ σοβαρὴ καὶ ὑπολογισιμὴ. Καὶ ἡ γνώμη μας αὐτὴ ἐνισχύεται ἀκόμα περισσότερο, ἀπὸ τὴν ἱστορικὰ, ἐξακριβωμένη, ὑπαρξὶ ὀργανωμένων συντεχνιῶν (ρουφετιῶν),⁽³⁾ ποὺ καὶ με-

γάλο ἀριθμὸ μελῶν εἶχαν καὶ δύναμι καὶ ἐπίδρασι ἐξασκουσαν στὴν ἐν γένει κοινωνικὴ ζωὴ τῆς τουρκοκρατομένης Ἀθήνας. Οἱ συντεχνίες αὐτές, κατὰ πρῶτο λόγο, ἐφήφιζαν κάθε χρόνο, μὲ τοὺς ἐπὶ κεφαλῆς ἐκπροσώπους τους, τοὺς τοπικοὺς ἄρχοντες, τοὺς Δημογέροντες, κι' ἔτσι, μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, οἱ τελευταῖοι αὐτοί, στηριζόντουσαν σὲ πραγματικὸ λαϊκὸ ἔρεισμα καὶ ἦταν οἱ ἀληθινοὶ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ⁽⁴⁾.

Οἱ ἰσχυρότερες, λοιπόν, ἐπαγγελματικὲς τάξεις, ἀρχίζοντας ἀπὸ τοὺς μεταξουργοὺς (Καζάζηδες) τοὺς ὄπλοποιούς (Τουφεξήδες)⁽⁵⁾ τοὺς γουνιράδες, τοὺς σιδηρουργοὺς (Ντεμερτζήδες), τοὺς λεβητοποιούς (Καζαντζήδες), τοὺς σχοινάδες, τοὺς κατασκευαστὰς μαγγανίων (Μαγγανιάρους) τοὺς μελισσοουργοὺς, τοὺς ξυλογλύπτας, τοὺς οἰκοδόμους ὡς καὶ τοὺς μπακάληδες, ἦταν ὀργανωμέναι σὲ συντεχνίες. Καὶ αὐτὲς βέβαια ποὺ ἀ-

τῇ... ἀπασχόλησι στὴ ζωὴ μας, τὸ «ρουσφέτι» ποὺ παράγεται ἀπὸ τὴ λέξι «ρισβέτ» καὶ σημαίνει δωροδοκία. Βλ. Ν. Φιλαδέλφεια, εἰς «Παρνασσόν» τόμ. Α' ἔτους 1877, σ. 651. Ὁμοίως Βλ. Καμπούρογλου, Παλαιὰ Ἀθῆναι σ. 60, Ἱστορ. Ἀθηναίων, τόμ. Β' σ. 95, 247.

4. «Ἡμεῖς οἱ παροικοῦντες τὸς Ἀθῆνας» λέγει τὸ πρακτικὸν τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἔτους 1819 — συνελθόντες ὅλοι ὁμοῦ διηρημένοι εἰς τάξεις καὶ συνάφια, ἐπροβάλαμεν ἀναμεταξύ μας τὴν συνήθη εἰς τὸν τόπον ἐκλογὴν δημογερόντων καὶ προεστώτων τῆς πατρίδος ταύτης, κατὰ τοὺς Βασιλικοὺς Νόμους καὶ τὴν παλαιὰν τῆς πατρίδος συνήθειαν, καὶ ἐξελέξαμεν τοὺς τιμιωτάτους ἄρχοντας κλπ.

Τὸ πρακτικὸν ἐκλογῆς τοῦ ἔτους 1820 λέγει μετὰ ἄλλων «συνελθόντες... ὅλος ὁ Δῆμος Ἀθηναίων, οἱ τε προύχοντες καὶ ἐκ τῶν συναφίων ὅλοι... διορίζομεν προεστώτας κλπ.»

5. Πολλὰς φορές, τὰ ἐπώνυμα τῶν προϋσταμένων τῶν συντεχνιῶν ἐλημονήθησαν καὶ ἀντικατεστάθησαν μὲ τὰ ἐπαγγελματικά. Τοῦτο ἐγένε, μετὰ τῶν ἄλλων, καὶ μὲ τὴ γνωστὴ Ἀθηναϊκὴ οἰκογένειαν Τουφεξή, ποὺ προηγουμένως ἐπωνομαζόταν Μάρκου. (Βλ. Καμπούρογλου, Ἀθηναϊκὸν Ἀρχοντολόγιον, σελ. 25. σημ. 2).

2. Καμπούρογλου, Ὑπεραπολογία Παλαιῶν Ἀθηναίων, (ἀνάτυπον ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηναίων, 9, 1934, σ. 102). Ἰδίου, Παλαιὰ Ἀθῆναι, σ. 23. Ὁ Θ. Ν. Φιλαδέλφειος (Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων, τόμ. Β' σ. 133) παραδέχεται τὴν ὑπαρξὶ δευτέρου «λοφιδίου» ποὺ τὸ ὀνομάζει καὶ αὐτὸ Στακτοθήκη, τοποθετεῖ ὁμῶς τὸ δεῦτερό αὐτὸ ὕψωμα ἀπέναντι ἀπὸ τὴν παλαιὰ Βουλὴν (Σταδίου) μετὰ τὸ τοῦ κτιρίου αὐτῆς καὶ τοῦ ἀγάλματος τοῦ Κολοκοτρώνη, πρὶν ἀπὸ τὴν μετὰθεσί του. Μοῦ φαίνεται πῶς στὴν περιοχὴ ἐκείνη θ' ἄρχιζε νὰ σχηματίζεται τρίτος λόφος, τὴ γνώμη δὲ αὐτὴ παραδέχεται καὶ ὁ Κ. Μπίρης (Τοπωνυμικά τῶν Ἀθηναίων σ. 262).

3. Στὴν Ἀθήνα οἱ συντεχνίες, ἦταν γνωστὰς καὶ μὲ τὴ λέξι «ρουφετί». Ρουφετί ὀνομαζόταν τὸ ἐξελληνισθὲν συνάφι (ἐσνάφ = φατρία). Εἶναι λέξεις Ἀραβικῆς καὶ σημαίνει, στὴν κυριολεξίαν, θίασος (οὐρφέτ) δὲν ἔχει καμμία σχέσι μὲ τὴν ἄλλη ἐκείνη λέξι, Ἀραβικὴ κι' αὐτὴν, ποὺ ἀποτελεῖ ἀγαπη-

ναφέραμε παραπάνω δὲν ἦταν οἱ μοναδικές· πὺλ λεπτομερὲς ὅμως ἀπαρίθμησης δὲν θὰ προσέθετε τίποτα τὸ καινούργιο. Ὡρισμένες μάλιστα ἀπὸ τίς συντεχνίες τῆς πόλεως, εἶχαν καὶ τὸν προστάτη ἄγιο τους, ὅπως καὶ σήμερα συμβαίνει μὲ πολλὰ ἐπαγγελματικά σωματεῖα⁽⁶⁾.

Φαίνεται πὼς τὰ μέλη τῶν συντεχνιῶν, δὲν ἐφρόντιζαν μόνον γιὰ τὴν ὑποστήριξη τῶν ἐπαγγελματικῶν τους ζητημάτων, ἀλλὰ εἶχαν καὶ φιλοδοξίες, ποὺ ξεπερνοῦσαν τὰ ὅρια τῶν ἐπιδιώξεων τους. Οἱ μπακάληδες μάλιστα—μιά φορά, κάποιος μᾶς διώρθωσε· ἐδωδιμοπώλης ὀνομάζομαι!—πρωτοστάτησαν σὲ τέτοιες ἐκδηλώσεις καὶ τὸ Ρουφέτιόν τους (συντεχνία) ἔκτισε κάποιο οἰκοδόμημα στὴ Μονὴ Δαφνίου καὶ τὴν εὐεργετικὴν αὐτὴν πράξη μᾶς τὴν ἀπαθανάτισε μὲ τὴν παρακάτω ἐπιγραφή: (?) «Ἡ παροῦσα οἰκοδομὴ γέγονε διὰ δαπάνης καὶ συνδρομῆς τοῦ φιλοχρίστου ρουφετίου τῶν μπακάληδων εἰς μνημόσυνον αὐτῶν καὶ ὑπὲρ ψυχικῆς σωτηρίας καὶ εὐτυχίας τῶν τῆδε πρωτευόντων αὐτοῖς...»⁽⁸⁾.

Ἡ εὐγενικὰ αὐτὴ ἐνέργεια τῆς συμπαθητικῆς αὐτῆς ἐπαγγελματικῆς τάξεως, μὲ χρονολογίαν τὸ ἔτος 1764, εἶχε μεταθανάτιο περιπέτεια, γιατί κάποιος ἱστοριοδίφης—ξένος εὐτυχῶς—⁽⁹⁾ ἀφοῦ διάβασε καὶ ξαναδιάβασε τὴν ἐπιγραφή, κατέληξε στὸ θριαμβευτικὸ συμπέρασμα πὼς τὸ «ρουφέτιον τῶν μπακάληδων» ἦταν πρόσωπο, ὀνομαζόμενον... Ρουφέτιος,

6. Ἡ συντεχνία τῶν μαγγαναρέων π. χ. εἶχε προστάτη τὸν Ἅγιο Νικόλαο, ποὺ εἶμνε γνωστὸς στὴν ἱστορίαν, ὁ Μαγγαναρίας.

7. Κατὰ τὸν Ἀν. Ὁρλάνδο (Μεσαιωνικά μνημεῖα τῆς πεδιάδος τῶν Ἀθηνῶν κ.λ.π. 1933, σελ. 223) ἐπρόκειτο περὶ μικροῦ παρεκκλησίου κτισμένου ἀπάνω ἀπὸ τὴ Δυτικὴ πύλη τῆς Μονῆς.

8. Βλ. Γ. Λαμπράκη, Χριστιανικὴ ἀρχαιολογία τῆς Μονῆς Δαφνίου, σ. 56 ἐπ. Δημ. Καμπούρογλου, Μνημεῖα, τόμ. Α. σ. 354.

9. Πρόκειται περὶ τοῦ Villosion (Βλ. Histoire et memoire de l'Institut Royal de France, τόμ. II σελ. 1815).

ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Μπακαλιδῶν, κατὰ τὴν πρώτην μάλιστα τῆς ἐπιγραφῆς ἐκδοσιν, οἱ Μπακαλίδαι ἦσαν δύο, οἱ «Φιλόχριστος καὶ Ρουφέτιος!» Μόνον δὲ ἡ ἐπιμονὴ καὶ ἡ ἱστορικὴ ἰδιοφυΐα τῶν Ἑλλήνων ἀρχαιολόγων καὶ ἱστοριοδίφων, ἰδιαίτερα τοῦ Δημητρίου Καμπούρογλου, ἀπεκάλυψεν ἀπλῶς τὰ πὼς ἐπρόκειτο περὶ τῆς συντεχνίας τῶν μπακάληδων.

Δύο ὅμως συντεχνίες ξεχώριζαν ἀνάμεσα στίς ἄλλες, γιὰ τὴν ἰσχὺν τους καὶ τὴ διαρκὴ καὶ συνεχῆ τους ἀκμὴ: τῶν ληοτριβαρέων (ἐλαιοπαραγωγῶν) καὶ σαπυνοποιῶν. Ἡ ζωντάνια τῶν δύο αὐτῶν συντεχνιῶν ἦταν φυσικὴ, γιατί τὸ λάδι ἀπετέλεσε πάντοτε ἓνα μόνιμο καὶ σταθερὸ προϊόν τῆς Ἀττικῆς γῆς. Τὴν περιοχὴ τῆς Ἀττικῆς, σὲ κάθε περίοδο τῆς ἀτέλειωτης ἱστορίας τῆς, τὴν πλημύριζαν κυριολεκτικὰ τὰ αἰωνόβια αὐτὰ δένδρα, ποὺ ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους ὄλων τῶν ἐποχῶν, ἐθεωρήθησαν καὶ τιμήθηκαν σὰν εὐλογημένα καὶ ἱερά. Εἶναι γνωστὴ ἄλλωστε, ἡ παράδοσις καὶ ὁ θρύλος ποὺ δέχονται πὼς μὲ τὴν ἐλῆα ἡ Ἀθηναῖ ἐνίκησε τὸν Ποσειδῶνα στὴ διαμάχη γύρω ἀπὸ τὴ διαφιλονικούμενη προστασία τῆς πόλεως. Ἔτσι, τὸ δένδρο αὐτό, ἐθεωρήθηκε σὰν σύμβολο τῆς πόλεως καὶ ἂν δώσουμε πίστι, πάλι στὸ μυθικὸ κύκλο, ἡ ἐλῆα αὐτὴ τῆς Ἀθηναῖς ἐφύτρωσε πλάι στὸ Ἐρεχθεῖον.

Ἡ κατοπινὴ τῆς ὅμως ζωὴ ἦταν κάπως περιεργή, γιατί ὅταν οἱ Πέρσαι ἔκαυσαν τὴν Ἀκρόπολιν, καταστράφηκε μαζί τῆς καὶ τὸ ἱερὸ αὐτὸ δένδρο, τὴν ἄλλη ὅμως ἡμέρα—λέει ἡ παράδοσις—εἶχε πετάξει βλαστάρη ἴσο μ' ἓνα πῆχυ: ⁽¹⁰⁾. Μὲ τὴ νέα τῆς αὐτῆς βλάστησι, ἡ ἐλῆα αὐτὴ τῆς Ἀθηναῖς, διατηρήθηκε πολλοὺς αἰῶνες καὶ ἴσως

10. Ἡ παράδοσις αὐτὴ, κατὰ τὴ γνώμη μου, κρύβει βαθύτερο νόημα, συμβολίζει δὲ τὴ ζωντάνια τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς στὴν προσαρμογὴ τῆς στὸ νὰ ξεπετάγεται καὶ ξαναγεννιέται ὕστερα ἀπὸ κάθε ἀτυχὴ περιπέτεια.

αὐτὴ ἡ ἀρχαία ρίζα ἢ κάποια ἄλλη προαιώνια, νὰ διατηρήθηκε στὴ ζωὴ ⁽¹¹⁾ ὡς τὸν ἀπελευθερωτικὸ ἀγῶνα τοῦ 1821. Τότε, γιὰ δευτέρη πάλι φορά, κἀκε ξανά, ἀργότερα ὅμως φύτρωσε μόνη τῆς, ἂν καὶ κάποιος δυσαρεστημένος φύλακας τῆς Ἀκροπόλεως ἔλεγε κρυφά-κρυφά στοὺς ἐπισκέπτες τῆς:

—Τὴν ἐλῆα αὐτὴ ἐγὼ τὴν ἐφύτευα!

Φαίνεται πὼς ἡ ἱερότης τῆς αὐτῆς μαζί μὲ τὴ προστασία τῆς πολιτείας καὶ τὸ εὐκρατο κλίμα καὶ τὸ πρόσφορο ἔδοφος τῆς Ἀττικῆς, συνέτεινε στὸν πολλαπλασιασμὸ τῆς. Ἡ γενίκευσις ὅμως τῆς ἐλῆας σὰν παραγωγικοῦ δένδρου, ὀφείλεται στὸν τύραννο Πεισίστρατο, γιατί τὴν Ἀττικὴν «πρότερον ψιλὴν καὶ ἄδενδρον οὖσαν», κυριολεκτικὰ τὴν ἔσπειρε μὲ ἐλαιόδενδρα. Κατὰ τίς ἴδιες αὐτὲς πληροφορίες «Πεισιστράτου προστάξαντος» ὑποχρεώθηκαν ὅλοι οἱ ἀκτῆμονες Ἀθηναῖοι νὰ βγοῦν ἔξω στοὺς ἀγροὺς καὶ νὰ φυτέψουν ἐλαιόδενδρα.

Κι' αὐτὸς ἀκόμα ὁ τύραννος Χασεκῆς, ἐνῶ ἐμίσησε κάθε τι τὸ Ἀθηναῖκό, πρὸς τὰ ἐλαιόδενδρα ἔδειξε ἀπέραντο σεβασμὸ, ἔγινε μάλιστα καὶ ὁ ἴδιος κτηματίας. Ἀπέναντι ἀπὸ τὸ Βοτανικὸ κήπο, ὑπῆρχε θαυμάσιο δάσος ἀπὸ τὰ εὐλογημένα αὐτὰ δένδρα, γνωστὸ ὡς «ἐλαιῶν τοῦ Χασεκῆ» καὶ μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα ἦταν γνωστὴ καὶ ἡ γύρω τοποθεσία. Οἱ ξένοι περιηγήται, ποὺ περιηγήθηκαν τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐπισκέφθηκαν τὴν Ἀθῆνα στὴν περίοδον τῆς τουρκοκρατίας, μένουν ἐκστατικοὶ μπροστὰ στὸν ἀπέραντο αὐτὸ ἐλαιῶνα τῆς Ἀττικῆς, γνωστὸ καὶ ὡς «Λόγγο». Ὁ Randolph ⁽¹²⁾ ἀφηγεῖται σχετικῶς «...ὁ ἐλαιῶν εἶναι τόσο

πυκνὸς πρὸς τὸ Δυτικὸν μέρος τῆς πόλεως, ὥστε φαίνεται ὡς δάσος ἐκτεινόμενον ἐπὶ 6 μίλλια κατὰ μῆκος καὶ 2 κατὰ πλάτος...» καὶ ὁ Jacob Spon ⁽¹³⁾, διαβεβαιώνει πὼς «...ἡ ἐξαγωγή ἐλαίου καὶ ἐλαιῶν ἦτο μεγάλη εἰς τὰς Ἀθῆνας... πολλὰ δὲ ταρτάναι κατέπλεον ἐκ Μασσαλλας διὰ νὰ μεταφέρουν ἐκεῖ ἐλαίας πρὸς παραγωγὴν λαδιοῦ...» προσθέτει δὲ ἀκόμα, πὼς ἐγίνετο μεγάλη ἐξαγωγή σαπουνιοῦ σὲ διάφορα μέρη.

Καὶ ὁ περιηγητὴς Βαρθόλδης, ποὺ ἐπισκέφθηκε τὴν Ἀθῆνα τὸ ἔτος 1803 ἀποκαλεῖ τὸν ἴδιον αὐτὸν ἐλαιῶνα θαῦμα, ποὺ σὲ κανένα μέρος τοῦ κόσμου δὲν συναντᾷ κανεῖς.

Ἀπὸ ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς τοῦ Θεοδοσίου Ζυγομαλά πρὸς τὸν Μαρτίνον Κρούσιον ⁽¹⁴⁾, πληροφοροῦμεθα πὼς μὲ τὰ νερά τῶν ποταμῶν Ἰλισσοῦ καὶ Κηφισσοῦ. «...ποτίζουσιν Ἀθηναῖοι τὰ δένδρα τῶν ἐλαιῶν, χιλιάδες ὄντα πολλὰ, καὶ ἐλαιον ποιοῦσι, δι' ὧν Κων/πολιν καὶ ἄλλαι πόλεις ἐξαρκοῦνται...» ὁ δὲ Ἐπίσκοπος Ναζιανζοῦ, Ἰγνάτιος, ποὺ περιηγήθηκε τὴν Ἑλλάδα τὸ ἔτος 1772, ἐπαληθεύει τὰ ἀνωτέρω καὶ προσθέτει καὶ «...σάμπουνα παρασκευάζουσιν, τὸν ὁποῖον ὁμοίως ἀποστέλλουν εἰς Κων/πολιν καὶ ἄλλας πόλεις...» ⁽¹⁵⁾.

Ἡ φήμη λοιπὸν αὐτῆς, γιὰ τὴν καλὴ ποιότητα τοῦ Ἀθηναῖκοῦ σαπουνιοῦ, ἦταν δίκαιη, γιατί ἡ πρώτη του ὕλη, τὸ λάδι, ἦταν ἐξαιρετικὸ καὶ ἄφθονο. Ὑστερὰ ἀπὸ τὴν τόσο μεγάλη παραγωγὴ σαπουνιοῦ, ποὺ ἐκάλυπτε ἀκόμα καὶ τίς ἀνάγκες τῆς ἴδιας τῆς πόλεως ἀλλὰ καὶ τῆς γύρω περιοχῆς τῆς Ἀττικῆς, εὐκόλα καταλαβαίνει κανεῖς γιατί ἡ βιομηχανία τοῦ σαπουνιοῦ ἦταν σὲ ἀκμὴ καὶ γιατί ἀκόμα

11. Ὁ Lenormant «Monographie de la voie sacrée Eleusinienne, Paris, 1864 σ. 197-198, παραδέχεται πὼς πολλὰ ἀπὸ τὰ δένδρα τοῦ Ἀθηναῖκοῦ ἐλαιῶνος ἐφυτεύθηκαν κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους.

12. The present state of the Morca together with a description of the city of Athens, e. t. c. London, 1687.

13. Voyage d'Italie, de Dalmatie, de Grèce et du Levant, fait aux années, 1675-1676, Lyon 1678.

14. Καμπούρογλου, Μνημεῖα, τόμος Α' σελ. 66-67.

15. Καμπούρογλου, Μνημεῖα, τόμος Β' σελ. 7.

τὰ ὑψώματα τῆς Στακτοθήκης, ποὺ σχηματίσθηκαν ἀπὸ τὰ ἀπορρίμματα τῶν σαπωνοποιείων, ἦταν καὶ μεγάλα σὲ ὄγκο καὶ πολλὰ σὲ ἀριθμό.

Εἶναι δυστύχημα γιὰ τὸν τόπο, πῶς μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰ κατοπινὰ χρόνια, ὁ ἀσύγκριτος αὐτὸς ἐλαιοὺς, ποὺ ἐνέπνευσε τοὺς ποιητὰς καὶ κατεφόβισε, πολλές φορές, τοὺς ἐχθροὺς τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς Ἀθήνας, ἄρχισε νὰ ἀφανίζεται, γιὰ νὰ καταλήξῃ τελικὰ στὴν ἀξίνα τοῦ ξυλοκόπου καὶ στὸ τζάκι τοῦ φτωχοῦ.

* *

Κατὰ τὴν διάρκειά τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος, ἡ Στακτοθήκη ἔπαιξε ἀκόμα τὸ ρόλο τῆς, γιὰτὶ ὑπῆρξε ὄχυρό τῶν ἀντιμαχομένων. Ὁ Ἀθηναῖος ἀγωνιστὴς Ν. Καρόρης, στὸ πολεμικὸ τοῦ ἡμερολόγιου¹⁶, γράφει τὰ ἐξῆς: «...τὴ νύχτα τῆς 26 Ἰουλίου ὁ ἐχθρὸς ἐπίασε καὶ τὴ μεγάλη Στακτοθήκη, ἀπὸ τῆς Γύφτικης πόρτας καὶ ὠχυρώθη ἐκεῖ εἰς τὴν κορυφή τῆς μὲ πολλὰ κοφίνια γεμάτα χῶμα...»¹⁷.

Ὅταν ἀργότερα ἐλευθερώθηκε ἡ Ἑλλάς, ἡ Ἀθήνα, ὅπως εἶναι γνωστό, ἀπὸ τίς ἐπιδρομὰς τῶν τουρκικῶν ὀρδῶν καὶ ἀπὸ τίς συνεχεῖς καὶ σκληρὰς μάχες ποὺ ἐγίναν μέσα καὶ γύρω ἀπὸ αὐτήν, εἶχε ἐρημωθῇ ἀπὸ κατοίκους καὶ τὰ σπῖτια τῆς ἦσαν συντρίμια καὶ ἐρείπια. Ἡ βιομηχανία, ὅπως ἦταν φυσικὸ, εἶχε νεκρωθῇ καὶ ὅλα εἶχαν παραλύσει, ἡ Στακτοθήκη, ὡστόσο, οἷς τελευταῖες αὐτὲς στιγμὲς τῆς ζωῆς τῆς, εἶδε τιμὲς καὶ δόξας, μὲ τίς δύο ὑποδοχὰς τοῦ πρώτου Βασιλέως τῆς ἐλευθερωμένης Ἑλλάδος. Γιατὶ ὅταν ὁ Ὁθων ἐπρόκει.

16. Ἡμερολόγιον Ν. Καρόρη ἀπὸ 29 Ἰουνίου 1826-11 Ἀπριλίου 1827 εἰς Ἀρχεῖον Ἱ. Βλαχογιάννη, τόμ. Α' σελ. 47, 55. Βλ. ὁμοίως ἀπομνημονεύματα Στρατηγοῦ Ἱ. Μακρυγιάννη, ἐπιμ. Ἱ. Βλαχογιάννη, τόμ. Β' σελ. 188, ὑποσημ. 1.

17. Ἐπαληθεύεται ἔτσι ἡ γνώμη, πῶς στὸ χῶρο ἐκεῖνο τοῦ Κεραμικοῦ ὑπῆρχε καὶ δεύτερος λόφος, γνωστὸς κι' αὐτὸς ὡς Στακτοθήκη, ἀφοῦ γίνεται διάκρισις μεγάλης καὶ μικρῆς.

το νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Ἀθήνα, γιὰ πρώτη φορά στίς 11/23 Μαΐου 1833, ὁ λαὸς τῆς πόλεως, ἀπὸ ἐνωρὶς τὸ ἀπόγευμα, ἔτρεξε νὰ πιάσει θέσι στὰ ὑψώματα τῆς Στακτοθήκης, γιὰ ν' ἀπολαύσει μὲ πῶς ἄνεσι τὴν εἴσοδο τοῦ Βασιλεῖα τοῦ καὶ τῆς ἀκολουθίας του στὴν ἱστορικὴ πόλιν.

Θέαμα ὅμως μὲ πῶς μεγάλη μεγαλοπρέπεια παρουσίασε ἡ Στακτοθήκη ὕστερα ἀπὸ λίγο χρόνο, ὅταν ὁ νεαρὸς Μονάρχης ἐρχόταν γιὰ νὰ ἐγκατασταθῇ μονίμως στὴν ὀριστικὴ πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου του, τὴν 1 Δεκεμβρίου 1834.

Οἱ τοπικὲς ἀρχές, ἀκολουθοῦμενες ἀπὸ ἓνα ἐξαλλο πλῆθος πολιτῶν, ἐξεκίνησαν ἀπὸ πολὺ πρωτὶ καὶ παρετάχθησαν σὲ μιὰ πρόχειρη ἐξέδρα, καμωμένη ἀπὸ πέτρες καὶ σανίδες, ἀπάνω στὸ λόφο τῆς Στακτοθήκης. Πέντε πυροβόλα, πῶς ψηλά, συμπληρῶνουν τίς προετοιμασίαις τῆς ὑποδοχῆς.

Ἀκριβῶς στίς 11 κροτοῦν αὐτὰ καὶ στὸν πρώτο κανονιοβολισμό ἀπαντοῦν χιλιάδες τουφεκιὰς τῶν ἐνόπλων πολιτῶν. Ὁ Ὁθων προηγεῖται ἑφιππος, ἀκολουθοῦμενος ἀπὸ ἐφιππους, ἐπίσης, συνοδούς. Πῶς πίσω ἐρχονται οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ξένων Δυνάμεων.

Ὁ λαὸς, ὁ τυραννισμένος καὶ φτωχὸς Ἑλληνικὸς λαὸς, πανηγυρίζει. δὲν παραλείπει δὲ νὰ θαυμάσει καὶ τὸν ὁμορφὸ Βασιλεῖα τοῦ, ποὺ λεβέντης καὶ καμαρωτὸς προχωρεῖ ἀνάμεσα στὸ πλῆθος. Κάποιος ὅμως, σατισμένος Ἀθηναῖος, σὰν ἀντίκρουσε τὸν Ὁθωνα ἐφιππον, φώναξε γεμάτος ἐνθουσιασμό: τί ὥραϊο ἄλλογο!

Μὲ τὴν ὑποδοχὴν τοῦ Ὁθωνος τελειώνει καὶ ὁ ρόλος τῆς Στακτοθήκης ἀργότερα ἔπεσε στὰ χέρια τῶν ἀρχαιολόγων καὶ στὴ σκαπάνη τους, ποὺ μὲ τίς ἀνασκαφὰς τοῦ Κεραμικοῦ στὰ 1861, τὴν κατέφαγαν σιγά-σιγά.

Ἡ θυσία βέβαια αὐτὴ τῆς Στακτοθήκης ἄξιζε τὸν κόπο νὰ γίνῃ, γιὰτὶ ὁ λόφος αὐτὸς παρεχώρησε τὴν παλαιότητά του, γιὰ ν' ἀποκαλυφθῇ ἡ φωνὴ τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος.

Μὰ ὅσο ἐξῆσε—κι' ἐξῆσε αἰῶνες—

Αἱ Ἀθῆναι κατὰ τὴν Μεσοβασιλείαν

1862 — 1863

ὑπὸ Ἰωάννου Γ. Δημοπούλου

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

Ματαιωθείσης ὀριστικῶς τῆς εἰς τὸν Ἑλληνικὸν θρόνον ἀνόδου τοῦ Ἀγγλοῦ βασιλόπαιδος Ἀλφρέδου, κατόπιν τῆς σχετικῆς κατηγορηματικῆς ἀρνήσεως τῆς Βρεταννικῆς Κυβερνήσεως, διατυπωθείσης καὶ διὰ στόματος τοῦ εἰς Ἑλλάδα ἐκτάκτου αὐτῆς ἀπεσταλμένου Ἑρρίκου Ἑλλιστ, πρὸς τε τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν καὶ τὴν ἐνώπιον αὐτοῦ παρουσιασθεῖσαν ἐπιτροπὴν τοῦ λαοῦ τῶν Ἀθηνῶν⁴³, ὁ τῆς Ἀγγλίας πρωθυπουργὸς Πάλμερστον ὑπέδειξε, μεσοῦντος τοῦ Μαρτίου 1863, πρὸς τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος ὡς νέον βασιλέα τὸν Δανὸν πρίγκηπα Γουλιέλμον - Χριστιανὸν - Φερδινάνδον - Ἀδόλφον - Γεώργιον, ὃν εἶχε γνωρίσει καὶ ἐκτιμήσει ἐν Λονδίῳ κατὰ τοὺς ἐκεῖ προσφάτως τελεσθέντας γάμους τῆς πρεσβυτέρας αὐτοῦ ἀδελφῆς Ἀλεξάνδρας μετὰ τοῦ πρίγκηπος τῆς Οὐαλλίας Ἐδουάρδου - Ἀλβέρτου, τοῦ ὡς Ἐδουάρδου Ζ' ἐν ἔτει 1901 ἀνεληθόντος εἰς τὸν ἀγγλικὸν θρόνον.

Ὁ διὰ τὸν ἑλληνικὸν θρόνον ὑποδειχθεὶς πρίγκηψ, διανύων τὸ δέκατον ὄγδοον ἔτος τῆς ἡλικίας του, ὡς γεννηθεὶς κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1845, ἐτύγχανε τριτόκοκον τέκνον τοῦ τότε διαδόχου τῆς Δανίας Χριστιανοῦ (τοῦ κατόπιν Χριστιανοῦ Θ') καὶ ἐμαθήτευε παρὰ τῇ Ναυτικῇ Σχολῇ Δοκίμων τῆς χώρας του, πᾶσαι δὲ αἱ περὶ αὐτοῦ ἐπίσημοι πληροφορίες ὅχι μόνον ἦσαν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἐξαιρετικοί, ἀλλὰ καὶ ἐγκαρδίως συνιστάτο ἡ ἐκλογή του παρὰ τῶν τριῶν Προστατίδων τῆς Ἑλλάδος Δυνάμεων. Ἐπὶ πλεον, ὑπὸ τῶν νομίμων αὐτοῦ ἐκπροσώπων, διότι ἤτο ἀκόμη ἀνήλικος, εἶχε δηλωθῇ, ὅτι ἐάν ἐξελέγετο βασιλεὺς ὑπὸ τῆς Ἑλλ. Ἐθνοσυνελεύσεως, ἡ ἐκλογή θὰ ἐγένετο ἀποδεκτή. Ὡς δὲ ἀναφέρει ὁ ἱστορικὸς Παῦλος Καρολίδης εἰς τὸ ἔργον του «Σύγχρονος Ἱστορία τῶν Ἑλλήνων» (τόμος ΣΤ', σελ. 191), ἡ ἐφημερίς τοῦ Λονδίνου «Ἐωθινὸς Ταχυδρόμος», ἔγραφεν ἐν σχετικῇ τῆς περὶ τοῦ νεαροῦ πρίγκηπος ἀρθρῷ, ὅτι: «Τίς ἡγεμόναις θὰ ἦτο ποθητότερος τοῖς Ἑλλησιν, οἵτινες, ἀποστρεφόμενοι τοὺς Γερμανοὺς καὶ μισοῦντες τὸν Καθολικισμόν, εὐρίσκουσιν ἐν τῷ ὑποψηφίῳ τούτῳ Διαμαρτυρόμενον, Δανὸν τὸ γένος, στενὸν συγγενὴ τῆς βασιλευούσης ἐν Ἀγγλίᾳ δυναστείας καὶ ἀσπαστὸν τῷ Ἀγγλικῷ ἔθνει;». Καὶ προσέθετεν, ὅτι, ὑπὸ τοιούτους ὁρους, πιθανωτάτη θὰ ἦτο ἡ ὑπὸ τῆς Μεγ. Βρεταννίας παραχώρησις τῆς Ἐπτανήσου εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω, κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς Συνελεύσεως τῆς 18 Μαρτίου 1863, ὁ πρωθυπουργὸς Ζαφείριος Ἱ. Βάλβης, συνιστῶν ἀπὸ τοῦ βήματος πρὸς τοὺς πληρεξουσίου τὴν ἐκλογήν τοῦ πρίγκηπος, εἶπε μετὰ ἄλλων περὶ αὐτοῦ καὶ τὰ ἐξῆς: «Ἐχει ποιότητος καὶ ἐγγυήσεις

43) Βλέπε σχετικῶς Παύλου Καρολίδου «Σύγχρονος Ἱστορία τῶν Ἑλλήνων», τόμος ΣΤ', σελ. 39.

φανέρωσε πῶς ὁ Ἑλλ. καὶ ὑπόδουλος ἀκόμα, γνωρίζει νὰ διατηρῇ τὴν ὀντότητά του καὶ μὲ τὴν ἐπίμονη ἐργασία του, νὰ ξαναγεννιέται σὰν τὸ εὐλογημένο κλωνάρι τῆς ἐλῆας τῆς Ἀθηνᾶς...

τοιαύτας, αἱ ὁποῖαι θ' ἀνταποκριθῶσιν εἰς τὰς εὐχὰς καὶ τὰς ἐπιθυμίας τῆς τε Συνελεύσεως καὶ τοῦ ὅλου Ἑλληνικοῦ ἔθνους· ἔχει ἀνατροπὴν συνταγματικὴν, ἔχει ἠθικὴν ἀξιέπαινον· ἔχει νεαρὰν ἡλικίαν, περὶ τὰ 18 ἔτη, καθόσον ἐγεννήθη κατὰ τὴν 24 Δεκεμβρίου 1845· ἔχει καταγωγὴν ἀξιόλογον καὶ ἐπιθυμητὴν δι' ἡμᾶς, ὥστε τοῦτου βασιλεύοντος μετὰ τὴν ἐκλογὴν τῆς Συνελεύσεως, χρηστὰς ἐλπίδας δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν, ὅτι θέλομεν ἔχει βσιλιέα συνταγματικόν, ἐγγυητὴν τῶν ἐλευθεριῶν μας καὶ συντηρητὴν τῶν νόμων μας». Καὶ κατέληξε προτείνας ὅπως, καθὼς δι' ἀναστάσεως κατηργήθη ἡ δυναστεία τοῦ Ὁθωνος, οὕτω δι' ἀναστάσεως νὰ ἀνεγερθῇ ἡ νέα δυναστεία. Ἐνταῦθα, κατὰ τὰ ἐπίσημα πρακτικά, (Ἐφημερίς τῆς Συνελεύσεως, τόμος Β', σελὶς 312), «ἀνίστανται ὅλοι δημοθυμαδὸν οἱ πληρεξούσιοι ζητωκραυγάζοντες ὑπὲρ τοῦ νεαροῦ πρίγκηπος ὡς βασιλέως τῆς Ἑλλάδος, συνευφημοῦντος ὀλοκλήρου τοῦ ἀκροατηρίου» καὶ ἀμέσως ἀνακηρύσσεται οὗτος δι' ἀναστάσεως συνταγματικὸς βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τὸ ὄνομα Γεώργιος Α', ἐκδοθέντος ἐν συνεχείᾳ σχετικοῦ ψηφίσματος, ὅπερ ἀνεγνώσθη ἐν μέσῳ μεγάλης συγκινήσεως καὶ ζωηροτάτων ἐπευφημιῶν.

Ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ τοῦ νέου βασιλέως, ἡ πρωτεύουσα προσέλαβε πανηγυρικὴν ὄψιν. Τὴν τέλεσιν πανδήμου δοξολογίας ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναφ' ἐπηκολούθησε παρέλασις τῆς Ἐθνοφυλακῆς Ἀθηνῶν καὶ τῆς Πανεπιστημιακῆς Φάλαγγος πρὸ τῶν μελῶν τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως εἰς τὴν πλατεῖαν τῶν Ἀνακτόρων, ἐνῶ ἐρρίπτοντο 101 κανονιοβολισμοὶ πρὸς χαίρετισμόν τοῦ χαρμοσύνου γεγονότος. Ἀκολουθῶν δι' ὅλης τῆς ἡμέρας στρατιωτικαὶ μουσικαὶ ἀνέκρουον ἀνὰ τὰς ὁδοὺς ἐμβατήρια καὶ τριήμερος διετάχθη φωταψία καὶ κωδωνοκρουσία. «Κατάφωτα—γράφει ἡ ἔφημερίς «Παλιγγενεσία» τῆς 20-3-1863 — τὸ Πανεπιστήμιον, ἡ Ἀκρόπολις, ὁ Λυκαβητὸς, ἡ πλατεῖα Ψυρρή, ὅλα τὰ δημόσια καταστήματα, ὡς καὶ τινὰ ἰδιωτικά, ἐν οἷς καὶ τὸ ἐν τῇ ὁδῷ Αἰόλου ἐμπορογραφεῖον Π. Λαμπίκη. Ὡσαύτως καὶ πλεῖστοι οἰκίαι δὲν ὑστέρησαν». Διὰ τοῦ τηλεγράφου δὲ καὶ εἰδικῆς ἀποστολῆς ἀγγελιαφόρων καὶ πλοίων, ἀνηγγέλη τὸ χαρμόσυνον ἔθνικόν γεγονός καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας, πανταχοῦ γενόμενον ἐνθουσιᾶς δεκτόν.

Ἄλλ' ὁ ἐκ τοῦ εὐτυχοῦς τούτου ἔθνικοῦ γεγονότος προκληθεὶς ἐνθουσιασμός, δὲν περιορίσθη μόνον εἰς τὴν τέλεσιν δοξολογιῶν καὶ τὴν ἀνάκρουσιν ἐμβατηρίων· προέβη καὶ μέχρις αὐτῶν τῶν ἐργαστηρίων τῶν ζαχαροπλαστείων, ἀναμεμιγμένος ὅμως ἐνταῦθα μετὰ πνεύματος κερδοσκοπίας, διὰ νὰ μᾶς χάριση ἕκτοτε ἐν πολὺ γευστικὸν γλύκισμα, τὸ ὁποῖον, ἀκόμη τελοῦν ἐν πλήρει... ἐνεργείᾳ, διανύει ἤδη τὴν λαν σεβαστὴν ἡλικίαν τῶν 93 ἐτῶν! Ἄλλ' ἰδοὺ τί γράφει σχετικῶς ἡ ἔφημερίς «Παλιγγενεσία» εἰς τὸ φύλλον αὐτῆς τῆς 1-6-1863: «Οἱ εὐφρεῖς ζαχαροπλάσται μας ἐπενόησαν καὶ ἄλλον τρόπον πρὸς πώλησιν τῶν προϊόντων των. Ὡνόμασαν γλυκίσματά τινα κοπεγχάγην, πρὸς τιμὴν τῆς γενετείρας τοῦ νέου μας βασιλέως, ἅτινα εὖρον πολλοὺς τοὺς ἐπισκεπτομένους!»

Ἐξ ἄλλου αἱ ἔφημερίδες «Ἐθνοφύλαξ» καὶ «Παλιγγενεσία» τῆς 28 Μαρτίου 1863 μᾶς πληροφοροῦν, ὅτι «ἡ εἰκὼν τοῦ νέου ἡμῶν βασιλέως κρέμαται εἰς τὰς ἐκθέσεις (προφανῶς ἐννοεῖ τὰς προθήκας) ὅλων τῶν παντοπωλείων τῶν Ἀθηνῶν, οἱ δὲ ζωηροὶ καὶ διαπεραστικοὶ αὐτοῦ ὀφθαλμοὶ ἐλκύουν τὴν προσοχὴν τοῦ λαοῦ καὶ μέγας συνωστισμός παρατηρεῖται ἔνεκα τούτου πρὸ αὐτῶν», καθὼς καὶ ὅτι «ὁ φωτογράφος κ. Π. Μωραΐτης ἔκαμεν ἐσχάτως τὴν εἰκόνα τοῦ βασιλέως Γεωργίου, τῆς ἐνεστώσης ἡλικίας του, εἰς μέγα σχῆμα καὶ πωλεῖται παρὰ τῷ βιβλιοπώλῃ κ. Σοφ. Σο-

φῆ, ὁδὸς Αἰόλου ἀριθ. 23, τὸ αὐτὸ δὲ ἔκαμε καὶ τὸ φωτογραφεῖον τοῦ κ. Ξ. Βάθη».

Πέντε ἡμέρας μετὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ νέου βασιλέως ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις, κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 23 Μαρτίου 1863, ἐξέλεξε διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας τριμελὴ ἐπιτροπὴν ἐκ τῶν πληρεξουσίων Κωνσταντίνου Κανάρη (Ψαρρῶν), Θρασυβούλου Ἀνδρ. Ζαΐμη (Καλαβρύτων) καὶ Δημητρίου Θεοδ. Γρίβα (Βονίτης), ἡ ὁποία, μεταβαίνουσα εἰς Κοπεγχάγην, θὰ προσέφερεν ἐκ μέρους τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους τὸ στέμμα τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν νέον βασιλέα. (44)

* *

Οἱ πληρεξούσιοι, οἱ ἐκλεγέντες ἵνα παρακαθήσουν εἰς τὴν ἐν Ἀθῆναις συνελθούσαν Β' Ἐθνικὴν Συνέλευσιν τῶν Ἑλλήνων, ἀπετέλουν ἀληθὲς μωσαϊκὸν ὅσον ἀφορᾷ τὴν προέλευσιν καὶ τὸ ἐπάγγελμα αὐτῶν. Οἱ πλεῖστοι ἦσαν νέοι, τὸ πρῶτον τότε πολιτευθέντες, θερμοὶ μὲν πατριῶται καὶ ἔντιμοι ἄνδρες, ἀλλὰ πολιτικῶς λίαν ἀκατάρτιστοι καὶ ὅλως ἄπειροι τῶν κοινοβουλευτικῶν ἐθίμων. Ἐπίσης πολυάριθμοι ἦσαν στρατιωτικοί, κατὰ τὸ πλεῖστον νεαροὶ κατώτεροι ἀξιωματικοί, πρῶτην φορὰν κατερχόμενοι, φυσικά, εἰς τὸν πολιτικὸν στίβον καὶ μὴδὲν ἕτερον ἐφόδιον φέροντες εἰς τὸ νέον τῶν στάδιον, ἐκτὸς τοῦ νεανικοῦ τῶν ἐνθουσιασμοῦ, ἢ τὴν ἰσχυρογνωμοσύνην καὶ τὴν βιαϊότητα τῆς στρατιωτικῆς αὐτῶν ἰδιότητος καὶ τὸν σατραπισμὸν τοῦ στρατῶνος, ἐν τῷ ὁποίῳ τότε, κατ' ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν, ὁ βαθμοφόρος, ὁ ἀπευθυνόμενος πρὸς ὑποδεεστέρους του, δὲν ἔπρεπεν ἀπλῶς νὰ ὀμιλῇ, ἀλλὰ νὰ ὠρύεται καὶ νὰ χειρονομῇ ὡς ὁ ὑπὸ τοῦ Θεανθρώπου ἰαθείς δαιμονίων τῶν Γαδάρων. Ὀλίγοι ἦσαν οἱ ἐξ ἐπαγγέλματος, οὕτως εἰπεῖν, πολιτευταί, οἱ ἔχοντες παρακαθήσει εἰς προηγουμένης Βουλᾶς ἢ χρηματίσαντες ὑπουργοί, ἐν οἷς καὶ τινες γέροντες, παλαίμαχοι πολιτικοὶ καὶ ἀγωνισταί, ὡς ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, ὁ Σπυρίδων Τρικούπης, ὁ Ἰωάννης Μακρυγιάννης, ὁ Ρήγας Παλαμῆδης, ὁ Λύσανδρος Βιλαέτης, ὁ Ἀναστάσιος Π. Μαυρομιχάλης καὶ εὐάριθμοι ἄλλοι, διατελέσαντες πληρεξούσιοι καὶ εἰς τὴν ἐν Ἀθῆναις συνελθούσαν Ἐθνοσυνέλευσιν τοῦ 1843, καθὼς καὶ εἰς τὰς συνελθούσας, διαρκοῦντος τοῦ ἀγῶνος, ἐν Ἐπιδαύρῳ, Ἀστρεῖ, Τροιζήνι, Προνοίᾳ κλπ. Ἐθνικὰς Συνελεύσεις. Ἐξ ἄλλου πολλοὶ πληρεξούσιοι ἦσαν καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου ἢ διακεκριμένοι ἐπιστήμονες (ἱατροί, δικηγόροι, οἰκονομολόγοι), δύο μέλη τοῦ Ἀρείου Πάγου, οὐκ ὀλίγοι ἀνώτεροι καὶ κατώτεροι δικαστικοί, διοικητικοὶ καὶ διπλωματικοὶ ὑπάλληλοι καὶ, τέλος, εὐποροὶ τινὲς κτηματῆαι ἢ γόνοι παλαιῶν πολιτευομένων οἰκογενειῶν. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἀμφιέσεων ἡ Συνέλευσις αὕτη ἀπετέλει μωσαϊκόν, διότι ἐκ τῶν ἀπαρτιζόντων ταύτην πληρεξουσίων πλεῖστοι ἔφερον φουστανέλαν ἢ βράκαν ἢ κοντοβράκια, οἱ στρατιωτικοὶ καὶ ναυτικοὶ τὰς στολάς

44) Περὶ τοῦ ταξιδίου καὶ τῆς ἐν Κοπεγχάγῃ διαμονῆς τῆς ἐπιτροπῆς βλέπε Δημ. Καμπούρογλου «Ἐκλογὴ καὶ ἀφίξις τοῦ βασιλέως Γεωργίου». Ἀπὸ τὰ ὡς ἄνω ἐκλεγέντα μέλη τῆς τριμελοῦς ἐπιτροπῆς ἔλαβον ψήφους ὁ Κανάρης 150, ὁ Ζαΐμης 139 καὶ ὁ Γρίβας 112. Οἱ τρεῖς ἐπιλαχόντες ἔλαβον ψήφους ὁ Ἐπαμ. Δεληγεώργης, ἐκ Μεσολογγίου, τέως ὑπουργὸς τῆς Παιδείας 100, ὁ Δημήτριος Μαυρομιχάλης, ἐκ Μάνης, τέως ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν 61, καὶ ὁ Ἀνδρέας Γεωργ. Κουντουριώτης, ἐξ Ὑδρας, μέλος τοῦ Ὑπουργείου τοῦ αἵματος, 39. Ὡς βλέπομεν, πλειονοψηφία καὶ μειονοψηφία, ἰδιαίτερος ἐπρόσθεσις, ὅπως ἡ ἐπιτροπὴ συγκροτήθη ἐξ ἐνός Ρουμελιώτου, ἐνός Μωραΐτου καὶ ἐνός νησιώτου. Ὁ Ἀνδρ. Κουντουριώτης δὲν ἦτο μέλος τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως ταύτης, τελὼν μάλιστα τότε σχεδὸν ὑπὸ διωγμὸν ὡς ὑπουργὸς τοῦ Ὁθωνος.

των, οἱ λοιποὶ δέ, οἱ φραγγοφορεμένοι, ὡς ἀπεκαλοῦντο τότε οἱ φέροντες πολιτικὴν ἐνδυμασίαν, ρεδιγκότας, ζακέτας, σουρτοῦκα καὶ ποικίλων εἰδῶν κοπῆς καὶ ραφῆς ἐπενδύτας καὶ ἐπανωφόρια. Ἐννοεῖται, ὅτι ἀνάλογος ποικιλία ὑπῆρχε καὶ εἰς τὰ καλύμματα τῶν κεφαλῶν, ἅτινα ἀπετέλουν ἀληθῆς δειγματολόγιον! (45)

Ἦτο φυσικὸν λοιπὸν καὶ ἀναπόφευκτον, ἐκ τοιούτων στοιχείων συγκροτηθείσης τῆς Συνελεύσεως, νὰ ἐμφανίσῃ αὕτη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πολιτικὴν ἀτμόσφαιραν ὅχι μόνον θολὴν καὶ πλήρη ἡλεκτρισμοῦ, ἀλλὰ καὶ νὰ δημιουργήσῃ λίαν σφοδρὰς ἀντιθέσεις καὶ συγκρούσεις καὶ βιαιὰς ἐριδας, σπανίως, εὐτυχῶς, ἀποληξάσας εἰς χειροδικίας, πάντως ὅμως μὴ προαγούσας τὸ ἔργον τῆς. Ὡς ἐκ τούτου αἱ ἐργασίαι τῆς ἐβαινον μὲ λίαν βραδὺν ρυθμὸν καὶ πολλάκις πολὺ ὥροι συνεδριάσεις διεκόπτοντο λόγῳ γενικῆς καταπονήσεως, χωρὶς νὰ καταλήξουν εἰς λήψιν ἀποφάσεως ἐπὶ τοῦ συζητουμένου θέματος. Συνεδριάσεις θορυβῶδεις, ἀντεγκλήσεις καὶ ἀμετροέπειαι ἐξ ἐλλείψεως ἀμοιβαίου σεβασμοῦ, λέξεις καὶ φράσεις, τέλος, ἥκιστα κοινοβουλευτικαὶ ἀντὶ τῶν θόλῳ τῆς ἱστορικῆς παράγκας εἰς ἐκάστην συνεδρίαν, οὐδενὸς λαμβάνοντος ὑπ' ὄψιν τοῦ τὸν πρόεδρον, ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν βοῶντα, κεκραγὸτα καὶ λέγοντα, ὅτι οὕτω δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξακολουθήσουν αἱ ἐργασίαι τοῦ σώματος καὶ ἐν ὀνόματι τῆς Πατρίδος συνιστῶντα ἡσυχίαν, ἡρεμίαν, ψυχραιμίαν καὶ εὐπρέπειαν! Οἱ ἱστορικοὶ συγγραφεῖς Παῦλος Καρολίδης, Γεώργιος Κρέμος καὶ Γεώργιος Ἀσπρέας ἀποφαίνονται μὲ μεγάλην αὐστηρότητα διὰ τὰ τοιαῦτα, ὁ δὲ πρῶτος τούτων λέγει ὅτι «ρητορεία ἐκμηδενίσασα τὴν μεταξὺ τοῦ ὑψηλοῦ καὶ τοῦ γελοίου ὑφισταμένην ἀπόστασιν, σὺν ἀκατασχέτῳ λογοκοπίᾳ, μικρολογίᾳ καὶ φλυαρίᾳ», ἀποτελοῦν τὰ γνωρίσματα τῶν περισσοτέρων πληρεξουσίων, ποὺ ἀντεπροσώπευσαν τὸ ἔθνος κατὰ τὴν συνέλευσιν ταύτην (46). Καὶ ἴσως νὰ μὴ ἔχουν ἄδικον ὁ ἀπλῶς διεξερχόμενος τοὺς ἐξ ὀγκῶδεις τόμους τῶν ἐστενογραφημένων πρακτικῶν τῶν συνεδριάσεων αὐτῆς, ἐκτὸς ἀπεραντολόγων καὶ συνηθέστατα κενῶν περιχομένου πολυῶρων ἀγορεύσεων, συχνότατα συναντᾷ ἐντὸς παρενθέσεως τὰς ἐπομένας λέξεις καὶ φράσεις: σάλος, ποδοκροτήματα, κωδωνοκρουαίαι, θόρυβος μέγας, φωναὶ ζωηραὶ, θορυβῶδεις ἀποδοκιμασίαι, κραυγαὶ μεγάλαι καὶ ταραχώδεις, συρίγματα παρατεταμένα, ὁ πρόεδρος κρούει τὸν μέγαν κώδωνα καὶ ἄλλα παρόμοια, ἅτινα, ἐν συνδυασμῷ μετὰ

45) Λεπτομερεῖας περὶ τῆς συνθέσεως τῆς Συνελεύσεως ταύτης βλέπε: 1) Παύλου Καρολίδου «Σύγχρονος ἱστορία τῶν Ἑλλήνων», τόμος ΣΤ', 2) Γεωργίου Ἀσπρέα «Πολιτικὴ ἱστορία τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος», τόμος Α' καὶ 3) Κ. Μ. Γράψα «Ἡ ἐν Ἀθήναις Β' Ἐθνικὴ Συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων», σελ. 23-25. Μεταξὺ τοῦ πλήθους τῶν ἐκλεγέντων πληρεξουσίων ἦσαν 4 πρῶην πρωθυπουργοί, οἱ Σπυρ. Τρικούπης, Ἀλέξ. Μαυροκορδάτος, Κωνστ. Κανάρης καὶ Δημ. Βούλγαρης καὶ 10 μέλλοντες πρωθυπουργοί, οἱ Ζαφ. Ἰ. Βάλβης, Διομ. Κυριακοῦ, Ἀρ. Μωραϊτίνης, Ἀλέξ. Κουμουνοῦρος, Ἐπαμ. Δεληγεώργης, Θρασ. Ζαῖμης, Χαρίλ. Σ. Τρικούπης, Θεόδ. Π. Δηλιγιάννης, Σωτ. Σωτηρόπουλος καὶ Κωνστ. Κωνσταντόπουλος. Ὁ ἐπὶ Μεσοβασιλείας, ὡς καὶ βραδύτερον, γενόμενος πρωθυπουργὸς Βενιζέλος Ρούφος, δὲν εἶχεν ἐκλεγῆ πληρεξούσιος τῆς Ἐθνικοσυνελεύσεως ταύτης.

46) «Πλὴν ὀλίγιστων, οἱ πολλοὶ τῆς Ἐθνικοσυνελεύσεως, ἦσαν νέοι ἔχοντες πολὺν μὲν τόλμην, ἐπαναστατικὴν ὁρμήν, ἀπειρίαν, ἡμιμάθειαν καὶ φιλολαλίαν, ὀλίγην δὲ τὴν πολιτικὴν σοφροσύνην καὶ τὴν ἐν τῷ λέγειν εὐκοσμίαν» γράφει ὁ Γεώργιος Κρέμος εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ συμπληρωθεῖσαν Γενικὴν ἱστορίαν τοῦ Ἀναστασίου Πολυζωΐδου (τόμος Δ' II, σελ. 1157). Ἡ δὲ ἐφημερίς «Παλιγγενεσία» εἰς τὸ φύλλον τῆς 25-4-1863 σημειώνει, ὅτι «Τινὲς τῶν κυρίων πληρεξουσίων τοσοῦτον παρεκτρέπονται συζητοῦντες καὶ εἰς τοιαύτας προέρχονται ἀνοικτεῖς φράσεις, ὥστε κινουσι τὸν γέλωτα τῶν ἀκροατῶν!»

τῶν ὅχι σπανίως ἐκτοξευομένων «σιωπῇ», «κάθησε κάτω», «ἔξω», «ἐντροπῇ», «ψεύδεσαι», προκαλοῦν θυμηδία ἅμα καὶ ἀγανάκτησιν.

Ἀλλὰ καὶ ὀκνηρίαν καὶ ἀμέλειαν ἀσύγγνωστον ἐπεδείκνυν οἱ πληρεξούσιοι ἐκεῖνοι διῶρον πολλάκις παρήρχετο ἀπὸ τῆς πρὸς ἐναρξιν τῆς συνεδριάσεως καθωρισμένης ὥρας καὶ ἐλάχιστοι εἶχον προσέλθει. Καὶ ἦσαν οἱ ἐγκαίρως προσερχόμενοι σχεδὸν πάντοτε οἱ πρεσβύτεροι τὴν ἡλικίαν, τῶν νεαρωτέρων ἢ βραδυδύνων, ἢ συνηθέστερον καὶ οὐδόλως προσερχομένων, ἐξ οὗ καὶ πλεῖστα συνεδριάσεις ἐματαιώθησαν ἐλλείψει ἀπαρτίας ἢ καὶ ἐλύθησαν διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, δοθέντος ὅτι πολλοὶ βαρυνόμενοι, ἀπεχώρουν ἐν τῷ μέσῳ τῆς συνεδριάσεως, δημιουργουμένης οὕτως ἐλλείψεως ἀπαρτίας, ἥς, ἐπωφελοῦμενοι οἱ ἀντιπολιτευόμενοι, συχνάκις ἡγείρον, λόγῳ κωλοσιεργίας, σχετικὴν ἐνστασιν, ὅποτε ὁ προεδρεύων, πρὸς ἀποφυγὴν λύσεως τῆς συνεδριάσεως, ἠναγκάζετο νὰ ἐξαπολύῃ τοὺς κλητῆρας εἰς τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος, πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν φυγάδων καί, εἰ δυνατόν, ἐπαναφορὰν αὐτῶν εἰς τὴν αἴθουσαν!

Ὁ γηραιὸς Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, ἀπαυδήσας μίαν ἡμέραν ἐκ τῶν συμβαινόντων καὶ διαμειβομένων κατὰ τὴν συζήτησιν σοβαροῦ τινος θέματος, ἀνῆλθε χειραγωγούμενος εἰς τὸ βῆμα, καθ' ὃ ἐστερημένος τῆς ὁράσεως, καὶ εἶπε τὰ ἐξῆς ἐν ὀργῇ καὶ ὀδύνῃ συγχρόνως: «Μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἐνεθυμήθην τὰ λόγια τοῦ Ἀππίου εἰς τὴν Ρώμην, ὁ ὁποῖος εἶπε: θεωροῦμαι ὡς τώρα δυστυχὴς διότι στεροῦμαι τῶν ὀφθαλμῶν μου, τώρα κατήντησα νὰ εἶμαι δυστυχέστερος διότι δὲν στεροῦμαι καὶ τῆς αἰσθήσεως τῆς ἀκοῆς, διὰ νὰ μὴ ἀκούω τὰ περίεξ ἐμοῦ γινόμενα! Καὶ ἐγώ, κύριοι, ἐπεθύμουν νὰ μοῦ λείπῃ ἡ ἀκοή, διὰ νὰ μὴ ἀκούσω ἐκείνους τοὺς λόγους τῶν πληρεξουσίων!» Ὁ δὲ, ἐπίσης γέρων, ἐξ Ἡλείας πληρεξούσιος Λύσανδρος Βιλαέτης, παλαιμαχος τῶν Ἐθνικῶν τοῦ Ἀγῶνος Συνελεύσεων, συνεχῶς διακοπτόμενος ὑπὸ κραυγῶν ἐνῷ ἡγόρευεν ἀπὸ τοῦ βήματος, εἶπε χειρονομῶν ἐν ἀγανάκτῃ πρὸς τοὺς διακόπτοντας: «Σταθῆτε! Αὕτη δὲν εἶνε κατάστασις. Τὸ ἐκάναμε μπακαλειὸ ἐδῶ μέσα!» (Ἐφημερίς τῆς Συνελεύσεως, τόμος Α', σελ. 33 καὶ 477).

Ὡς δὲ νὰ μὴ ἤρκουν ταῦτα, διὰ τὰ ὁποῖα δικαίως ἴσως ἐδυσφόρει ὁ λαὸς ἐναντίον τῶν ἀντιπροσώπων του, κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς Συνελεύσεως τῆς 20 Μαρτίου 1863 ἀνεγνώσθη ὑπὸ τοῦ προεδρείου πρότασις ψηφίσματος, καθ' ἣν εἰς τοὺς πληρεξουσίους ἐχορηγεῖτο μηνιαία ἀποζημιώσις ἐκ δραχμῶν 400 ἀπὸ τῆς ὀρκωμοσίας τῶν! Ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῆς προτάσεως ταύτης, τὸ ἐν τοῖς θεωρείοις πολυπληθὲς ἀκροατήριον, ἤρχισε ν' ἀποδοκιμάζῃ διὰ φωνῶν, συριγμῶν καὶ ποδοκροτήσεων, ἐνῷ συγχρόνως ἤρχιζεν ἡ ἐπὶ τῆς προτάσεως συζήτησις. Οἱ πληρεξούσιοι Ἀλ. Ἀχολος (Ἡλείας), Ἀνδρ. Ζέρβας (Ἑρμιονίδος) καὶ Βλάσιος Βαλτινός (Βάλτου), κηρύσσονται ὑπὲρ τῆς παροχῆς τῆς ἀποζημιώσεως, ἐνῷ οἱ Διομήδης Κυριακοῦ (Σπετσῶν), Τιμολ. Βάσσος (Φθιώτιδος) καὶ Ἀθαν. Γόντικας (Γορτυνίας) ἐναντίον αὐτῆς, τοῦ Γεωργ. Μπούμπουλη (Σπετσῶν) προτείναντος νὰ δοθῇ εἰς ἕκαστον πληρεξούσιον πίστωσις δραχμῶν 200 μόνον μηνιαίως καὶ πᾶς ὁ θέλων ἢ ἔχων ἀνάγκην νὰ τὴν εἰσπράττῃ. Τέλος ὁ Θρασύβ. Ζαῖμης (Καλαβρύτων) κηρύσσεται ὑπὲρ τῆς ἀποζημιώσεως, χαρακτηρίζων τὴν ἄμισθον παροχὴν ὑπηρεσιῶν πρὸς τὸ κράτος ὡς ἀρχὴν πλουτοκρατικὴν, ἣν ἀπεδέχθησαν μόνον αἱ ἀριστοκρατικαὶ κοινωνίαι, μὴ δυναμένην νὰ ἐμφυτευθῇ εἰς ἔδαφος καθαρῶς δημοκρατικόν, ὡς τὸ ἑλληνικόν. Καὶ ὑπὸ συριγμοῦς καὶ παντοίας τοῦ ἀκροατηρίου ἀποδοκιμασίας,

λαμβάνεται απόφασις, ὅπως οἱ πληρεξούσιοι, οἱ μὴ τυγχάνοντες ἔμμισθοι ὑπάλληλοι, λαμβάνουν μηνιαίαν ἀποζημίωσιν δραχμῶν 300, ἐκτὸς ἂν ὁ μισθὸς τῶν εἶναι κατώτερος, ὁπότε δεόν νὰ εἰσπράττουν τὴν διαφορὰν (Ἐφημερίς τῆς Συνελεύσεως, τόμος Β' σελ. 316 καὶ ἐπέκεινα). Ἐπειδὴ ὅμως τινὲς τῶν ἐν τοῖς θεωρείοις, ἔσπευσαν ν' ἀποχωρήσουν καὶ νὰ ἀνακοινώσουν τὰ ἀποφασισθέντα εἰς εὐρὺν κύκλον, συνεκεντρώθη ἔξωθι τοῦ καταστήματος τῆς Συνελεύσεως ἱκανὸν πλῆθος, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν, μετὰ τὴν λήξιν τῆς συνεδριάσεως, ἔξοδον τῶν πληρεξουσίων, δεινῶς ἐξύβρισε καὶ θορυβῶδως ἀπεδοκίμασεν αὐτούς. Ἀκολούθως τὸ πλῆθος τοῦτο, μετὰ τοῦ ὁποῦ ἠνῶθησαν πολλοὶ στρατιῶται καὶ τινες ἐθνοφύλακες, σχηματίσαν θορυβῶδη διαδήλωσιν, κατηυθύνθη, συνεχῶς κραυγάζον «κάτω ὁ λουφές», «γιούχα», «αἰσχος» καὶ ἄλλα παρόμοια, εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ προέδρου τῆς Συνελεύσεως Μωραΐτινι, παρ' οὗ ἤξιωσε τὴν ταχίστην τοῦ σώματος σύγκλησιν, πρὸς ἀκύρωσιν τῆς περὶ ἀποζημιώσεως ἀποφάσεως. Ἀφοῦ δὲ οὗτος ὑπεσχέθη, ὅτι κατὰ τὴν προσεχῇ συνεδρίᾳσιν θὰ ἐνεργήσῃ, ὅτι δεῖ ἐπὶ τοῦ αἰτήματος, οἱ διαδηλωταὶ ἐτράπησαν ἐν ἀπεριγράπτῳ ὀχλαγωγίᾳ πρὸς τὰς οἰκίας τῶν Θρασ. Ζαΐμη καὶ Βλ. Βαλτινοῦ, οἵτινες διὰ τῶν ἀγορεύσεων τῶν εἶχον κηρυχθῆ ὑπὲρ τῆς χορηγήσεως ἀποζημιώσεως, καὶ ὅχι μόνον ἀπηύθυναν κατ' αὐτῶν χυδαίας ὕβρεις, ἀλλ' ἤρχισαν καὶ νὰ ρίπτουν κατὰ τῶν ἐρμητικῶς κεκλεισμένων οἰκίων λίθους, ξύλα, χόματα καὶ ἀκαθαρσίας, ἐξ ὧν, οὐ μόνον πολλὰς ζημίας ὑπέστησαν τὰ κτίρια, ἀλλὰ καὶ εἰς μέγιστον κίνδυνον περιήλθεν ἡ ζωὴ τῶν ἐν λόγῳ πληρεξουσίων καὶ τῶν οἰκείων τῶν, μάλιστα δὲ τῆς ἐν ἐγκυμοσύνῃ τελοῦσης συζύγου τοῦ Βλασίου Βαλτινοῦ.

Μεθ' οὗ τὸ πλῆθος ἐτράπη ἐναντίον τῆς οἰκίας τοῦ Ἀλεξ. Κουμουνοῦρου, τῆς καὶ σήμερον σωζομένης ἐν τῇ πλατείᾳ Ἐλευθερίας, ἐπὶ τῇ ἀπλῇ διαδόσει ὅτι ἐντὸς αὐτῆς εἶχον συνέλθει καὶ συνεσκέπτοντο πληρεξούσιοι κεκηρυγμένοι ὑπὲρ τῆς παροχῆς ἀποζημιώσεως, καίτοι ὁ ἐν λόγῳ πληρεξούσιος οὐδόλως εἶχε λάβει τὸν λόγον κατὰ τὴν ἐν τῇ Ἐθνοσυνελεύσει διεξαχθεῖσαν σχετικὴν συζήτησιν. Ἐν τῇ οἰκίᾳ τὴν ὥραν ἐκείνην, τελειῶς ἀγνοοῦντες τὰ μέχρι τῆς στιγμῆς συμβάντα, εὐρίσκοντο, ἐκτὸς τοῦ Μεσσηνίου πολιτευτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του, ὁ πληρεξούσιος Καραλῶν Κωνστ. Δαγρὲς καὶ ὁ ποιητὴς Παναγιώτης Σοῦτσος, οἵτινες, πρῶτοι ἀντιληφθέντες τοὺς ἐπερχομένους, ἔσπευσαν νὰ κλείσουν θύρας καὶ παράθυρα. Σταθέντες, οἱ διαδηλωταὶ πρὸ τῆς οἰκίας, ἐπανέλαβον τὰς ὕβρεις καὶ τὰς ἀσχημίας, ὡς καὶ εἰς τὰς προηγουμένας οἰκίας, τινὲς δὲ θρασύτεροι ἀπεπειράθησαν καὶ εἰσβολὴν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἐν τῇ οἰκίᾳ, εἴτε πρὸς πρόσκλησιν βοήθειας, εἴτε πρὸς ἐκφοβισμόν τῶν ἐπιτιθεμένων, ἐπυροβόλησαν εἰς τὸν ἄερα, τοῦτο, ὡς ἦτο φυσικόν, ἐξηρέθισε τοὺς διαδηλωτάς, οἵτινες διὰ ροπάλων, σιδηρῶν καὶ ὀγκολίθων, ἐβαλλον κατὰ τοῦ ἀθώου οἰκοδομήματος, προσπαθοῦντες νὰ διαρρήξουν τὴν θύραν αὐτοῦ καὶ νὰ εἰσβάλουν. Κύριος οἶδε τί θὰ ἐπηκολούθει τὴν εἰσβολὴν ταύτην, ἂν δὲν ἔσπευδεν ἐγκαίρως ἐκ τῆς παρακειμένης οἰκίας τοῦ ὁ στρατιωτικὸς διοικητὴς Ἀθηνῶν - Πειραιῶς Δημήτριος Παπαδιαμαντόπουλος, ὅστις διὰ τοῦ κύρους τοῦ ἀξιωματοῦ του καὶ τῆς προσωπικῆς του ἐπιβολῆς, ἐπέτυχεν νὰ τοὺς ἀναχαιτίσῃ προσωρινῶς καὶ νὰ τοὺς συγκρατήσῃ, μέχρις οὗ καταφθάσασα δύναμις Ἐθνοφυλακῆς, ἣν ἐν τάχει ἔσπευσεν εἰδοποιηθεῖς νὰ συγκεντρώσῃ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ σώματος τούτου Πάνος Κορωνάιος, κατάρθωσε νὰ τοὺς διαλύσῃ καὶ νὰ σώσῃ ἐκ βεβαίου θανάτου τοὺς πολιορκουμένους, οἵτινες ἀσφαλῶς θὰ διήλθον τὰς πλέον ἀγωνιώδεις στιγμὰς τῆς ζωῆς τῶν, δεδομένου ὅτι κατὰ τὴν ἐπίθεσιν, ἰδίᾳ μετὰ τοὺς πυροβο-

λισμούς, ἔλαβε χώραν προσπάθεια πυρπολήσεως τῆς οἰκίας, ὑπὸ τὰς ἀγρίας κραυγὰς «φωτιά, φωτιά»! (Βλέπε : 1) Π. Καρολίδου «Σύγχρονος Ἱστορία τῶν Ἑλλήνων», τόμος ΣΤ' σελ. 130, 2) Ἐπίσημον Ἐφημερίδα τῆς Συνελεύσεως, τόμος Β', σελ. 331, 3) Κ. Μ. Γράψα «Ἡ Β' τῶν Ἑλλήνων Ἐθνικὴ Συνέλευσις», σελ. 134 καὶ 4) Ἐφημερίδας «Παλιγγενεσία» τῆς 21 Μαρτίου 1853 καὶ «Ἐθνοφύλαξ» τῆς 21 καὶ 23 Μαρτίου 1863).

Αἱ θλιβεραὶ αὗται σκηναί, κληθεῖσαι «σκηναὶ τοῦ λουφέ», ἡ δὲ ὁμόθυμος ἀγανάκτησις τοῦ λαοῦ, λίαν τότε δυσπραγοῦντος καὶ πενομένου, καὶ αἱ δριμεῖαι ἐπικρίσεις τῶν ἐφημερίδων διὰ τὴν περὶ ἀποζημιώσεως τῶν πληρεξουσίων ληφθεῖσαν ἀπόφασιν, ἠνάγκασαν τὴν Συνέλευσιν νὰ συνέλθῃ ἐπειγόντως τὴν ἐπομένην εἰς μυστικὴν, κεκλεισμένων τῶν θυρῶν, συνεδρίασιν καὶ νὰ ἀποφασίσῃ, ὅπως μὴ ἀνακληθῇ μὲν τὸ περιφημον ψήφισμα, ἀναβληθῇ ὅμως ἡ ἐκτέλεσις αὐτοῦ ἐπ' ἀόριστον καὶ μέχρι νεωτέρας ἀποφάσεώς της! (Βλέπε Κ. Μ. Γράψα, ὡς ἀνωτέρω, σελ. 134 καὶ ἐφημερίδα «Ἐθνοφύλαξ» τῆς 23 Μαρτίου 1863).

«Οὐδεὶς ἐπίστευεν (ἔγραφεν ὁ «Ἐθνοφύλαξ» τὴν 23 31863), ὅτι ἐν τοιαύτῃ οἰκονομικῇ καταστάσει, ἐν ἣ τὸ κράτος ἐκ τῆς φαύλης διαχειρίσεως τῶν δημοσίων διατελεῖ, ἤθελον τολμήσῃ οἱ πατέρες τοῦ ἔθνους ἀφαιροῦντες τὸν ἄρτον ἀπὸ τοῦ στόματος χηρῶν καὶ ὀρφανῶν τῶν ἀγωνιστῶν, καὶ ἐνῶ καθυστεροῦνται καὶ οἱ μισθοὶ ἀκόμη τῶν κρατικῶν λειτουργῶν καὶ τοῦ στρατοῦ, νὰ ψηφίζωσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν ἄδρας μισθοδοσίας» καὶ ἐν τούτοις ἐτολμήθη τὸ οἰκτρὸν τοῦτο τόλμημα. Ἄς προσέξωσιν οἱ κ. κ. πληρεξούσιοι, ἐφ' ὅσον εἶναι ἀκόμη καιρὸς, καὶ ἄς ἀννήψωσιν ἐγκαίρως, ἵνα μὴ τι χεῖρον πάθωσιν»! (47).

Ἡ κατὰ τὴν μυστικὴν συνεδρίαν διακρουστικὴ περὶ τῆς ἀποζημιώσεως τῶν πληρεξουσίων ἀπόφασις τῆς Συνελεύσεως, ἐσχολιάσθη ποικιλοτρόπως ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων καὶ τοῦ λαοῦ καὶ οὐκ ὀλίγα ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἐγράφησαν καὶ ἐλέχθησαν εἰς βάρος τῶν πατέρων τοῦ ἔθνους, οἵτινες τόσον δαψιλῶς ἐφρόντισαν περὶ τοῦ βαλαντίου τῶν, τελειῶς ἀδιαφορήσατες καὶ διὰ τὴν οἰκτρὰν τοῦ κράτους οἰκονομικὴν κατάστασιν καὶ διὰ τὴν, ἀσφαλῶς, δυσμενῆ ἀπήχρυσιν, ἣν παρὰ τῇ κοινῇ γνώμῃ ἔμελλεν νὰ ἔχῃ ἡ λήψις τοιαύτης ἀποφάσεως. Ἡ δὲ ἐφημερίς «Παλιγγενεσία», εἰς τὸ φύλλον τῆς 28 Μαρτίου 1863, ἐδημοσίευσε σχετικῶς ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον «Ἰππότης τῆς Σύρου» τοὺς κάτωθι λίαν ἐπιγραμματικούς στίχους :

Ο ΛΟΥΦΕΣ

Ἀνοίξατε τὰ μάτια σας, πατέρες προκομένοι,
καλὸς, καλὸς εἶν' ὁ λαός,
ἀλλ' ὅταν χάσῃ τὴν μικρὰν ὑπομονὴν ποῦ μένει,
δὲν ξεμπερδεύετε καλῶς!
Ἦ ἐκλογεῖς σας ἔτοιμοι μὲ γιουχοπατιάδες,
ἴστανται καὶ αἱ καρτέροδν.
Ἀνοίξατε τὰ μάτια σας, σατράπαι μου ἀγάδες,
τὰ σχέδιά σας δὲν περνοῦν!
Κάτω! Κάτω ὁ λουφές
δὲν χωνεύονται εὐκόλως,
ὁ λαὸς φωνάζει ὅλος,
τριάκσίαις εἶν' αὐταῖς!

47) «Πολλοὶ τῶν πληρεξουσίων (γράφει ὁ «Ἐθνοφύλαξ» τῆς 21-3-1863), ἰδόντες τὴν κατακραυγὴν τοῦ ἐξεγερθέντος λαοῦ, ἔγιναν ἄφαντοι, εἰσελθόντες εἰς τὰ ἐνδότερα τῶν οἰκίων τῶν καὶ μὴ τολμώντες νὰ φανερωθοῦν. Εὐχαρίστως ὅμως πληροφοροῦμεθα, ὅτι ἐπέκεινα τῶν 80 πληρεξουσίων ἔχουν δηλώσει μέχρις ὥρας, ὅτι παραιτοῦνται παντὸς μισθοῦ, Εὐχρηθῶμεν, ὅπως τὸ παράδειγμα τῶν εὐρη πολλοὺς μιμητάς».

Ἐφ' ὅσον ὅμως ἐξ ὑποχρεώσεως παρεθέσαμεν πᾶν ὅ,τι βαρύνει τὴν Ἐθνοσονέλευσιν ταύτην, διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, ἵνα εἴμεθα δίκαιοι, δὲν πρέπει νὰ παραλείψωμεν τὴν παράθεσιν καὶ παντὸς ὅ,τι εἶναι ὑπὲρ αὐτῆς. Ἀναμφισβητήτως δὲ ὑπὲρ αὐτῆς εἶναι, ὅτι ὑπῆρξεν ἀνωτέρα ἀπὸ ἀπόψεως παιδείας πάσης προηγουμένης Ἑλληνικῆς Ἐθνοσονελεύσεως καὶ ὅτι, παρὰ τὴν μεταξύ τῶν μελῶν τῆς ἑλλειψίν ἐξόχου τινὸς προσωπικότητος, ἥτις θὰ ἠδύνατο νὰ τὴν χαλιναγωγῇ καὶ τὴν ποδηγετήσῃ, ἐπέτυχεν καὶ τὰ Φεβρουαριανὰ σχεδὸν νὰ ἀποσοβήσῃ καὶ τὰ Ἰουνιανὰ νὰ σταματήσῃ καί, ὅπερ σπουδαιότατον, νὰ ἐκλέξῃ βασιλέα, τοῦ ὁποῦτος τὸς ὅ,τι τότε εἶχεν ἀνάγκην τότε. Εἰς ταῦτα δὲ ἄς προστεθῇ, ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς ἔγινεν ἡ ἔνωσις τῆς Ἐπτανήσου μὲ τὴν μητέρα Ἑλλάδα, δι' ἣς τὸ Ἑλληνικὸν στέμμα ἐκοσμήθη διὰ νέου καὶ πολυτιμωτάτου ἀδάμαντος.

* *

Μετὰ τὴν ματαίωσιν τῆς εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος ἀνόδου τοῦ Ἀλφρέδου, ὁ ἐν Ἑλλάδι καὶ κυρίως ἐν Ἀθήναις ὑπάρχων λίαν σοβαρὸς πυρὴν Ὀθωνιστῶν, εἰς οὗς καθημερινῶς προσετίθεντο καὶ οἱ ἐκ τῆς νέας καταστάσεως δυσηρεστημένοι, ἤρχισε δίδων σημεῖα ζωῆς καὶ οὕτω, σὺν τῷ χρόνῳ, ἐδημιουργήθη ποιά τις κίνησις, μὴ ἐξικνουμένη ὅμως πέρα μεμψιμοιριῶν καὶ εὐσεβῶν πόθων.

Ὁ ἐν Ἀθήναις πρόξενος τῆς Βαυαρίας Βέρναου (Bernau), πληροφορηθεὶς ταῦτα καὶ βέβαιος ὢν, ὅτι πᾶσα ἐλπίς περὶ ἐπανόδου τοῦ Ὀθωνος θὰ ἀπετέλει καθαρὰν οὐτοπλίαν, ἐσκέφθη νὰ ἐπωφεληθῇ σχετικῶς καὶ νὰ προσπαθήσῃ, ἐφ' ὅσον νέος βασιλεὺς δὲν εἶχε ἔτι ἐκλεγῇ, ὅπως ἐπιτύχῃ τὴν πλήρωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ θρόνου διὰ μέλους τῆς βαυαρικῆς δυναστείας, καὶ συγκεκριμένως διὰ τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Ὀθωνος Λουδοβίκου, τοῦ ἐν ἔτει 1913 ἀνεληθόντος τὸν βαυαρικὸν θρόνον. Ἐν συνεννοήσει λοιπὸν μετὰ τοῦ βαυαροῦ πρεσβευτοῦ Hompesch, ὅστις ἐκ τῶν παρασκηνίων θὰ διηύθυνεν ἀφανῶς τὴν ὑπόθεσιν, ἔπεισε τινὰς τῶν Ὀθωνιστῶν, ὅπως, παντοιοτρόπως ἐργαζόμενοι, ἔστω καὶ διὰ νέας ἔτι ἐξεγέρσεως, ἐπιτύχουν τὴν ἀνάρρησιν τοῦ δεκαοκταετοῦς Λουδοβίκου. Ἀλλ' εἰς τὰ σχέδια ταῦτα, τὰ ὅλως ἄλλως τε ἐστερημένα σοβαρότητος, ἔθεσεν ἀποτόμως τέρμα ἡ Ἀρχή. Ὁ παρ' Ἐφέταις Ἀθηνῶν ἀντεισαγγελεὺς Πέτρος Ἀναστ. Μαυρομιχάλης, ἐκ τῶν σημαντικωτέρων παραγόντων τῶν Ναυπλιακῶν, ὅλως τυχαίως ἔλαβε γνῶσιν τῶν ἐνεργειῶν τοῦ προξένου, ἃς ἐχαρακτήρισεν ὡς συνωμοσίαν καὶ εἰσηγήθη τὴν σύλληψίν του, ἥτις, ἀποφασισθεῖσα ἐν ὑπουργικῷ συμβουλίῳ, ἐνηργήθη τὴν ἰδίαν νύκτα. Μετὰ τοῦ Βέρναου συνελήφθησαν καὶ οἱ ὡς συνένοχοι αὐτοῦ χαρακτηρισθέντες Πάνος Μοναστηριώτης, Σπυρίδων Ἰωάννου, Κ. Πλαπούτας, Γ. Στάϊκος, Γρηγόριος Καρύδας (ἡγούμενος τῆς Μονῆς Φανερωμένης), ὁ καταλυματίας Θῶν, πρὸς γενικὴν δὲ ἐκπληξιν καὶ ὁ στρατηγὸς Χριστόδουλος Χατζηπέτρος, ἅπαντες προφυλακισθέντες εἰς τὰς ἐνταῦθα φυλακὰς τοῦ Μενδρεσέ καὶ τοῦ Γκαρμπολά. Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ἔφθασεν ἡ ἐμπάθεια, ὥστε ὁ γηραιὸς Χατζηπέτρος, διαπρεπὴς ἐξ Ἀσπροποτάμου ἀγωνιστῆς τοῦ 1821 καὶ ἀρχιστράτηγος τῆς Θεσσαλικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1854, νὰ φυλακισθῇ εἰς τὰ μπουντρούμια τοῦ Μενδρεσέ μετὰ κοινῶν κακοῦργων! (Βλέπε Ἐπαμ. Κυριακίδου «Ἱστορία τοῦ συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ, τόμος Β'», σελ. 229). Ὁ συλληφθεὶς Βέρναου διεμαρτυρήθη ἐντόνως, καὶ ἐξ ὀνόματος τῆς κυβερνήσεώς του, ἐν τῷ μεταξύ δὲ ἀπεφασίσθησαν καὶ συλλήψεις εἰς τὰς ἐπαρχίας, συλληφθέντων καὶ μεταχθέντων ἐνταῦθα σχεδὸν δεσμίων, δίκην κοινῶν ἐγκληματιῶν, ἐν Κορίνθῳ μὲν τοῦ Ἀνδρέου Νοταρᾶ καὶ τοῦ Σπυρίδωνος Καμπεροπούλου, ἐν Ἀμφίσσῃ δὲ τοῦ γέροντος ἐκ Δωρίδος ἀγωνι-

στοῦ καὶ πρώην γερουσιαστοῦ Χαραλάμπους Παπαπολίτη καὶ τοῦ ἐπὶ θυγατρὶ γαμβροῦ τοῦ Ἀριστομένους Ἀθαν. Λιδωρίκη, πρώην βουλευτοῦ. Οἱ δύο τελευταῖοι, κατηγορούμενοι ὡς χρηματοδότης τῆς κινήσεως, ἀπελύθησαν μετ' ὀλιγώρων εἰς τὸν Μενδρεσὲν κράτησιν, χωρὶς νὰ υποβληθῶν ἐνταῦθα ἔστω καὶ εἰς ἀπλὴν ἀνάκρισιν! (Βλέπε «Σελίδες τινὲς τῆς ἱστορίας τοῦ Ὀθωνος», ἐκδόσις Καρόλου Μπέκ, σελ. 276).

Ἐπειδὴ ὅμως ἐκ τῶν γενομένων ἀνακρίσεων, οὐ μόνον οὐδὲν προέκυψεν, ἀλλὰ, τοῦναντίον, ἀπεδείχθη ὅτι μᾶλλον ἐπρόκειτο περὶ πραγμάτων ἰσοβαρῶν πρὸς προχειρολόγους συζητήσεις καφενεῖου, διετάχθη, λήγοντος τοῦ Μαρτίου 1863, ἡ ἀποφυλάκισις πάντων, ἀρκετὰ ἤδη ἀδίκως ταλαιπωρηθέντων. Ἰνα δὲ ἡ ἱστορία αὕτη λησμονηθῇ καὶ παύσῃ ἡ περὶ αὐτῆς συζήτησις νὰ ἐρεθίζῃ τὰ πνεύματα, ἀπεφασίσθη ἡ ἐξ Ἀθηνῶν ἐκτόπισις τῶν πλέον σημανόντων Ὀθωνιστῶν, πρώτου τοῦ Βέρναου ἐκτοπισθέντος, καὶ τούτου ἐπὶ βραχὺ μόνον, εἰς... Πειραιᾶ!

Ἡ ὑπόθεσις αὕτη, ἀποκληθεῖσα ἔκτοτε «Βερναϊκὰ» ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Βαυαροῦ προξένου, τυπικῶς ἔληξε μετὰ ἐξάμηνον, ὅτε ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ συμβουλίου τῶν ἐν Ἀθήναις Ἐφετῶν ἀπαλλακτικὸν βούλευμα δι' ἅπαντας τοὺς κατηγορούμενους, καὶ οὕτως ἡ σχηματισθεῖσα ὀγκώδης δικογραφία ἐτέθη εἰς τὸ ἀρχεῖον! Ἡ ὑπόθεσις αὕτη ὅχι μόνον προέκαλεσεν αὐστηρὰ τοῦ τύπου σχόλια εἰς βάρος τῆς κυβερνήσεως διὰ τὰ ἄστοχα καὶ σπασμωδικὰ μέτρα ποῦ ἔλαβε διὰ τῶν ἀδίκων συλλήψεων καὶ ταλαιπωριῶν τῶν συλληφθέντων, ἀλλ' ἐπεστέφη καὶ διὰ πράξεως ἀπρεπεστάτης, καθόσον εἰς τὸν Γενναῖον Κολοκοτρώνην, τελευταῖον πρωθυπουργὸν τοῦ Ὀθωνος, ἐπιστρέφοντα ἐκ Παρισίων, ἀπηγορεύθη ἡ εἰς Πειραιᾶ ἀποβίβασις, ὡς δῆθεν κομίζοντα ἐκ Βαυαρίας χρήματα διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Βέρναου! Καὶ ὁ γηραιὸς στρατηγὸς ἐξηναγκάσθη εἰς νέαν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἀποδημίαν ἐπὶ τινὰ εἰσέτι χρόνον! (48).

Φαίνεται ὅμως, ὅτι ἡ περαιτέρω ἐν Ἑλλάδι παραμονὴ τοῦ Βέρναου, δὲν θὰ τοῦ ἦτο εὐχάριστος, ἴσως διότι «οὐδεὶς τῶν ἀγνῶν πατριωτῶν ἐδελεάσθη ἐκ τῆς στυλπνότητος τοῦ προδοτικοῦ τοῦ χρυσοῦ», καθὼς γράφει ἡ ἐφημερίς «Ἐθνοφύλαξ» τῇ 19 Φεβρουαρίου 1863, καὶ διὰ τοῦτο ἔσπευσε ν' ἀναχωρήσῃ τελευταῖος τοῦ Μαρτίου, ὡς πληροφορούμεθα ἐκ τῆς κάτωθι ἀγγελίας, δημοσιευθείσης ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐφημερίδι τῆς 4ης Ἀπριλίου: «Ὁ κ. Βέρναου, ἀναχωρήσας διὰ τοῦ τελευταίου αὐστριακοῦ εἰς Τεργέστην, πωλεῖ ὅλα τὰ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ἐπιπλα, ἐν οἷς καὶ ἐν κλειδοκύμβαλον ἀρίστου τεχνίτου τῆς Βιέννης. Ἡ πώλησις ἀρχεῖται αὐριον ἀπὸ 10ης π. μ. μέχρι 4ης μ. μ. ὥρας ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ κ. Ἰ. Ταμβακολόγου, κειμένη πλησίον τῆς παλαιᾶς ρωσικῆς ἐκκλησίας ὁ Σωτήρ».

* *

Εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ νέου βασιλέως, ἐπῆλθεν ὑπουργικὴ κρίσις, καθόσον αἱ ἐν τῇ Συνελεύσει φατρίαι, ἐπιμόνως τὴν κατάκτησιν τῆς ἐξουσίας διὰ παντὸς μέσου ἐπιδιώκουσαι, εἶχον παραλύσει τὴν ἐν γένει διοίκησιν τοῦ τόπου καὶ ἐπιτείνει τὴν ἀνώμαλον καὶ ἐκρυθμον κατὰστασιν, τὴν λυμαιομένην τοῦτον ἀπὸ τῆς ἐκθρονίσεως τοῦ Ὀθωνος. Οἱ πληρεξούσιοι συνήρχοντο εἰς θυελλώδεις συνεδριάσεις, καθ' ἃς ἀντηλλάσσοντο προσωπικαὶ ἀντεγκλήσεις καὶ φράσεις λίαν ἐμπαθεῖς, πλειστάκις δὲ ὁ πολιτικὸς ἀγὼν ἀπὸ τῆς αἰθούσης τοῦ κοινοβουλίου μετεφέρετο εἰς τὰς ὁδοὺς, αἵτινες πλέον ἢ ἅπαξ ὑπῆρξαν θέατρον σφοδρῶν συμπλο-

48) Βλέπε ἐφημερίδα «Παλιγγενεσία» τῆς 3 Ἀπριλίου 1863.

κῶν μεταξύ ἀντιφρονούντων πολιτῶν, μὲ συνεπείας τὴν αὐξήσιν τῶν ἐργασιῶν τῶν ἱατρῶν καὶ τῶν φαρμακείων. Οὕτω μετὰ τινὰς ἡμέρας, κατόπιν θυελλώδους συνεδριάσεως τῆς Συνελεύσεως καὶ πρῶτασεων περὶ ἀντικαταστάσεως τοῦ Ὑπουργείου, ἡ ἀλλαγὴ τῆς μορφῆς τῆς κυβερνήσεως, τὸ κυρίαρχον σῶμα, διὰ ψήφων 112 κατὰ 68, ἀπεδοκίμασε τὴν κυβέρνησιν Βάλβη καὶ αὕτη κατέθεσε τὴν ἀρχήν.

Μετὰ διήμερον, ἦτοι τὴν 27 Μαρτίου, κατόπιν πολλῶν διαπραγματεύσεων, ἡ Συνέλευσις ἐξέλεξε, μετὰ σχετικὴν ψηφοφορίαν, τὸ ἐπόμενον Ὑπουργεῖον: Πρωθυπουργὸς ἄνευ χαρτοφυλακίου Διομήδης Κυριακοῦ, ὑπουργὸς τῶν Ἑσωτερικῶν Γεώρ. Πετμεζᾶς, Ἐξωτερικῶν Θεόδωρος Π. Δηλιγιάννης, Οἰκονομικῶν Ἀλέξ. Κουμουνδούρος, Στρατιωτικῶν Δημήτριος Νότη Μπότσαρης, Ναυτικῶν Νικ. Βουδούρης, Δικαιοσύνης Ἰω. Παλαιολόγος καὶ Παιδείας Δημήτριος Καλλιφρονᾶς.

Ὁ Πρωθυπουργὸς Διομήδης Κυριακοῦ, πληρεξούσιος Σπετσῶν, διαπρεπὴς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καθηγητὴς τοῦ Συνταγματικοῦ καὶ τοῦ Ἀλληλοεθνῶς Δικαίου, ἀνὴρ ἐξαιρετοῦ ἠθους, μὲ ὑπέρτερον νοῦν, σπανίαν κρίσιν καὶ πολλὴν ἐπιβλητικότητα, χαρακτήρος δὲ ἀμερολήπτου, ἐτήρει στάσιν οὐδετέραν, εἰς οὐδεμίαν προσκείμενος μερίδα, ἐνῶ ἐκ τῶν ὑπουργῶν τοῦ οἱ Μπότσαρης, Πετμεζᾶς καὶ Βουδούρης ἦσαν Πεδινοὶ καὶ οἱ λοιποὶ τέσσαρες Ὀρεινοί. Ἀλλ' Ὑπουργεῖον μὲ μέλη ἀνήκοντα εἰς πολιτικὰς μερίδας ἀντιτιθεμένας καὶ ἀλληλοὑποβλεπομένας, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εὐσταθήσῃ καὶ πολὺ περισσότερον νὰ ἀποδώσῃ. Οἱ παρὰ τῶν Ὀρεινῶν ὑπουργῶν ἀπολυόμενοι ὑπάλληλοι, προσελαμβάνοντο ἀμέσως εἰς τὰ ὑπουργεῖα, ἅτινα διησθύνοντο ὑπὸ Πεδινῶν ὑπουργῶν καὶ τάνάπαλιν, παρυσιαζομένου οὕτω θεάματος ἀπογοητευτικοῦ ἅμα καὶ φαιδροῦ, τὸ ὅποιον φυσικὸν ἦτο νὰ ἀποβαίῃ εἰς βλάβην τῆς διοικήσεως.

Οἱ Πεδινοὶ ἰδίᾳ, ζητοῦντες ἀπροκαλύπτως νὰ συγκεντρώσουν ἅπασαν τὴν ἐξουσίαν εἰς χεῖρας τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Βούλγαρη⁴⁹⁾, παντοιοτρόπως ἠγωνίζοντο διὰ νὰ τὸ ἐπιτύχουν. Καὶ προεκάλεσαν μὲν κυβερνητικὴν κρίσιν ἐν τῇ Συνελεύσει, ἀλλ' οὐδὲν ἐπέτυχον, καθόσον ἡ πλειονοψηφία τοῦ σώματος ἐτάχθη ἐναντίον τῶν. Παραιτηθέντος ὁμῶς τῇ 19 Ἀπριλίου τοῦ Δ. Κυριακοῦ, λόγῳ δυσχερείων⁵⁰⁾ περὶ τὴν διακυβέρνησιν τῆς χώρας, ὡς ἐδήλωσεν, ἀμφότερα τὰ κόμματα κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 29 Ἀπριλίου ἐψηφοφόρησαν ὑπὲρ τοῦ Βενιζέλου Ρούφου ὡς πρωθυπουργοῦ καὶ τὸ νέον ὑπ' αὐτὸν Ὑπουργεῖον καθιέρωσεν κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν ἰδίων ὑπουργῶν τοῦ παραιτηθέντος⁵¹⁾.

Ἐν τῷ μεταξύ ὁμῶς ἡ κατάστασις τῆς δημοσίας τάξεως καὶ ἀσφαλείας, ὅχι μόνον εἰς τὰς ἐπαρχίας, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πρωτεύουσιν, εἶχε περιέλθει εἰς ἀξιοθρήνητον, εἰς ἀπελπιστικὸν κυριολεκτικῶς σημεῖον. Ἐμφανίσαις ληστοςυμμοριῶν εἰς τὰ πρόθυρα τῶν Ἀθηνῶν, ἐκτραχηλισμοὶ ἀφάνταστοι ὑπαξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν, παντοειδῆ ἐγκλήματα καὶ

49) Βλέπε Κ. Μ. Γράψα «Ἡ Β' Ἐθνικὴ Συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων» σελ. 162 καὶ 337.

50) «Λέγων δυσχερείας — εἶπεν ὁ Διομ. Κυριακοῦ — ἐννοῶ τὴν παραλυσίαν τοῦ Στρατοῦ καὶ τὰ σημερινὰ κρούσματα στάσεως εἰς πλοῖα τινὰ, διότι εἶναι μερικοὶ κυβερνήται, οἱ ὅποιοι θεωροῦν τὰ ἔθνη πλοῖα ὡς ἰδικά των!» (Ἀγόρευσις Διομ. Κυριακοῦ κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 19-4-1863, ἐν Ἐφημερίδι τῆς Συνελεύσεως, τόμ. Β' σελ. 458).

51) Τρεῖς μόνον ὑπουργοὶ ἀντικατεστάθησαν, ὁ τῶν Ἑσωτερικῶν Πετμεζᾶς ἀπὸ τὸν Ἀνδρ. Χ. Λόντον (τὸν καὶ Λοντίνην ἐπιλεγόμενον), ὁ τῆς Δικαιοσύνης Παλαιολόγος ἀπὸ τὸν Κ. Πλατὺν καὶ ὁ τῶν Ναυτικῶν Ν. Βουδούρης ἀπὸ τὸν πλωτάρχην καὶ πληρεξούσιον Σύρου Μιλτιάδην Κανάρην, υἱὸν τοῦ ἐνδόξου ναυάρχου.

ἀνεκδιήγητοι ἀσχημαί, σωρηδὸν ἀνεγράφοντο καθημερινῶς ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων, ἐνῶ συγχρόνως πᾶσα ἐννοία κράτους εἶχε καταλυθῇ, ἐπιτεινομένης οὕτω τῆς χαώδους καταστάσεως καὶ πληρέστατα ἐκ τῶν πραγμάτων διαπιστουμένου τοῦ γραφέντος, ὅτι «κατὰ τὴν Μεσοβασιλείαν ὁ στρατὸς ἐν Ἀθήναις, ἀντὶ ὀργάνου ἐπιβολῆς τῆς τάξεως, ἀπέβη ὄργανον διασалеύσεως αὐτῆς». (Βλέπε Κ. Μ. Γράψα, «Ἡ Β' Ἐθνικὴ Συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων», σελ. 337). Διότι ὁ ἐν Ἀθήναις συγκεντρωμένος στρατὸς, (λεγόμενος τακτικὸς ἴσως μόνον διότι ἔφερε κανονικὴν στολὴν), λόγῳ τῆς μέχρις ἀλγαινοῦ σημείου ἐκπτώσεως τῆς πειθαρχίας συνεπείᾳ τῆς δημιουργίας προσωπικῶν ἐν τῷ στρατεύματι ἐπιρροῶν, εἶχε παύσει νὰ πειθαρχῇ εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους καὶ τὸν ὑπουργὸν τοῦ, πειθαρχῶν ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὴν φατρίαν, εἰς ἣν ἀνήκεν ὁ διοικητὴς τοῦ! Τὸ κακὸν δὲ εἶχε φθάσει μέχρι τοιοῦτου σημείου, ὥστε καὶ σχεδὸν νὰ στασιάζουν διάφοροι μονάδες, ὅτε ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου ἀντικαθίστατο πᾶς ἀρεστός αὐταῖς βαθμοφόρος. Τοῦτο, κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς Συνελεύσεως τῆς 10-5-1863, λίαν ὀρθῶς ἐχαρακτηρίσθη ὑπὸ τῶν πληρεξουσίων Βλασ. Βαλτινοῦ καὶ Τιμολ. Βάσσου ὡς ἴδρυσις καπετανάτων. (Ἐφημερίς τῆς Συνελεύσεως, τόμος Β', σελίς 661). Οἱ δὲ τοιοῦτοι «καπετὰν - διοικηταί» (!) ἵνα μὴ δυσαρεστοῦν τοὺς ἄνδρας τῶν, τοὺς μὲ τόσῃν ἀφοσίωσιν περιβάλλοντας αὐτοὺς, οὐ μόνον ἠνείχοντο σιωπηρῶς τὰ παραπτώματά των, ἀλλὰ καὶ ὁσάκις ὑποχρεωτικῶς ἠναγκάζοντο νὰ τιμωρήσουν αὐτοὺς, μετὰ τοιαύτης ἐπιεικείας τοὺς ἔκρινον, ὥστε πρὸς κολασμὸν καὶ σοβαρωτάτων ἐτι παραπτωμάτων νὰ ἐπιβάλλουν ἀστείας ποινάς. Οὕτως εἶχε δημιουργηθῇ ἐσχάτη ἀποθράσυνσις τῶν ἐκ συστήματος ταραξιῶν, μὲ συνέπειαν τὴν πλήρη σχεδὸν ἀσυδοσίαν αὐτῶν. (Βλέπε ἐφημερίδας 1) «Ἐθνοφύλαξ» τῆς 28-2-1863 καὶ «Παλιγγενεσία» τῆς 22-4-1863). Ἀλλὰ καὶ τὸ Πολεμικὸν Ναυτικὸν ἀκόμη, τὸ ἕως τότε λίαν πειθαρχικὸν καὶ νομιμόφρον, παρυσίασεν ἐπὶ Μεσοβασιλείας κρούσματα ἀντιπειθαρχικά, ἀναγκάσαντα, ὡς εἶπομεν, τὸν πρωθυπουργὸν Κυριακοῦ νὰ εἴπῃ, ὅτι τινὲς τῶν κυβερνητῶν τῶν πολεμικῶν πλοίων θεωροῦν τὰ πλοῖα ταῦτα ὡς ἰδικά των, τοῦτο δὲ διότι οἱ κυβερνήται Δημήτριος Σαχτούρης καὶ Λάζαρος Κριεζῆς ἐπανειλημμένως ἠρνήθησαν νὰ ἐκτελέσουν διαταγὰς τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν Νικ. Βουδούρη, τὸν ὅποιον σχεδὸν δὲν ἀνεγνώρισαν ὡς ὑπουργὸν τῶν! Μάλιστα ὁ κυβερνήτης τοῦ ἀτμοδρόμωνος «Ἑλλάς» (πρῶην «Ἀμαλία») Δημ. Σαχτούρης, ἐδήλωσε μετὰ τοῦ πληρώματός του ἀπεριφράστως, ὅτι μόνον ὑπὸ οἰονδήποτε ἄλλον ὑπουργὸν τῶν Ναυτικῶν, ἐκτὸς τοῦ Νικ. Βουδούρη, εἶναι διατεθειμένοι νὰ πειθαρχήσουν εἰς τὰς διαταγὰς τῆς Κυβερνήσεως! (Βλέπε Κ. Μ. Γράψα «Ἡ ἐν Ἀθήναις Β' Ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων Συνέλευσις», σελ. 157).

Παραθέτοντες ἐνταῦθα διὰ τὴν ἱστορίαν μερικά ἀποσπάσματα δημοσιευμάτων ἐφημερίδων, πληροφοροῦμεν ὅτι ταῦτα λίαν ὥχρως ἀπεικονίζουν τὴν κατάστασιν, οἷα εἶχε διαμορφωθῇ ἐν Ἀθήναις μετὰ τὰ αἵματηρά τοῦ Φεβρουαρίου 1863 γεγονότα:

«Δὲν παρέρχεται ἡμέρα καὶ νὰ μὴ ἀκούσωμεν τρεῖς ἕως τέσσαρας ἀξιοποίνους πράξεις κατὰ πολιτῶν ὑπὸ στρατιωτῶν διαπραχθείσας. Πρὸ πέντε ἡμερῶν 4 στρατιῶται, διαρρηξάντες νύκτωρ τὴν θύραν τιμὰς ὑπάνδρου γυναικός, ἀπόντος τοῦ συζύγου τῆς, διέπραξαν κατ' αὐτῆς τὰ αἰσχίστα μέχρι πρωῒας, ἐξ ὧν αὕτη διατρέχει κίνδυνον θανάτου. Χθὲς δὲ τὴν ἑσπέραν, εἰς τὴν ὁδὸν Αἰόλου, 4-5 στρατιῶται ὤρμησαν νὰ ἀπαγάγουν χωρικὴν, καίτοι συνοδευομένην ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ τῆς. Οὗτος ἀμυνόμενος, ἐτραυμάτισε δι' ἐγχειριδίου ἓνα τῶν ἐπιτεθέντων, ἀλλ' ἠναγκάσθη

πρὸς σωτηρίαν του νὰ τραπῇ εἰς φυγὴν, διότι τῷ ἐπετέθησαν οἱ λοιποὶ. Καὶ ὅμως αἱ στρατιωτικαὶ ἀρχαὶ οὔτε κινεῖνται, οὔτε ἐνεργοῦσι πρὸς τιμωρίαν τῶν ἀτακτούντων, ἢ περιστολὴν τῶν ἀσχημιῶν αὐτῶν τῶν ὀπλιτῶν, οἵτινες κατήντησαν ἀνυπόφοροι εἰς τὴν κοινωνίαν μας». («Παλιγγενεσία» 23-3-1863).

«Στρατιώτης ἐφόνευσε γέροντα διὰ μίαν κουλοῦραν» («Παλιγγενεσία» 4-4-1863).

«Ἡ ἀστυνομία παρακαλεῖται νὰ ἐπιβλέπῃ τὴν ποιότητα, τὸ βάρος καὶ τὴν τιμὴν τοῦ πωλουμένου ἄρτου, τῶν ἰχθύων, τοῦ κρέατος καὶ τῶν λοιπῶν τροφίμων, διότι ἡ αἰσχροκέρδεια ἐζήτησε νὰ ἐπωφεληθῇ ἐκ τῶν περιστάσεων». («Παλιγγενεσία» 16-2-1863).

«Ἐργαστήρια, ὧν αἱ θύραι νύκτωρ ἐσχίσθησαν ἵνα διαρπαγῶσιν, ἐσώθησαν ὑπὸ ἐθνοφυλάκων περιπολούντων κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ρήξεως. Ἀνθρώποι ἐνοπλοὶ μὲ σκοποὺς ὀλεθρίους, νύκτωρ περιφερόμενοι, ἀφοπλίζονται ὑπὸ τῆς Ἐθνοφυλακῆς καὶ ἢ ἀποπέμπονται, ἢ φυλακίζονται». («Παλιγγενεσία» 12-2-1863).

«Πολλοὶ χωρικοὶ ἐκ Βιλλίων ἐπεχείρησαν ἐν σώματι νὰ εἰσέλθουν εἰς Ἀθήνας μὲ σκοποὺς ἀγνώστους, οἵτινες ὅμως μετ' ὀλίγον ἀπεκαλύφθησαν. Διότι, ἐκδιωχθέντες ὑπὸ περιπόλων τῆς Ἐθνοφυλακῆς, διήρπασαν καὶ ἐν μέρει κατέστρεψαν λαχανοκήπους τῆς Κολοκυνθοῦς καὶ τῶν Σεπολίων πρὶν ἐπιστρέψουν ὅθεν ἦλθον». («Παλιγγενεσία» 14-2-1863).

«Ληστοσυμμορία ἠχμαλώτισεν ἐπὶ λύτροις τὴν Ἰην τρέχοντος ὀπισθεν τῶν Ἀνακτόρων (!) τὸν νεαρὸν Ἀναστάσιον Βερσῆν, ὃν ὅμως χθὲς ἀφῆκεν ἐλεύθερον καὶ ἀκολούθως προσήλθεν εἰς τὰς ἀρχάς καὶ παρεδόθη». («Εὐνομία» 5-2-1863).

«Λησταὶ συνέλαβον παρὰ τὴν Κηφισιάν καὶ ἀπήγαγον εἰς Πεντέλην ὀλόκληρον οἰκογένειαν μεθ' ἐνὸς ἱερέως. Πολὺ φοβούμεθα ὅτι, ἐφ' ὅσον δὲν διώκονται δὲν θὰ βραδύνουν νὰ ἐμφανισθοῦν καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας». («Ἐθνοφύλαξ» 19-4-1863).

«Ἀντιπροχθὲς ἡ ροδάνη τῆς φορτηγοῦ ἀμάξης ἐνὸς χωρικοῦ, διερχομένης διὰ τινος τῶν κεντρικῶν καὶ πολυπατήτων ὁδῶν μας, ἐκηλιδώσεν ὡς τὸ κράσπεδον τοῦ ἐπενδύτου ἐνὸς στρατιωτικοῦ, ἂν καὶ ὁ κακόμοιρος ἀμαξηλάτης ἐξελαρυγγίζετο κραυγάζων βάρδα καὶ βάρδα ! Χωρὶς νὰ χάσῃ τότε καιρὸν ὁ καλὸς μας ὁ στρατιωτικὸς, κατήνεγκε μίαν σπαθιὰν βαρεῖαν εἰς τὸν χωρικὸν καὶ τὸν ἔκαμεν ἐτερόχειρα ἐν τῷ ἅμα ! Ὡς τῆς γενναιότητος τοῦ γεννάδα ξιφομάχου ! (Παλιγγενεσία» 17-6-1863).

Ἀλλ' ἰδοὺ καὶ μία εἰδησις κάπως... παρηγορητικὴ, κατόπιν γενομένης ὑπ' ἀγνώστων ληστεύσεως ταχυδρομικῆς ἀμάξης, προερχομένης ἐκ Θηβῶν, ἐπὶ τῆς Ἱερᾶς ὁδοῦ, ὀλίγον ἔξω τῶν Ἀθηνῶν : «Ἐξηκριβώθη ὅτι οἱ ληστεύσαντες τὸ ταχυδρομεῖον εἶναι Μεγαρεῖς, μὴ ἀποτελοῦντες συστηματικὴν (!) ληστρικὴν συμμορίαν». («Ἐθνοφύλαξ» 16-3-1863).

«Χθὲς ὀλίγον ἔλειψε νὰ διαταραχθῇ ἡ ἡσυχία τῆς πόλεως πρὸς τὸ μέρος τῶν ἀνακτόρων. Εἰς στρατιώτης τοῦ τάγματος Λεωτσάκου ἐπλήγωσε θανασίμως δύο ὑπαξιωματικούς καὶ ἓνα στρατιώτην δι' ἐγχειριδίου. Προσδραμόντες εὐθὺς ἄλλοι στρατιῶται ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ φονέως, κατέφεραν κατ' αὐτοῦ καιρίας πληγὰς καὶ τέλος τὸν ἐφόνευσαν». (Παλιγγενεσία» 8-3-1863).

«Ἐφιστῶμεν τὴν προσοχὴν τῆς ἀστυνομίας ἐπὶ τῶν μοσχοπωλουμένων ἐδωδίων, ἅτινα ὅλα εἶναι νοθευμένα ἀσυνειδήτως. Ὁ σεμιδαλίτης λεγόμενος ἄρτος βρωμᾷ καὶ εἶναι καὶ ἐλλιπής. Τὰ πωλούμενα κρέατα καὶ ὀψάρια εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον χαλασμένα. Τὰ δὲ μαγειρικὰ σκεύη τῶν

ξενοδόχων καὶ οἱ λέβητες τῶν ὑδρογαλακτοπωλῶν (!) Κύριος οἶδε ποσὰ κίς τοῦ μηνός, στὴ φέγξη ἢ στὴ χάση γανώνονται. Καθὼς φαίνεται, ἐνταῦθα ὁ κασσιότερος εἶναι πολυτιμώτερος τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς καὶ ὁ χαλκὸς δυσσευρετώτερος τοῦ χρυσοῦ ! («Παλιγγενεσία» 8-3-1863).

«Χθὲς τὴν ἐσπέραν, στρατιώτης τις ἀπέκοψεν ἐν δημοσίᾳ ὁδῷ τὴν μύτην μικροῦ παιδὸς διὰ τοῦ ξίφους του, ὅπερ ἐκίνησε τὴν ὀγανάκτησιν ὄλων ! («Παλιγγενεσία» 16-4-1863).

«Ἀπὸ τινος χρόνου εἰσεχώρησεν εἰς τὸν στρατὸν ἡ ἀπειθεία καὶ ἡ παραλυσία. Ἡ ἀτιμωρησία τῶν παρεκτρεπομένων, ἐπηύξησε τοὺς ταραξίαις, οἵτινες αὐθαδέστεροι ἐκ τούτου ὁσημέραι γινόμενοι, μετέδωσαν τὸ μόλυσμα τῶν παρεκτροπῶν καὶ εἰς ἄλλους». («Παλιγγενεσία» 22-4-1863).

«Ἡ Ἀγορά μας εὐρίσκεται εἰς ἀθλίαν καὶ ἐλεῖνῃν κατάστασιν. Ἐάν τις ἐπισκεφθῇ τὰ κρεοπωλεῖα, ἰχθυοπωλεῖα καὶ λαχανοπωλεῖα αὐτῆς, θὰ ἴδῃ σωροὺς αἱμάτων καὶ παντοίων ἀκαθαρσιῶν φρικωδῶς ὀζώντων, ἅτινα ἀφηνόμενα μολύνουσι τὴν ἀτμόσφαιραν καὶ εἶναι φόβος-μὴ ἐπιφέρωσιν ἀσθενείας. Ἐφιστῶμεν τὴν προσοχὴν τοῦ κ. ἱατροῦ τῆς Ἀστυνομίας». («Παλιγγενεσία» 24-4-1863).

«Ἡ κατάστασις τοῦ στρατοῦ εἶναι ἀξιοδάκρυτος. Ὅπως εἶναι ὁ στρατὸς πρέπει νὰ διαλυθῇ καὶ νὰ ὁργανώσωμεν τὴν Ἐθνοφυλακὴν, διότι ὁ ὑπάρχων στρατὸς εἶναι ἐπιβλαβής, διότι τακτικὸς στρατὸς ἄνευ πειθαρχίας, εἶναι μᾶζαι ληστῶν καὶ κακούργων». (Λόγοι τοῦ ταγματάρχου καὶ πληρεξουσίου Χαραλ. Ζυμπρακάκη κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως τῆς 27-2-1863. (Ὁρα Κ. Μ. Γράψα «Ἡ Β' ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὴ Συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων», σελίς 114).

Θεωροῦντες πλέον ἢ ἀρκετὰ, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐνδεικτικὰ τῆς ἐπικρατούσης τότε γενικῶς ἐν Ἀθήναις καταστάσεως ὅσα ἀνωτέρω παρεθέσαμεν, προσθέτομεν ὅτι, ἐπειδὴ δυστυχῶς ἀνεφύησαν καὶ ἀντιζηλῖαι ὄχι μόνον μεταξὺ τῶν διαφόρων Ὀπλῶν τοῦ στρατεύματος, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ ἀκόμῃ μονάδων τοῦ αὐτοῦ Ὀπλοῦ, δὲν παρήρχετο ἐσπέρα χωρὶς νὰ λάβουν χώραν αἱματηραὶ συρράξεις μεταξὺ ὁμάδων μεθυσμένων ὀπλιτῶν, ὅτε ἰδίᾳ συνέπιπτε νὰ συναντηθοῦν καθ' ὁδὸν ἀντιθέτως βαίνουσαι καὶ νὰ φρονοῦν, ὅτι τὰς σπονδὰς τοῦ οἴνου ἢ τοῦ ζύθου, ἐπρεπε νὰ ἐπακολουθήσουν, ὡς ἀπαραίτητον συμπλήρωμα, καὶ σπονδαὶ αἵματος.

Τὰς τοιαύτας συρράξεις μετὰ πολλοῦ κόπου ἐπετύγχανον νὰ καταστέλλουν αἱ περίπολοι τοῦ φρουραρχείου, ἐπὶ κεφαλῇ τῶν ὁποίων συχνάκις, ὡς ἀπλοῦς βαθμοφόρος, ἐτίθετο αὐτὸς ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν Μπότσαρης, θέλων ὁ ἴδιος νὰ ἐποπτεύῃ τῆς ἐκτελέσεως τῶν διαταγῶν τοῦ ἀφ' ἐνὸς καὶ τῆς ἀμεροληψίας τῶν ὁργάνων τοῦ ἀφ' ἑτέρου, καθὼς εἶχε καταγγεληθῇ καὶ διὰ τοῦ τύπου, ἀλλὰ καὶ ἐπισήμως ἐν τῇ Συνελεύσει, ὅτι οἱ περιπολάρχαι, ἐκτελοῦντες ἐμπιστευτικὰς διαταγὰς τοῦ ὑπουργείου ἐμερολήπτουν σκανδαλωδῶς, ἄλλους τῶν συλλαμβανόμενων ταραξιῶν περιποιούμενοι (!) καὶ ἀφήνοντας ἐλευθέρους εὐθὺς μετὰ τὴν σύλληψιν καὶ ἄλλους ἀπηνῶς καταδιώκοντες καὶ κακοποιούντες. (Βλέπε «Ἐφημερίς τῆς Συνελεύσεως», τόμος Β', σελ. 660-662 καὶ Κ. Μ. Γράψα, «Ἡ ἐν Ἀθήναις Β' Ἐθνικὴ Συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων», σελ. 179).

Προκλητικώτατοι ἦσαν, ἰδίᾳ ἀπέναντι τῶν ὀπλιτῶν τοῦ Πεζικοῦ, οἱ σκαπανεῖς, ἥτοι οἱ ὀπλίται τοῦ Μηχανικοῦ, οἱ τὰς λευκὰς περισφύριδας (γκέττες) φέροντες, ὧν πολλοί, μετὰ γενναίας εἰς τὸν Βάκχον θυσίας καὶ ἵνα προκαλέσουν συμπλοκὴν, συχνὰ ἐπλησίαζον καθ' ὁμίλους τοὺς στρατῶνας τῶν ταγμάτων τοῦ Πεζικοῦ, στεντορεῶς ᾄδοντες τοὺς κάτωθι,

ἀγνώστου κατασκευαστοῦ, ἀξιοθρηνήτους στίχους, οὓς παραθέτομεν μόνον διὰ τὴν ἱστορίαν.

Καυμένη ἄσπρη γκέττα, γιὰ ἔβγα μιά βραδυά,
νὰ χάσουν οἱ φαντάροι κασκέτα καὶ κουμπιά! (52)

* *

Καὶ ἤδη προβαίνομεν εἰς τὴν ἐξιστόρησιν γεγονότος σοβαρωτάτου, λαβόντος χώραν ἐν μέσαις Ἀθήναις, τὸ ὁποῖον ὄχι μόνον ἐστιγματίσκει τὸν πολιτισμὸν μας κατὰ τρόπον ἀνεξιτήλον καὶ διπλωματικῶν ἐπεισοδίων ὑπῆρξεν ἡ αἰτία, ἀλλὰ καὶ χρηματικῶς ἐζημίωσε τὸ πτωχὸν τῆς Ἑλλάδος ταμεῖον.

Γάλλος καλούμενος Σουλιέ, ἰδιοκτῆτης Ἱπποδρομίου, προερχόμενος ἐξ Αἰγυπτίου, ἠρώτησε τὴν Ἑλλην. Κυβέρνησιν ἂν δύνανται ἐν ἀσφαλείᾳ νὰ παραμείνῃ ἐπὶ τινὰ καιρὸν ἐν Ἀθήναις δίδων παραστάσεις καὶ ἔτυχε τῆς ἀπαντήσεως, ὅτι πλήρης τάξις καὶ ἀσφάλεια βασιλεύει ἐν τῇ πρωτεύουσῃ, ἐξ οὗ καὶ ἀφόβως δύνανται νὰ ἀσκήσῃ τὸ ἐπάγγελμά του. Ἐγκατέστησε λοιπὸν τὸ Ἱπποδρόμιόν του εἰς μέγα μεταξὺ τῶν ὁδῶν Πανεπιστημίου καὶ Σταδίου οἰκόπεδον, ἐκεῖ ὅπου σήμερον ἐγείρονται τὰ ξενοδοχεῖα «Majestic» καὶ «Ἐθνικόν», καὶ ἤρχισε τὰς παραστάσεις τοῦ ἀρχομένου τοῦ Ἀπριλίου 1863.

Ἀλλ' ἡ δοθεῖσα εἰς τὸν Σουλιέ ἐκ μέρους τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως βεβαίωσις περὶ ἀσφαλοῦς λειτουργίας τοῦ Ἱπποδρομίου τοῦ ἐν Ἀθήναις, ἐδόθη, κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον «χωρὶς τὸν ξενοδόχον», οὔτινος ἐν προκειμένῳ τὸν ρόλον ἔπαιζον τινὲς τῶν ὁπλιτῶν, τῶν ὑπηρετούντων εἰς τὴν πρωτεύουσάν. Δι' οὗ καὶ ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς λειτουργίας τοῦ Ἱπποδρομίου, κατεφάνη ὅτι ἡ συνέχισις τῶν παραστάσεων αὐτοῦ θὰ ἀπέβαινε λίαν προβληματική. Ἐπειδὴ ἔγιναν χθὲς ταραχαὶ εἰς τὸ θέατρον Σουλιέ — γράφει ἡ «Παλιγγενεσία» τῆς 8-4-1863 — συνιστώμεν νὰ κλείσῃ τοῦτο καὶ τὰ ἐκ τῶν εἰσπράξεων τοῦ χρήματα νὰ μείνουν ἐδῶ καὶ νὰ μὴ γίνῃ ἐξαγωγή αὐτῶν! «Θεάματα ἀναιδέστατα καὶ σκανδαλωδέστατα προβάλλονται εἰς τὸ θέατρον Σουλιέ — γράφει ὁ «Ἐθνοφύλαξ» τῆς 12-4-1863 — παραστάσεις κακοηθέσταται, ἐν αἷς θεατριζέται μόνον ἡ κακία καὶ ἡ διαφθορά!» (54). «Χθὲς ἐσπέραν — γράφει ἡ «Παλιγγενεσία» τῆς 19-4-1863 — ἀξιοσημειῶται ἀταξία συνέβησαν ἐν τῷ θεάτρῳ Σουλιέ. Ἐνῶ ἠκολούθει τὸ παιγνίδι, ὑπαξιωματικοὶ τινες ἤξιωσαν νὰ εἰσέλθουν δωρεάν εἰς τὸ θέατρον καὶ ἐπειδὴ ἡ διεύθυνσις ἠρνήθη αὐτοῖς τοῦτο, ἐδημιούργησαν θορυβῶδες ἐπεισόδιον, μέχρις οὗ ἡ περίπολος τοὺς ἀπέπεμψε. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἄγνωστοι — ἴσως οἱ ἀποπεμφθέντες ταραξίαι — ἔρριψαν πολλὰς πέτρας ἐπὶ τοῦ ξυλίνου τοῦ θεάτρου τοίχου, μίαν δὲ παμμεγέθους ἐτρύπησε τὴν ὀροφὴν καὶ ἐπλήγωσε κατὰ τὴν κεφαλὴν τὴν κυρίαν Καρατζᾶ, καθημένην εἰς τὸ θεωρεῖον τῆς Ὀθωμανικῆς πρεσβείας. Ἐκ τούτου προήλθε

52) Οἱ στίχοι οὗτοι, ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἔκτοτε, ἀπετέλεσαν τὸ ἀνεπίσημον ἐμβατήριον τῶν σκαπανέων καὶ οἱ κάτοικοι τῆς συνοικίας Ροῦφ, ὅπου βραδύτερον ἐκτίσθη ὁ μέγας στρατὸν τοῦ Μηχανικοῦ, πολὺ ἐταλαιπωρήθησαν ἐκ τοῦ συνεχῶς καὶ ἐκωφαντικῶς ἐκεῖθεν κατ' ἐκαστὴν ἀντηχοῦντος ἐξαμβλωματικοῦ τούτου ἁσματος!

53) Οἱ λίαν βαρεῖς αὐτοὶ χαρακτηρισμοί, ἀσφαλῶς δὲ ὑπερβολικοὶ καὶ ἄδικοι, ἴσως δικαιολογοῦνται κατὰ τι ἐκ τῶν τότε αὐστηροτάτων ἠθῶν καὶ ἐθίμων, λόγῳ τῆς εἰς τὸν στίβον ἐμφανίσεως γυναικῶν σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου γυμνῶν. Αἱ τινες ἡ ἐξετέλουν διάφορα ἱππικὰ καὶ σχοινοβατικά γυμνάσματα, ἢ παρίσταν τὰ ὑπὸ τῶν προγραμμάτων διαφημιζόμενα περίφημα ζῶντα ἀγάλματα!

πανικός καὶ πολλὸς θόρυβος, τὸ παιγνίδι ἐσταμάτησεν ἐπὶ στιγμὴν, ἀλλ' ὅτε μετ' ὀλίγον ἐπανελήφθη, ἐπανήλθον καὶ οἱ αὐτουργοί, ἵνα πράξωσι τὰ αὐτά, πλὴν πυροβοληθέντες ὑπὸ τῶν φυλασσόντων στρατιωτῶν, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὅμως προήλθε πολλὴ ταραχὴ καὶ οἱ θεαταί, ἐν οἷς καὶ πολλοὶ εὐρωπαῖοι, ἀνεχώρησαν δυσανασχετοῦντες καὶ ἐλεεινολογοῦντες τὴν κατάστασιν μας» (54).

Ἀλλὰ τὸ σοβαρώτερον πάντων, ἔλαβε χώραν τὴν νύκτα τῆς 21 Ἀπριλίου 1863, ὑπὸ τὰς ἐξῆς συνθήκας. Ἐνῶ ὁ Σουλιέ μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ρόζα, τῆς νεαρᾶς αὐστριακῆς Ἀννης Ἀϊγκελσμπεργκ, μέλους τοῦ θιάσου τοῦ, ἐξ ἐκεῖνων ποῦ παρίσταν τὰ ζῶντα ἀγάλματα, καὶ τινῶν ὑπηρετῶν, ἔβαινον ἀνύποπτοι πρὸς ὕπνον εἰς τὸ ξενοδοχεῖον ὅπου διέμενον, φρουρούμενοι μάλιστα καὶ ὑπὸ ὀλίγων στρατιωτῶν χάριν ἀσφαλείας, μετὰ τὰ λαβόντα χώραν ἐπεισόδια, περὶ τοὺς εἴκοσι ὑπαξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται τοῦ Ἱππικοῦ, ἐνεδρεύοντες εἰς μικρὰν ἀπὸ τοῦ Ἱπποδρομίου ἀπόστασιν, ἐπετέθησαν ξιφῆρεις, ἀπεδίωξαν καὶ ἐξυλοκόπησαν τὸν Σουλιέ καὶ τοὺς ὑπηρετάς, ἀποπειραθέντας ἀντίστασιν, καὶ ἤρπασαν τὰς δύο γυναῖκας ἀρχίσαντες νὰ τρέχουν πρὸς τὸ μέρος τῆς ὁδοῦ Ἀθηνᾶς. Ἀλλ' ἐνῶ εὐρίσκοντο παρὰ τὴν πλατεῖαν τοῦ Γερανίου, ἄγνωστον ποῦ διευθυνόμενοι, 3 - 4 ἄσπλοι ἐθνοφύλακες (55) ἀκούσαντες τὰς κραυγὰς τῶν ἀπαγομένων, ἔτρεξαν καὶ, κατόπιν ἀπεγνωσμένης πάλης, κατώρθωσαν νὰ ἀπελευθερώσουν τὴν Ρόζαν Σουλιέ, ἐνῶ τὴν ἄλλην ἐπέτυχον οἱ ἀπαγωγεῖς, χάρις εἰς τὴν ἀριθμητικὴν ὑπεροχὴν τῶν, νὰ κρατήσουν. Ἀκολουθῶντες ἐπιβάντες 2-3 ἄμαξων, ἴσως ἐπὶ τούτῳ ἀναμενουσῶν ἐκεῖ, ἀπεμακρύνθησαν δι' ὅλης τῆς δυνατῆς ταχύτητος, βοηθοῦντος δὲ καὶ τοῦ νυκτερινοῦ σκότους, ἐξηφανίσθησαν ἀστραπιαῶς, διευθυνθέντες κατ' ἄλλους πρὸς τὴν Κολοκυνθοῦν καὶ κατ' ἄλλους πρὸς τὸν Ἑλαιῶνα. Τὸ δὲ φοβερὸν καὶ καταπληκτικὸν ἐν προκειμένῳ εἶναι, ὅτι οἱ συνοδοὶ στρατιῶται, ἀντὶ νὰ στραφοῦν κατὰ τῶν ἐπιτεθέντων, τὸναντίον, κατὰ τὰς ἐφημερίδας, ἐβοήθησαν αὐτοὺς καὶ μερικοὶ μάλιστα τοὺς ἠκολούθησαν καὶ ἐντὸς τῶν ἡμερῶν, ἐξ οὗ τεκμαίρεται ὅτι ἡ πράξις εἶχε προμελετηθῇ καὶ σχεδιασθῇ συνεννοήσῃ δλων τῶν κακῶν αὐτῶν Ἑλλήνων.

Ἀκαριαίως ἀνεστατώθη ἐκ τοῦ συμβάντος ἡ πόλις, ἐκινητοποιήθη ἡ Ἀστυνομία, ὁ Στρατὸς καὶ ἡ Ἐθνοφυλακὴ καὶ, μετὰ πολλὰς ἀναζητήσεις, ἡ ἀπαχθεῖσα ἀνευρέθη περὶ ὥραν τετάρτην πρωΐνῃν ὑπὸ τοῦ ὑπαστυνόμου Κ. Πολυμέρη ἐντὸς μικροῦ ρεύματος μεταξὺ Β' Νεκροταφείου καὶ παλαιοῦ ναοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου (Κολωνοῦ) εἰς ἀξιοθρηνήτην κατάστασιν καὶ σχεδὸν πνέουσα τὰ λοιπῶν ἐξ ἀκατασχέτου αἱμορραγίας, συνέπειαν τῶν φρικωδῶν κακοποιήσεων, τὰς ὁποίας ἐπὶ ὥρας ὕψιστο ἀπὸ τοὺς κτηνανθρώπους ἀπαγωγεῖς τῆς. (Ὅρα ἐφημερίδα «Παλιγγενεσία» τῆς 22-4-1863). Εὐτυχῶς ὅμως, ὡς ἡ ἐφημερίς «Ἐθνοφύλαξ» τῆς 25-4-1863

54. Ἡ τραυματισθεῖσα κυρία ἦτο, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἡ λίαν γνωστὴ διὰ τὸ ἔκπαγλον κάλλος τῆς Αἰκατερίνης ἢ Ρόζα, θυγατὴρ τοῦ Μάρκου Μπότσαρη καὶ σύζυγος τοῦ ἀντιστρατήγου Γεωργίου Καρατζᾶ, ἡ ἐπὶ μακρὸν διατελέσασα κυρία ἐπὶ τῶν τιμῶν τῆς βασιλείας Ἀμαλίας.

55. Ἡ πρὸς τὴν Ἐθνοφυλακὴν χορηγήσις ὁπλῶν, παρὰ τὰς ἐντόνους διαμαρτυρίας τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Κορωναίου, ἐγένετο ἐξ ἀρχῆς μετὰ μεγίστης φειδοῦς καὶ δυσπιστίας, τοῦ Βούλγαρη προφανῶς φοβουμένου μήπως ὁ ἄθροος καὶ ἀνεξέταστος ἐξοπλισμὸς τῶν πολιτῶν χρησιμοποιοῖται ἐν καιρῷ ἐναντίον τοῦ. Τοῦτο ἀφῆκεν ὁ Π. Κορωναῖος νὰ νοηθῇ ἐν σχετικῇ ἐνώπιον τῆς Συνελεύσεως ἀγορεύσει τοῦ. (Βλέπε «Ἐφημερίς τῆς Συνελεύσεως», τόμ. Α' σελ. 350 καὶ Κ. Μ. Γράψα «Ἡ ἐν Ἀθήναις Β' Ἐθνικὴ Συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων», σελ. 61).

ἀναγράφει, ἡ ἀπαχθεῖσα, συντόνου ἱατρικῆς περιθάλψεως τυχοῦσα, διεσώθη καὶ διετέλει ἐκτὸς κινδύνου, βαίνουσα πρὸς ἀνάρρωσιν⁽⁵⁶⁾.

Ἡ συνεδρίασις τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως τῆς 22-4-1863, ὑπῆρξεν ὄχι μόνον θυελλώδης, ἀλλὰ καὶ δραματική. Ἐνῶ δὲ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Θεόδωρος Π. Δηλιγιάννης (πληρεξούσιος Γόρτυνος), ἐπληροφόρει τὸ σῶμα περὶ τῆς βδελυρᾶς τῆς προηγουμένης νυκτὸς πράξεως, ἥτις, ὡς εἶπεν, «ἀσχημίζει τὸ ἔθνος ἡμῶν», ὁ πρόεδρος ἀνεκοίνωσεν, ὅτι ἐκείνην τὴν στιγμήν ἐλαβεν ἔγγραφον τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Γαλλίας Βουρέ, πρὸς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν ἀπευθυνόμενον, δι' οὗ κατηγγέλλοντο τὰ ἑξῆς: 1) ὅτι Ἕλληνας καταδικασθεὶς ὑπὸ στρατοδικείου, ὡς ἀποπειραθεὶς νὰ δολοφονήσῃ καὶ πληγώσῃ διὰ σπάθης γάλλον ἀξιωματικὸν τοῦ ναυτικοῦ, ἀπελύθη τῶν φυλακῶν ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν, 2) ὅτι προχθὲς Ἕλληνας ὑπαξιωματικὸν, ὑποδειχθέντα ὑπὸ τοῦ ἰδίου πρέσβεως ὡς ἀποπειραθέντα διὰ ξίφους νὰ κτυπήσῃ γάλλον πολίτην, ἀπεποιήθη νὰ φυλακίσῃ ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, 3) ὅτι χθὲς ἐγένετο ἐπίθεσις διὰ ξίφους κατὰ τινος γάλλου ὑπηρέτου παρ' ὀπλιτῶν Ἑλλήνων καὶ ὅτι διὰ τῆς φυγῆς διέφυγε τοὺς φονεῖς του. Ἀλλὰ μετὰ δέκα λεπτὰ τὸν ἀνεῦρον ἐντὸς φαρμακείου, ὅπου τοῦ προσεφέροντο αἱ πρῶται βοήθειαι καὶ ἐκεῖ «οἱ δολοφόνοι ἀνέλαβον τὸ χρέος τοῦ νὰ τὸν ἀποτελειώσουν»! Ὁ δυστυχὴς οὗτος μόλις ἠδυνήθη ν' ἀποφύγῃ τὸν θάνατον παρεμβάσει τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ φαρμακοποιοῦ. Ὅτι τὸ κακούργημα διεπράχθη περὶ τὴν περιθάλποντος ταμεσημβρινὴν ὥραν ἐπὶ παρουσίᾳ τριακοσίων (!) μαρτύρων καὶ τρίτην μετὴν ἑβδόμην ἐσπερινὴν ὥραν ὁ ἴδιος ὁ πρέσβυς εἶδε τοὺς ἐνόχους ἔλευθέρους πρὸ τοῦ καταστήματος τῆς Συνελεύσεως, καυχωμένους διὰ τὰ ἔργα τῶν καὶ προκαλοῦντας⁽⁵⁷⁾. Τέταρτον καὶ τελευταῖον, ἀνεφέρετο ἡ ἀπαγωγή τῶν δύο γυναικῶν τοῦ θιάσου Σουλιέ, γενομένη ὀλίγα βήματα μακρὰν τοῦ καταστήματος τῆς Συνελεύσεως, καὶ κατέληγε ζητῶν τὴν «ἐφαρμογὴν τῶν ἀναγκαίων ἐκείνων μέτρων διὰ τὴν κοινὴν ἀσφάλειαν, ἃτινα θέλει ἐμπνεύσει ἡ φροντίς τῆς τιμῆς τοῦ τόπου τούτου». (Βλέπε «Ἐφημερίς τῆς Συνελεύσεως», τόμ. Β', σελ. 499 καὶ ἐπέκεινα).

(Συνεχίζεται)

ΣΗΜ. Ἐκ παραδρομῆς παρελείφθη ν' ἀναγραφῇ εἰς τὸν οἰκεῖον τύπον, ὅτι τὰ ἐν τῷ ἄρθρῳ τοῦ «Ἐωθινοῦ Ταχυδρόμου» τοῦ Λονδίνου, συνιστῶντος τὴν ἐκλογὴν τοῦ Γεωργίου, γραφόμενα περὶ ἀποστροφῆς τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Γερμανοὺς καὶ μίσους αὐτῶν πρὸς τὸν Καθολικισμόν, γράφονται προφανῶς διότι ὁ ἐκθρονισθεὶς Ὄθων ἦτο Γερμανὸς τὸ γένος, καθολικὸς τὸ δόγμα καὶ λίαν ἀσυμπαθὴς εἰς τοὺς Ἀγγλοὺς, λόγῳ τῶν ὑπὲρ τῆς Μεγάλης Ἰδέας διαρκῶν ἐνεργειῶν του, ἀντιθέτων πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς Ἀγγλίας, ἀνέκαθεν, ὡς γνωστόν, κεκηρυγμένης κατὰ πάσης ἐπεκτάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους.

56. Φαίνεται ὅτι ὁ ὑπαστυνόμος Κων. Πολυμέρης ἦτο πολὺ δραστήριος καὶ λίαν ἀφωσιωμένος εἰς τὸ καθήκον, καθόσον καθημερινῶς ἐγκωμιάζεται ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων ὡς ἀτρόμητος, ἀκούραστος, ριψοκίνδυνος, σέμνωμα τῆς Ἀστυνομίας, φόβητρον τῶν κακοποιῶν κλπ.

57. Πρόκειται περὶ τοῦ αἰθίοπος ὑπηρέτου τοῦ Ἱπποδρομίου, κατὰ τοῦ ὁποῦ ἐμήνουν οἱ ἐναντίον του ἐπιτεθέντες, διότι τοὺς εἶχεν ἀπαγορεύσει τὴν δωρεὰν εἰς τὴν παράστασιν εἴσοδον, ἐξ οὗ ἐκεῖνοι πρὸς ἐκδίκησιν ἐλιθοβόλησαν ἐπανειλημμένως τὸ θέατρον.

ΑΘΗΝΑΪΚΟΝ ΠΑΣΧΑ

Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν Ἑορτῶν τοῦ Πάσχα, δημοσιεύομεν κατωτέρω ποίημα τοῦ ἀειμνήστου σατυρικοῦ μας ποιητοῦ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΟΥΡΗ, ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν λεπτὴν ἐλρωναίαν τοῦ ἐσαυτίσε κατὰ τρόπον ἄφθαστον γεγονότα καὶ πρόσωπα τῆς ἐποχῆς του.

Περὶ τῆς ἀξίας τοῦ ἔργου τοῦ ἐγράψαν τόσα, ὥστε ἡ ἐγκωμιαστικὴ ἐπανάληψις θὰ ἀπετέλει καθαρὰν κοινοτυρίαν. Μεταξὺ ὅμως τῶν πλέον ἐπιτυχῶν χαρακτηρισμῶν, εἶναι ἐκεῖνος ποῦ, λόγῳ συγγενείας π.ε.υ.ματος, πολὺ εὐστόχως τὸν παρωμοίᾳσε μετὰ τὸν Ἀριστοφάνη, ἀφοῦ καὶ οἱ δύο ἦσαν «μεστοὶ Ἀττικοῦ πνεύματος».

Εἰς τὸ δημοσιευόμενον ποίημα, ποῦ ἐπιγράφεται «Ἀθηναϊκὸν Πάσχα», ὁ ποιητὴς δίδει μίαν εἰκόνα τοῦ Πάσχα τοῦ 1903, δηλαδή τότε ποῦ ἡ Ἀνάστασις ἐωρτάζετο μετὰ πυροβολισμούς, βαρελότα καὶ παντὸς εἴδους θορύβους καὶ παρουσίᾳ, καθὼς διηγούνται οἱ παλαιότεροι, ὅσιν ἀληθινῆς μάχης, μέχρι τοῦ σημείου ὥστε μερικοὶ ξένοι νὰ νομίσουν ὅτι πρόκειται περὶ ἐμφυλίου πολέμου καὶ ἔντρομοι νὰ καταφύγουν πρὸς προστασίαν εἰς τὴν πρεσβείαν τῶν!

Ὁ ἀσύγκριτος σατυρικός ἐτι ἅπαξ μᾶς γοητεύει διὰ τῆς περιγραφῆς, μεταξὺ σοβαροῦ καὶ ἀστείου, τῆς χαρμοσύνου, ἀλλὰ καὶ τόσον... πολυκρότου ἐκείνης ἡμέρας, ἡ μᾶλλον νυκτὸς, παρῶδων μεταξὺ τῶν στίχων του καὶ μερικὰς στροφῆς γνωστῶν ποιημάτων τοῦ Γεωργίου Ζαλοκώστα (Τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς) καὶ τοῦ Δημοσθένους Βαλαράνη (Ὁ τάφος τοῦ Κλέφτη).

Τὰ «ΑΘΗΝΑΪΚΑ» ἐκφράζουν ἀπείρους εὐχαριστίας πρὸς τὰς εὐγενεῖς θυγατέρας καὶ τὴν λοιπὴν οἰκογένειαν τοῦ ἀλησμόνητου ποιητοῦ, διότι τόσον προθύμως ἐπέτρεψαν τὴν δημοσίευσιν τοῦ χαριτωμένου αὐτοῦ ποιήματος.

Ἀναστάσεως ἡμέρα,
ψάλλον ἄγγελοι λευκοί,
καὶ σφυρίζουν σιὸν ἄερα
σφαῖρες ἀπ' ἐδῶ κι' ἐκεῖ.

Ἀναστάσεως χαρὰ
καὶ στήν γῆν τῶν Ἀθηναίων
ρίχνουν ἐνσφαιρα πυρὰ
οἱ γενηαῖοι τῶν γενηαίων.

Ἀναστάσεως ἡμέρα,
φῶς μεγάλης χαρᾶν γῆς,
παίρνει κάποιον μία σφαῖρα
καὶ τὸν ρίχνει κατὰ γῆς.

Ἀναστάσεως ἡμέρα
κι' ἓνας ἄλλος παραπέρα
δέχεται σὰν κελεποῦρι
μία τράκα μέσ' στὴ μούρη.

Τοῦ θανάτου τὴν ἀπόχην
βλέπουν εὐσεβεῖς μετὰ φρίκην
καὶ χαρὰ σ' ἐκείνον πᾶχει
καμωμένη διαθήκη.

Νέον Πάσχα, νέος θρῆνος
καὶ μακάριος ἐκεῖνος,
ὅπου πρόφθασε νὰ δώσῃ
τῆς ἀγάπης τὰ φιλιὰ
κι' ἔπειτα νὰ τὰ κορδώσῃ
μετὰ τὴν νέα Πασχαλιά.

Ἀπὸ κρότους ἀγρίους βοῖζει
πᾶσα γῆ τῆς κλεινῆς πρωτευούσης
καὶ μαρτυροῦν βρωμᾶ καὶ μυρίζει,
ποὺ φοβᾶσαι ν' ἀκούσης.

Κούφια πέφτουν τουφέκι ἀπ' ἀνάγια
καὶ στοὺς δρόμους τὰ βόλια σφυρίζουν
καὶ βροντοῦν τῆς φακῆς παλληκάκια,
ποὺ γὰρ βρόντους ἀφρίζουν.

Τρέχουν, τρέχουν ξιφῆρες σκοποὶ
κι' ὁ παπᾶς μειδιῶν εὐφροσύνως,
τὸ «Χριστός...» δὲν προφθάνει νὰ πῇ,
πέφτει κάτω κι' ἐκεῖνος.

Πάσχα θεῖον... Χαρὰ κι' εὐνομία.
Κάθε χόλος καὶ μῖσος ἐρρεῖται.
Πεθαμένων ἀνοίγουν μνημεῖα
νὰ δεχθοῦν σκοτωμένους κι' ἐφέτω.

Η ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗ



ΤΗΣ ΚΑΕ ΚΛΕΙΩΣ ΜΠΟΣΤΑΝΤΖΟΓΛΟΥ-ΤΡΙΠΟΥ

Οἱ περισσότεροι Ἕλληνες, ὅποτε ἀναλογίζονται τὴν Ἀθήνα μέσα στὸν ἱστορικό χρόνο, ἀναπολοῦν συνήθως τὴν εἰκόνα τῆς κλασσικῆς Ἀθήνας, ἔπως μὲ θέρμη τὴν ἔχει διαπλάσει στὴ φαντασία τους ἡ γυμνασιακὴ παιδεία. Πόσοι ὅμως Ἕλληνες μποροῦν νὰ ἀνασυγκροτήσουν στὴ φαντασία τους τὴν τραγικὴ φυσιογνωμία τῆς πολιτείας, ποὺ ἐπὶ μακριὰ χρόνια ἀγωνιζόταν νὰ ἀναβάλλει τὴ μοιραία φθορὰ τῆς, λαμπρὴ ἀκόμη ἐστὶα τῆς «ἐθνικῆς» φιλοσοφίας, κενὴ πιά ὅμως ἀπὸ δημοκρατικὴ ἱστορικὴ δύναμη, τὴν Ἀθήνα τὴν ἑλληνιστικὴ, τὴ ρωμαϊκὴ, τὴν πρωτοβυζαντινὴ, ποὺ ὁλοένα καὶ περισσότερο συμπτύσσονταν ἠθικὰ καὶ πνευματικὰ;

Στὰ τελευταῖα αὐτὰ χρόνια, τὸ ἀρχαῖο πνεῦμα, συντηρημένο προπάντων ἀπὸ τὶς φιλοσοφικὰς σχολὰς, ἐπιζοῦσε στὴν κυρίως πόλιν, ἐνῶ ὁ χριστιανισμὸς ἀρκοῦνταν σὲ μιὰ δειλὴ παρουσία στὶς παρυφές τῆς. Τότε φαίνεται νὰ κτίστηκαν τὰ πρῶτα χριστιανικὰ λατρευτικὰ κέντρα τῆς περιοχῆς. Τότε καὶ ὁ πρωτοχριστιανικὸς ναὸς, ποὺ στὴ θέση του οἰκοδομήθηκε ἀργότερα ὁ ἐξαίρετος βυζαντινὸς ναὸς τῆς Μονῆς Καίσαριανῆς.

Αὐτὰ συνέβαιναν τὸν 4ο ἢ 5ο αἰῶνα. Τὸν 6ο αἰῶνα ὁ Ἰουστινιανὸς ἐκλείσει τὴν τελευταία φιλοσοφικὴ σχολὴ τῆς Ἀθήνας. Ἐντούτοις, γιὰ τὸν Εὐρασιατικὸ βυζαντινισμό, ὅπως ἡ λέξις «Ἕλληνας» ἐξακολουθοῦσε νὰ σημαίνει τὸν «ἐθνικόν», ἡ λέξις «Ἀθηναῖος» ἐξακολούθησε νὰ ὑπονοεῖ τὸν ἐθνικὸ φιλόσοφο.

Ὁ ὕμνος πρὸς τὴ Θεοτόκο, τοῦ 7ου αἰῶνα, λέει:

- » Χαῖρε ὅτι ἐμωράνθησαν οἱ δεινοὶ συζητηταί
- » Χαῖρε ὅτι ἐμαράνθησαν οἱ τῶν μύθων ποιηταί
- » Χαῖρε τῶν Ἀθηναίων τὰς πλοκάς διασπῶσα

Παρ' ὅλα αὐτά, στὴν Ἀθήνα ὁ χριστιανισμὸς ἀνθίσει, καὶ ἀνθίσει ἥπια. Ἀπὸ τὰ μνημεῖα τῆς ἀρχαίας δόξας τῆς μόνο λίγοι ναοὶ θὰ καταστράφηκαν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, γιὰ νὰ κτιστοῦν ἐπάνω στὸ χῶρο τους ἀμόλυντες οἱ ἐκκλησίαι τῆς νέας θρησκείας. Τὸ συνηθέστερο ἦταν οἱ ἴδιοι οἱ εἰδωλολατρικὲς ναοὶ νὰ μετατρέπονται σὲ χριστιανικὰ ἐκκλησία. Ἐτοί ὁ Παρθενώνας ἔμεινε ἄθικτος, ἀλλαγμένος σὲ ἐκκλησία τῆς Θεοτόκου. Ἡ φήμη του μάλιστα ἀπλώθηκε τότε πολὺ μακριά, ἡ ἀσβεστὴ λυχνία του ἔγινε γνωστὴ καὶ στὴ Δύση.

Στὰ τέλη τοῦ 7ου αἰῶνα αἰῶνα τὰ «ἐθνικὰ» μνημεῖα τῆς Ἀθήνας ἦταν ὁλοσδιόλου πιά ἐξωργανικὰ στοιχεῖα τῆς πόλεως. Ἡ Ἀθήνα δὲν εἶχε ὁπαδοὺς τῆς ἀρχαίας θρησκείας καὶ ἡ ἴδια εἶχε ξεχαστεῖ ἀπὸ τὴν ὑφήλιο. Ἐπιζοῦσε, ἀλλὰ ἀφανής. Δὲν εἶταν πιά τὸ σύμβολο τῆς πεισματικῆς προσήλωσης στὸν ἑλληνικὸ Λόγο. Ἡ καινούργια φάση τῆς ἱστορίας ἀκολουθοῦσε καὶ ἐδῶ τὴν πορεία τῆς. Ὁ χριστιανισμὸς εἶχε τὸ νεόδραστο φανατισμὸ του. Πολλαπλασίαζε τοὺς τόπους λατρείας καὶ τοὺς τόπους περισυλλογῆς. Τὰ μοναστήρια, ποὺ ἀπὸ τὸν 5ο αἰῶνα μοιάζουν νὰ πλασιώσαν τὴν Ἀθήνα, τώρα πλήθαιναν μὲ γοργὸ ρυθμὸ. Ἐξ ἄλλου, ἡ εἰκονόφιλη στάση τους, καὶ ἐδῶ, ὅπως σ' ὅλο τὸ Βυζάντιο, βοήθησε ἀπεριόριστα τὴν ἀνάπτυξή τους στὴν ἐποχὴ τῶν Κομνηνῶν.

Ἡ πρώτη μνεία ποὺ ἔχουμε τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἀθηνῶν εἶναι ἀπὸ τὸν 7ο αἰῶνα. Τὸν 9ο αἰῶνα ἡ Ἐπισκοπὴ Ἀθηνῶν προδιβάλλεται σὲ Ἀρχιεπισκοπὴ.

Ὅμως καὶ ὕστερα ἀπὸ τὸν 9ο αἰῶνα ἡ Ἀθήνα ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένει

ἀφανής. Ὅρισμένα ξενικὰ κείμενα τοῦ μεσαίωνα, ποὺ μιλοῦν γιὰ τὴν Ἀθήνα τοῦ 12ου καὶ 13ου αἰῶνα σὰν σχολεῖο σοφίας γιὰ τοὺς δυτικούς (μάλιστα Ἰβήρους καὶ Ἀγγλούς), ἐδημιούργησαν, προσωρινά, στοὺς μελετητὲς τὴν ψευδαίσθηση μιᾶς ἀνθησῆς τῆς Ἀθήνας στοὺς αἰῶνες αὐτοὺς. Τὸ γεγονός ὅμως, ὅτι στὶς ἀφηγήσεις τῶν δυτικῶν προσκυνητῶν καὶ σταυροφόρων τῆς ἐποχῆς, μολοντοὶ ἀναγκαστικὰ περνοῦσαν οἱ περισσότεροι ἀπὸ αὐτοὺς μέσα ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ χῶρο, δὲν βρίσκεται καμιά σχεδὸν μνεία γιὰ τὴν Ἀθήνα, ὁδηγεῖ μᾶλλον στὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ ἰσχυρισμοὶ γιὰ μιὰ πνευματικὴ μεσαιωνικὴ Ἀθήνα δὲν εἶναι παρὰ ἕνας ἀπόηχος στὴ μνήμη ὀρισμένων δυτικῶν, μιᾶς παληᾶς παράδοσης γύρω ἀπὸ τὸ πνευματικὸ μεγαλεῖο τῆς πόλεως στὴν ἀρχαιότητα. Ἐνισχύεται ἄλλωστε ἡ γνώμη αὕτη ἀπὸ τὴν πικρὴ διαμαρτυρία τοῦ ἀπελπισμένου γιὰ τὴν κατάντια τῆς ἐνδοξῆς πόλεως μεγάλου ἐπισκόπου τῆς Ἀθήνας, Μιχαὴλ Ἀκομινάτου τοῦ Χωνιάτου, τοῦ «μανικῶς» ἐρωτευμένου μὲ τὴν ἰδέα τῆς πόλεως του:

«Οἰκῶν Ἀθήνας, οὐκ Ἀθήνας που βλέπω»

Γιὰ τὸν 16ο ἀκόμη αἰῶνα δὲν ὑπάρχουν περισσότερες πληροφορίες. Ἡ Ἀθήνα ἔχει ξεχαστεῖ σ' ἀπίστευτο βαθμὸ. Στὸ χάρτη τῆς Ἑλλάδας τοῦ Ν. Σοφianoῦ (1540) ἡ πόλη, ποὺ τὸ ὄνομά της ταυτιζόταν μὲ τὴν παρουσία τοῦ πνεύματος, σημειώνεται μὲ τὴ λέξις Σατίνια, ἑλληνοπερσικὴ παραφθορὰ τῆς φράγκικης ὀνομασίας της, Sélines. Ὁ γάλλος ναυτικός de Borderie ποὺ συμπτωματικὰ ἐπισκέπτεται τὴν Ἀθήνα τὸ 1537, τὴν χαρακτηρίζει «πενιχρότερα καὶ ἀθλιότερα τῶν πόλεων».

Γιὰ τοὺς δύο ἐπόμενους αἰῶνες (17ο καὶ 18ο) ἀφθονοῦν οἱ μαρτυρίες. Εἶναι οἱ αἰῶνες τῶν περιηγητῶν μὲ τὶς πλούσιες ταξιδιωτικὲς διηγήσεις.

Γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν, ὅπως καὶ γιὰ τὴν πολιτικὴν ζωὴ τῆς Ἀθήνας ἡ λατινοκρατία ὑπῆρξε βαρειά. Ὁ λατινικὸς κληρὸς δὲν ὀργανώθηκε ποτὲ σὲ ἰσχυρὸ θρησκευτικὸ σῶμα, δὲν ἔκτισε δικούς του ναοὺς. Ἀρκέστηκε πάντα νὰ λειτουργεῖ σὲ παρεκκλήσια, πρόχειρα στημένα στὸν ἐσωτερικὸ χῶρο ὁρθόδοξων ἐκκλησιῶν, στὴ γενικώτερη πολιτεία του ὅμως ὑπῆρξε ἰδιαίτερα καταδυναστευτικός. Σὲ ὅλη τὴ διάρκεια τῆς φράγκικης περιόδου ὁ λαὸς τῆς Ἀθήνας δὲν εἶδε ὁρθόδοξο ἀρχιερέα. Τὴν περίοδο ἄλλωστε αὕτη ἡ Ἀθήνα ἐπισκιάστηκε ἀπὸ τὴν γειτονικὴ τῆς Θήβα.

Συγκριτικὰ μὲ τοὺς δυτικούς, οἱ Τοῦρκοι ὑπῆρξαν ἀνεκτικοὶ καὶ εἰδικότερα ἀνεξιθρησκοί, ἀν καὶ μὲ πολλαπλὰ δέδια διαλείμματα, ἐξολοθρευτικὴς διάθεσης ἀπὸ μέρους τους. Ἐτοί, ἐνῶ γενικὰ ἡ ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἔχει κάποιες εἰδικὲς προστασίας ἐκ μέρους τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, καὶ ἐνῶ στὴν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας ἐξακολούθησαν νὰ δημιουργοῦνται θρησκευτικὰ ἱδρύματα — «τὰ περισσότερα συμπληρωματικὰ ἢ ἀνακαινιστικὰ τῶν προϋπαρχόντων», διευκρινίζει ὁ Καμπούρογλου — στὸν 16ο αἰῶνα ἐκσπάει ἡ γνωστὴ αὐθαίρετη ἐξοντωτικὴ πράξη τοῦ σουλτάνου Σελίμ: Μονὲς καὶ ναοὶ δημεύτηκαν καὶ ὑποχρεώθηκαν οἱ χριστιανοὶ — λαϊκοὶ ἢ κληρικοὶ — νὰ πληρώσουν γιὰ τὴν ἐπανάκτησή τους, μὲ ἰσχύ τῆς ἀγορᾶς γιὰ μιὰ χρονικὴ περίοδο μόνο τριῶν γενεῶν. Οἱ μεγαλύτεροι ναοὶ ἔγιναν τζαμιά καὶ δὲν ἐπιτρεπόταν στοὺς χριστιανοὺς νὰ κτίζουν παρὰ ξύλινους ναοὺς, μέχρις ὅτου ἡ ρωσσοτουρκικὴ συνθήκη τοῦ 1681 τοὺς ἔδωκε τὸ παλαιὸ δικαίωμα νὰ ἀνακαινίζουν καὶ νὰ κτίζουν ναοὺς. Ὅμως καὶ πάλι, χωρὶς τὸ καθιερωμένο μπαξίσι οὔτε ἄδεια γιὰ ἄσπρισμα δὲν δινόταν.

Γενικὰ, τὰ θρησκευτικὰ κτίρια τῆς χριστιανισμῶν ἐπρεπε νὰ περνοῦν ἀπαράτηρητα ἀπὸ τὸν κατακτητὴ, νὰ εἶναι ταπεινά. Ὅταν ὁ Wheler, τὸν 17ο αἰῶνα, ἐπισκέπτεται τὴν Καίσαριανή, ἐκπλήσσεται γιὰ τὸ σχετικὸ μεγαλεῖο τῆς Μονῆς, ποὺ σήμερα μᾶς φαίνεται τόσο σεμνὴ. Οἱ μονὲς ἐπρεπε νὰ εἶναι χαμηλές, κρυμμένες ἀπὸ ψηλὸ περίβολο, καὶ ὁ μεταλλινὸς ἤχος τῆς καμπάνας τοὺς ἐπρεπε νὰ ἀντικατασταθεῖ ἀπὸ τὸν μουντὸ ἤχο ξύλινου σήμαντρο. Ὅσοι μεγάλωνε ὅμως ἡ τυραννία, οἱ μοναχοὶ πολλαπλασιάζονταν. Οἱ μονὲς ἄλλωστε τῆς Ἀττικῆς, πατριαρχικὰ

σταυροπήγια οἱ περισσότερες, ἦσαν ἀρκετὰ πλούσιες γιὰ νὰ τοὺς ζήσουν.

« Ἡ Ἀττική ἐβρίθε μοναστηρίων », λέει ὁ Φιλαδελφεύς. Καὶ ὁ Νεροῦτσος γράφει τὰ ἑξῆς: « Αἱ ἐν τῇ πόλει τῶν Ἀθηνῶν ἐνοριακαὶ μοναί, ὅσαι ὑπήγοντο τῇ ἀμείψῳ δικαιοδοσίᾳ τῶν κατὰ καιροὺς μητροπολιτῶν, ... ἰθὺνοντο κοινῶς διὰ πρὸς τούτῳ ὠρισμένου ἀρχιμανδρίτου, ἐξασκούντος ἐπ' αὐτῶν τὴν δέουσαν ἐποπτεῖαν... Ἀλλὰ περίξ τῶν Ἀθηνῶν, ἐπὶ τῶν ὁρέων τῆς Ἀττικῆς καὶ ἐπὶ τῶν νήσων, ὑπῆρχον ἄλλα μεγάλα καὶ πλούσια αὐτοδέσποτα μοναστήρια κοινοβιατῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὁ μητροπολίτης οὐδὲν εἶχε δικαίωμα αὐθεντίας καὶ ἐπισκέψεως, εἰ μὴ ἀπλῆς κατὰ τιμὴν ἀρχιερατικῆς προεδρίας ».

Στὴν τελευταία αὐτὴ κατηγορία τῶν μοναστηρίων ἀνῆκε καὶ ἡ Καισαριανή.

* *

Ἡ Μονὴ Καισαριανῆς περιβάλλεται ἀπὸ μέτριον τεῖχος. Τὰ μᾶλλον χαμηλὰ αὐτά, ἐλάχιστα ὀχυρωματικά, τείχη τῶν Ἀττικῶν Μονῶν, ἐκφράζουν, πιστεύει ὁ Καμπούρογλου, τὸ αἶσθημα ἀσφαλείας ποὺ εἶχαν οἱ μοναχοὶ τῆς ἐποχῆς, ζώντας κάτω ἀπὸ τὴ σκέπη τῆς κοινῆς τους πολιτείας, καὶ θεωρεῖ τὸ γεγονός αὐτὸ μία ἀκόμη ἐνδείξις πὺς ἡ Ἀθήνα ἦταν πάντῃ πόλη καὶ οὐδέποτε ὑπῆρξε χωρὶς.

Στὸν περίβολο αὐτὸν μέσα, τὰ κτίσματα τῆς Μονῆς Καισαριανῆς κατέχουν τὸν νοτιοδυτικὸν χώρον, ὁ βυζαντινὸς ναός, ἡ «καθολικὴ», τὸν βορειοανατολικόν. Στὴ νότια πλευρὰ οἱ δύο ὁροφιοὶ τῶν κελλιῶν, ἀνοιγμένοι στὴν πρόσοψή τους σὲ στοᾶς ἐπικοινωνίας, πλαισιώνουν διακριτικὰ τὴν παλαιαῖκά, πλακόστρωτη, σκιασμένη αὐλή. Δίπλα τους ἓνα οἰκοδόμημα μὲ τροῦλλο ἡμισφαιρικό, ποὺ γιὰ χρόνια θεωρήθηκε παρεκκλήσι, εἶναι ὁ λουτρώνας τῆς Μονῆς, μὲ ἀγωγὸς νεροῦ καὶ θερμοῦ ἀέρος. Στὴ δυτικὴ πλευρὰ, καὶ ἀπέναντι στὴν εἴσοδο τοῦ «καθολικοῦ», βρίσκεται τὸ μονόροφο οἰκοδόμημα τῆς Τράπεζας καὶ τῆς Ἑστίας (ἐστιατόριο καὶ μαγειρεῖο) καὶ ἀνάμεσά τους τὸ Ὀψοφυλάκιο (κελλάρι).

Ὁ βυζαντινὸς ναός, ἔστω καὶ ἔτσι ὅπως βρίσκεται σήμερα μὲ τίς μεταγενέστερες προσθήκες του—ἓνα ἀρκετὰ γραφικὸ καμπαναριὸ ἐπάνω ἀπὸ ἓνα μικρὸ σύγχρονό του παρεκκλήσι, ποὺ, προσκολλημένο στὸ νάρθηκα, πλαταίνει τὴν πρόσοψή τοῦ ναοῦ—εἶναι ἀπὸ τίς θελκτικώτερες βυζαντινῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀττικῆς. Εἶναι ναὸς σταυροειδῆς, ἐγγεγραμμένος, ἀλλὰ μὲ ἔντονον τὸν διαγραφόμενο ἀπὸ τὴ σκεπὴ σταυρό, μὲ ὀκτάγωνο ψηλὸ τροῦλλο, ποὺ φέρεται ἀπὸ τέσσαρις κίονες μὲ ἰωνικὸ κιονόκρανο. Ὁ Strzygowski θεωρεῖ τοὺς κίονες αὐτοὺς μέλη ἀρχαίου ναοῦ τῆς ὑστερης ἀρχαιότητος. Κάτι ποὺ χαρακτηρίζει τὸ ναὸ, εἶναι ἡ θαυμασία ἐξωτερικὴ τοιχοδομία του μὲ τίς ἐπάλληλες σειρὰς λίθων καὶ πλίνθων. Τὴν κομψότητα αὐτῆς τῆς τοιχοποιίας δὲν ἔχει ὁ νάρθηξ, κτίσμα μεταγενέστερο, ὃχι ἰδιαίτερα προσεγμένο, ποὺ κορυφώνεται καὶ αὐτὸς σὲ ἓνα δεύτερο τροῦλλο, μικρότερο ἀπὸ τὸν τροῦλλο τοῦ κυρίως ναοῦ. Τὰ τόξα τῶν παραθύρων εἶναι ἀπὸ πλίνθους σὲ ἀκτινωτὸ διάκοσμο. Στὸ παράθυρο τῆς κεντρικῆς ἀψίδας ὑπάρχει ἡ πολὺπλοκη ἀνάπτυξη πολλῶν τέτοιων τόξων γύρω ἀπὸ ἓνα κεντρικὸ σημεῖο, διακόσμηση ποὺ δίνει ἓνα τόνο χάρις στὴν ἀνατολικὴ πλευρὰ τοῦ ναοῦ. Στὴν τοιχοδομία τοῦ ναοῦ καὶ τῆς Μονῆς ἔχουν προσαρμοστεῖ κομμάτια ἀπὸ γλυπτὰ μάρμαρα. Ἀπ' αὐτὰ μερικά εἶναι ἀρχαῖα ἐποχῆς. Μερικά ἄλλα εἶναι γλυπτὰ, ποὺ ὁ Strzygowski θεωρεῖ παλαιохριστιανικῆς, ἀθηναϊκῆς ἢ Κωνσταντινουπολιτικῆς, προέλευσης. Τὰ μάρμαρα αὐτά, ὅσα εἶναι ἐντόπιος κατασκευῆς, καθὼς καὶ τοὺς ἐξωτερικοὺς ὀκτάγωνους κιονίσκους τῶν παραθύρων—ποὺ βρίσκονται σὲ πολλὰς βυζαντινῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀθήνας—ὁ Strzygowski χρησιμοποιοῖ σὰν τεκμήρια γιὰ τὴν ὑπεράσπιση τῆς θεωρίας του, ποὺ θέλει τὴν Ἑλλάδα, μαζὺ μὲ ἕλη τὴ Μέση Ἀνατολή, ἔξω ἀπὸ τὴ σφαῖρα ἐπιρροῆς τῆς ρωμαϊκῆς τέχνης, στὰ χρόνια αὐτὰ τῆς ὑστερης ἀρχαιότητος.

Ἐσωτερικὰ ὁ ναὸς σκεπάζονταν ὁλόκληρος ἀπὸ τοιχογραφίες. Σήμερα ἡ ἀγιογράφηση κυρίως τοῦ ναοῦ σώζεται μερικά, ἐνῶ τοῦ νάρθηκα σώζεται ὁλόκληρη.

Ἡ χρονολογία τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ νάρθηκα μαρτυρεῖται ἀπὸ ἐπιγραφή. Σύμφωνα μὲ αὐτὴν ὁ νάρθηξ ζωγραφίστηκε τὸ 1682, ἀπὸ τὸν πελοποννήσιο ζωγράφον Ἰωάννη Ὑπατο καὶ μὲ ἐξόδα τοῦ «εὐγενοῦς καὶ λογιώτατου Μπενιζέλου», υἱοῦ Ἰωάννου, καὶ τῆς οἰκογενείας του. Οἱ εἰκόνες τοῦ κυρίως ναοῦ, κατὰ τὸν Strzygowski εἶναι μόλις ἀρχαιότερες ἀπὸ τίς εἰκόνες τοῦ νάρθηκα, ἐνῶ σύμφωνα μὲ μίαν ἄλλην γνώμη, τοῦ Λαμπάκη, εἶναι κατὰ πολὺ ἀρχαιότερες. Πάντως ἡ εἰκονογράφηση τοῦ νάρθηκα, σὰν πολὺ μεταβυζαντινὴ ἐκφραση τέχνης, εἶναι λαϊκότερη καὶ ζωγραφικότερη στὴν ἀντίληψή της.

Τὸν ναὸ ὁ Strzygowski χρονολογεῖ τοῦ 11ου, ἀλλὰ καὶ τοῦ 10ου πιθανὸν αἰῶνα, ἀφοῦ ἡ Μονὴ Κυνηγοῦ Φιλοσόφων, ποὺ βρίσκεται λίγο βορειότερα καὶ ποὺ ἔχει τὴν ἴδια λιθοπλινθοδομίαν μὲ τὴν Καισαριανή, ἀπέκτησε λιθινὸ τέμπλο τὸ 974.

Ὁ ναὸς εἶναι ἀπεριωμένος στὰ εἰσόδια τῆς Θεοτόκου, ἀλλὰ τὸ μεγάλο πανηγύρι τοῦ γινόταν τὴν ἀνοιξή, τὴν ἑορτὴ τῆς Ἀνάληψης.

Σὲ ἐλάχιστη ἀπόσταση ἀπὸ τὸν περίβολο τῆς Μονῆς βρίσκονται δύο ἄλλα ἐκκλησιδάκια, ὁ Ταξιάρχης, ποὺ ἦταν τὸ κοιμητήρι τῶν πατέρων, καὶ ὁ Ἅγιος Μάρκος, ἐκκλησίαν ποὺ εἶχε χρησιμοποιηθεῖ ἀπὸ τοὺς λατίνους.

Ἀπὸ τοὺς παλαιούς καιροὺς, ὅταν οἱ Μονῆς τῆς Ἀττικῆς ἦσαν αὐτοδιοίκητα μοναστήρια, χωρὶς καμιά ἐξάρτηση ἀπὸ τὸν κλῆρο καὶ τοὺς προσετώτες τῆς Ἀθήνας, βρίσκονταν κατὰ παράδοση σὲ στενὲς σχέσεις μὲ οἰκογένειες ἀπὸ τὸ ἀρχοντολόγι τῆς Ἀθήνας. Ἡ Καισαριανὴ ἦταν συνδεμένη μὲ τοὺς Μπενιζέλους. Ὅπως καὶ ἄλλοι ἄρχοντες σὲ ἄλλες Μονῆς, οἱ Μπενιζέλοι συνήθιζαν νὰ ἐνδιατρίβουν τόσο πολὺ στὴ Μονὴ αὐτῇ, ὥστε εἶχαν Πύργο τῆς ἰδιοκτησίας τους μέσα στὸν περίβολο τοῦ μοναστηρίου.

Στὸ καθολικὸ τῆς Μονῆς ὑπῆρχε ἐπίσης τάφος μὲ βυζαντινὸ δικέφαλο ἀετὸ, τοῦ Παναγιώτη Σωτηριανοῦ Γέροντα, μὲ χρονολογία 1789. Πρόκειται γιὰ τὸν ἀδελφὸ τοῦ Ἀγγέλου Σωτηριανοῦ Γέροντα, τοῦ γνωστοῦ δημογέροντα τῆς Ἀθήνας τὸν καιρὸ τῆς Ἐπανάστασης. Ἡ ὑπαρξὴ τοῦ τάφου αὐτοῦ ἔκανε τὸν Καμπούρογλου νὰ ὑποθέσῃ πὺς, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Μπενιζέλους, καὶ οἱ Σωτηριανοὶ θὰ εἶχαν ἰδιόκτητο πύργο στὴ Μονὴ Καισαριανῆς, παρ' ὅλο τὸν στενότερό σύνδεσμό τους μὲ τὴν Μονὴ Πεντέλης.

Ἡ Μονὴ Καισαριανῆς εἶχε μετόχια. Ἐκτὸς ἀπὸ διαφοροὺς μέτριους ναοὺς στὴν ὑπαιθρο, τὰ κυριότερα μετόχια τῆς μέσα στὴν Ἀθήνα ἦσαν, δύο καμπάλαιες βυζαντινῆς ἐκκλησίαις, ἡ Παναγία Παντάνασσα (τὸ σημερινὸ Μοναστηράκι) καὶ ἡ Παναγία Γοργοεπήκοος (ἡ σημερινὴ Μικρὴ Μητρόπολη), ποὺ στὸ χῶρον τοῦ περιβόλου τῆς, ὕστερα ἀπὸ τὸν σεισμὸ τοῦ 1681, φιλοξένοῦσε τὸ Μητροπολιτικόν.

Γιὰ τοὺς ἡγουμένους τῆς Καισαριανῆς ὑπάρχουν ἀρκετὲς μαρτυρίαι. Ἐδῶ, ὅπως καὶ στὴ Μονὴ Πεντέλης, «ἐμόναζον ἄνδρες ἐλλόγιμοι», γράφει ὁ Φιλαδελφεύς. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς γίνονταν μοναχοί, ἀφοῦ εἶχαν ὑπάρξει πρὶν δάσκαλοι. Γιὰ ἓναν ἀπ' αὐτούς, τὸν Ἰεζεκιὴλ Στεφάνη, μᾶς μιλοῦν ὁ Spon καὶ ὁ Wheler, ὁ τελευταῖος ἰδίως μὲ μεγάλη ἀγάπη, γιατί στάθηκε ὁ δάσκαλός του στὰ ἑλληνικά. Δέει ταῖος ἰδίως μὲ μεγάλη ἀγάπη, γιατί στάθηκε ὁ δάσκαλός του στὰ ἑλληνικά. Δέει γι' αὐτόν, πὺς γινώριζε λατινικά, ἀρχαῖα, καὶ ἦταν πλατωνιστὴς ὅσο καὶ ἄνθρωπος γι' αὐτόν, πὺς γινώριζε λατινικὴ σοφία. Στὴν Καισαριανὴ ἄλλωστε ἔμεινε καὶ ὁ μὲ κατασταλαγμένη προσωπικὴ σοφία. Στὴν Καισαριανὴ ἄλλωστε ἔμεινε καὶ ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος Ε' ὅσο καιρὸ ἐμαθήτευε στὴν Ἀθήνα.

Μεγάλες διενέξεις προκάλεσε ἡ καταγωγή τοῦ ὀνόματος τῆς Καισαριανῆς. «Διὰ τὸ ὄνομα τῆς Καισαριανῆς ἐδημιουργήθησαν ἀντιγνώμimai, προσεγγίσασαι καὶ εἰς τὰ σύνορα τῆς φαιδρότητος», γράφει ὁ Καμπούρογλου. Ἡ ἀλήθεια εἶναι, πὺς τὸ ὄνομα τῆς Καισαριανῆς—καὶ παρ' ὅλο ὅτι στίς πρώτες γραπτὲς ἱστορικὲς πηγὰς ἀπαντᾷ αὐτοῦσιο σὰν «Καισαριανή»—συναντιέται σὲ ποικίλες μορφάς: Καισαριανή, Συργιανή, Συριγιανή, Σεργιανή, Syriani, Cyriani, Sariani, Syrani, κτλ. Ἡ ἐτυμολογία του μπορεῖ λοιπὸν νὰ ὀδηγήσῃ σὲ πολλὰς ὑποθέσεις.

Ὁ Καμπούρογλου στὰ τελικά του γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ συμπεράσματα λέει πὺς

δυὸ εἶναι οἱ βασικὲς γνώμες, αὐτῶν ποὺ παραδέχονται σὰν πρώτη ὀνομασία τὸ ὄνομα «Καίσαριανή» καὶ αὐτῶν ποὺ ἐνστερνίζονται, σὰν αὐθεντικότερη, τὴ λαϊκὴ ὀνομασία «Συργιανή». Οἱ πρῶτοι διαφωνοῦν στὸ ποιὸς ἔδωσε τὸ ὄνομα : Καῖσαρ ρωμαῖος, Καῖσαρ βυζαντινός, ἡγούμενος τῆς μονῆς Καيسάριος, προέλευση τῆς εἰκόνας ἀπὸ Καيسάρεια, κτλ. Οἱ δεῦτεροι ἐπίσης: Συριανὸς (ἐθνικὸς φιλόσοφος) Σαيسάρα (θεὰ ἑλευσινιακῆς λατρείας) Συριγιανή (χριστιανὴ ἀφιερώτρια).

Ὁ Καμπούρογλου θεωρεῖ πὺς τὸ ὄνομα Καίσαριανή εἶναι λόγια προέλευσης, τὸ δὲ ὄνομα Συργιανή λαϊκῆς. Τὶς δυὸ αὐτὲς προσελύσεις θεωρεῖ τελείως ἀσχετες καὶ ἐπικαλεῖται γιὰ ἀπόδειξη τὴν ὁμοία περίπτωση τοῦ διπλοῦ ὀνόματος τῆς ἐκκλησίας Καπνικαρέας - Καμουχαρέας. Ὁ ἴδιος ἐνστερνίζεται τὴ λαϊκὴ ὀνομασία καὶ τὴ θέλει νὰ πηγάξει ἀπὸ Συριγιανὴν μάρτυρα ἢ δωρήτρια. Γιὰ νὰ ἐνισχύσει τὴν ἀποψή του, πὺς τὸ ὄνομα αὐτὸ ἐτιμᾶτο στὴν Ἀθήνα, ἀναφέρει πέντε περιπτώσεις γνωστῶν ἀθηναίων γυναικῶν ποὺ τὸ ἔφεραν, καὶ ἀνάμεσά τους τὴν μητέρα τῆς Ἀγίας Φιλοθέης. Ὁ Γεννάδιος ὅμως, ποὺ ἔχει ὑπόψῃ του τὴν ἐκδοχὴ αὐτῆ τοῦ Καμπούρογλου, θέλει νὰ εἶναι μετριοπαθέστερος, ὁμολογεῖ πὺς δὲν ξέρουμε ἀπὸ ποῦ προέρχεται τὸ ὄνομα τῆς Καίσαριανῆς, καὶ τὸ μόνο ποὺ προβάλλει σὰν βέβαιο εἶναι ὅτι ἡ ὀνομασία «Καίσαριανή» δὲν μπορεῖ νὰ προῆλθε ἀπὸ τὴν ὀνομασία «Συργιανή», ἐνῶ τὸ ἀντίθετο δὲν εἶναι ἀδύνατο.

* *

Ὁ τόπος τῆς Καίσαριανῆς ἀπέχει δυὸ ὥρες πεζοπορικὰ ἀπὸ τὸν παλὴρ πυρῆνα τῆς Ἀθήνας. Εἶναι ὁ μυχὸς μιᾶς χαάνης τῶν ὑπωρεῶν τοῦ Ὑμηττοῦ. Λίγο πρὶν ἀπὸ κεῖ ὁ δρόμος θρῖσκεται ἀκόμη στὴν ἀθηναϊκὴ πεδιάδα. Ἀπρόοπτα στρίβει, κρύβεται πίσω ἀπὸ ἕναν λόφο, ἀνηφορίζει λίγο δίπλα στὸν ἀρχαῖο χεῖμαρρο Ἡριδανό, καὶ τὸ τοπεῖο ἀλλάζει ἀπτόμα, γίνεται ἐρημικὸ, πρᾶο, ἀλλὰ καὶ ἐντονο στὴν πλαστικότητά του, εἰδυλλιακὸ χάρη στὰ νερὰ καὶ τὴ βλάστησή του, τόπος γιὰ «ἀσκησὴ» τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδιάς. Αὐτὸ ποὺ χαρακτηρίζει τὴν περιοχὴ εἶναι οἱ πηγές. Μιὰ βρίσκεται στὴ Μονή, μιὰ ἄλλη, ποὺ λέγεται Ἀγίασμα, διακόσια μέτρα νοτιοανατολικότερα, καὶ μιὰ τρίτη, γνωστὴ σήμερα μὲ τὸ ὄνομα Καλοπούλα, λίγο μακρύτερα. Δὲν εἶναι τολμηρὸ νὰ σκεφτεῖ κανεὶς, πὺς εἰς πηγὰς αὐτὲς θὰ ἦσαν ἢ ἐστὶ ἐλξῆς γιὰ ὅλους ὅσοι ἐπὶ σειρὰς γενεῶν ἐγκατεστάθηκαν στὴν περιοχὴ.

Εἶναι κανόνας τῆς ἀρχαιολογίας, ὅτι ἕνας σημαντικὸς λατρευτικὸς τόπος μιᾶς ὀρισμένης θρησκείας ἔχει πολλὰς πιθανότητες νὰ ἦσαν λατρευτικὸς τόπος γιὰ ὅλες τὶς θρησκείες ποὺ προϋπῆρξαν στὴν ἴδια περιοχὴ.

Ἡ ἱστορία τῆς Καίσαριανῆς ἀρχίζει στὴ νεολιθικὴ ἐποχὴ. Τεκμήρια νεολιθικῶν κτισμάτων βρίσκονται στὸ Παλαιοντολογικὸ Μουσεῖο τοῦ Πανεπιστημίου.

Ἦταν ἀραγε ἀπὸ τότε λατρευτικὸ κέντρο προελληνικῆς θρησκείας ὁ τόπος αὐτός; Στὴν προϊστορικὴ παράδοση τοῦ τόπου ἀναφέρεται ἕνας ὠραίος μῦθος ἐνὸς ἀτυχοῦ ἔρωτα, ἀξιοποιημένος ποιητικὰ ἀπὸ τὸν Ὀβίδιο. Σύμφωνα μὲ τὸν μῦθο αὐτό, ὁ Κέφαλος, κυνηγώντας ζαρκαδία ἀνάμεσα στοὺς θάμνους τῆς περιοχῆς, νόμισε πὺς διέκρινε τὴν ἀνεπαίσθητη κίνηση ἐνὸς θηράματος πίσω ἀπὸ μιὰ φυλλωσιά, ἔρριξε τὸ βέλος του στὴν κατεύθυνσή της, ἀλλὰ, ὅταν πλησίασε, θρῆκε νεκρὴ τὴ γυναῖκα του, τὴν καλὴ Πρόκριδα, ποὺ ἀπὸ ζήλοτυπία πρὸς τὴν Αὔρα τὸν εἶχε κρυφὰ ἀκολουθεῖ στοὺς ἐρημικοὺς αὐτοὺς λόφους. Ὁ Ὀβίδιος δὲν ὀνομάζει τὸν τόπο τοῦ δράματος, μόνο τὸν περιγράφει λυρικά. Ἡ περιγραφή του ὅμως εἶναι τόσο πιστὴ, ὥστε πολλοὶ ἀμέσως ταύτισαν μὲ τὸν σημερινὸ χῶρο τῶν τριῶν πηγῶν τοὺς «ἀνθοστεφεῖς λόφους» τοῦ Ὀβιδίου.

« Πλησίον τῶν ἀνθοστεφῶν καὶ μειδιῶντων λόφων

» Τοῦ Ὑμηττοῦ κρήν' ἱερὰ γλυκὺν προχέει ψόφον

» Τὴν χλοερὰν τῆς πλύνουσα, πρασίην κορυφὴν — κτλ.

[μετάφρ. Πανταζῆ]

Γιὰ τοὺς ἑλληνικοὺς χρόνους, ἔχουμε πιά μαρτυρίες. Καὶ ὁ Ἡσύχιος καὶ ὁ Σουῖδας στὰ λεξικά τους ἀναφέρουν τὴ λέξη Κυλλοῦ Πήρα. Ἡ ἀνάλυσή της εἶναι τοῦτη: «χωρίον δασὺ καὶ κρήνη» καὶ «χωρίον πρὸς τῷ Ὑμηττῷ ἐν ᾧ ἱερὸν Ἀφροδίτης καὶ κρήνη, ἀφ' ἧς αἱ πιοῦσαι εὐτοκοῦσιν καὶ αἱ ἄγοναι γόνιμοι γίνονται». Ὁ Φώτιος ἐπαναλαμβάνει τὰ τοῦ Σουῖδα. Καὶ στὰ Proverb. Append. Vat. II 38 ἀναγράφεται: «Ἔστι δὲ τόπος ἐν Ἀττικῇ Κυλλοῦ Πήρα, ἐν ᾧ καὶ κρήνη. Πίνουσαι δὲ ἐξ αὐτῆς αἱ στερίφαι συλλαμβάνουσι». Ἀπὸ τοὺς νεώτερους τοπογράφους τῆς ἀρχαίας Ἀττικῆς θεωρήθηκε φανερὴ ἡ ταύτιση τῆς ἀρχαίας αὐτῆς κρήνης μὲ μιὰ ἀπὸ τὶς τρεῖς σημερινὲς πηγές, ποὺ καὶ στὸ 19ο μ. Χ. ἀκόμη αἰῶνα διατηροῦσαν τὴ φήμη γιὰ τὸ θαυματουργὰ γονιμοποιητικὸ νερὸ τους.

Τὸ κεντρικὸ στοιχεῖο τοῦ χώρου ὁπωσδήποτε ἦταν μιὰ πηγὴ. Ἡ πηγὴ αὐτὴ μὲ τὶς γονιμοποιητικὲς ιδιότητες, ὅπως τῆς εἶχαν ἀποδοθεῖ, λεγόταν Κυλλοῦ Πήρα, δηλ. «σακκοῦλα τοῦ κουλοῦ». Παραμένει ἄγνωστη ἡ ἀφορμὴ τῆς ὀνομασίας. Πιθανὸν νὰ ὀφείλεται στὴν κάπως στενὴ εἴσοδο καὶ στὸ μετὰ ἀπ' αὐτὴ στρογγύλεμα τοῦ χώρου, διαμόρφωση ποὺ μπορεῖ νὰ θυμῇσαι σακκοῦλα. Αὐτό, ποὺ μένει ἐπίσης πρόβλημα, εἶναι, σὲ ποιά ἀπὸ τὶς τρεῖς σημερινὲς πηγὰς ἀντιστοιχεῖ ἡ Κυλλοῦ Πήρα. Ὁ Λαμπάκης θεωρεῖ ὅτι ἡ Κυλλοῦ Πήρα ἦταν τὸ Ἀγίασμα «πηγὴ, τέχνης ἀρχαιοτάτης, λαξευθεῖσα μετὰ μεγίστης κανονικότητος εἰς τὸ βάθος τῶν βράχων τοῦ ὄρους». Ἀλλὰ ὁ Καμπούρογλου ταυτίζει τὴν ἀρχαία γονιμοποιὶ πηγὴ μὲ τὴν νεώτερη, ἐπίσης γονιμοποιὶ, Καλοπούλα. Τὸ ἡχητικὰ παρεμφερὲς ὄνομα (Κυλλοῦ Πήρα - Καλοπούλα) καὶ ἰδίως ἡ σύμπτωση τῶν ιδιοτήτων τῶν δύο πηγῶν ἀποτελοῦν ἱκανοποιητικὲς ἐνδείξεις γιὰ τὸν Καμπούρογλου. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὺς μέχρι καὶ μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν, τὴ μέρα τοῦ πανηγυριοῦ, οἱ Ἀθηναῖες συνήθιζαν νὰ μαζεῦνται γύρω ἀπὸ τὴν πηγὴ, νὰ προσφέρουν τὴν τιμητικὴ θέση στίς νεόνυμφες ἢ μελλοντικές καὶ νὰ τραγουδοῦν ἕνα ὀρισμένο τραγούδι, μὲ τὴ γνωστὴ μάλιστα ἐπὶ δῶδ;

Τῆς Καλοπούλας τὸ νερὸ λένε πὺς ἔχει βδέλες
μὰ κεῖνο βδέλες δὲν ἔχει, μόν' ὠμορφες κοπέλες

Τὸ Ἀγίασμα—πάντα κατὰ τὸν Καμπούρογλου, — κι' ἂν εἶχε ποτὲ γονιμοποιητικὲς χάρες, δὲν τὶς διατήρησε στὴ λαϊκὴ παράδοση. Στὴν πηγὴ αὐτὴ ἡ λαϊκὴ παράδοση ἀποδίδει ἄλλες ιδιότητες. Τὴ θέλει νὰ παρέχει ἄγιο καὶ θεραπευτικὸ νερὸ, μιὰν ὀρισμένη μόνον μέρα τοῦ χρόνου, τὴ μέρα τοῦ μεγάλου πανηγυριοῦ τῆς Μονῆς, τὴ γιορτὴ τῆς Ἀνάληψης. Τότε οἱ πιστοί, ἀφοῦ πρῶτα λειτουργοῦνταν στὸ καθολικὸ τῆς Μονῆς, συνάζονταν στὸ μικρὸ ἐκκλησιδᾶκι τοῦ Ἀγιάσματος, γιὰ νὰ δοῦν τὸ περιστέρι, ποὺ θὰ κατέβαινε νὰ τινάξει τὰ φτερά του πάνω ἀπὸ τὸ νερὸ, καὶ νὰ πιοῦν ἔπειτα ἀπὸ τ' Ἀγίασμα αὐτό. Τὸν ταυτισμὸ τῆς Κυλλοῦ Πήρας μὲ τὴν τρίτη ἀπὸ τὶς πηγές, τὴν καθαυτὴ πηγὴ τῆς Μονῆς, ποὺ εἶναι ἀκουμπισμένη στὸ ἀνατολικὸ ἐξωτερικὸ τεῖχος τοῦ μοναστηριοῦ, ὁ Καμπούρογλου θεωρεῖ τελείως πλανημένο, γιὰ τὴν αὐτὴ δὲν ἀναφέρεται πούθεν μὲ γιαντρεικὰ χαρίσματα. Τὸ νερὸ της χύνεται ἀστεϊρευτὰ μέσα ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο θαυμάσιο μαρμάρينو κεφάλι κριαριοῦ, ποὺ ἔδωσε καὶ τὸ τούρκικο ὄνομα τῆς Μονῆς: Κότς - Μπασι, δηλ. κριαρο-κεφαλή.

Τὸ ἀναμφισβήτητο εἶναι ἡ παρουσία στὴν περιοχὴ αὐτὴ ἀρχαίου λατρευτικοῦ κέντρου. Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς ποὺ ἀναφέραμε, ὅπως καὶ σημαντικὰ ὑπολείμματα μαρμάρων, μαρτυροῦν τὴν παρουσίαν ἀρχαίου ναοῦ. Ἀλλὰ στὸ ὄνομα παιᾶς θεότη-τας λατρεύονταν ὁ ναὸς τοῦτο; Στὸ θέμα αὐτὸ ὑπάρχουν ἐπίσης διαφωνίες.

Οἱ ἀρχαῖοι λεξικογράφοι μιλοῦν, ὅπως εἶδαμε, γιὰ ναὸ Ἀφροδίτης. Τίποτε πραγματικὸ δὲν ἀντιτίθεται σὲ μιὰ τέτοια ἐκδοχὴ. Μόνον ὁ Πιττάκης διετύπωσε μιὰ παράτολμη ὑπόθεση. Συσχετίζοντας πρὸς τὴ λαϊκὴ ὀνομασία Σαιριανὴ τὴ λέξη Σαيسάρα — ἀρχαιοτάτη ὀνομασία τῆς Ἐλευσίνας — τὴν ὑπαρξὴ ἐπίσης, στὸν περίβολο τῆς Μονῆς μαρμάρινῃς στήλης μὲ ἐπιγραφικὸ πλῆθος ἱερῶν ἑλευσινιακῆς

λατρείας, καθώς και τὴ μαρτυρία τοῦ Ἡσυχίου πὼς στὴν Ἀττικὴ ὑπῆρξαν ἄλλα δύο ἐλευσίνια τελεστήρια, ἓνα στὸν Ἰλισσὸ καὶ ἓνα στοὺς πρόποδες τοῦ Ὑμηττοῦ, συμπεραίνει πὼς ἓνα ἀπὸ τὰ τελεστήρια αὐτὰ θὰ βρισκόταν στὸν τόπο τῆς Κυλλοῦ Πήρας καὶ πὼς ὁ ἐκεῖ ἀρχαῖος ναὸς θὰ ἦταν ἱερὸ Δῆμητρας μᾶλλον παρὰ Ἀφροδίτης. Ἡ ἐκδοχὴ ὅμως τοῦ Πιτιάκη δὲν ἔγινε εὐρύτερα δεκτὴ.

Τοὺς τελευταίους αἰῶνες τῆς ἐθνικῆς θρησκείας ὑπάρχουν πιθανότητες νὰ ἦταν ἐγκαταστημένη φιλοσοφικὴ σχολὴ στὸν τόπο τῆς Κυλλοῦ Πήρας. Ὁ Σουρμελῆς καὶ ὁ Δαμπάκης συνδυάζοντας παράγραφο τοῦ Ἀνωμόμου τοπογράφου τῆς Βιέννης, ὅπου ἀναφέρονται δύο διδασκαλεῖα «ἐν ὅρει τῷ ἡμιτίῳ» καὶ ἐπιστολὴ τοῦ ἐπισκόπου - φιλοσόφου Συνεσίου (ποὺ εἶχε ἐπισκεφθεῖ τὴν Ἀθήνα τὸ 402) ὅπου εἰρωνικά περιγράφεται ὁ τρόπος τῆς προσέλευσης μαθητῶν ἀπὸ τῆς παρακμασμένης φιλοσοφικῆς σχολῆς τῆς Ἀθήνας, «ἐν τῇ φήμῃ τῶν λόγων... ἄλλα τοῖς ἐξ Ὑμηττοῦ σταμνίοις», ὑποστηρίζουν πὼς στὴν Καισαριανή — καὶ στὸ Ἀστέρι, προσθέτει ὁ Σουρμελῆς — ὑπῆρχε ἓνα ἀπὸ τὰ διδασκαλεῖα αὐτά. Ὅτι στοὺς χρόνους ἐκείνους ἡ μετέπειτα χριστιανικὴ Καισαριανή ἦταν ἐθνικὴ σχολή, δέχεται καὶ ὁ Καμπούρογλου. Ὁ Γεννάδιος μάλιστα προσθέτει πὼς ἐκτὸς ἀπὸ τῆς φιλοσοφικῆς αὐτῆς σχολῆς τῆς παρακμῆς δὲν εἶναι ἀπίθανο νὰ ὑπῆρξαν καὶ χριστιανικὲς φιλοσοφικὲς σχολῆς στὴν περιοχὴ.

Γιὰ τὴν περίοδο ἀνάμεσα στοὺς χρόνους αὐτοὺς, μὲ τίς ἔτιω ἰσχνές αὐτὲς μαρτυρίες, καὶ στὴν ἐποχὴ ποὺ ἰδρύθηκε ἡ Μονὴ δὲν ὑπάρχουν καθόλου ἱστορικὲς εἰδήσεις. Ὁ Strzygowski ὅμως μὲ βᾶση ὁρισμένα ἀρχαιολογικὰ τεκμήρια συμπεραίνει, πὼς πρὶν ἀπὸ τὸ σημερινὸ βυζαντινὸ ναὸ τῆς Μονῆς, ποὺ τὸν χρονολογεῖ στὸν 10ο ἢ 11ο αἰῶνα, πρέπει νὰ ὑπῆρξε ἄλλος χριστιανικὸς ναὸς τοῦ 4ου ἢ 5ου μ.Χ. αἰῶνα, πιθανῶς βυζαντινός. Ἡ τεχνοτροπία ὁρισμένων γλυπτῶν μαρμάρων, ποὺ εἶναι ἐντοιχισμένα σὲ διάφορα σημεῖα τῆς τοιχοδομίας τοῦ ναοῦ καὶ τῆς Μονῆς, πείθει τὸν Strzygowski πὼς τὰ μάρμαρα αὐτά δὲν ἀνήκαν στὰ ἀρχαῖα οἰκοδομήματα, ὅπως νομίζονταν ἀπὸ τοὺς προγενέστερους τοῦ μελετητῆς, ἀλλὰ ἦσαν πρωτοχριστιανικὰ ἀνάγλυφα, ὁργανικὰ μέλη ναοῦ. Ἐξ ἄλλου, ἄλλες μαρμαρίνες πλάκες, ἐντοιχισμένες στὸ σημερινὸ ναὸ, εἶναι κατὰ τὸν Strzygowski βυζαντινὰ θωράκια, ἀπ' αὐτὰ ποὺ τὸν 6το αἰῶνα ἐξάγονταν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν σὲ μεγάλῃ κλίμακα· κάτι ποὺ ἐνισχύει τὴν ἀποψὲ πὼς ἐκεῖ ὑπῆρξε χριστιανικὸς ναὸς τῆς ἐποχῆς αὐτῆς.

Τὸ πῶς ἐνδιαφέρον ὅμως πρόβλημα εἶναι, πότε χτίστηκε ἡ χριστιανικὴ Καισαριανή, ἡ Μονὴ μὲ τὴν τόσο σημαντικὴ φήμη. Ἄν ὁ ναὸς εἶναι κατὰ τὸν Strzygowski καὶ Δαμπάκη τοῦ 10ου ἢ 11ου, τὸ συγκρότημα τῆς Μονῆς ἀραγὲς προϋπῆρξε ἢ ἀκολούθησε; Ἡ πρώτη μαρτυρία ποὺ διαθέτουμε εἶναι ἐπιγραφή ἐπάνω σὲ μαρμαρίνη πλάκα, τοῦ 11ου αἰῶνα κατὰ τὸν Γεννάδιο, ὅπου ἀναφέρεται — κιόλας — περὶ τῆς «ἡμετέρας κακοηθείας τῶν Καισαριανῶν». Ἡ δεύτερη καὶ κατὰ πολὺ σημαντικώτερη μαρτυρία εἶναι τοῦ 13ου αἰῶνα καὶ προϋποθέτει ἐπίσης μακρόχρονη προϊστορία τοῦ μοναστηριοῦ. Πρόκειται γιὰ μιὰ ἐπιστολὴ τοῦ Μιχαὴλ Ἀκομινάριανης. Ὁ μέγας αὐτὸς ἱεράρχης, τελευταῖος ἐπίσκοπος τῆς Ἀθήνας πρὶν ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας στοὺς Φράγκους, ἐπιτιμᾷ μὲ δριμύτητα, ἀπὸ τὸν τόπο τῆς αὐτοεξορίας του, τὴν Τζιά, τὸν ἡγούμενο τῆς Μονῆς γιὰ τῆς παρεκτροπῆς του καὶ τῆς δουλικῆς στάσεως τοῦ πρὸς τοὺς λατίνους κατακτητῆς. Ὅμως ποῖα ἦταν ἡ πραγματικὴ σχέση τῆς Μονῆς Καισαριανῆς πρὸς τὴ λατινικὴ ἐκκλησία, μένει κἄπως ἀσφές. Ὁ Νεροῦτσος ἀναφέρει ἐπιστολὴν — ποὺ εἶναι συγχρόνως καὶ τρίτη μαρτυρία γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τῆς Μονῆς — τοῦ Πάπα Ἰννοκεντίου Γ' πρὸς Βερνάρδον, λατῖνον ἐπίσκοπον Ἀθηνῶν, ὅπου γράφεται ὅτι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1208 δίδεται αὐτῷ καὶ τοῖς κανονικῶς διαδεξαμένοις αὐτὸν ὡς ἐπίδομα εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα, μετὰ ἄλλων καὶ ἡ Abbatia ἥτοι Ἡγουμενικὴ Μονὴ Sancta Siriani». Σὲ ἀντίθεση μὲ τοῦτα

ἔρχεται ἄλλη πληροφορία, ἀπὸ τὸ Πατριαρχικὸ Σιγίλλιο τοῦ 1678, ὅπου γιὰ τὴν παλαιότερη ἱστορία τῆς Μονῆς λέγεται ὅτι ὑπῆρξε «ἀσούδοτος παρὰ τῆς λατινικῆς αὐθεντίας».

Ἀνάμεσα στὸ 13ο καὶ στὸ 17ο αἰῶνα ὑπάρχει πάλι ἑλλειψὴ πληροφοριῶν γιὰ τὴν Καισαριανή. Πρῶτος ὁ χυμώδης στὶς διηγήσεις τοῦ γάλλου περιηγητῆς Spon (1674) λύνει τὴ σιωπὴ. Περιγράφει ἐκδρομὴν τοῦ στὴν ἀπόμακρη ἀλλὰ πλούσια Καισαριανή, ποὺ παράγει τὸ ὠραιότερο μέλι, — un miel d' une belle couleur d' or —. Τέτοια ἦταν ἡ φήμη τοῦ προϊόντος αὐτοῦ, λέει ὁ Spon, ποὺ στὰ παζάρια τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ κάθε μέλι γιὰ νὰ πουληθεῖ ἔπρεπε νὰ ἔχει τὸν ἔστω καὶ δανειομένο τίτλο: μέλι τοῦ Κότς-Μπασί. Ὁ ἴδιος ὁ Spon ἀναφέρει πὼς ἡ Μονὴ ὠφείλει τὴν εὐημερίαν της στὸ ὅτι ἦταν ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ χαρτασιοῦ. Καὶ διηγεῖται σχετικὰ τὸ ἱστορικὸ τοῦ προνομίου, ἱστορικὸ ποὺ βέβαια τὴν ἐποχὴ αὐτὴ θὰ κυκλοφοροῦσε ἀνάμεσα στὶς παραδόσεις τοῦ τόπου: Ὅταν τὸ 1458 ἦρθε στὴν Ἀθήνα ὁ Μωάμεθ Β' αὐτοπροσώπως, ὁ ἡγούμενος Καισαριανῆς πῆγε νὰ τὸν προϋπαντήσῃ καὶ νὰ τοῦ προσφέρει τὰ κλειδιά τῆς πόλεως ἐπάνω σὲ χρυσὸ δίσκο. Τὸ περίεργο εἶναι, πὼς ἡ κυλάχιστον ἄδοξη αὐτὴ στάση τοῦ ἡγούμενου — δεύτερη, μετὰ τῆς κατηγορίας ἀπὸ τὸν Ἀκομινάτο, μαρτυρία γιὰ τὴν δουλικότητα τῶν Καισαριανῶν — θεωρήθηκε ἀπὸ τοὺς περισσότερους ἱστορικοὺς σὰν πράξη φρονιμῆδας.

Ἀμέσως μετὰ τὴν μαρτυρία τοῦ Spon ὑπάρχει μιὰ, ἀκόμη σοβαρότερη, πηγὴ πληροφοριῶν. Τὸ Πατριαρχικὸ Σιγίλλιο τοῦ 1678, ὅπου ἐπικυρώνονται καὶ ἀνανεώνονται τὰ παλαιὰ πατριαρχικὰ προνόμια τῆς Μονῆς. Ἀπὸ τὸ σιγίλλιο αὐτὸ φαίνεται πιθανότατα πὼς ἡ Μονὴ ὀνομάζονταν Καισαριανή ἀπὸ τὴν ἔξρυσή της, γιὰ τὴν δὲν ἀναφέρεται, ὅπως θὰ ἦταν φυσικὸ, παλαιότερο ὄνομα τῆς Μονῆς. Ἐπίσης ἀπὸ τὸ σιγίλλιο γίνεται φανερό πὼς τὸ μοναστήρι αὐτὸ ἀπολάμβανε πάντα ἀνεξαρτησία σταυροπηγιακῆς.

Ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 17ου αἰῶνα καὶ σὲ ὀλόκληρο σχεδὸν τὸ 18ο αἰῶνα οἱ Μονές τῆς Ἀττικῆς ἔχασαν καὶ ξαναπόκτησαν πολλὰς φορὲς τὰ πατριαρχικὰ τοῦς προνόμια. Κατὰ τὸν Νεροῦτσο, τὸ Πατριαρχεῖο, γιὰ νὰ συντρέξῃ τὴν Μητρόπολιν τῆς Ἀθήνας, ἀνίκανη, λόγῳ φτώχειας, νὰ ἀντεπεξέλθῃ στὶς ὑποχρεώσεις της, ἔτασσε τῆς πλούσιες αὐτὲς μονές στὴν δικαιοδοσία της καὶ ἀπὸ ἀνεξαρτησία καὶ αὐτοδιοίκητα σταυροπήγια τῆς μετέβαλλε σὲ ἐνοριακὰ κτήματα. Ὅποτε ὅμως οἱ μοναχοὶ εὗρισκαν τὸν τρόπο νὰ πλησιάσουν καὶ νὰ πείσουν τὸ Πατριαρχεῖο γιὰ τὸ δίκαιόν τους, ἐπακολουθεῖτε ἀντίθετο σιγίλλιο, ἐπιβεβαιωτικὸ τῆς σταυροπηγιακῆς παλαιότερα ἰδιότητος τῶν Μοναστηριῶν. Ἔτσι στὴν ἐποχὴ αὐτὴ μιὰ σειρά ἀπὸ σιγίλλια πατριαρχικὰ ἀκυρώνουν ἢ ἐπικυρώνουν τὰ παμπάλαια προνόμια τῆς Μονῆς Καισαριανῆς.

Ἐνα μόνον σιγίλλιο, τὸ τελευταῖο, τῆς 11 Ὀκτ. 1792, φαίνεται νὰ ἔχει διαφορετικὴ τελείως ἀφορμή. Αὐτὸ ἐπικυρώνει μιὰ κοινὴ ἀπόφαση προσώπων καὶ κληρικῶν, νὰ προσαρτήσουν πάλι τὴ Μονὴ Καισαριανῆς στὴ Μητρόπολιν. Κἄτω ἀπὸ τὴν ὑποκριτικὴν περιγραφὴ τῆς Μονῆς, ποὺ παρουσιάζεται σὰν καταχρεωμένο καὶ τελείως καταστραμμένο ἱδρυμα, κρύβεται ἡ εὐσεβὴς φροντίδα τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν νὰ μεταβάλουν τὴ Μονή, μὲ τὴν προσάρτησή της στὴ Μητρόπολιν, σ' αὐτὸ ποὺ οἱ Τοῦρκοι ἔλεγαν «βελκούφ» δηλ. κτήμα προσκολλημένο σὲ ἱερὸ τέμενος καὶ αὐτόματα ἔτσι προστατευμένο. Ἡ πράξις αὐτὴ ἔγινε στὰ χρόνια τοῦ ἄγριου δυνάστη Χατζῆ-Χασεκῆ σὰν μοναδικὴ δυνατὴ ἐνέργεια γιὰ σωτηρίαν τῆς Μονῆς.

Ἡ προσάρτηση ὅμως τελικὰ τῆς Μονῆς Καισαριανῆς στὴ Μητρόπολιν στάθηκε καὶ ἡ καταστροφὴ της. Τὸ 1824 ἡ Μονὴ μοιάζει ἐγκαταλειμμένη. Ἡ βιβλιοθήκη της, ποὺ φημίζονταν ἀπὸ παράδοση, εἶχε σκορπιστεῖ καὶ καταστραφεῖ. Σὲ κείμενο

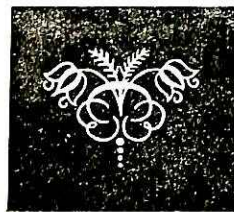
τῆς ἐποχῆς ἀναφέρεται πὺς ἀσεβεῖς ἱεράρχες τῆς Μητροπόλεως πουλοῦσαν τὰ χειρόγραφα σὲ Ἀγγλοὺς περιηγητές. Ἐνα ἄλλο μέρος τῆς βιβλιοθήκης φαίνεται νὰ καταστράφηκε στὴν Ἐπανάσταση, ὅταν θὰ μεταφέρθηκε, ὅπως καὶ ἡ βιβλιοθήκη τῆς Πεντέλης, στὴν Ἀκρόπολη γιὰ νὰ προστατευτεῖ. Ἐγγραφο τοῦ 1824 μιλάει γιὰ τὰ χειρόγραφα αὐτὰ πού γινόνταν φυτέκια. «Τὰ ἐπίλοιπα ὑπηρετοῦσαν τοὺς μαγεῖρους τῆς Μητροπόλεως» συμπληρώνει τὸ ἔγγραφο.

Παρ' ὅλα αὐτὰ ὁ Καμπούρογλου ἀναφέρει πὺς ἡ Μονὴ βγῆκε ἀπὸ τὴν Ἐπανάσταση, ἔχοντας ἀκόμη περιουσία κτηματική. Χρειάστηκε ἡ δημιουργία ὁργανωμένου ἐλληνικοῦ κράτους, ἡ παροχὴ προνομίων ἀπὸ μέρους τοῦ σὲ οἰκοπεδοφάγους, γιὰ νὰ πέσει στὴν ὀριστικότερη ἀφάνεια ἡ Μονὴ Καισαριανῆς, πού ἐπὶ Ὁθωνοῦς ἀκόμη, ὅπως ἀναφέρει ὁ Καμπούρογλου, ὑπάρχει σὰν «γυναικομοναστήριον».

«Ποῦ νὰ προσέβλεπεν ὁ πάτερ Συνέσιος, — γράφει ὁ ἴδιος ὁ Καμπούρογλου — πού ἐνέπαιζε τοὺς τελευταίους σοφιστὰς τῶν Ἀθηνῶν, διότι προσελκυοὺν μαθητὰς ὅχι πλέον μὲ τὴν γλύκα τῆς διδασκαλίας, ἀλλὰ μὲ τὸ μέλι τοῦ Ὑμηττοῦ — μὲ τὰ Ὑμήττια σταμνία — ὅτι θὰ ἔλθῃ ἡμέρα, κτὰ τὴν ὁποία ἡ Καισαριανὴ δὲν θὰ ἔχῃ οὔτε ἓνα μελισσοκόφινον».

Κάτι παρήγορο γιὰ τοὺς λάτρεις τῶν παλαιῶν, ἔγινε στὰ χρόνια μας, ὅτι ἡ Μονὴ Καισαριανῆς ἀναστυλῶθηκε. Ἐτσι στὸν τόπο αὐτὸ μποροῦμε νὰ ἀπολαύσουμε κάτι πάρα πάνω ἀπὸ ὅτι ἄλλοτε ὁ Καμπούρογλου. Ἐκεῖνος γιὰ νὰ γλυκάνει τὴν πικρία πού τοῦ γεννοῦσε ἡ ἐγκαταλείψῃ τοῦ πανάρχαιου χώρου, ἀρκοῦνταν στὸν ἀποθauμασμὸ τῆς αἰσθητικῆς θέας πού τοῦ ἐχάριζε τὸ ἐξάισιο τοπεῖο:

«Ὅποιος ἀπὸ τὸ ὕψωμα τοῦ Ἀγίου Μάρκου τῆς Καισαριανῆς, μέσα εἰς τὴν μυρωμένην ἐκείνην μοναξιάν, τὸ ἀπόδραδον, δὲν ἐκαμάρωσε τὴν κλιμακωτὴν πορείαν τῶν λόφων μέχρι τοῦ κύματος τοῦ Σαρωνικοῦ, ἅς μὴ ὀμίλῃ περὶ Ἀθηναϊκῆς ὀπτασίας».



ΣΚΕΨΕΙΣ & ΓΝΩΜΑΙ

ΕΠΑΝΕΣΤΗΘΗ ἐσχάτως ἡ πρωτοβουλία τοῦ Συλλόγου τῶν Ἀθηναίων, κατασκευασθεῖσα νέα προτομή τοῦ προσφιλοῦς εἰς τοὺς Ἀθηναίους ποιητοῦ Γεωργίου Σουρῆ, τοποθετηθεῖσα εἰς τὸ αὐτὸ βάθρον, εἰς ἀντικατάστασιν τῆς θρυμματισθείσης παλαιᾶς, δωρεᾶς τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου «Παρνασσός».

Ἐπρόβαλε ἔτσι καὶ πάλιν ἀπὸ τὴν ἥσυχ γωνιά τοῦ κήπου τοῦ Ζαπτείου ἡ μορφὴ τοῦ μὲ τὸ μελαγχολικὸ ὄψος της, ἀδιάφορος εἰς τὰς τιμητικὰς ἐκδηλώσεις, πού ἐπηκολούθησαν τὴν ἀποκάλυψιν της, ὥσάν νὰ ἐπανελάμβανε εἰς τοὺς περιεστῶτας Ἀθηναίους τὴν διαθήκην του.

*Πέννα στὴν θανή μου ὕμνος νὰ μὴ γράψῃ,
οὔτε δάκρυ θέλω νὰ χυθῇ κανένα,
κι' οὔτε αὐτὸς ἀκόμα θέλω νὰ μὲ κλάψῃ,
πού ἐλπίσει νῆφο νάχῃ ἀπὸ μένα.*

*Εἰς τὸ Οὐδέστιμινστρε θέλω νὰ μὲ θάψουν,
ἀλλ' ἀφοῦ βεβαίως τοῦτο δὲν θὰ γίνη,
ὅπου σὰς ἀρέσει τάφο ἅς μοῦ σκάψουν,
κι' ὅλη μου ἡ δόξα κτῆμα τους ἅς μείνῃ.*

*Κανείς φίλος λόγο νὰ μὴ μ' ἀπαγγεῖλῃ,
κι' ἂν σὲ τοῦ τοῦ τέτοιο ἔγκλημα περᾶσῃ,
νὰ τὸν σακατέψουν στῆς σβερχιαῖς οἱ φίλοι,
κι' εἴδῃ τὴν μιλιὰ του στὴν στιγμὴ νὰ χάσῃ*

Ἐνόμιζα ὅτι ἡ θέσις πού εἶχε στηθῇ ἡ προτομή δὲν ἦτο κατάλληλος, μετέβαλα δμως γνώμην· πλέον περιβλεπτός θέσις τοῦ κήπου δὲν θὰ συνεβιβάζετο μὲ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ποιητοῦ.

Ἄς μείνῃ λοιπὸν ἐκεῖ εἰς τὴν ταπεινὴ καταπράσινῃ γωνιά τοῦ κήπου διὰ τὰ ἐνθυμίζῃ εἰς τοὺς παλαιότερους Ἀθηναίους τὸν προσφιλεῖ τους ποιητῆ, ὅπως τὸν ἐγνώρισαν, ἀπλοῦν καὶ ἀπείριτον.

✱

ΣΧΕΤΙΚΩΣ μὲ ὅσα ἔγραψα εἰς τὸ προηγούμενον τεῦχος περὶ τῆς παρωνυμίας τοῦ Ὑμηττοῦ, ὁ φίλος κ. Γεώργιος Μπέκ μοῦ γράφει ὅτι ἡ παρωνυμία «τρελὰς» προήλθε πιθανῶς καὶ ἐκ τῆς εἰς τὴν Γαλλικὴν περιγραφῆς τοῦ ὄρους βουνοῦ ὡς «Montagne très Longue».

Ἀλλὰ ὑπάρχουν καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐκδοχαί, περὶ αὐτῶν δὲ ἔγραψεν ἐσχάτως ὁ Ἀθηναῖος εἰς τὴν «Καθημερινή». Προσωπικῆ μου γνώμη εἶναι ὅτι ἡ ἐπωνυμία ὀφείλεται εἰς τὴν συχνὴν ἐναλλαγὴν τοῦ χρώματός του καὶ ἀνάδοχοι δὲν εἶναι ἄλλοι ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους, οἱ ὁποῖοι τότε, ἀπὸ κάθε σημεῖον τῆς πόλεως καὶ ἀπὸ τὰ σπῖτια τους ἀκόμη, παρηκολούθουν τὰς ἐναλλαγὰς αὐτάς. Τώρα οἱ Ἀθηναῖοι ὅχι μόνον δὲν βλέπουν τὸν Ὑμηττόν, ἀλλὰ θὰ παύσουν νὰ βλέπουν καὶ τὸν ἥλιον, ἐγκλωβισθέντες ἀπὸ τὰ πανύψηλα μεγαθήρια τῆς νέας πόλεως,

✱

ΤΟ ΒΑΡΒΑΚΕΙΟΝ κατεδαφίζεται. Μὲ τὸν τίτλον αὐτὸν ὁ ἡμερήσιος τύπος ἀνήγγειλε προσφάτως τὸν τερματισμὸν τοῦ μακροῦ βίου τοῦ κτιρίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπὸ αἰῶνος περίπου χιλιάδες Ἀθηναίων ἐπεράτωσαν τὰς γυμνασιακάς των σπουδὰς.

Ἡ θέσις εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀνεγερθῇ εἶχε παύσει πρὸ πολλοῦ νὰ εἶναι κατάλληλος διὰ τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὁποῖον εἶχε προορισθῇ.

Ἡ πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ εὐρεῖα πλατεῖα καταληφθεῖσα ἀπὸ ἀκαλίσθητα ὑπόστεγα, μετεβλήθη εἰς ἀγοράν, ἡ πρὸ αὐτῆς εἰσόδος τοῦ κτιρίου περικλείσθη, εἰς τὰ πέριξ αὐτοῦ πεζοδρόμια ἐγκατεστήθησαν παντὸς εἶδους στεγάσματα, ὅλα δὲ αὐτὰ ἀντὶ νὰ προκαλέσουν τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἀρμοδίων διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ χώρου καὶ τὴν διατήρησιν τοῦ κτιρίου, συνετέλεσαν εἰς τὴν κατεδάφισίν του.

Μετὰ τὸ Δημοτικὸν θέατρον ἐκλείπει καὶ τὸ Βαρβάκειον διὰ νὰ μὴ μείνῃ τίποτε πού νὰ συνδέῃ τὴν παλαιὰν μὲ τὴν νέαν πόλιν.

Ἄς ἐλπίσωμεν τοῦλάχιστον ὅτι εἰς τὸ νέον κτίριον πού θὰ τὸ διαδεχθῇ, θὰ ἐντοιχισθῇ ἀναμνηστικὴ πλάξ, ὑπενθυμίζουσα εἰς τοὺς νεωτέρους Ἀθηναίους, ὅτι εἰς τὴν θέσιν τοῦ προὔπηρξε τὸ «Βαρβάκειον Λυκεῖον».

Νομίζω ὅτι ἐνδιαφέρει νὰ σημειώσω ἐδῶ, ὅτι διὰ τὴν ἀνοικοδομήσιν τοῦ κατεδαφισμένου κυρίου μακρὰι προσπάθειαι κατεβλήθησαν ἀπὸ τῆς γνωστοποιήσεως εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν τῆς ἀπὸ 22 Μαΐου 1824, συνταχθείσης ἐν Ταϊγανίῳ τῆς Ρωσσίας, διαθήκης τοῦ Μεγάλου δωρητοῦ Ἀνδρέου Ἰωάννου Βαρβάκη.

Αἱ προσπάθειαι αὐταὶ ἀρχίζουσιν ἀφ' ἧς διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 26 Φεβρουαρίου ἐθεσπίσθησαν τὰ τῆς ἰδρύσεως, ἐκ τῶν «ἀφισρωμάτων» τοῦ ἀειμνήστου δωρητοῦ, γυμνασίου, ἐπωνομαζομένου «Βαρβάκειον Λύκειον» τοῦ οὐοῦ ὁ Ὁργανισμὸς «θέλει εἶσθαι ὅμοιος μὲ τὸν τῶν ἐντελῶν γυμνασίων τοῦ Βασιλείου», περιλαμβανομένου καὶ τοῦ λεγομένου Ἑλληνικοῦ σχολείου.

Ἡ ἐξεύρεσις καταλλήλου θέσεως καὶ ὁ καταρτισμὸς προσφόρου σχεδίου τῆς ἀνοικοδομήσεως ἀνατίθεται εἰς τὴν ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Γραμματείαν ὑπὸ τὸν περιορισμὸν ὅπως ἡ δαπάνη μὴ ὑπερβῇ τὰς δραχμὰς 180.000, περιλαμβανομένης καὶ τῆς ἐσωτερικῆς διακοσμήσεως, διορίζεται δὲ Ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῆς ἀνοικοδομήσεως, ἐκ τῶν Συμβούλων τῆς Ἐπικρατείας Ἀ. Μοναρχίδῃ καὶ Κων/νου Σχινᾷ, τοῦ Γυμνασιάρχου Γ. Γενναδίου, τοῦ καθηγητοῦ Κωνστ. Ἀσωπίου καὶ τοῦ Ἰωάννου Βαρβάκη, ἀνεψιοῦ τοῦ δωρητοῦ, ἀναπληρομένου ἕνεκα ἀπουσίας ἢ ἀσθενείας, ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου Ἀποστόλη Ν. Ἀποστόλη, προσδεδρευομένη ὑπὸ τοῦ Μοναρχίδῃ.

Εἰς τὸν Ἰωάννην Βαρβάκην ἀνατίθενται πρὸς τοὺς καὶ τὰ καθήκοντα τοῦ Ἐφόρου τοῦ Βαρβακείου Λυκείου ἐπὶ μισθῷ δρχ. 300 καταβλητέῳ ἐκ τῶν προσόδων τοῦ Κληροδοτήματος.

Ἡ Ἐπιτροπὴ αὕτῃ ἐπιφορτίζεται, μὲ τὴν παρκαλῆν τοῦ ἐκ Ρωσσίας ἀποσταλέντος πρώτου τμήματος τοῦ κληροδοτήματος ἐκ ρουβλίων 150.000, καὶ ἐξουσιοδοτεῖται ὅπως διαθέσῃ τοῦτο διὰ τὴν ἀνοικοδομήσιν τοῦ κυρίου.

Ἐπακολουθεῖ δὲ, διὰ τοῦ ἀπὸ 12 Ἰουνίου 1844 Β.Δ., καθορισμὸς τῆς θέσεως ἀνεγέρσεως τῆς οἰκοδομῆς, ὀριζομένου διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν τοῦ πρὸς ἀνατολὰς τῆς πλατείας τοῦ Πανεπιστημίου τετραγώνου.

Ἀλλὰ ἡ ἀνοικοδομήσις δὲν ἀποφασίζεται, τίς οἶδεν ἕνεκα τίνων ἐμποδίων.

Παρήλθον ἄπρακτα 12 ἔτη ἀπὸ τοῦ καθορισμοῦ τῆς θέσεως ἀνεγέρσεως τῆς οἰκοδομῆς. Κατὰ τὸ 1856, διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 9 Ἰουνίου, καταργεῖται τὸ διάταγμα τῆς 12 Ἰουνίου 1844 καὶ καθορίζεται ὅτι τὸ κτίριον θὰ ἀνεγερθῇ εἰς τὸ κατὰ τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τῆς ἀγορᾶς κείμενον τετράγωνον, ἀνήκον κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὸ δημόσιον.

Ἐξουσιοδοτεῖται δὲ ἡ Ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῆς ἀνοικοδομήσεως ὅπως προέλθῃ εἰς ἐνεργείας διὰ τὴν παρὰ τῶν ἰδιωτῶν ἀγορὰν τοῦ ὑπολοίπου τμήματος τοῦ τετραγώνου.

Μεταξὺ τοῦ 1856 καὶ τοῦ 1863 φαίνεται ὅτι συνετελέσθη ἡ ἀνοικοδομήσις τοῦ κυρίου, τὸ ὅποτον κατὰ τὰ Ἰουνιακά ἐχρησίμευσεν ὡς ὀχυρὸν τῶν ὑπὸ τὸν Πάνον Κορωνάτον τμημάτων, ἀκολούθως δὲ, τὴν 21 Ἰουνίου 1863, ὡς αἰθουσα συνεδρᾶς τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως.

Παρὰ ταῦτα, κατὰ τὸ 1870, ἀνασυνιστᾶται ἕνεκα θανάτου τῶν περισσοτέρων μελῶν, ἡ Ἐπιτροπὴ ἀνοικοδομήσεως, διοριζομένων, τοῦ ὑποναυάρχου Κων. Νικοδήμου, ὡς Προέδρου, καὶ τῶν Κωνστ. Μάμουκα, Γεν. Γραμματέως τοῦ Ὑπουργείου Ἐκκλησιαστικῶν, Κωνστ. Ἀσωπίου Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῶν, ἐκ κηδεστίας τοῦ ἀοιδίμου Βαρβάκη, Ἀριστείδου Παπούδωφ καὶ Κωνστ. Μακρυγιάννη ὡς μελῶν, ἧτις ἐξουσιοδοτεῖται διὰ τὴν ἐξαγορὰν τῶν ἰδιωτικῶν τμημάτων τοῦ τετραγώνου τοῦ Βαρβακείου. Σημειώνω ἐδῶ, ὅτι τὸ σύνολον τοῦ κληροδοτήματος διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ κυρίου καὶ τὴν λειτουργίαν τοῦ ἐκπαιδευτηρίου, ἀνήρχετο εἰς 80.000 χρυσᾶς λίρας ἢ 2.000.000 χρυσῶν δραχμῶν.

Ἰδοὺ ἐν ὀλίγοις ἡ ἱστορία ἀνοικοδομήσεως τοῦ κατεδαφισθέντος κυρίου.

Εἰς τὴν μνήμην τῶν παλαιότερων Ἀθηναίων θὰ παραμείνῃ τὸ «Βαρβάκειον» μὲ τὴν πλατεῖαν τοῦ καὶ τὸ παλαιὸν τοῦ περιβάλλον, ὅπου παντὸς εἶδους θεάματα ἔτερον τοὺς πρὸ 60ετίας περιοίκους καὶ τοὺς διάδοντας.

✱

ΠΑΕΙ ΚΙ' ΑΥΤΗ... Εἶναι ὁ τίτλος ἐπικαίρου χρονογραφήματος τοῦ ἀκα-

δημαϊκοῦ κ. Σπύρου Μελά εἰς τὴν «Ἐστίαν» φιλοξενούντος ἐπιστολὴν τοῦ ζωγράφου κ. Περ. Βυζαντίου, ὁ ὁποῖος γράφει ἐπὶ λέξει :

«Ὁ λαμπρὸς περίπατος τῶν Ἀθηναίων πρὸς τὸ Ζάππειον θὰ μεταβληθῇ σ' ἓνα στενὸ καὶ ἄχαρο πεζοδρόμιον καὶ ὁ κόσμος θὰ ἀναγκασθῇ νὰ περπατῇ στὴ μέση τοῦ δρόμου, ὅπως στὴν ὁδὸ Αἰόλου καὶ στὴν ὁδὸ Ἀθηνᾶς. Ἀλλὰ γιατί χαλάσθηκε, λοιπόν, αὐτὸς ὁ ὠραῖος περίπατος; Ἡ λεωφόρος Ἀμαλίας εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς πλατυτέρους δρόμους τῶν Ἀθηνῶν. Ποιὰ ἦταν ἡ ἀνάγκη νὰ περιορισθῇ τὸ πεζοδρόμιον καὶ νὰ κοποῦν τὰ δένδρα τῆς δενδροστοιχίας;»

Οἱ Ἀθηναῖοι μὲ συγκίνησι βλέπουν νὰ φεύγῃ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα τους, ὅπως τὴν ἔζησαν, κάθε τι ποὺ τοὺς συνδέει μὲ τὴν ἀγαπημένη πόλιν. Ἀθηναῖοι ὑπάρχουν. Καὶ ὁ κ. Σπ. Μελάς καὶ ὁ κ. Π. Βυζάντιος καὶ ὅλοι ὅσοι ἀπέμειναν ἀπὸ τοὺς ἑραστὰς τῆς Ἀθήνας, Ἀθηναῖοι εἶναι, ὅπως Ἀθηναῖοι εἶναι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ βλέπουν κατὰ τὴν ἰδική τους διανόησιν καὶ τὸν ἰδικὸν τοὺς πόθον τὴν Ἀθήνα εὐρωπαϊκὴ πόλιν, ἀδιάφορο ἂν οἱ πρῶτοι δὲν συμφωνοῦν μὲ τοὺς τελευταίους.

Εἶναι μοιραῖο εἰς τὸν ἀγῶνα μεταξὺ ἑραστῶν νὰ ἐπικρατοῦν οἱ νεώτεροι!

Ἰδοὺ ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα «ποῖα ἦταν ἡ ἀνάγκη νὰ περιορισθῇ τὸ πεζοδρόμιον τῆς λεωφόρου Ἀμαλίας καὶ νὰ κοποῦν τὰ δένδρα τῆς δενδροστοιχίας». Θὰ μοῦ ἀντιταχθῇ ὅτι αἱ εὐρωπαϊκαὶ πόλεις δὲν στενεύουν τὰ πεζοδρόμια καὶ δὲν κόβουν τὰ δένδρα τῶν δενδροστοιχιῶν. Ναι, ἀλλὰ αἱ εὐρωπαϊκαὶ πόλεις ἡτύχησαν νὰ ἐφαρμόσουν μὲ θρησκευτικὴν εὐλάβειαν τὸ ἀρχικὸν τῶν πολεοδομικῶν σχέδιον, ἐνῶ ἡ ἰδική μας ὄχι μόνον τὸ περιεφρόνησεν, ἀλλὰ τὸ κατήντησε φοῦρνον τοῦ Νασρεδίν Χότζα.

Ἔτσι ἀνεπτύχθη ἓνα πελώριον γήπεδον 140.000 τετρ. χιλιομέτρων, ποῦ, ὅπως ἀναφέρει ὁ μηχανικὸς κ. Κων.

Οἰκονόμου εἰς τὴν τελευταίαν ἀξιόλογον μελέτην τοῦ περὶ τῶν Ἀθηνῶν, χωρεῖ 8.000.000 κατοίκους, ὅλον δηλαδὴ τὸν πληθυσμὸν τῆς χώρας μας!

Ὁ διεσπαρμένος εἰς τὸ γήπεδον αὐτὸ πληθυσμὸς, πολιορκεῖ τὴν πόλιν. Εἰσβάλλει κάθε πρωτὶ κατὰ χιλιάδας ὄχι βέβαια πεζῇ, καὶ ἔχει τὴν δικαίαν ἀξίωσιν νὰ ἐξυπηρετηθῇ. Χιλιάδες αὐτοκίνητα παντὸς τύπου· μεγάθηρια, ταξί, ἰδιωτικά, φορτηγά, τὴν διασχίζουν διὰ νὰ σταθμεύσουν εἰς τὰ κεντρικά της σημεία. Ἐξ ἄλλου χιλιάδες περιηγηταὶ καταφθάνουν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου, μὲ τὰ σύγχρονα τετράτροχα μέσα μεταφορᾶς, ποὺ πρέπει νὰ ἐξυπηρετηθοῦν.

Ὅλα αὐτὰ τὴν ἀναγκάζουν καὶ τὰ πεζοδρόμια νὰ περιορίσῃ, μὲ αὐτὴν ἄλλως τε τὴν πρόβλεψιν εἶχαν γίνῃ μεγάλοι πλάτους καὶ τὰ δένδρα νὰ κόψῃ ἂν δὲν γίνῃ δὲ τώρα αὐτὸ μὲ κάποια προοπτικὴ, θὰ γίνῃ κάποτε ὑπὸ τὴν βίαν τῆς ἀνάγκης.

Δὲν εἶναι λοιπὸν αἰτία τοῦ κακοῦ, ὅτι ἔλειψαν οἱ Ἀθηναῖοι, ποὺ τὴν ἐτραγουδοῦσαν καὶ τὴν ἐπροστάτευαν ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς, διότι, ὅπως προεῖπα, Ἀθηναῖοι ὑπάρχουν, ἀλλὰ τὸ πλῆθος τῶν «ἐπιδρομέων» καὶ τῶν «ἐκδρομέων». Ἡ ἀρμοδία ὑπηρεσία τοῦ Ὑπουργείου Δημοσίων Ἔργων στενάζει ὑπὸ τὸ βάρος τῶν προβλημάτων τῆς πόλεως καὶ μὲ εὐλάβειαν προχωρεῖ εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν δημιουργουμένων ἀναγκῶν.

Τὴν διαμόρφωσιν τῆς λεωφόρου Ἀμαλίας δὲν τὴν ἐπέβαλε τὸ κέφι τῶν ἀτυχῶν πολεοδόμων μας, ὅπως νομίζει ὁ κ. Βυζάντιος, ἀλλ' ἡ ἀνάγκη νὰ ἀποκτήσῃ ἡ λεωφόρος τὸ διεθνὲς πλάτος μὲ 2 καταστρώματα πλάτους 10 1/2 μέτρων, τριῶν τροχιῶν ἑκάστον, διαχωριζόμενα ἀπὸ καταφύγιον ἀναλόγου ὕψους, διὰ νὰ κινούνται ἐλευθέρως κατὰ μῆκος ἑκάστου καταστρώματος δύο σειραὶ τροχοφόρων, νὰ ἀπομείνῃ δὲ παρὰ τὸ πεζοδρόμιον ἐλεύθερος χώρος 3 1/2 μέτρων διὰ τὴν στάθμευσιν τῶν αὐτοκινήτων καὶ ἀποβίβασιν καὶ ἐπι-

βίβασιν τῶν ἐπιβατῶν ἄνευ διακοπῆς τῆς κυκλοφορίας.

Εἰς τὸ ἄκρον τοῦ πεζοδρομίου θὰ φυτευθῇ νέα σειρά δένδρων, διὰ νὰ ἀποκατασταθῇ ἡ δενδροστοιχία. Ἐ-
τσι θὰ εἶναι δυνατόν νὰ περιπατήσῃ
κανεὶς εἰς τὸ πεζοδρόμιον, τὸ ὁποῖον
τώρα πνίγεται κυριολεκτικῶς καθ' ὅ-
λον τὸ μήκος του ἀπὸ τὰ συνωθού-
μενα ἐκ τῆς διακοπτομένης κυκλοφο-
ρίας αὐτοκίνητα.

Τὰ ἀπομείναντα εἰς τὸ μέσον τοῦ
πεζοδρομίου γηραιὰ δένδρα θὰ φύ-
γουν, ὅπως ἐφυγαν οἱ παλαιοὶ ἐ-
ρασταὶ τῆς Ἀθήνας, διὰ νὰ μείνῃ,
ἂν μείνῃ, ἡ ἀνάμνησις τῆς καλῆς ἐ-
κείνης ἐποχῆς, ποῦ δὲν εἶναι τίποτε
ἄλλο, παρὰ ἡ ἀνάμνησις τῆς ἐποχῆς
τῆς νεότητός μας!

Τί ἄλλο ἡμπορεῖ νὰ γίνῃ;

Ο ΚΥΨΕΛΙΩΤΗΣ

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Καὶ πάλιν εὐχαριστοῦμεν θερμῶς τοὺς
ἀναγνώστας μας διὰ τὰς κολακευτικὰς τῶν
κρίσεις σχετικῶς μὲ τὸ περιεχόμενον τῶν
«ΑΘΗΝΑΪΚΩΝ».

Ἰδιαιτέρως εὐχαριστοῦμεν τὸν Κον καὶ
τὴν Καν Δημ. Μπαλάνου, τῆς Ἀκαδημίας
Ἀθηνῶν, διὰ τὴν ζωηρὰν συμπάθειαν, τὴν
ὁποῖαν σταθερῶς ἐπιδεικνύουν πρὸς τὸ πε-
ριοδικόν, τὴν Καν Ρωξάνδραν Στυλ. Γονατᾶ,
διὰ τὰ κολακευτικὰ καὶ ἐνθαρρυντικὰ τῆς
λόγια, τοὺς κ. κ. Νικ. Νέρην. Γεν. Δῖντην
τοῦ Βασιλικοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος, Νικ.
Χ. Πυρρῆν, Γεώργιον Ἀλ. Χατζημιχάλην
καὶ Γεώργιον Μπέκ διὰ τὰ συγκινητικὰ καὶ
εὐγεῖη τῶν λόγια.

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ ΑΒΛΕΨΙΩΝ Εἶναι μοιραῖ.
ραῖον, φαίνεται, τὰ κείμενα πολλὰς φορὲς
νὰ ἀλoιώνωνται ἀπὸ τὴν ἀθέλητην παρέμ-

βασι ξένης δυνάμεως. Ἔτσι, εἰς τὴν σελίδα
51, στίχ. 11 τοῦ προηγουμένου 2ου τεύχους
τῶν «ΑΘΗΝΑΪΚΩΝ» ἡ φράσις, ἡ περιεχο-
μένη εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ ποιητοῦ κ. Γεωρ-
γίου Καραπάνου, «Ἕλληνες εἰσὶν οἱ τῆς
παιδείας τῆς ἡμετέρας μετέχοντες» μετεβλή-
θη εἰς «Ἕλληνες εἰσὶν οἱ τῆς παιδείας τῆς
ἡμετέρας μετέχοντες».

Ἡ ἀκουσίᾳ αὕτῃ παραποίησις διέφυγε
τὴν προσοχὴν ὅλων μας, ὑπακούσασα εἰς
τὴν «παιδιάν», τὴν τόσον συνήθη, τῶν τυπο-
γραφικῶν στοιχείων!

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ. Τὸ δημοσιευόμενον ἄρθρον
τοῦ Προέδρου τοῦ «Συλλόγου τῶν Ἀθη-
ναίων» κ. Δημ. Σκουζέ, περὶ τῆς ἐνάρξεως
τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀνε-
δημοσιεύθη, κατόπιν ἐιδικῆς παρακλήσεως,
λόγῳ ἐπικαιρότητος, ὑπὸ τῆς καθημερινῆς
ἐφημερίδος «Ἀκρόπολις» εἰς τὰ φύλλα τῆς
25 καὶ 26 Ἀπριλίου 1956.

